

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
FOLKLOR İNSTİTUTU

AZƏRBAYCAN FOLKLORU

X cild

NAĞILLAR

X kitab

BAKI - 2008

AMEA Folklor İnstitutu
Elmi Şurasının qərarı ilə çap olunur

REDAKSİYA HEYƏTİ

Hüseyn İsmayılov, filologiya elmləri doktoru (sədr);
İsrafil Abbaslı, filologiya elmləri doktoru, professor;
Teymur Bünyadov, akademik;
Tofiq Hacıyev, AMEA-nın müxbir üzvü;
Məhərrəm Cəfərli, filologiya elmləri doktoru, professor;
Paşa Əfəndiyev, filologiya elmləri doktoru, professor;
Oruc Əliyev, filologiya elmləri namizədi;
Qara Namazov, filologiya elmləri doktoru, professor;
Azad Nəbiyev, AMEA-nın müxbir üzvü;
Əziz Ələkbərli, filologiya elmləri namizədi;
Ağaverdi Xəlil, filologiya elmləri namizədi;
Seyfəddin Rzasoy, filologiya elmləri namizədi (məsul katib).

TƏRTİB EDƏNLƏR: f.e.d. Hüseyn İSMAYILOV
f.e.n. Oruc ƏLİYEV

NƏŞRİNƏ MƏSUL: f.e.n. Əziz ƏLƏKBƏRLİ

Azərbaycan folkloru külliyyatı, X cild, Nağllar (X kitab),
Bakı, "Nurlan" nəşriyyatı, 2008, 400 səh.

©Folklor İnstitutu, 2008

ŞAHZADƏ MÜTALİB

Biri var idi, biri yox idi, bir padşah var idi. Bu padşahın uşağı olmurdu. Özündən sonra dünyada bir vəli-əhd qoyub getmək üçün, tay məmləkətdə arvad qoymadı, hamısını aldı. Bu minvalnan düz qırx arvad aldı. Ancaq yenə də uşağı olmadı. Bir gün qarıya bir dərviş gəldi, padşahın dərđini bilib dedi ki:

– Sən gərək bu arvadların hamısını boşayasan. Səni bu arvadların çiləsi basıb, ona görə uşağın olmur. Sən gərək bircə cavan arvad alasan. Özü də hər gün üç dəfə soyuq suda çiməsən ki, o arvadların çiləsi təmizlənə. Yeddi ilin tamamında uşağın olar.

Padşah bütün arvadları boşadı. Gəzdi, dolandı, axırda hələ çiçəyi çırtlamamış cavan bir qız aldı. Dərvişin dediyi kimi düz yeddi il gündə üç dəfə soyuq suda çimdi. Qış keçdi, yay dolandı, yeddi il tamam oldu. Ancaq padşahın iqbalı gülmədi.

Bir gün padşah küləfirəngidə oturub öz bədbaxtlığını fikirləşirdi. Birdən göy guruldadı, şümşürük oynadı, hava qaranlıqlaşdı, bir parça bulud heybətən yerə endi. Elə bir qiyamət oldu ki, elə bil ərəsət-məşər başladı. Bulud düz endi, padşahın qabağında parçalandı, ortasından qırmızı bir alma tullanıb onun qucağına düşdü. Padşah çoxdan özündən getmişdi. Bir də ayıldı ki, heç zad yoxdu. Tez qucağına baxdı, gördü alma ordadı. Almanı götürdü, əmr verdi, bütün məmləkətin qocaları yığıldı, bu sarrin mənasını tapa bilmədilər. Axırda onlardan biri məsləhət gördü ki, padşah bu almanın yarısını özü yesin, yarısını da arvadına yedirtsin. Bu almada yəqinləyəqin zürrüyyət var.

Bəli, padşah qocanın dediyi kimi almanı ortadan böldü, yarısını özü yedi, yarısını da arvadına verdi. Nağılda vaxt tez gələr çatır. Bunların da vaxtı gəldi çatdı. Düz doqquz ay, doqquz gün, doqquz saatdan sonra padşahın arva-

dının ağrısı başladı, həkimləri yığdı, baxıb dedilər ki, uşaq çox canlıdı, ona görə çətin olur. Nə qədər çalışdılar, vuruşdular, heç bir kömək olmadı ki, olmadı. Hamı dedi ki, padşahın arvadı ölür.

Padşah yenə küləfirəngidə əyləşi, dizlərini qucaqlayıb, qəm dəryasına batmışdı ki, bir də gördü həmin minval qiymət başladı, qara bulud yerə endi, parçalandı, içindən bir qarı çıxdı. Qarının əlində bir qızıl aftafa, bir də bir qızıl ləyən var idi. Qarı dinməz-söyləməz gəldi zahının yanına. Gətirdiyi aftafa-ləyəndə onun əl-üzünü yudu, əlini onun qarnına çəkdi, elə bil ki, arvadın dərmanı onun əlində imiş, o saat uşaq oldu. Qarı padşaha yaxınlaşıb dedi:

– Mənsiz ona ad qoymayın!

Bunu deyib gözdən itdi.

Bəli, dayələr çağırıldı. Uşağın tərbiyəsinə başladılar. Ancaq padşahın arvadı özünü düzəldə bilmədi ki, bilmədi. Bir neçə vaxtdan sonra öldü.

Amma oğlan nə oğlan... Bir yaşa çatanda on yaşında oğlana oxşayırdı.

Amma sənə hardan deyim, uşaq qalmışdı adsız. Hərə onu bir cür çağırırdı. Aylar keçdi, illər keçdi, qarı gəlib çıxmadı. Camaat yığılıb padşahı məzəmmət eləməyə başladılar ki: balam, belə olmaz, bu uşağa ad qoyun!

Axırda padşah naçar qalıb tədarük gördü, adamlar çağırırdı. Bəli, məclis quruldu. Yedilər, içdilər, vaxt çatdı, oğlanı gətirdilər mollanın yanına ki, ad qoysun. Bu heyndə göy guruldadı, yer titrədi, qara bulud çökdü həyəətə. Həmin qarı buludun içindən çıxdı, gəldi, oğlanı aldı qucağına, üzündən öpdü, ağzını qulağına yapışdırıb üç dəfə ucadan dedi: Şahzadə Mütəlib!..

Bunu deyib yox oldu.

Oğlanın adı oldu Şahzadə Mütəlib.

Şahzadə böyüməkdə olsun, sənə kimdən xəbər verim padşahdan.

Padşah başladı ki, mən evlənəcəyəm. Vəzir-vüzərə nə qədər yığılıb məsləhət gördülər, dəlil-dələyil elədilər ki, ay balam, sənin böpböyük oğlun var, Mütalib kimi oğulun anasından sonra evlənmək insaf deyil. Padşahın qulağına girmədi ki, girmədi. Bəli, o necə deyərlər, bir ayağı o dünyada, bir ayağı bu dünyada, təzədən başladı zurna-qaval, toy-balaban, yeddi gün, yeddi gecə toy eləyib, aləmi üstünə güldürüb, evləndi, cavan bir qız aldı.

Özün olasan növrəstə cavan, ərin ola qoca kaftar, evdə də Şahzadə Mütalib kimi bir cavan. Əlbəttə ki, şeytan səni rahat qoymaz. Elə ki, özün də oldun arvad, yəni ki, oldun hiylədə şeytana papaq tikən, vay oldu Şahzadə Mütalib kimilərin halına.

Bəli, arvad başladı şahzadəyə yaxınlaşmağa. Ancaq baxdı ki, heç bir şey çıxmır.

Arvad özünü nə qədər yedi-tökdüsə, Şahzadə Mütalib ona məhəl qoymadı. Axırda bir gün girələdi, Şahzadə Mütalib evə gələndə, yavaşca qapının dalını vurdu, dedi:

– Gərək başbir olaq!

Şahzadə Mütalib razı olmadı. İş belə olanda arvad üstün cırıb, özün yetirdi padşahın hüzuruna ki:

– Ey dadi-bidad, bəs mənə bundan ötrü almışdın ki, oğlun mənə sataşsın, mənə biüzüm eləsin?

Padşah dedi:

– Arvad, mənə bir hali elə görüm nə olub?

Arvad başladı ki:

– Bəs sənə oğlun mənə əl atdı. Mən razı olmadım deyən üst-başımı cırdı.

Padşah əmr elədi ki, vəzir gəlsin. Vəzir gəlib işdən hali oldu. Padşah dedi:

– Gərək aparıb onu öz əlinlə öldürüb qanlı köynəyini mənə gətirəsən.

Vəzir işi başa düşmüşdü. Nə qədər elədi, gördü yox, padşahın bəsirəti bağlanıb. Axır Şahzadə Mütalibin qol-

larını bağlatdırıb saldı qabağına, birbaş meşəyə. Meşənin bir yerində dayandılar. Vəzir bir üşgürək çaldı. Kolların dalından bir atlı çıxıb gəldi, yetişib, atdan düşüb, atı vəzirə verib, özü getdi. Vəzir Şahzadə Mütəlibə üzünü tutub dedi:

– Bala, analığın sənə şər atdı. Atanın da bəsirəti bağlanıb, işin əslini görmür. Mənə əmr eləyib ki, səni öldürəm. Ancaq mən bilirəm ki, sən günahsızsan. Ala bu at, bu da pul, get özünə gün ağla!

Bunu deyib vəzir o adamın gətirdiyi atı Şahzadə Mütəlibə verib atın tərkinə də balaca bir heybə saldı. O gözdən itəndən sonra bir quş vurub qanını Şahzadə Mütəlibin köynəyinə sürtdü, gətirib padşaha verdi. Padşah köynəyi alıb döşünə basıb dedi:

– Oxqay, indi ürəyim soyudu.

Bunlar burda qalmaqda olsun, sənə kimdən xəbər verim, şahzadədən.

Bir az uzaqlaşandan sonra şahzadə heybəyə baxıb gördü ki, vəzir bura çoxlu pul qoyub, bir qədər arxayınlaşdı. Gəlib bu minval ilə meşənin axırına çıxdı. Baxdı ki, qabaqda bir böyük şəhər var. Amma hava da qaranlıqlaşır. Fikirləşdi ki, yaxşısı budu gecəni burda yatım, səhər tezdən şəhərə girib özümə bir iş taparam. Heybəni başının altına qoyub yatdı. Bir vaxt oyanıb gördü səhərdi. Ətrafına göz gəzdirib gördü nə at var, nə heybə.

Sən demə oğrular gecə gəlib hamısını aparıblar.

Şahzadə Mütəlib durdu ayağa, qarın ac, cibdə bir qəpik yox, özünün də ki, əlində bir sənəti yox. Fikirləşdi, fikirləşdi, axırda əynindəki qiymətli paltarını çıxardıb atdı. Özünü saldı bir kasıb sifətinə, şəhərə girdi. Axşamacan şəhəri gəzdirdi, axırda gəlib bir meydana çıxdı. Demə bura bazar imiş. Baxdı ki, gözləri göy, dişləri seyrək kosa bir kişi durub bir daşın üstündə ucadan deyir:

– Ay mənə nökrə olan! Ay nökrə olan!..

Amma heç kəs buna baxmır. Şahzadə Mütəlib fikirləş-

di ki, elə gedim buna nökr olum, birtəhər başımı gırləyim. Amma bir də fikirləşdi ki, yaxşı, əgər bu yaxşı adam olsa, elə burda min dənə mənim kimi adam var, biri gedib olarda.

Bir az da gəzdi. Aclıq ona lap əsər elədi. Hərçi fikirləşdi, gördü ayrı əlac yoxdu. Çar-naçar getdi kişinin yanına ki:

– Mən sənə nökr.

Kişi onu diqqətlə süzüb soruşdu:

– Adın nədi, bacı oğlu?

– Mütəlib

Qoca cibindən bir uzun kağız çıxartdı, baxdı, sonra dedi:

– Gedək!

Şahzadə Mütəlib soruşdu:

– Yaxşı. Mənim nökrçiliyim necə olacaq?

Kişi dedi:

– Bala, sən otuz doqquz gün mənim evimdə işsiz oturacaqsan. Bircə qırxıncı gün bizim bir günlüyə işimiz olacaq. Sonra yenə otuz doqquz günü rahat qalacaqsan evdə.

Şahzadə Mütəlib qoca ilə düşdü yola. Gəlib şəhərin kənarında bir evə çatdılar, girdilər həyəətə. Şahzadə Mütəlib baxdı ki, bu kişinin dəsgahı heç onun atasının dəsgahından qalmaz. Çıxdılar ikinci mərtəbəyə. Qoca bir otağın qapısını açıb dedi:

– Bacı oğlu, bu otaq sənin! Gir, yat, rahatlan!

Mütəlib girdi otağa. Aradan bir az keçmişdi, bir də qapı açıldı. Baxıb gördü ki, bir gözəl qızdı, başında da bir xonça. Qız gəlib əyləşdi, xonçanı qoydu ortalığa. Şahzadə gördü ki, yaxşı toyuq-plov, yanında bütün ədviyyəsiynən, əmənsala-hıynan, yüz tükən də pul.

Qız dedi:

– Bu pul da sənindi, mən də səninem.

Mütəlib xörəyi yedi, pulu götürdü, gecəni də qız ilə

sabah elədi.

Sabah axşam yenə də qapı açıldı, indi də dünənkindən gözəl bir qız başında bir xonça girdi bunun yanına. Qərək, nə başını ağrıdım, otuz doqquz gün ruzigar belə keçdi, hər gecə yüz tımən pul, bir nazənin... Şahzadə Mütəlib öz-özünə deyirdi:

– Yaxşı nökrçilikdi. Allah adama belə nökrçilikdən çox qismət eləsin.

Qırxıncı gün səhər tezdən Şahzadə Mütəlib yuxudan oyanıb gördü həyətdən səs-küy gəlir. Başını haquşkadan uzadıb gördü ki, həyət dəvəynən doludu. Bir də ağasının səsi gəldi.

– Bala Mütəlib, dur iş vaxtı gəlib.

Mütəlib bu otuz doqquz gündə qazandığı pulların hamısını palazın altında gizlədib, durub aşağı düşdü. Ağası nərin ovsarını onun əlinə verdi. Özü də atı minib dedi:

– Çək dalımca!..

Az getdilər, çox getdilər, gəlib bir dağın dibinə çatdılar. Bu dağ çox ucaydı. Eləydi ki, adam baxanda lap börkə başından düşürdü. Dağın dibi də dərya idi. Qoca atdan düşdü, dəvələrin birinin üstündəki yükü açdı, içindən bir şaqqa ət, bir də bir arxa səbəti çıxartdı, sonra Mütəlibə üzünü tutub dedi:

– Bala, düz otuz doqquz gün yeyib, içib keyf elədin. İndi bu keyflərin əvəzində bircə saat sənən mən burda işləyəcəyik. O da bu olacaq ki, sən gərək girəsən bu səbətin içinə, onun üstünə mən ət bağlayıb bura qoyacağam. Bu bıçağı əlində hazır tut! Quşlar gəlib səni qalxızacaq bu dağın başına. Orda nə iş görmək lazımdı, mən sənə deyəcəyəm, sonra da ki, yol var, sənə görsədəcəyəm, düşüb gələcəksən, gedəcəyik evə, yenə keyfə başlayacağıq.

Mütəlib arxa səbətinin içinə girdi, qoca əti onun üstünə bağlayıb özü gizləndi. Şahzadə bir də gördü ki, onu elə bil götürüb aparırlar. Bir azdan sonra onu deyəsən, qoydu-

lar yerə. Şahzadə Mütəlib bildi ki, quşlar onu dağın başına çıxardılar. Tez bıçaqla səbətə üstünü kəsib çıxdı. Quş qorxub qaçdı. Baxıb gördü ki, quş elə bil bir dəvədi. Durdu ayağa, eşitdi ki, ağası onu çağırır. Qulaq verdi, gördü deyir ki, orda olanlardan tök aşağı! Ətrafa baxıb gördü bütün hər yan qızıldı. İndi başa düşdü ki, bu nə nökrçilik imiş. Başladı yığıb aşağı tökməyə. O qədər ki, dəvələrin yükü düzəldi. Bir də baxdı ki, ağası atı minib yola düzəlir, səsləndi:

– Mən hardan düşüm?

Qoca bir qaqqanaq çəkib dedi:

– Axmaq oğlu, axmaq, heç ordan düşmək olar?

– Bəs mən burda necə olacıyam?

– Necə ki, səndən qabaqkılar olublar. Bir ətrafına bax gör!.. - bunu deyib qoca yola düşdü.

Şahzadə baxıb gördü ki, bura insan sümüyü ilə doludur. Qoca çıxıb getdi. Demə bu qoca həmişə beləcə nökr tutub, otuz doqquz gün yedirdib, içirdib, axırda başına belə kələk açmış.

Şahzadə Mütəlib gördü ki, aldanıb. Ancaq iş-işdən keçmişdi. İndi bu neyləsin? Hər tərəfə baxıb gördü yox, düşməli yer yoxdu, öz-özünə dedi: bəli, görünür, mənim əcalim burda tamam imiş.

Yazıq Mütəlib bir daşa təkyələnib öz gününə ağlayırdı. Birdən şıqqıltı eşitdi. Qulaq verdi, gördü bu şıqqıltı, yaxında bir dar, qaranlıq mağara var, ordan gəlir. Fikirləşdi ki, yə'qin məni qara basır. Elə bu fikirdəydi ki, yenə şıqqıltı gəldi. Durdu, gəldi, mağaranın yanına. Qulaq asıb gördü yox, elə doğrudan şıqqıltı var, deyəsən, hənirti də var. Hərçi badabad deyib, girdi mağaraya ki, bəlkə buradan ona bir işıq yolu açıla. Bir az başı-gözü ora-bura dəyə-dəyə getmişdi ki, gördü qabaqda bir heyvan var. Əvvəl yaman qorxdı. Elə oldu ki, lap başındakı tükləri nizə kimi dik durdu, bir qədər diqqətinən baxıb gördü ki, bir tülküdü, sümük gəmirir. Gədənin rəngi bir az açıldı. Ağı başına gəldi. Başladı fikir-

ləşməyə ki, bu heyvan bura yəqin ki, bir yerdən gəlib. Demək burdan qurtarmaq olar.

Yavaş-yavaş sürünüb birdən tutdu tülkünün dal ayaqlarından. Tülkü ha çırpındı, Şahzadə Mütalib ötürmədi ki, ötürmədi. Hara ötürür, bütün ümidi ona idi. Qərəz tülkünə bir balaca boşladı. Tülkü başladı yeriməyə, bu da dalınca. Belə-belə handan-gecdən bir də gördü ki, mağaranın dibindən bir işıq gəlir, bunu görcək toxtadı. Tülkünə ötürdü, özü də sürünə-sürünə, axırı ki, gəldi çıxdı mağaranın dibinə. Baxdı ki, həmin deşikdən böyük bir çöllü-biyaban görünür. Amma deşik çox balaca idi. Axşamacan əlləşib vuruşdu, axır ki, deşiyi bir az böyüdüb ordan çıxdı.

Bura doğurdan da ucsuz-bucaqsız bir səhra idi. Ürəyində atasına bir az lənət oxudu, bir az ordan qurtarmağına sevinib dua elədi, başının altına bir daş qoyub yatdı. Bir vaxt ayılıb gördü ki, səhərdir, gün çıxıb, düşüb üstünə. Başladı işıqgözü ətrafa baxmağa. Hər nə qədər baxdısa göz işləyincə heç bir dingələn görmədi. Lap uzaqda bir tüstü görünürdü. Durub, aclığını çox bilməsin deyən toqqasın bərkidib yola düşdü. Nə qədər yol getdi deyə bilmərəm, ancaq axşam qaranlıq düşə-düşdə tüstüyə yetişdi. Gördü ki, bu tüstü bir qalaçadan çıxır. Yaxınlaşıb qapını döydü. Qoca bir qarı qapını açdı. Şahzadə Mütalib qarını tanımadı. Amma qarı onu görcək bir ah çəkib dedi:

– Bala, Şahzadə Mütalib, anan ölüb?

Şahzadə dedi:

– Bəli, öldü.

– Atan təzə arvad aldı?

– Bəli, aldı.

– Analığın sənə şər atdı?

– Bəli, elədi ki, var.

– Gəl içəri, bala, nənən sənə qurban! Sənin anan mənim nəvəm idi.

Bu qarı buludun içindən çıxıb Şahzadə Mütalibin ana-

dan olmağına kömək eləyən, sonra da gəlib ona ad qoyan qarıydı. Demə bu, Şahzadə Mütalibin anasının nənəsi imiş.

Qərək, qarı Şahzadə Mütalibi apardı evə, yedirdi, içirdi, əhvalpürsən oldu.

Şahzadə Mütalib başını yerə qoyub yatdı. Bir də qarı onu oyatdı ki:

– Bala, dur, indi mənim oğlanlarımın gələsi vaxtıdır. Lap dəmhadəmdi ki, gəlsinlər. Mən səni gizlədəcəyəm, ancaq onlar mənim südümə and içməmiş çıxmazsan.

Elə bu sözdəydilər ki, hava guruldadı, elə bil ki, göydən bir şey endi həyətə, pəncərənin qabağına. Qarı tez Şahzadə Mütalibi götürüb sandıqda gizlətdi. Qarının üç oğlu var idi. Üçü də girdi içəriyə. Elə içəri gircək başladılar ki:

– Adam-madam iysi gəlir, şaqqılı badam iysi gəlir.

Qarı dedi:

– Cəhənnəm olun o yana! Özləri görəsən gedib harada qarınlarını bərkidiblər, gəliblər mənim üstümə ki, adam-madam iysi gəlir. Adam, zad hayandadı? Acından burda qarnımı ovuşdururam.

Oğlanlar ora-buranı qoxulayıb dedilər:

– Ana, bizə fırlıdaq gəlmə! Burada bəni-adam var.

Qarı dedi:

– Balalarım, indi ki belə oldu, qoyun doğrusunu deyim. Bu evdə bəni-adam var, ancaq sizin öz doğmaca bacınız oğludur. And için ki, heç bir şey eləməzsiz, çıxardım.

Oğlanlar dedi:

– Tay biz öz doğma bacımız oğlunu da yeməyəcəyik ki?

Qərək, oğlanlar analarının südünə and içdilər, qarı Şahzadə Mütalibi çıxarıb görsətdi. Dayıları Mütalibi duz kimi yaladılar. Əhvalatdan xəbərdar olub dedilər: indi ki, o sənə belə zülm edib, sən də qal burda, bizim yanımızda. Ye, iç, keyfini çək! Dünya belə deyil ki, belə qalsın. Bir gün olar ki, sənənin heyfini ondan çıxarıq.

Əlqərəz, Şahzadə Mütəlib burda başladı keyfə. Doğrudan da öz dədəsinin evində heç bu keyfi görməmişdi. Dayıları da, nənəsi də onu çox istəyirdilər. Bir sözü iki olmurdu.

Bir gün qarı Şahzadə Mütəlibə üzün tutub dedi:

– Bala, biz qış mayehtacını yığmaqdan ötrü qırx günlük səfərə getməliyik. Sən biznən gedə bilməzsən. Qırx gün burda qalıb bizi gözləməlisən. Al, bu sənə qırx açar. Burda qırx bağca var. Hər gün birini gəzərsən ki, ürəyin darıxmasın. Ancaq qırxıncı bağçaya girmə.

Açarları Şahzadə Mütəlibə verib getdilər. Şahzadə Mütəlib gündə bağçaların birini gəzirdi. O, necə deyərlər, adam öz-özünə elədiyini el yığılsa ona eləyə bilməz. Gün keçdi, vaxt dolandı, qırxıncı gün gəlib çatdı. Mütəlib fikirləşdi ki, çoxu gedib, azı qalıb, bu gün də hər bağda bir az gəzərəm, gün tamam olar, dayılarım, nənəm gələr. Girdi birinci bağa. Hara baxdısa xoşuna gəlmədi. Girdi ikinci bağa, yenə də elə. Otuz doqquz bağın hamısını bircə saatda gəzib qurtardı. Elə bil ki, onun ürəyinə bir qurd girmişdi, ona ha deyirdi: gəl, sən qırxıncı bağı aç!

Axırda özünü saxlaya bilməyib bağın qapısını açdı, girdi içəri. Əvvəl-əvvəl qabağına bir uca ağac çıxdı. Bir də qulağına bir səs gəldi. Başını qalxızıb gördü ağacın başında yekə bir qəfəs var, içində bir adam. Qulaq verib gördü bu adam deyir:

– Ey bəni-adəm, allah mənə rəhm eləyib, səni bura göndərib. Mən neçə vaxtdı ki, bəni-adəm üzünə həsrətəm. Çıx bura, səni bir yaxından görüm.

Şahzadə Mütəlib dırmaşdı ağaca. Baxdı ki, bu çox qəvi-heykəl adamdı. O adam şahzadəyə dedi:

– Qardaş, sən olasan allah, bu qəfəsin qapısını bircə dəfə aç, mən bir nəfəs alım.

Şahzadə Mütəlib əvvəl bir ehtiyat elədi ki, birdən çıxıb qaçar. Sonra fikrinə gəldi ki, yaxşı, bağların hamısının qapı-

ları bağlı, açarları da ki, mənim cibimdə, bu hara qaçacaq? Yazıqdı, qoy bir açım. Bu fikir ilə qəfəsin qapısını açdı. Elə onu gördü ki, qapı açılcaq bir şey pırr elədi. Başını qalxızıb gördü, adə, bu adam oldu bir quş, qondu ağaca. Ay dadi-bidad, indi mən necə eləyim, bunu tutum?

Quş dedi:

– Şahzadə Mütalib, nahaq özünə zəhmət vermə! Keçdi ta sənin məni tutmağın. Sənin dayıların düz yeddi ildi ki, məni burda dustaq eləyiblər. Amma sən ki, bu yaxşılığı mənə elədin, vaxt gələr sən bu yaxşılığından mən çıxaram.

Bunu deyib bir qanad çalıb uçdu, getdi.

Şahzadə Mütalibin iki əli oldu bir başı ki, indi mən dayılarıma nə cavab verəcəyəm?

Bu fikirən gəlib çarhovuzun qırağına, otların içində uzandı. Elə təzəcə yuxuya getmişdi ki, bir də gördü səs gəlir. Gözlərin açıb gördü ağacın başında üç dənə göyərçin oturub. Göyərçinlərdən biri dedi:

– Hava yaman istidi, soyunun çimək!

Biri ora-bura bir nəzər salıb dedi:

– Bacılı, bacılı, mən qorxuram. Deyəsən, bu gün buradan bəni-adəm nəfəsi, hənirtisi gəlir.

O biri göyərçinlər başladılar bunu danlamağa ki: ay axmaq, bura üç qardaşlar baxçasıdı, bura heç quş quşluğuynan qanad sala bilmir, burda bəni-adəm nə qayırır?

Qərəz, onlar dedilər, o dedi, axırda onu razı eləyib soyundular. Şahzadə Mütalib baxdı nə... Bunlar üç dənə elə qızdılar, elə qızdılar ki, getmə gözümdən, gedərəm özümdən... Bunların yanında huri, mələk bir qəpiyə dəyməz. İllah o soyunmaq istəməyən balaca qız. Şahzadə Mütalibin huşu başından uçdu. Bir vaxt gözün açıb gördü lələ köçüb, yurdu boş. Qızlardan əsər yoxdu, gün az qalır batsın. Durdu ayağa, gördü, aşna, bu xına o xınalardan deyil. Başı gicəllənir. Qərəz, bir təhər ki, özün saldı evə. Bu yatmağınan, indi ölmüsən bayaq, düz bir ay yatdı.

Vaxtın tamamında qarı oğlanları ilə səfərdən qayıtdı. Baxdı ki, əvvəlki Şahzadə Mütalibdən bir ad qalıb. Elə əriyib ki, lap elə bircə quru nəfəsdə, gedir, gəlir. Nə qədər eləyirlər dərdin demir ki, demir. Qarı bir gün tutdu onun yaxasından ki, ya dərdini de, ya da məndən sənə nə nə olmaz. Şahzadə Mütalib əhvalatı açıb ona dedi ki: qırxıncı bağda bir qız görüb, bir ürəkdən min ürəyə vurulub ona.

Qarı bir dizinə vurdu, bir başına ki, evin yıxılsın, öz evini də yıxdın, mənim evimi də.

Bir neçə gün keçdi. Qarı gördü yox, Şahzadə Mütalib əldən gedir. İşi belə görüb ona dedi:

– Yaxşı, sən özünə bir az fikir ver, yaxşı ol, mən sənə kömək elərəm.

Elə bil ki, Şahzadə Mütalibin naxoşluğu bu sözə bənd imiş. Gədənin rəngi-rufu özünə gəldi. De bir gün, de iki gün yavaş-yavaş gədə dirilib qalxdı ayağa, elə ki, tamam yaxşı oldu, tutdu qarının yaxasından ki: di əl-əhli minəl-bəfa!

Qarı dedi:

– Bala, Mütalib, o qızlar hurilər padşahının qızlarıdır. Bu işin axırı heç yaxşı olmayacaq. Sən gəl bu daşı ətəyindən tök! Hansı padşahın qızını deyirsən, bir gecənin içində gətirim sənə.

Şahzadə Mütalib bunu eşitcək yavaşca soyunub girdi yerinə.

Qarı soruşdu:

– Nə qayıırırsan?

Mütalib dedi:

– Qızdırmam qalxdı.

Qarı gördü yox, olmayacaq, çar-naçar başladı:

– Onlar cümə günləri gəlib orda çimirlər. Gedib yenə orada yatarsan. Elə ki, gəlib soyundular, girələyib həmin o qızın donunu götürüb qaçarsan. O sənə çox deyəcək ki, Mütalib donumu ver, mən səninem, sən mənim, ancaq nəbadə, nəbadə inanıb verəsən. Dalına baxmadan düz gətirib verər-

sən donu mənə.

Cümə gününə cəmi iki gün qalmışdı. Amma bu iki gün Şahzadə Mütalib üçün bir il kimi keçdi. Axırda ki, cümə oldu. Şahzadə Mütalib səhər açılmamışdan gedib kəsdi çarhovuzun başını.

Bəli, saat on iki olmuşdu, bir də gördü ki, budu qızlar gəldilər.

Qızlar nə qədər elədilərsə, kiçik qız soyunmaq istəmədi ki, buradan bəni-adəm hənirtisi gəlir.

Şahzadə Mütalibin ürəyi qırta-qırtdaydı ki, ay aman qız düşməsə mən neyləyəcəyəm?

Ancaq böyük qızlar başladılar onu məzəmət eləməyə ki, elə sən keçən dəfə də elə deyirdin, burda bəni-adəm nə qayırır?

Qərək, xahi nə xahi qızı razı elədilər. Çarhovuzun başına düşüb soyundular. Özlərini vurdular suya. Şahzadə Mütalib özünü gücnən saxladı, gizlətdi, girələdi, qızlar suya cumanda, "ya mədəd" - deyib xırda qızın donunu qapıb basdı köynəyinin altına, tüpürdü dabanına. Qızlar işi belə gö-rəndə tez çıxdılar. İki böyük qız geyinib uçdular, xırda qız qaldı çılpaq. Bildi ki, gedən don bununkudu. Üzünü tutdu Şahzadə Mütalibə ki:

– Şahzadə Mütalib, qaçma! Bizim qanunumuz belədi ki, hansı qızın bədənini bir naməhrəm kişi görsə, o qız olar onunku. Tay sən mənim oldun, mən sənin.

Şahzadə Mütalib sevincək dedi:

– Di gəl, gedək evə!

Qız dedi:

– Yox, belə getmək olmaz. Çılpağam, ayıbdı, donumu ver, geyim gedək!

Şahzadə Mütalib dedi:

– Yox aşna, kələk gələ bilməzsən. Hər nə deyirsən de, amma donunu verə bilməyəcəyəm, nənəm savaşar.

Qız çox yalvardı, Şahzadə Mütalib az eşitdi. Axırda

qız dedi:

– Qoy and içim.

Şahzadə Mütalib dedi:

– And içmə ki, lap göyə də çıxsan, donu verəsi deyiləm. Ondan gözünü çək! Nənəm savaşar.

Bunu deyib götürüldü, özünü nənəsinin yanına salıb donu verdi ona. Qarı donu tez bir sandığa qoyub ağzını yeddi yerdən qıfılladı, sonra bir dəst arvad paltarını götürüb gəldi qızın yanına. Gördülər ki, o biri bacılar uçub gedib, bu yazıq öz saçını bədənini örtüb oturub otun içində.

Qız qarını görcək dedi:

– Qarı nənə, sən ki bizim qanunumuzu bilirsən. Tay mən oldum onun halal arvadı. Donumu verin geyim.

Qarı bir diqqətlə ona baxıb dedi:

– Mən ki, sizin kələklərinizi yaxşıca bilirəm. Mən bilirəm ki, sizin bir diliniz var, qırx açarı. Mənə o fırladaqları gəlmə! Ala, sənə paltar gətirmişəm, gey, gedək evə!

Qərək, qızı geyindirilər, gətirdilər evə. Sabahısı toy eləyib onları saldılar gərdəyə.

Bu minval ilə bunlar düz dörd il bir yastığa baş qoyub burda dolandıılar. Bunların iki oğlanları oldu. Bir gün qız şahzadəyə dedi:

– Ay şahzadə, balam, sən bir padşah oğlusan, mən də bir padşah qızı. Bizim atalarımızın vilayətində onlar, bunlar keyf eləsin, biz qalaq burda bu çölün, səhranın düzündə, heç insafa yerləşən iş deyil, gəl sən bu daşı ətəyindən tök, gedək biz də bir gəzək, dolanaq. Sənin atana qonaq olaq, mənim atama qonaq olaq! Nə vaxta kimi biz bu çölləmədə qalacayıq?

Şahzadə Mütalib bir az götür-qoy elədi, gördü heç pis söz demir. Bir gün öz fikrini nənəsinə açdı. Nənəsi dedi:

– Bu çəpəl səni aldadır, getmə!

Gecə yazan yaman olar, qız başladı gecə yazdı, gündüz düzdü, axırısı ki, Şahzadə Mütalibin beynini doldurdu.

Qarı gördü yox, bunun beyni dolub, gedir. Başladı tədarük görməyə. Bəli, hər şeyi hazırladı. Qarı Şahzadə Mütalibin paltarının kürəyində bir cib tikib qızın donunu orda gizlətdi. Özü də dedi:

– Bala, huri qızından bəni-adəmə arvad olmaz. Axırı o bir gün fürsət axtarıb qaçacaq. Ancaq nə qədər ki, don sənədədi. O heç bir yerə gedə bilməz. Nəbadə, nəbadə donu verəsən.

Şahzadə Mütalibin dayıları gəldilər, onları boyunlarına götürüb qalxdılar göyə. Az getdilər, çox getdilər, bir yerdə yerə düşüb dedilər:

– Bizim sərhəddimiz buracandı. Burdan o yana gərək özünüz gedəsiniz.

Hesablayıb gördülər ki, burdan Şahzadə Mütalibin atasının vilayətinə qırx günlük yol qalır. Bəli, dayıları ilə görüşüb onları yola saldılar, özləri də yaxında görsənən şəhərə tərəf üz qoydular getməyə.

Gəlib çatdılar bu şəhərə. Şəhərin kənarında gördülər bir qarı oturub yarpız yığır. Şahzadə Mütalib qarıya dedi ki, onlara bir ev versin, yorğunluqlarını alınca bir neçə günlüyə onun evində qalsınlar. Qarı bunlara bir ev verdi.

Şahzadə Mütalib gündə bazara çıxıb əhvalpürsan olurdu ki, görsün heç atasının vilayətinə tərəf karvan zad yoxdu ki. Amma orasını da deyim ki, Şahzadə Mütalib qorxurdu ki, ay namərd, birdən gecə yatandan sonra qız mənim paltarımı qurdalayıb donu tapar. Ona görə də donu vermişdi qarıya. Özü də tapşırırmışdı ki, nəbadə, nəbadə qıza versin.

Bir gün Şahzadə Mütalib yenə də bazara çıxdı ki, bir gedib gələndən əhvalpürsanlıq eləsin. Qonşuda da toy var idi. Qarı gəldi qızın yanına ki:

– Ay bala, sən niyə toya getmirsən?

Qız da gecə şahzadə Mütalibi yuxuya verib hər yeri axtarmışdı, donu tapa bilməmişdi. Bəlkə bu qarı bir şey bilir deyin şübhələnilib özünü vurdu bicliyə ki:

– Qarı nənə, mən Şahzadə Mütalib gəlməmiş toya gedə bilmərəm.

– Niyə ay bala, qorxursan?

– Yox, mənim bir qiymətli paltarım var. Çox bahalı şeydi. Həmişə Şahzadə Mütalib özündə saxlayır ki, mən geyib dağıtmayım. Onu da geyməmiş getsəm, gələr mənən savaşar.

Qarı bir az duruxub dedi:

– Ay qızım, Şahzadə Mütalib mənə bir şey verdi ki, ala bunu saxla, amma qız istəsə, vermə! Bəlkə elə odu.

Qız gördü ki, aha, deyəsən don tapılır. Tez dedi:

– Hə, elə odu.

Qarı sevincək dedi:

– Bu saat gətirim, verim gey, gedək!

Bunu deyib qarı gedib dəsmala bağlı donu gətirdi, verdi qıza. Qız donu görcək gözlərinin çayırı açıldı. Tez alıb geydi. Bir əlini bir oğlunun, o biri əlini də o biri oğlunun başına çəkdi, üçü də oldular göyərçin, qalxıb qondular pəncərənin qabağına. Qız dedi:

– Qarı nənə, Şahzadə Mütalibə deyərsən ki, mənə ancaq Həzrət Süleymanın* İrəm** bağında tapa bilər.

Bunu deyib üçü də uçub getdilər.

Qarı qorxudan bayaq ha tappıltı ilə yığılıb özündən getdi.

Günorta vaxtı Şahzadə Mütalib döndü evə. Gördü ədə, deyəsən heç uşaqları bunun qabağına çıxmədılar. Dedi görəsən nə olub, gəldi çıxdı eyvana, gördü yox, heç səs-səmir yoxdu. Girdi evə, gördü heç kəs yoxdu. Lap qaldı mat-

*Həzrət Süleyman-Həzrət Süleyman, yaxud Süleyman peyğəmbər adları ilə məşhur olan ağıllı, ədalətli, müdrük, ideal hökmdar. Nağıllarımızda heyvanlara, quşlara belə hökmü çatan, bütün sirrləri açan, uçan xalçaya, canlı və cansızlar üzərində hakimiyyət qüdrəti verən üzüyə, ölüləri dirildən musiqi alətinə malik olan əfsanəvi surət.

** İrəm - nağıllarımızda, dünyanın misli bərabəri olmayan ən gözəl guşəsi.

məttəl ki, bunlar nə olublar. Heç fikrinə gəlmədi ki, belə bir şey ola bilər. Çıxıb qarını səslədi. Handan-gecdən qarı yanını basa-basa buyurdu. Şahzadə Mütalib ondan soruşdu ki:

– Bəs bu camaat hanı?

Qarı dedi:

– Əşi, get işinin, gücünün dalınca! O toyuq-cücə nədi elə gətirib doldurmusan evə, adın da qoymusan arvad-uşaq.

Şahzadə Mütalib dedi:

– Arvad, nə danışırısan? Toyuq-cücə nədi? camaat hardadı?

– Mən nə bilim hardadı? Öz yuvalarında. Toyuq-cücəni doldurub bura ki...

Şahzadə Mütalib bir güci-pisliknən əhvalatın nə yerdə olduğunu qarıdan öyrəndi. İki əlli vurdu dizinə ki:

– Onları mən indi hardan taparıyam?

Qarı bir fikirləşib dedi ki:

– Deyirdi ki, mənə həzrət Süleymanın İrəm bağında tapa bilər.

Şahzadə Mütalib kimdən soruşdusa, belə bir bağın olub-olmadığını bilən olmadı.

Mütalib avara-sərgərdan gəzə-gəzə gəlib çıxdı bir şəhərə. Fikirləşdi ki, gedim bazara, görün bu şəhərdə lap qoca adam kimdi. Bəlkə ondan mənim dərdimə bir çarə oldu. Gəzə-gəzə gəldi meydana. Bir də baxdı ki, ədə, haman bunu nökrə götürən kişi burdadı. Görcək tanıdı. Baxdı ki, bu həmin şəhərdi. Öz-özünə dedi: "sən öləsən, elə budu ki, tapmışam. Gedib buna nökrə olarıyam. Həm gərək bundan intiqamımı alam, həm də mənə əlac olsa, yenə nənəmdən olacaq. O dağa çıxıb özümü onun yanına verim".

Qərək, özünü bir xəlvət yerə çəkib təhər-töhürünü bir az dəyişdirdi ki, kişi tanımasın. Sonra kişiyyə yaxınlaşdı. Kişi yenə bir daşın üstündə durmuşdu, çağırırdı ki:

– Ay mənə nökrə olan!...

Şahzadə Mütəlib kişinin qabağına gəlib, dedi:
– Adın nədi, bacı oğlu?!
Şahzadə Mütəlib dedi:
– Adım Həsəndi.
Kişi bir əlindəki siyahıya baxdı, bir də diqqətlənən Mütəlibə baxıb dedi:
– Səndən nökrə olmaz, bala!
Şahzadə Mütəlib gördü ki, kişi deyəsən şübhələnib. Əl çəkmədi ki, əl çəkmədi. Axırda kişi onnan əvvəlki şərti kəsbib, götürüb onu evə apardı.
Bəli, yenə əvvəlki dəsgah başladı. Düz otuz doqquz gün Şahzadə Mütəlib yeyib, içib, yatdı. Yaxşı keyf çəkdi. Özünü də xam qələmə verirdi. Qırxıncı gün düzəldilər yola. Mafiqayda qoca Mütəlibi qoydu arxa səbətində, üstünə də bir şaqqa ət bağlayıb atdı dərəyə. Bəli, quş yenə uçub qaldırdı, qoydu dağın başına. Qoca səsləndi:
– Di ordakılardan yığ, tök aşağı!...
Şahzadə Mütəlib dedi:
– Yaxşı, bəs sonra mən özüm necə düşəcəyəm?
Qoca dedi:
– Ayrı yol var, görsədəcəyəm oradan düşərsən.
– Ay sən öləsən,- deyib Şahzadə Mütəlib yerdən bir daş götürüb çaldı onun kəlləsinə. O qədər daş tökdü ki, qocanı cəhənnəmə vasil elədi. Sonra üz qoydu mağaraya. Qərər, min ənvayi-əziyyətdən sonra çıxdı həmin düzəngaha. Oturub bir az yorğunluğunu aldı, sonra yol başladı nənəsinin qalaçasına. Gəlib qarını döydü. Qarı gəlib qarını açdı, onu görçək bir iki əlli dizinə vurub dedi:
– Qız getdi?
Şahzadə Mütəlib dedi:
– Bəli, getdi.
Gəldilər evə, qarını nə qədər Şahzadə Mütəlibə dəlildəylil elədi ki, əl çəksin o qızdan, bir şey çıxmadı. Axırda ona bir kağız verib dedi:

– Bala, mən İrəm bağıni tanımıram. Yeddi günlük yolda mənim bir böyük bacım var. Get onun yanına, bəlkə o bilə.

Şahzadə Mütalib kağızı alıb yola düşdü. Günə bir mənzil, təyyi-mənazil gəlib çatdı həmin xalasının vilayətinə. Yetişcək bunu tutdular. Şahzadə Mütalib gördü ki, bunlar bunu səssiz, sədasız yeyəcəklər. Cibindən kağızı çıxarıb görsətdi. Onu apardılar xalasının yanına. Xalası əhvalpürsan olub dedi:

– Bala, mən də bilmirəm. Ancaq yeddi günlük yolda mənim bir böyük bacım var, bəlkə o bilə. Bunu deyib Şahzadə Mütalibə bir kağız verdi, göndərdi bacısının üstünə. Özü də bələdçi qoşdu ki, onu aparsınlar ora.

Qərər, Şahzadə Mütalib gəlib çıxdı lap böyük xalasının yanına. Böyük xalası əmr elədi, bütün məmləkətdə olan qocaları yığdılar, ancaq heç kəs bir xəbər verə bilmədi. Axırda lap qoca bir kişi dedi ki:

– Bala, burada iki ilan padşahı var. Biri ağ ilan, biri qara ilan. Hər il onlar gəlib bu yaxında bir düzəngah var, orada dava edərlər. Sən əgər bacarıb ağ ilana kömək eləyə bilsən ki, o qara ilanı bassın, o sənə bəlkə bir yol göstərə bilə.

Mütalib soruşdu:

- Mən ona necə kömək eləyəciyəm?

Qoca dedi:

– Onların davası belə olur. Hər iki tərəfdən bir ilan gəlib savaşırlar. Hansı ilan bassa, o tərəf qalib hesab olunur. Sən gərək bu davada bacarıb qara ilanın sağ gözündən oxunan vurasan.

Şahzadə Mütalib razı oldu. Bəli, yaxşı ox atanlar çağırıldı. Şahzadə Mütalib məşq eləməyə başladı.

Nağılda vaxt tez gəlib çatır.

Dava vaxtı gəldi. Şahzadə oxunu, yayını götürüb getdi, həmin düzəngahın bir tərəfində gizləndi.

Bir də baxdı ki, toz qalxdı, belə baxanda gördü ki, bir tərəfdən ağ, o biri tərəfdən qara ilanlar budu qarışqa kimi gəlirlər. Göydə ulduzun sayı var, amma ilanın sayı yoxdu. Bəli, hər iki tərəf düzəldi, səflər çəkildi. Bir tərəfdən bir kifir qara ilan, o biri tərəfdən bir gözəl ağ ilan üz qoydular meydana. Bunlar gəlib çatdılar bir-birinə, tutaqlaşdılar. Bir cəngi-məğlubə başladı ki, ruzigarın gözü belə dava görməmişdi. Şahzadə Mütəlib dizin qoydu yerə, bir ox qoydu çilleyi-kəmana, ha tuşladı, gördü yox, vura bilməyəcək. Çünki ilanlar bir-birinə tırmaş-dolaş olub elə süpürləşirdilər ki, vurmaq çətindi, həm də ki, gözündən. Qərək, Şahzadə Mütəlib "ya mədəd" - deyib bir ox atdı. Ox gedib dəydi ağ ilanın peysərinə. Şahzadə Mütəlib dizə kimi oldu daş. İkinci oxu tuşladı, atdı. Bu da nataraz kimi gedib dəydi ağ ilanın quyruğuna. Mütəlib qur-şağacan oldu daş. Baxdı ki, bir tərəfdən oxun yaraları, bir tərəfdən də qara ilanın dişdəmələri ağ ilanı lap candan salıb, elə handa-handadı ki, basılsın. "Hərçi bada-bad" - deyib üçüncü oxu atdı. Ox çilleyi-kamandan çıxıb birbaş süzdü ilanlara tərəf. Süzdü... hara dəysə yaxşısı, düz qara ilanın sağ gözündən. O saat qara ilan canını təslim elədi. Şahzadə Mütəlib daşdan silkindi. Ayağa qalxanda gördü ki, ağ ilan kəsib bunun başının üstünü.

– Ey bəni-adəm, de görüm, sən məni niyə vururdun?

Şahzadə Mütəlib əhvalatı dedi. Ağ ilan dedi:

– Sən olmasaydın, mən basılacaqdım. İstə, görüm, məndən nə istəyirsən?

Şahzadə Mütəlib dedi ki:

– Mən sizin padşahı görmək istəyirəm. Ondan bir təmənnam var.

İlan dedi:

– Biz heç kəsi öz padşahımızın yanına aparmırıq. Ancaq sən ki, mənə bu yaxşılığı elədin, min belimə.

Ordugahın içindən keçib düz gəldilər padşahın yanına.

Girdilər içəri. Şahzadə Mütalib gördü ki, ortada bir qızıl təşt var. Bunun içində xəyəti nazikliyində yaşıl bir ilan var. Mütalibi gətirən ağ ilan əhvalatı ona dedi. O, Şahzadə Mütalibə tərəf çevrilib soruşdu:

– İstə, görüm məndən nə təmənnan var?

Şahzadə Mütalib əhvalatın hamısını danışib xahiş elədi ki, Süleymanın İrəm bağını ona göstərsin.

İlan dedi:

– Mən Süleymanın İrəm bağını sənə göstərə bilmərəm. Ancaq günçixan tərəfə getsən, həzrəti Süleymanın özünü orada tapa bilərsən.

Şahzadə Mütalib gecəni orda qalıb, səhər üz qoydu günçixan tərəfə getməyə. Gethaget, sabahısı sübh vaxtı gəlib çıxdı bir dağın daməninə. Gördü ki, bir nurani qoca kişi burda namaz qılır. Gəlib həzrəti Süleymanın yerini soruşdu.

Nurani kişi gülüb dedi:

– Həzrəti Süleyman mənəm, Şahzadə Mütalib!...

Mütalib tez ədəb ilə təzim eləyib onun əlindən öpdü.

Həzrəti Süleyman dedi:

– Mən sənənin mətləbini bilirəm. Ancaq mən hurilər padşahının qızını alıb sənə verə bilmərəm. Bu günlərdə o qızın toyu olacaq. Onu verirlər öz əmisi oğluna. Tay mənim yanıma gəlmisən, al, mən öz papağımı verim sənə. Onu başına qoyanda səni heç kəs görməyəcək, amma sən hamını görəcəksən. Get, özün nə bacarırsan elə!

Bunu deyib papağını verdi ona.

Deyirlər ki, o gündən həmin papaq keçdi bəni-adəmlərin əlinə.

Şahzadə Mütalib papağı aldı. Həzrət Süleymanın əlindən öpüb getdi o tərəfə ki, o göstərmişdi. Gəlib çatdı hurilər padşahının paytaxtına. Uzaqdan baxdı ki, şəhərin qapısında çoxlu qarovulçu var. Papağı qoydu başına, gəlib qapıdan keçdi. Gördü ki, balam, doğrudan da heç kəs onu görmədi. Başladı şəhəri gəzməyə. Gəzə-gəzə gəlib çıxdı bir böyük

dam-daşın qabağına. Demə bura məktəb imiş. Baxdı ki, oğlanlarının ikisi də oturub içəridə. Yavaşca gəlib oturdu, onların yanında. Bir böyük oğlunu öpdü. Böyük oğlan xırdaya bir sillə vurdu ki:

– Məni niyə öpürsən?

Xırda durdu ağlaya-ağlaya düşdü yola. Şahzadə Mütalib də düşdü bunun dalına. Bu minval ilə qızın olduğu evi tapdı. Uşaqlar girdilər içəriyə, bu da onların dalınca.

Qız uşaqları ovudub, gətirdi ortalığa çörək qoydu. Şahzadə Mütalib də bir tərəfdən ilişdi çörəyə. Qız gördü ki, ədə, çörək yeyilir. Bildi ki, burda bir fırılacaq var.

Axırda üzünü tutub dedi:

– İnsən, cinsən, nəsen, səni and verirəm istədiyinin canına, zahir ol!

Şahzadə Mütalib papağı yerə çırpıb zahir oldu.

Qız dedi:

– Şahzadə Mütalib, sən ki, gəlib məni tapdın, demək ki, vəfalısan, ancaq özünü gözlə, atam sənin qanına yerikli-yir, məni də əmim oğluna verib. İndi toya kimi gərək birtəhər eləyib burdan qaçaq.

Şahzadə Mütalib qaldı burda. Bir gün, iki gün bunlar burda qaçmaq üçün yol axtarmaqda olsunlar, sənə kimdən xəbər verim, bir küpəgirən qarıdan. Küpəgirən qarı bir gün Mütalibi çölə çıxanda görüb, "durma gəldim" qaçıb padşaha xəbər verdi.

Padşah xapa-xap adam göndərüb Şahzadə Mütalibi tutdurdu. Bəli, meydan quruldu, dar ağacı hazırlandı. Şahzadə Mütalibin başına bir təlis keçirdib gətirdilər asmağa. Elə cəllad hazırlayırdı ki, ipi onun boğazına keçirtsin. Bir nə'rə səsi gəldi ki:

– Padşah, dayan!.. Mənim nişanlımı oğurlayanı mən özüm gərək öldürəm.

Bu, qızın əmisi oğluydu. Gəlib atdan düşdü. Xəncərini çəkdi, təlisi Şahzadə Mütalibin başından götürdü ki, boy-

nunu vursun, birdən titrəyib xəncər əlindən düşdü. Şahzadə Mütalib onu tanıdı. O haman qırxıncı bağçada qəfəsdən azad elədiyi oğlan idi. O da tanıyıb dedi:

– Şahzadə Mütalib, sən məni azad eləmişən. Mən səni öldürməyəm. Götür, əmim qızını da verdim sənə, halal olsun!

Şahzadə Mütalib arvadını da, uşaqlarını da götürüb öz atasının vilayətinə döndü.

Atasını öldürüb, özü padşah oldu. Həmin vəziri də özünə baş vəzir elədi.

Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri özümün, biri də nağıl deyənin.

Siz də yeyin, mən də.

ÜÇ BACININ NAĞILI

Biri var idi, biri yox idi, allahdan başqa heç kəs yox idi. Bir kişi var idi, bunun üç qızı var idi. Günlərin bir günündə bu kişi hazırlaşırdı getsin bazara, çağırıb qızlarını soruşdu ki, balam, mən gedirəm bazara, deyin görüm, sizə nə alım gətirim.

Böyük qız dedi:

– Mənə bir dənə soğan qabığından köynək al!

Ortancıl qız dedi:

– Mənə bir dənə zər-qumaşdan çarğat al!

Kiçik Mazarat dedi:

– Mənə bir dənə pişik al!

Kişi getdi bazara. Satmalısın satdı, almalısın aldı, qayıdan baş kiçik qızına bir pişik, ortancıl qızına zər-qumaşdan çarğat aldı, ancaq nə qədər vurnuxdu, soğan qabığından köynək tapmadı ki, tapmadı. Kişi axşamacan axtardı, qaş qaralanda çar-naçar bazardan çıxdı, düzəldi yoluna. Az getdi, çox getdi, yorulub bir daşın dibində oturdu. Böyük qızın istədiyini tapmamışdı deyin çox bekef idi. Bu vaxt yoldan bir dərviş keçirdi, diqqət ilə kişiyyə baxdı, baxıb gördü ki, kişi çox bekefdi. Yaxınlaşıb onun dərini soruşdu. Kişi dedi, hal-qəziyyə belə... Qızım mənə soğan qabığından köynək tapşırmışdı, cəmi şəhəri ayaqdan saldım, tapmadım, indi əliboş qayıtdığıma görə belə bikeyfəm.

Dərviş dedi:

– Kişi, sən gəl o qızı ver mənə, mən ona soğan qabığından köynək alım.

Alışdılar, verişdilər. Üç gün, üç gecə toy eləyib qızı dərvişə verdilər. Qız köçüb gəldi dərvişin evinə. Dərviş sabahısı günü evə gəlib qıza dedi:

– Canım qurban, gözüm qurban, bir dur ayağa, fırlana-fırlana küpədən bir az qovurma çıxar. Gətir yeyək!

Qız getdi küpənin ağzını açdı ki, qovurma çıxartsın,

bir də nə gördü? Qovurma adam ətindəndi. Demə, dərviş div cinsindən imiş. Əlqərəz, gətirdi qovurmanı qoydu ortalığa. Dərviş başladı yeməyə. Baxdı ki, qız yemir.

Dedi:

– Canım qurban, gözüm qurban, niyə yemirsən?

Qız dedi:

– Yox, yeyirəm.

Amma qız yemirdi. Tikələri dərvişin qorxusundan götürüb, yemək bəhanəsinə aparıb yaxasından salırdı can köynəyinin içinə. Dərviş bunu duydu. Bir az keçəndən sonra birdən qıza qayıtdı ki:

– Canım qurban, gözüm qurban, dur bir ayağa, fırlana-fırlana bir az su gətir, içək!

Qız durdu ayağa ki, su gətirsin, ətlər köynəyinin içindən töküldü yerə. Dərviş onu aparıb o biri otaqda saçlarından mıxladı divara.

Toydan bir neçə gün sonra ortancıl bacı fikirləşdi ki, durum gedim, görüm bacım necədi. Gəldi, gördü dərviş oturub, amma bacısı yoxdu. Dedi:

– Bəs bacım hanı?

Dərviş cavabında dedi:

– Bağa gəzməyə gedib. Otur, indi gələr.

Qız oturdu. Bir balaca keçəndən sonra dərviş ona dedi:

– Canım qurban, gözüm qurban, dur ayağa fırlana-fırlana küpədən bir az qovurma çıxart, gətir yeyək! Mən acmışam, bacın gələnəcən gözləyə bilmərəm.

Qız durdu ayağa, getdi küpənin sələyin açdı, bir də nə gördü?.. Qovurma adam ətindəndi. Ta heç bir söz deməyib gətirdi qovurmanı qoydu yeznəsinin qabağına. Dərviş başladı yeməyə. Amma qız o biri bacısı kimi tikələri yaxasından can köynəyinin içinə salırdı. Dərviş birdən dedi:

– Canım qurban, gözüm qurban, dur bir ayağa, fırlana-fırlana bir az su gətir, içək!..

Qız ayağa duranda ətlər köynəyinin içindən töküldü yerə. Dərviş bunu da aparıb, bacısının yanında saçlarından mıxladı divara.

Xırda Mazarat gözlədi, gördü bacısı gəlmir. Fikirləşdi ki, yəqin böyük bacım naxoşlayıb, odu ki, ortancıl bacım da gəlib çıxmadı, gedim görüm nə olub. Durdu ayağa, gəldi gördü ki, yeznəsi oturub. Amma təkdi, bacıları evdə yoxdu. Soruşdu:

– Bə bacılarım hanı?

Dərviş cavab verdi ki:

– Getdilər bağa gəzməyə. Bir az otur, indi harda olsalar gəlib çıxarlar.

Qız oturdu. Bir azdan sonra dərviş bu qıza da üzün tutub dedi:

– Canım qurban, gözüm qurban, dur ayağa, fırlana-fırlana küpədən bir az qovurma çıxart, gətir yeyək!..

Qız durdu ayağa, gedib elə küpənin ağzını açanda adam ətinin qoxusu onu vurdu. Qız işi anladı, amma haç bir söz deməyib gətirib qoydu ortalığa. Başladılar yeməyə. Qız tikələri bir-bir götürüb salırdı yanına. O saldıqcan da pişiyi yeyirdi. Dərviş bir azdan qayıtdı ona ki:

– Canım qurban, gözüm qurban, dur fırlana-fırlana bir az su gətir, içək!..

Qız ayağa duranda dərviş baxdı ki, bu qızdan ət düşmədi. Ətlərin hamısını pişik yemişdi axı. Bunu görəndə dərviş öz ürəyində dedi: hey gidi namərd! Elə mənə layiq arvad budu ki, budu.

Ta onu qayıtmağa qoymadı. Gecəni qaldılar, səhər tezdən dərviş dedi:

– Canım qurban, gözüm qurban, mən qırx günün səfərinə gedirəm. Bacıların gələncən heç yana getmə! Ala, bu da otaqların açarları. Otuz doqquz dənədi. Qırxıncı otağın açarı mənədi. Onu açmazsan!

Qız dedi:

– Yaxşı.

Dərviş gedəndən sonra qız başladı otaqları gəzməyə. Otaqlarda o qədər qızıl, gümüş, ləl, cavahirat var idi ki, ta hədsiz, hesabsız. Otuz doqquz otağın otuz doqquzunu da gəzdi, çatıb qırxıncının qabağına, gördü ki, qapısı bağlıdır. Mazaratın mazaratlığı tutdu. Öz-özünə dedi: yə'qin bu otaqda o birilərdəkindən də qiymətli, tamaşalı şeylər var ki, dərviş açarını mənə vermədi.

Qızı maraqlandı. Fikirləşdi ki, bunu necə olsa gərək mən hökmən açam. Əlləşdi, vuruşdu, axırı ki, qapını gücbəla ilə açdı, girdi içəriyə. Gözləri divara sataşanda qızın huşu başından dağıldı. Baxdı ki, bacılarının ikisi də burda saçlarından asılıblar. Lap handa handadı ki, nəfəsləri getsin, gəlməsin. Tez yüyürüb ikisini də açdı, yorğan-döşəyi salıb yerlərini rahatladı. De bir gün, de iki gün, qızlar yavaş-yavaş rəngə-rufa gəlməyə başladılar. Soruşdu ki:

– Bu conənbər görmüş sizi niyə bu günə salıb?

Qızlar əhvalatı bizim bildiyimiz kimi bacılarına nağil elədilər. Balaca Mazarat durdu ayağa, bir təlis götürüb qızıldan, gümüşdən doldurdu içinə, özün verdi bir zərgərin yanına.

– Zərgər qardaş, ala bu qızılları, mənə elə bir qutu qayır ki, onun içi üç adam, bir-iki aylıq azuqəsi ilə tutsun. Qutu öz-özünə yerisin. Elə ağır olsun ki, yerdən qaldırmaq mümkün olmasın. Özü də içindən bağlanıb, içindən açılınsın.

Zərgər qızılları alıb, qızın dediyi kimi bir qutu qayırdı. Qız bir az yeməli, bir az vəzndə yüngül, qiymətdə ağır şeylərdən götürüb, bacıları da yanına alıb düşdü yola. Qutunun bir xırda pəncərə kimi deşiyi var idi. Bir neçə gün getmişdilər, qız bir deşikdən baxdı ki, budu dərviş qabaqdan gəlir. Tez qutunun deşiyini örtüdü. Doğrudan da dərviş gəlirdi. Baxdı ki, yolda bir qəşəng qutu öz-özünə gedir. Fikirləşdi ki, elə yaxşı oldu. Bunu tutub apararam canım qurban, gözüm qurbanıma. Yaxınlaşdı, ha əlləşdi, ha əlləş-

di, qutunu yerdən qalxıza bilmədi ki, bilmədi.

– Eh, gedib ona bundan da yaxşısını qayırtdıraram - deyib, düzəldi yoluna.

Qızlar yollarına davam etdilər. Az getdilər, çox getdilər, gəlib bir padşahın vilayətinə çıxdılar. Rastrah qutunu sürdülər padşahın həyətinə. camaat bir də baxdı ki, budu bir dənə qutu gəldi, girdi həyəətə. Yığışdılar bu qutunun başına. Ha baxdılar, ha baxdılar, heç şey anlamadılar. Padşah əmr elədi qutunu sındırsınlar. Kiçik Mazarat gördü ki, iş xarəbdə, içəridən dedi:

– Biz qaçıb sənə pənah gətirmişik. Əgər qonaq qəbul eləyirsən, qoy burda qalaq, əgər eləmirsən çıxıb gedərik. Ta bizim qutunu niyə sındırırsan?

Padşah oğlu gördü ki, səs qız səsidir. Bildi ki, burda bir iş var. Odu ki, atasından təvəqqe elədi ki, qutunu sındırmasın. Padşahın da gözünün ağı-qarası bir oğlu var idi. Odu ki, onun xətrindən keçmədi. Qutu qaldı.

Qutu hər gün səhər həyətdən çıxıb gedir, gəzir, dolanır, axşam qayıdıb gəlirdi. Padşahın oğlu da həmişə onların dalınca gəzirdi ki, birtəhər eləyib onları görsün. Amma qızlar qutudan heç çıxmırdılar deyən padşahın oğlu onları görə bilmirdi.

Bir gün səhər tezdən qutunun içindən belə bir səs gəldi:

– Ay burda olan adamlar, bu qutunun üstünə bir qazan, bir kibrit, bir daraq, bir az da sabun qoyun!

Padşahın oğlu bunu eşidən kimi əmr elədi hamısını qoydular. Qutu yola düşdü. Padşahın oğlu da vəzirin oğluyunan bərabər qarabaqara bunların dalınca gəlib, axırda çatdılar bir meşəyə. Elə ki, qızlar arxayın oldular ki, ta şəhərdən uzaqlaşsınlar, burda onları görənlər olmaz. Qutudan çıxdılar ki, su qoyub başlarını yusunlar. Padşahın oğluyunan vəzirin oğlu elə bunları görcək huşları başlarından dağıldı. Bir vaxt ayılıb gördülər ki, qızlar yuyunub da, gedib də,

bunlar elə qalıblar meşədə. Oğlanlar ikisi də durub döndülər şəhərə. Səhər tezdən padşahın oğlu gəldi qutunun bərabərinə, dedi:

– Ta bəsd! Çıxın qutunun içindən! Dünən başınızı yuyanda üçünüzü də görmüşük.

Qızlar gördülər ki, iş açılıb, ta gizlənməkdə bir fayda yoxdu, qutudan çıxdılar. De padşaha, vəzirə xəbər göndərildi, məsləhət, məşvərət, axırda böyük qızı vəzirin oğluna, ortancıl qızı vəkilin oğluna, kiçik Mazaratı da padşahın oğluna aldılar, qırx gün, qırx gecə toy elədilər.

Amma kiçik Mazarat elə qorxudaydı ki, dərviş axırda gəlib çıxacaq. Ona görə də padşahın oğlu iki qatlı bir ev tikdirib, qızı yuxarıdakı qatda saxlayırdı. Birinci qatdan ikinci qata çıxan pilləkanın hər pilləsinə o tərəf bu tərəfli iki dənə zınqırov qayırtıraraq qoymuşdu ki, pilləyə ayaq basmaq zınqıldayır səs salırdı. Pilləkanın bir tərəfinə bir aslan, o biri tərəfinə də bir qaplan bağlatdırmışdı. Eyvanda da həmişə bir foc əsgər qaraul çəkirdi. Onlar beləcə şad, xürrəm yaşamaqlarında olsunlar, biz görək dərviş necə oldu...

Necə ki, demişdik. Dərviş səfərdən qayıdanda yolda qutuya rast gəldi. İstədi götürsün. Ancaq gücü çatmadı. Bu fikir ilə getdi ki, birini də özü qayırtırsın. Gəldi, girdi evə, gördü nə qız, nə filan... Tez qaçdı qırxıncı otağa. Gördü qapı sındırılıb. Girdi içəriyə nə gördü?.. Bir həsir qalıb, bir də Məmməd Nəsir*, oba köçüb yurdu boş. Qızlardan bir əsər yoxdu. Qızıllara baxdı, gördü ki, onlardan da götürülməyib. Bildi ki, yolda qabağına çıxan elə onlar özü imiş. De bir az puldan-muldan götürdü, düşdü şəhərbəşəhər axtarmağa. Axtara-axtara gəlib çıxdı həmin bu şəhərə. Ordan, burdan soraqlayıb öyrəndi ki, bəli, bir belə qutu bura gəlib, içindən də üç qız çıxıb. Bəli, bunu da öyrəndi ki, kiçik qızı padşahın oğlu alıb. Bir neçə vaxt qaldı burda, amma heç bir yol

* "Heç bir şey qalmayıb" deməkdir.

ilə qızın yanına gedə bilmədi. Axırı, günlərin bir günündə gedib bazardan bir az pambıq, iki şaqqa ət, bir az da bihuşdarı alıb gəldi mənzilə. Bu bihuşdarıdan bir az noğul qayırib tökdü cibinə. Gecə özün saldı bir qaraul sifətinə, girdi qızın keşikçilərinin arasına. O biri cibindəki doğurçuq noğuldan bir-ikisini atdı ağına. Qaraulçulardan biri gördü ki, bu noğul yeyir. Dedi:

– Nə yeyirsən? Mənə də ver!

– Noğuldu, ala - deyib hərəsinə bir-iki dənə verdi. Qaraulçular noğulları yedilər. Bir az keçməmişdi ki, hamısı bihuş olub yıxıldılar yerə. Dərviş tez qalxdı ayağa. Ətdən bir şaqqa atdı aslana, bir şaqqa atdı qaplana, pambığı bir-bir zinqirovlara basa-basa çıxdı yuxarıya ki, səs olmasın. Padşahın oğlu da çəpindən bu gecə qonaqlıqdaydı. Qız tək oturmuşdu, onun yolunu gözləyirdi. Bir də qapı açıldı, dərviş girdi içəriyə. Qız sapsarı saraldı. Dərviş qızın bir üzünə baxdı, acıqlı-acıqlı dedi:

– Dur, düş qabağıma!

Qızda cavab verməyə təqət olmadı. Durub dərvişin qabağına düşdü. Pilləkanın başına çatdılar. Səhərə az qalırdı. Dərviş qıza dedi:

- Düş!..

Qız dedi:

– Vallah, məni gecəynən bura çıxardıblar. Odu ki, heç bilmirəm necə düşüm. Sən yenə bir dəfə çıxmısan, bacarırsan. Sən qabaqda get, mən də dalınca gəlim.

Dərviş ayağın qoydu pilləyə. Qız bir o yana baxdı, bir bu yana baxdı. Bir ah çəkib dedi:

– Mənə kömək ol, sübhi-sadiq! Qarnımdakı sənə nəzir!..

Bir təpik dərvişə vurdu, dərviş yumbalandı. Qız tez qışqırdı:

– Aslan, tut! Qaplan, yırt!..

Aslan tutdu, qaplan yırtı. Dərvişdən bir tük qaldı, bir

sümük...

Aradan bir neçə vaxt keçdi. Qızın padşahın oğlundan bir qızı oldu. Qız nə qız... Demə görməmişəm, bir dənə mələk... Qız böyüyüb dörd-beş yaşına çatmışdı. Bir gün qarıya üç nəfər adam gəldi. Bunlara hər nə verdilərsə, qəbul eləməyib dedilər:

– Gedin, xanıma deyin, nəzirin versin.

Gedib xanıma dedilər ki, hal-qəziyyə belə; üç nəfər adam gəlib, hər nə veririk almırlar. Deyirlər gedin xanıma deyin, nəzirini versin.

Xanım qızını geyindirib verdi, götürüb getdilər. Aparıb şəhərdən çıxartdılar kənara. Qızı qoydular yerə, dedilər: gəlin hərəməz bu qıza bir qarqış eləyək! Birincisi dedi:

– Ay qız, ay qız, səni görüm, ağlayanda yel əssin, tufan qopsun!..

İkincisi dedi:

– Ay qız, ay qız, səni görüm, səni görüm, güləndə ağzından dəstə-dəstə güllər tökülsün!..

Üçüncüsü dedi:

– Ay qız, səni görüm, yeriyəndə bir ayağın qızıl kəssin, bir ayağın gümüş.

Qızı güldürdülər, ağzından dəstə-dəstə güllər töküldü, vurub ağlatdılar, yel əsdi, tufan qopdu, yeritdilər bir ayağı qızıl kəsdi, bir ayağı gümüş. Qaytarıb apardılar verdilər anasına.

Qız yekəldikcə şöhrəti dünyanı tuturdu. Axırda yeddi iqlimə, yeddi suya hökmü keçən bir padşahın oğlu bu qıza elçi göndərdi. Alışdılar, verişdilər, qızı padşahın oğluna verdilər. Bəli, toy qurtardı, kəcavələr bəzəndi, qızı gəlin apardılar.

Bu qızın bir dənə mürdəşir görmüş bibisi var idi. Bunun özünə oxşayan bir də bir qızı var idi. O qədər kifir idi ki, üzünə baxan gərək kəffarə verəydi. Ona görə də heç kəs almırdı, qalmışdı evin bucağında. Həmin bu bibisi də öz qızı

ilə bərabər bizim qız ilə bir kəcavəyə minib yengəl gedirdi. Bir neçə gün yol gedəndən sonra gəlib padşahın şəhərinin yaxınlığına çatdılar. Gecə idi. Qızın bibisi qıza qəsdən evdə bişirdiyi duzlu çörəkdən verirdi. Qız duzlu çörəyi yeyib, susadı, su istədi, bibisi dedi:

– Gözünün birini ver, sənə bir içim su verim.

Qız nə qədər yalvardı, olmadı. Baxdı ki, lap yanır. Handa-handadadı ki, ürəyi çatlasın. Dili ağzında yanıb para-para olub. Çar-naçar razı oldu. Bibisi onun bir gözünü çıxarıb ona bir qurtum su verdi. Bir az keçdi, qız yenə susadı. Bu dəfə də bibisi o biri gözünü çıxarıb bir az da su verdi. Gözlədi, gecənin bir yarısı, qız yuxulayandan sonra, onu soyundurub səssiz, səmirsiz itələyib kəcavədən saldı yerə. Heç kəs də bilmədi. Tez o paltarları geyindirirdi öz qızına, ağzına da bir dəstə gül soxdu. Bəli, gəlib çatdılar padşahın imarətinə. Bunları pişvaz elədilər. Gecə qızı qatdılar gərdəyə. Padşahın oğlu gördü, ədə, qız damdabacanın biridi. Gəlib bunu güldürdü, ağzından bir dəstə örüşgəmiş gül düşdü yerə. Ağlatdı heç nə yel əsdi, nə də tufan qopdu. Tutdu əlindən, yeritdi. Qızıl, gümüş hayandaydı, heç dəmir də kəsmədi.

Padşahın oğlu iki əlin vurub dizinə dedi:

– Bəli, yaman aldatdılar məni. Görüm hələ dalı nə olacaq.

Bunlar burda belə yaşamaqda olsunlar, bu şəhərdə bir kolçu var idi, gündə çöldən kol çıxarıb aparıb bazarda satardı, gətirib birtəhər külfətin dolandırardı. Bir gün yenə getmişdi kol çıxarmağa, bir də baxdı ki, bir kolun dibindən səs gəlir:

– Ay bura gələn adam, kimsən, məni də apar! Yazıq, kor bir qızam. Acından ölürəm.

Kolçu baxdı ki, gözəl bir qızdı, amma gözləri kordu.

* Ər evinə köçən qızın - gəlinin yanınca gedən qadın.

Dedi:

– Bala, səni mən hara aparım? Yeddi qızım var, gücnən dolandırırım.

Qız dedi:

– Kişi, apar məni! Xeyir görərsən.

Kişi dedi:

– Mən səndən nə xeyir görəcəyəm? Özün qız, gözün də kor.

Qız gördü yox, kişi o qədər kasıbdı ki, qorxudan onu aparmayacaq. Odu ki, dedi:

– Ay kişi, gəl yapış mənim əlimdən, bir az gəzdir. Gör nə görərsən.

Kişi yapışdı onun əlindən, bir-iki addım yeritdi. Bir də baxdı ki, nə... Qızın bir ayağı qızıl kəsir, bir ayağı gümüş. Tez qızıl-gümüşü ətəyinə yığıb, qızı da qucağına götürüb qaçdı evinə. Bir neçə gün keçəndən sonra qız güldü, ağzından bir neçə gül töküldü, verdi kişiyyə dedi:

– Kişi, apar bunu padşahın həyətinə. Desələr neçə, deyərsən, qiyməti bir gözdü.

Qızın bibisi oturmuşdu evdə. Bir də gördü ki, həyətdə gül satılır. Tez düşdü ki, gedib, alıb, gətirib qızın ağzına qoysun.

– Ay kişi, neçə deyirsən?

Kişi cavab verdi ki:

– Bir göz.

Arvad nə qədər elədi, kişi pul ilə vermədi. Arvad axırda məəttəl qalıb, gözlərin birin verib gülləri aldı. Arvad qızın gözlərin çıxardanda atmamışdı, saxlayırdı. Bir neçə gündən sonra qız bir də gülüb, ağzından tökülən gülləri yenə verdi kişiyyə. Kişi gətirib satıb bibisindən o biri gözü də aldı. Qız gözlərinin ikincisini də qoydu, gözləri sağaldı, oldu anadangəlmə. Bir gün qəsdən yeridi, bir-iki dənə qızıldan, bir-iki dənə gümüşdən, bir-iki dənə də güldən məcməyyəyə qoyub verdi kişiyyə, dedi ki:

– Apar, bunu ver padşahın oğluna!

Kişi necə ki, qız demişdi. Aparıb verdi padşahın oğluna. Padşahın oğlu dedi, aha, deyəsən burda əngəl var. Dedi:

– Kişi, bunlar sənə hardan?

Kişi dedi:

– Qurbanın olum, bir qızım var. Belə yeriyəndə ayaqları qızıl-gümüş kəsir, güləndə ağzından dəstə-dəstə gül tökülür.

Padşahın oğlu tez əmr elədi, atlandılar, getdilər kolçunun evinə. Gördü qız... nə qız... suya deyir axma, mən axacıyam, aya deyir sən baxma, mən baxacıyam. Soruşdu:

– Qız, sən kimsən?

Qız bütün əhvalatı bütün-bütünə danışdı. Padşahın oğlu onu güldürdü, doğrudan da ağzından gül töküldü. Ağlatdı, yel əsdi, tufan qopdu. Yeritdi, bir ayağı gümüş kəsdi, bir ayağı qızıl kəsdi. Əmr elədi bibisini də, qızını da bağladılar bir dəli qatırın quyruğuna, saldılar dağa. Qatır onları dağa-daşa çırpıb öldürdü.

Toy quruldu, büsat başlandı, padşahın oğlu qızı aldı. Qız kolçuya da otaq verib, öz yanına köçürtdü.

Yedilər, içdilər, yerə keçdilər. Siz də yeyin, için, mətləbinizə yetişin! Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri özümün, biri də nağıl deyənin. Siz sağ, mən salamat.

İLYASIN NAĞILI

Badi-badi giriftar, hamam-hamam içində, xəlbir saman içində, dəvə dəlləklik edər, köhnə hamam içində. Qarışqa şillaq atdı, dəvənin qıçı sındı. Hamamçının tası yox, baltaçının baltası yox, orda bir tazı gördüm, onun da xaltası yox. Günlərin bir günündə, Məmmədnəsir tinində. Biri var idi, biri yox idi, allahdan başqa heç kim yox idi. Çoxlu şılaşı yemişəm, belə yalan deməmişəm. Bir tacir var idi. Bu tacirin İlyas adlı bir qulu var idi. Tacir İlyası öz oğlu kimi istəyirdi. İlyas da taciri öz dədəsi kimi.

Bir gün tacir əlində olan var-yox mayasını batırdı. Tacir çox fikirli-fikirli oturmuşdu. İlyas bunu qüssəli görüb yanına gəldi, dedi:

– Ağa, nə fikir eləyirsən? Dərdini de, bəlkə çarə elədim.

Tacir gülüb dedi:

– Ay İlyas, sən bir qul adamsan, mənim dərdimə nə çarə eləyə bilərsən?

– Ay ağa, sən özün bilirsən ki, mən səni nə qədər istəyirəm. Bəlkə ikimiz bir yerdə dərdüvə dərman elədik.

Tacirin çarəsi kəsildi, dedi:

– İlyas, mən var-yox mayamı batırmışam. İndi əlimdə bir qəpik mayam yoxdu. Onun fikrini eləyirəm ki, indi mən nə eləyəcəyəm.

İlyas dedi:

– Ağa, bunnan hasan şey yoxdu, apar məni sat, həmin pulu əlində maya elə!

Tacir gülüb dedi:

– İlyas, əvvəl, mən səni çox istəyirəm. Necə səni aparım satım? Bir də ki, sənə nə pul verəcəklər ki, mən onu əlimdə maya eləyim?

İlyas dedi:

– Ağa, mən qiymətli qulam. Mən dünyada üç şeyi

yaxşı tanıyıram. Atı, daş-qaşı, adamı. Odu ki, apar mənı baza-
zara, beş yüz tımənnən aşağı satma. Həmin pulu gətir,
əlində maya elə!

Tacir bir az fikir elədi, gördü başqa çarə yoxdu. İlyası
qul meydanına apardı. Kim gəlib qiymət soruşurdu, tacir
beş yüz tımən deyib, özü də üç şey bildiyini xəbər verirdi.

Bu vaxt padşahın vəziri buradan keçirdi. Bu səsi eşidib
tacirin yanına gəldi, dedi:

– Qulu neçəyə deyirsən?

– Beş yüz tımənə deyirəm. Özü də üç şeyi yaxşı tanı-
yır: adamı, atı, daş-qaşı.

Vəzir dedi:

– Sən dəli olmusan, nədi? Heç padşahın bütün qulları
beş yüz tımənə dəyməz. Sən bu qulu beş yüz tımənə deyir-
sən?

Tacir dedi:

– Bu qulun qiyməti hələ beş yüzdən də yuxarıdır.
Keyfin çəkir al, keyfin çəkmir alma.

Vəzir gedib padşaha əhvalatı danışdı. Padşah dedi:

– Get, həmin qulu al!

Vəzir beş yüz tımən gətirib tacirə verdi, İlyası aldı,
gətirib padşahın qullarının içinə ötürdü.

Tacir də həmin pulu əlində maya eləyib alış-verişinə
başladı.

Tacir alış-verişində olsun, İlyas da qulların içində ol-
sun. Sənə kimdən deyim, bizim bu şəhərin padşahından. Bir
gün padşaha bir gözəl at gətirdilər. Hamı ata baxıb bəh-bəh
dedi, heç kim atda bir eyib tapmadı. Birdən padşahın yadı-
na düşdü ki, axı mənim bir qulum var, atı çox yaxşı tanıyır.
Tez əmr elədi İlyası gətirdilər. Padşah dedi:

– İlyas, bu at necə atdı?

İlyas baş əyib dedi:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, bu ata heç söz yoxdu. At bi-
rinci atdı. Amma bunun bir eybi var ki, suya girsə, yatar.

Hamı dedi:

– Heç elə şey olmaz.

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, mənim dövlətim yoxdu, ancaq başımı girov qoyaram. Atı salaq suya, əgər yatmasa, mənim boynumu vurun!

Bəli, atı mindilər, suya vurdular. At suya girən kimi yatdı. Hamı məəttəl qaldı.

Padşah İlyasdan soruşdu:

– İlyas, bu at niyə suya girən kimi yatdı?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, bu ata camış südü veriblər, odu ki, camış kimi suya girən kimi yatdı.

Padşah İlyasın bu sözünü yoxlamaq üçün atı satandan soruşdu:

– Sən bu ata camış südü vermişən?

At satan baş əyib dedi:

– Padşah sağ olsun, bu at anadan olandan sonra anası öldü, mən də onu camışımızla əmizdirdim.

Padşahın İlyasdan çox xoşu gəldi, dedi:

– Bu atı alın, ilxıya qatın! Çapışmada lazım olar.

Özü də əmr elədi ki, bundan sonra mən yeyən xörəkdən İlyasa da verin!

Bəli, İlyas hər gün padşah yeyən xörəkdən yeyirdi. Bunlar burada yeməkdə olsunlar, sənə kimdən deyim, bizim padşahın qonaqlarından.

Bir neçə şəhərlərin padşahları bizim padşaha qonaq gəlmişdilər. Bir nəfər də padşaha yumurta boyda bir almaz gətirmişdi. Hamı almaza baxıb bəh-bəh deyirdi: bu almazın heç qiyməti yoxdu. Bu qiymətdə şey ola bilməz.

Birdən padşahın yadına düşdü ki, axı mənim İlyas adında qulum var, daş-qaşı yaxşı tanıyır. Tez əmr elədi İlyası çağırırdı. İlyas gəldi, baş əydi, dayandı.

Padşah dedi:

– İlyas, oğul, bu almaza qiymət qoy!
İlyas almazı aldı əlinə, bir o tərəfinə baxdı, bir bu tərəfinə baxdı, dedi:
– Padşah sağ olsun, bu almaz otuz tümənnən yuxarı dəyməz. Çünki bunun üzü almazdı, içi torpaqdı.
Hamı dedi:
– Heç elə şey ola bilməz.
İlyas dedi:
– Padşah sağ olsun, əmr eləyin almazı sındırsınlar, içindən torpaq çıxmasa, boynumu vurdurun.
Bəli, padşah əmr elədi, almazı sındırdılar. Almaz sılan kimi içindən torpaq töküldü. Həmin almaza qiymət qoyanlar ki, deyirdilər bu almazın qiyməti yoxdu, hamı utandı, başını aşağı saldı. Padşah fərəhləndi ki, belə bir qulu var. Qonaqların yanında qoltuğu şişdi. Bəli, padşah əmr elədi ki, bundan sonra İlyas mənim özümlə çörək yeyəcək. Bəli, bu gündən İlyasnan padşah həmişə bir yerdə çörək yeyirdilər.
Bunlar burda yeməkdə olsun, içməkdə olsun, sənə kimdən deyim, bu şəhərdə gözəllikdə misli-bərabəri olmayan bir qız var idi. Bu qızın gözəlliyi bütün şəhərdə məşhuru. Amma bu qızı heç kim görməmişdi, ancaq adını eşitmişdi. Bir gün padşah fikirləşdi ki, bir özünü bu qızın yanına versin. Çox fikirləşdi, axırda belə tapdı ki, əmr eləsin heç kim şəhərə çıxmasın, özü xəlvətcə qızın yanına getsin. Bəli, bir gün padşah əmr elədi ki, axşam saat səkkizdən sonra bir adam eşikdə qalmasın, bir adamın haquşqaları açıq olmasın. Əmrinə tabe olmayanların başını bədənindən ayıracağam.
Bəli, elə ki, axşam saat səkkiz oldu, məmə yeyəndən pəpə yeyənə kimi hamı qorxudan gizləndi. Elə ki, bir az da keçdi, padşah yavaş-yavaş evdən çıxıb həmin gözəl qızgile tərəf getməyə başladı. Bəli, padşah gəlib qızın qapısını döydü, qulluqçu qapıya gəldi.
Padşah dedi:

– Get, xanıma de ki, padşah gəlib.
Qulluqçu gəlib xanıma dedi.
Xanım dedi:
– Get, padşaha de ki, bir inəyim var, nə arıqdı, nə kök, öldürsəm nə qədər piyi çıxar?
Qulluqçu gəlib xanımın dediyini padşaha dedi.
Padşah bir az fikirləşdi, axırda dedi:
– Get, xanıma de ki, dörd pud.
Qulluqçu gedib xanıma dedi.
Xanım dedi:
– Get, denən xoş gəldi, gedə bilər.
Elə padşah istəyirdi qayıtsın, gördü ki, bir qaraltı gəlir. Öz-özünə dedi: bu kimdi mənim əmrimdən çıxıb şəhərdə gəzir. Yaxşı, mən sabah onun atasını yandıraram, qoy yaxınlaşsın görüm kimdi.
Qaraltı yaxınlaşdı. Padşah gördü ki, öz vəziridi. Tez gizləndi orada olan ağacların dalında. Dedi qoy görüm vəzir nə qayıracaq. Vəzir padşahı görmürdü, amma padşah onu görürdü. Vəzir qızın qapısına yetişdi, qapını döydü, qulluqçu gəldi, vəzir dedi:
– Get, xanıma de ki, vəzir gəlib.
Qulluqçu getdi xanıma dedi... Qayıdıb gəldi ki:
– Xanım deyir ki, bir inəyim var, nə arıqdı, nə kök; öldürsəm, nə qədər piyi çıxar?
Vəzir fikirləşdi nə desin. Neçə pud desin. Axırda dedi:
– Yeddi pud.
Qulluqçu getdi xanıma xəbər verdi, gəlib dedi:
– Xanım deyir ki, gedə bilər, xoş gəldi.
Vəzir istəyirdi qayıtsın, bir də gördü ki, aha budu, bir qaraltı gəlir. Öz-özünə dedi: ədə, bu kimdi eşiyə çıxıb. Səhər padşaha deyəcəyəm bunun başını bədənindən ayırsın. Tez ağacların dalına girdi ki, gizlənsin. Gördü padşah da burada mısıb. Vəzir istədi səs eləsin, padşah dedi:
– Dinmə, görək bu gələn kimdi. Görək bu nə deyəcək.

Bunlar burada mısırdılar. Qaraltı yaxınlaşdı. Gördülər ki, bu gələn İlyasdı. İlyas qızın qapısını döydü, qulluqçu gəldi, İlyas dedi:

– Get, xanıma de ki, padşahın qulu İlyas gəlib.

Qulluqçu gedib xanıma xəbər verdi, gəlib İlyasa dedi:

– Xanım deyir ki, bir inəyim var, nə arıqdı, nə kök; öldürsəm, nə qədər piyi çıxar?

Padşahnan vəzir dedilər, dayan görək indi bu nə deyəcəək.

İlyas dedi:

– Get, xanıma de ki, qəbuldu.

Padşahnan vəzir lap məttəl qaldılar, dedilər nə olsun ki, bunu biz də deyərdik də.

Bəli, qulluqçu gəlib qapını açdı. İlyas içəri girdi. Padşahnan vəzir işi belə görüb tez birtəhər özlərini qızın bağçasına saldılar, ağacların altında gizləndilər. Gördülər ki, İlyas gəlib eyvanda əyləşib.

Bəli, qulluqçu əlində məcməyi, üstündə ağ örtük, gətirib İlyasın qabağına qoydu. İlyas məcməyidən örtüyü götürdü. Gördü ki, məcməyidə bir qayçı, bir varaq kağız, bir quran, bir top iynə, bir də bir nar var. Padşahnan vəzir dedilər, hələ qoyaq ki, biz də demişik "qəbuldu", yaxşı, bəs bu nə olsun. Nar, qur'an, iynə, qayçı, indi ki, bu sirri bilməyəcəkdik. Qoy görək İlyas neyləyəcək.

İlyas iynələri götürüb hamısını bir-bir narın üstünə taxdı. Sonra kağızı götürüb qayçı ilə cıqqılı-cıqqılı doğradı. Sonra qurani öpüb yerə qoydu. Padşahla vəzir bir-birinə dedilər:

– Yaxşı, bu nə olsun?

Bu halda qulluqçu gəldi, məcməyini apardı. Bəli, elə ki, qulluqçu məcməyini apardı, xanım eyvana gəldi. Qolunu İlyasın qoluna saldı. Xanım nə xanım... Aya, günə deyir sən çıxma, mən çıxacağam. Adam deyir yeməyim, içməyim, bu xanımın xətti-xalına, gül camalına tamaşa eləyim. Padşahla

vəzirin ağzının suyu axdı. Xanımın İlyas öpüşdülər, görüşdülər, sonra girdilər evə. Vəzirlə padşahın az qalırdı paxıllıqlarından bağırları çatlasın.

Bəli, padşahgil gördülər ki, az qalıb səhər açılınsın. Tez durub evlərinə getdilər.

İlyas səhər çox bəxət evə gəldi. Padşah dedi:

– İlyas, gecə haradaydın?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, məni sənə satan tacirin anasını mən özümə ana kimi bilərdim. O da məni çox istəyirdi. O ölübdü, getmişdim onun qəbrinin üstünə. Qəbrin üstündə ağladım, yuxu tutdu, qaldım qəbrin üstündə. Bir də gördüm ki, səhərdi.

Padşah bilirdi ki, gecə İlyas haradaydı, çünki özü öz gözü ilə görmüşdü. Odu ki, bildi ki, İlyas yalan deyir, yenə dedi:

– İlyas, düzün de, gecə haradaydın?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, yuxu tutmuşdu, qalmışdım qəbrin üstündə.

Padşah hirsələndi, dedi:

– İlyas, düzünü de, gecə haradaydın? Yoxsa başunu bədəninədən ayıraram.

İlyas yenə dedi:

– Padşah sağ olsun, yuxu tutmuşdu, qalmışdım qəbrin üstündə.

Əlqərəz, padşah nə qədər dedisə, elə İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, yuxu tutmuşdu, qalmışdım qəbrin üstündə.

Padşah əmr elədi ki:

– Aparın, bu məl'unu oxlayın.

Amma ox atanları öyrətdi ki, oxu elə atın ki, İlyasa dəyməsin. Çünki bu sirləri öyrənmək istəyirdi.

Bəli, İlyası oxa basdılar. Amma ox İlyasa dəymirdi,

boynunun, qoltuğunun altından keçirdi. Padşah gəldi, dedi:

– İlyas, düzün de görüm, gecə haradaydın? Yoxsa bu saat səni asdıraram.

İlyas yenə dedi:

– Padşah sağ olsun, yuxu tutmuşdu, qalmışdım qəbrin üstündə.

Padşahın qəzəbi artdı. Hirs beyninə vurdu, gördü ki, bu dediyin deyir, əmr elədi:

– Bu saat bunu asın!

Bəli, İlyası dar ağacının altına gətirdilər. Kəndiri boğazına saldılar. Elə ki, istədilər kəndiri çəksinlər, bir də gördülər ki, bir atlı çapa-çapa gəlir. Atlı elə yeyin gəlirdi ki, atın üstündəkini görmək mümkün deyildi.

Elə ki, dar ağacının altına yetişdi, çapa-çapa yerə bir nar vurub getdi. Nar dağıldı.

İlyas dedi:

– Dayanın deyim.

Bəli, İlyasın boynundan kəndiri açdılar.

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, gedək otağa, bu sirri tək sənə deyəcəyəm.

Padşahla İlyas getdilər otağa. İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, gecə mən filan qızın yanında idim.

Padşah dedi:

– Yaxşı, o piy məsələsi nə idi ki, sən dedin qəbuldu.

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, xanım o sualnan demək istəyirdi ki, sən məni görməmişən, bilmirsən arığam, kökəm, gözələm, çirkinəm. Onda mən dedim ki, qəbuldu. Yəni hər necə olsan, gözəl də, çirkin də, arıq da, kök də, mənə qəbulsan. Onda qapını açdılar, məni içəri buraxdılar.

Padşah dedi:

– Yaxşı, o məcməyi məsələsi nə idi?

İlyas dedi:

– Məcməyidəki iynələri narın üstünə vurdum ki, yəni bədənimə belə oxlasalar, yenə bu sirri heç kimə deməyəcəyəm. Sonra kağızı qayçıynan doğradım ki, bədənimə bu kağız kimi doğrasalar da heç kimə bu sirri açmaram. Sonra quranı öpdüm, yerə qoydum ki, and olsun bu qur'ana heç kimə heç nə demərəm. Odu ki, demirdim.

Padşah dedi:

– Yaxşı, bəs niyə sirri açıb indi deyirsən?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, o atlı ki, keçdi, narı vurdu yerə, nar dağıldı, həmin qızdı. Narı yerə vurdu, dedi ki, bu sirr mənim deyil, qoy dağılsın, sən ölmə. Odu ki, mən də dedim.

Padşah İlyasa pəh-pəh deyib öz yanında oturdu, dedi:

– İlyas, axı sən adamı da tanıyırsan. İndi de, görüm mən necə adamam?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, sən çörəkçi oğlusan.

Padşah dedi:

– Sən nə danışırısan, mən padşah oğluyam. Mənim atam da bu şəhərin padşahı olub, babam da.

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, əmr elə anan gəlsin, soruş, elə olmasa boynumu vurdur!

Padşah anasını çağırdı, dedi:

– Ana, düzünü de, mən kimin oğluyam? Mənim atam kim olub?

Anası dedi:

– Bala, mən sənə həmlə olanda atan dedi ki, əgər qız doğsan, səni öldürəcəyəm, oğlan doğsan, nə desən gözüm üstə. Mən doğan gecəsi qonşuda çörəkçinin arvadı da doğdu. Mənim qızım, onun oğlu oldu. İş belə görəndə mama-ya pul verdik, çörəkçiyə də pul verdik, uşaqları dəyişdirdik. İndi sən doğrudan da çörəkçi oğlusan.

Padşah İlyasa "afərin"-deyib, soruşdu:

– İlyas, sən nə bildin ki, mən çörəkçi oğluyam?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, mən ondan bildim ki, sən əvvəl dəfə əmr elədin ki, mənə sənın çörəyindən versinlər. Sonra da bir yerdə çörək yedik. Ta sən mənə nə pul, nə başqa şey bağışlamadın. Odu ki, mən bildim sən çörəkçi oğlusan.

Padşah dedi:

– Yaxşı, İlyas, bəs o qız kimdi?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, o qız padşah qızıdır.

Padşah anasından soruşdu, gördü doğrudan da həmin qız bunun yerinə dəyişilən qızdır. Padşah soruşdu:

– İlyas, bəs sən kimsən?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, mən bir bağban oğluyam. Mən uşaq olanda bizim şəhərə hücum eləyib, şəhəri tuturlar, mənəni əsir eləyirlər, sonra da gətirib qul yerinə satırlar.

Padşah İlyasın bütün xasiyyətlərinə fərəhləndi. Həmin qızı İlyasa aldı, qırx gün, qırx gecə toy elədi, öz tacını başından götürüb İlyasın başına qoydu, dedi:

– Padşahlığa sən yararsan. Sənin biliyin mənimkindən çoxdu. Bundan sonra bu şəhərin padşahı İlyas oldu.

Yedilər, içdilər, mətləbə yetişdilər. Göydən üç alma düşdü. Biri mənim, biri nağıl deyən, biri də özümün. Sən yüz yaşa, mən iki əlli. Hansı çoxdu sən götür! Sən sağ, mən salamat.

QARA VƏZİR

Biri var idi, biri yox idi, İsfahan vilayətində Qara vəzir deyilən böyük bir pəhləvan var idi. Qara vəzirin dünyada Mələk adında bir qızından başqa övladı yox idi.

Mələk elə gözəl qız idi ki, onun kimi dünya üzündə gözəl yox idi. Qaşları qara, kirpikləri mücgan oxu, yanaqları bir kasa qan, burnu püstə, dodaqları zərif, beli incə, boyu sərv ağacı. Belə bir gözəlin eşqindən bütün padşahlar, padşah oğulları dəli-divanə idi.

Qara vəzir Mələyi heç kimə vermirdi. Qızı üçün xan arşını enliyində qalın divarlı ev tikdirmişdi. Evin qabağında behişt kimi bir bağ saldırmışdı ki, hər meyvədən, hər güldən bu bağda vardı.

Qara vəzir qızı Mələyin qulluğuna nə zənən, nə kişi buraxmazdı. Qara vəzirin kişilikdən düşən bir qulu var idi. Həmin qul Mələk xanıma hər gün sümüksüz ət, qabıqsız çörək aparardı. Mələk xanımın keyfinə gəzmək düşəndə, Qara vəzirin üç otağı vardı, bu otaqların açarını qızına verərdi, Mələk xanım bu üç otağı gəzib dolanardı.

Bir gün Mələk xanım üç otağın açarını alıb otaqları gəzirdi. Otaqların ikisini gəzib üçüncüsünü açıb gördü ki, bu otaq elə bəzənibdi ki, lap padşahlara layiq. Mələk xanım bir xeyli otağı gəzib dolandı, birdən gözü divardan asılan xalçaya dəydi. Fikir ilə Mələk bu xalçaya baxdı. Gördü ki, bu xalçada elə naxışlar açılıbdı ki, gəl görəsən. Baxanda adamın ağı, huşu başından gedir. Birdən bihuş kimi Mələk xanım əlini xalçaya sürtdü. Sürtəndə xalça qırılıb yerə düşdü. Mələk xanım qorxub geri çəkildi. Haçandan-haçana əllərini üzündən götürüb, bir neçə qədəm irəli gəlib gördü ki, burda bir taxça var, amma taxçanın içində bir mücrü var. Mələk xanım əl atdı, mücrünü götürüb qoydu yerə. Mücrünün ağzını açıb gördü ki, burda bir qız xeylağının şəkli var. Mələk xanım şəkli götürüb qoydu cibinə. Mücrünü

bağlayıb, xalçanı da divardan asıb qapıları bağlayıb gəldi öz evinə. cibindən şəkli çıxardı, fikir ilə baxıb gördü ki, şəkildəki qız eynən özünə oxşayır, elə bil ki, Mələk xanımın özüdü.

Mələk xanımı xof aldı, dedi:

– Aya, bu nə olan işdi? Mən şəklimi haçan çəkdirmişəm? Əgər çəkdirmişəmsə, mənim şəklim mücrüdə neyləyir?

Mələk xanım səhərəcən yatmadı. Səhər durub bədənnüma güzgünün qabağında dayandı, mücrüdəki şəkli də sağ əlinə alıb həm özünə, həm də əlindəki şəklə baxdı, gördü ki, özüdü ki, var.

Mələk xanıma yə'qin oldu ki, bu özünün şəkli. Amma mücrüdə qalmağına xoflandı. Yə'qin elədi ki, bunda bir sirr var. Dedi gərək bu sirri tapam.

Mələk xanım bu gicaloda olsun, xəbər verim sənə Qara vəzirin qulundan.

Günorta idi. Qara vəzirin qulu əlində qızıl məcməyi, məcməyinin içində aş hər bir xuruşu ilə, qapını açıb Mələk xanımın hüzurunda hazır oldu. Qızıl nimçəni Mələk xanımın qabağına qoyub, baş əyib getmək istəyirdi ki, Mələk xanım əl atıb yapışdı qulun biləyindən, dedi:

– Ey haramzada, mənə niyə göz-qaş atdın?

Qulun dil-ağzı tutulub ağac yarpağı kimi əsməyə başladı. Mələk xanım durub ayağa qapıları kilidləyib açarları qoydu cibinə, keçib oturdu dedi:

– Ey haramzada, de görüm, mənə nə üçün qaş-göz atdın?

Qul dedi:

– Xanım, mən hara, qaş-göz atdı hara? Gəl mənə Qara vəzirin qəzəbinə giriftar eləmə!

Mələk xanım iki ayağını dirəyib yerə, dedi:

– Qaş-göz atıbsan ki, atıbsan. Qorxma Qara vəzirə demərəm. Sənin günahından keçdim. İndi de görüm mənə, neçə ildi bu qapıda Qara vəzirə nökrçilik eləyirsən?

Qul dedi:

– Xanım, sən anadan olan ildən bir il qabaq.

Mələk xanım dedi:

– De görüm mənə, necə oldu ki, Qara vəzirə rast gəldin?

Qul dedi:

– Xanım, o barədə gəl məndən heç bir şey soruşma, qoy çıxım gedim işimə.

Mələk xanım barmağını dişləyib dedi:

– Bu haramzadada sirr var, gərək biləm.

Durub ayağa, xəncərini çəkib qınından, qulu qoyub dizinin altına, oturdu döşünün üstündə, dedi:

– Ey haramzada, səndən bir sirr xəbər alacağam, əgər düzünü deməsən, səni öldürüb meyidini də atacağam, yox, düzünü desən, səni ağ günə çıxaracağam.

Qul dedi:

– Xanım, gəl məni incitmə!

Mələk xanım dedi:

– Ey haramzada, yubanma! Yoxsa gününü qara eylərəm.

Qul xəbər aldı ki:

– Xanım, məndən nə xəbər alacaqsan?

Mələk dedi:

– Ey haramzada, and iç ki, nə desəm, ona da cavab verəcəksən.

Qul öz anasının südünə and içdi. And içəndən sonra Mələk xanım əlini cibinə salıb, mücrüdən tapdığı şəkli çıxardı dedi:

– Ey haramzada, mən bu şəkli filan otaqdakı mücrünün içindən tapmışam. Bu şəkil mənim özümə çox oxşayır. Bu nə olan əhvalatdı?

Qul şəkli görən kimi özündən gedib, tirtap yerə yıxıldı. Mələk xanım qulun üzünə su çiləyib, ayıldıb xəbər aldı:

– Mən səndən söz xəbər alıram. Bu şəkli görən kimi nə

üçün özündən getdin?

Qul dedi:

– Xanım, gəl bu sirri məndən soruşma.

Qul belə deyəndə, Mələk qulu uzadıb yerə, çıxıb sinəsinin üstünə, dedi:

– Ey haramzada, indi ki, demirsən, gərək səni öldürəm.

Qul baxıb gördü ki, o bunu öldürəcək, əlacı kəsilib dedi:

– Xanım, öldürmə qoy deyim.

Mələk xanım qulu buraxdı. Qul durub ayağa, təzədən qapı-bacaları bərkitdi. Gəlib Mələk xanımın yanında oturmağa izin istədi. Mələk xanım oturmağa izin verdi. Qul Mələk xanımnan ta o vaxta qədər dizbədizə oturdu ki, Mələk xanım xörəyini yeyib qurtardı. Dedi:

– Danış görək!

Qul sözə başladı:

– Xanım, mən Çin vilayətinin padşahının qapısında quldum. Çin padşahının Sənuşer adında bir qızı var idi ki, dünyada o gözəllikdə qız Misir ölkəsində də yox idi. Bütün padşahlar Çin padşahına Sənuşer üçün elçi göndərirdilər. Amma nə qız özü ərə getmək istəyirdi, nə də qızın atası Çin padşahı qızını bir adama verirdi. Bir gün Sənuşer üçün hamama səttil-buğça aparırdım. Bağın içində Sənuşer xanımın rübəndi qırılıb düşdü. Mən tez əyilib yerdən Sənuşer xanımın rübəndini götürüb verdim. Verəndə mənə əlim toxundu Sənuşer xanımın əlinə. Əlim əlinə toxunan kimi Sənuşer xanım gülüb qayıtdı evinə. O günü hamama getmədi. Mən də çıxıb gəldim öz işimə.

Bir günorta Sənuşer xanım mənə üçün xəbər göndərdi ki, mənə üzüm gətirsin. Mən də padşahdan izin alıb, padşahın öz bağından bir bulud üzüm dərib, əl atdım ağacdən bir qırmızı alma dərib, qoydum buludun üstünə, götürüb gəldim Sənuşer xanım üçün.

Sənubər xanım məndən üzümü alanda, yenə əlim əlinə toxundu. Buludun içindəki alma fırlana-fırlana buluddan düşdü Sənubər xanımın dizinin üstə. Sənubər xanım almanı götürüb iylədi. Mən istədim gedəm. Sənubər xanım durub ayağa, qapını bağladı, qoymadı məni otaqdan bayıra çıxam.

Dedi:

– Ey oğlan, mən səni xoşlamışam.

Dedim:

– Xanım, gəl məni sınaqdan keçirmə! Sən hara, mən hara? Məni padşah qəzəbinə vermə! Padşah bilsə ki, mən sənin ilə üzə-üzə durub danışaram, dərimi soyar.

Sənubər xanım dedi:

– Atam kimdi? Mən özüm-özümə sahib-ixtiyaram.

Xülasə, olmadı. Sənubər xanım məni alıb oturtdu dizinin üstə. Almanı tən bölüb yedik. Çıxardıb bir çəngə mənə qızıl verib dedi:

– Get özünə üst-baş al!

Mən də çıxdım bazara. Özümə üst-baş aldım, hamama getdim, tər-təmiz yuyunub gəldim Sənubər xanımın qulluğuna.

Bir müddət mən Sənubər xanımla görüşdüm. Üzüm ayağının altına xanım, doğrusu nə qədər Sənubər xanım məni istəyirdi, bir o qədər də mən Sənubəri istəyirdim. Belə ki, bir saat bir-birimizi görməyəndə bağrımız hövl eləyirdi ki, çatlıya.

Bir gün Ləms padşahının oğlu qoşun yığıb gəldi Çin padşahının üstə ki, əgər qızını verməsən səninlə dava eləyəcəyəm. Sənubərin atası çox zor padşah idi. Sənubəri verməyib davaya razı oldu. Pəhləvanlarını çağırıb belə şərt qoydu ki, kim Ləms padşahının oğlunun qoşununu sınıq çıxartdı, qızım Sənubəri ona verəcəyəm.

Çin padşahının Bəbir adında bir pəhləvanı var idi. Bəbir pəhləvan durub ayağa, dedi:

– Mən gedərəm.

Çin padşahıyanan şərt bağlayıb, Bəbir pəhləvan qoşun götürüb Ləms padşahının oğlu ilə düz bir ay tamam dava elədi. Axırda Bəbir pəhləvan Ləmsin qoşununu qırıb qurtardı.

Çin padşahı da Sənubəri nişanladı Bəbir pəhləvana.

Bir gün Sənubər xanım mənə dedi:

– Gəl qaçaq!

Mən razı oldum. Ağırdan, yüngüldən götürüb bir gecə qaçmaq binasını qoyduq. Neçə gün, neçə gecə yol gedib, axırda gəlib çıxdıq bu vilayətə. Pul gücü ilə bir imarət tikdirib oturduq.

Bir gün küçədən bir dəllək çağırdım ki, başımı qırxa, ağıllı-başlı toy eləyəm, kəbinə gedəm.

Dəllək namərd gəlib başımı qırخان yerdə necə olursa, Sənubər xanımı görür. Tez başımı ala-yarımçıq qırxıb durub gəlir Qara vəzirin yanına, deyir:

– Şəhərə bir qərrib gəlibdi, amma bir arvadı var ki, dünya gözəli.

Sənubəri Qara vəzirə o qədər tərif eləyir ki, Qara vəzirin ağzının suyu axır, durub o günü dərviş paltarı ilə bizə gəlir. Sənubəri görən kimi ağıl əldən gedir. Mənim də heç zaddan xəbərim yox. Axşamdı, bir də gördüm ki, duvan adamları qapını sındırıb içəri girdilər. Hər ikimizin əl-qolumuzu bağlayıb Qara vəzirin hüzuruna gətirdilər.

Bizi bir-birimizdən ayıraraq saldırlar alayı otaqlara. Səhər Qara vəzir məni çağırtdıraraq dedi:

– Gərək öz xoşun ilə nişanlından əl çəkəsən.

Mən razı olmadım. Razı olmayanda Qara vəzir məni zindana saldırdı. Sabahı gün yenə məni çağırtdıraraq dedi:

– Öz razılığın ilə, öz nişanlından əl çəkirsən?

Mən yenə də razı olmadım. Qara vəzir tənqə gəlib həmin dəlləyi tədbirə çağırtdırdı. Zalım dəllək gəlib Qara vəzir üçün belə tədbir gördü ki, məni kişilikdən saldırsın, çünki

Sənubər xanım məndən əl çəkmirdi.

Qara vəzir bir tilsimkar qarı tapır. Qarıya girri pul basır, qarı da pul gücünə mənə tilsimə salır. Get-gedə Sənubər məndən soyudu. Qara vəzir Sənubər ilə kəbinsiz, talaqsız murad hasil elədi. Bu, mənə çox ağır gəldi. Doqquz ay tamam olandan sonra Sənubər bir qız doğdu. Qız bir yaşına gələndən sonra mən səbir eləyə bilmədim. Bir gün ürək odumu söndürmək üçün Sənubərin şəklini çəkdirib yanımda saxladım.

Şekli möhkəm gizlədəndən sonra durub gecə ilə Sənubəri öldürüb atdım çaya. Qara vəzir eşitdi ki, Sənubər yoxdu. Çox gəzib tapa bilmədi. Mənə də düz on beş ildi ki, evdən bayıra buraxmır.

İndi xanım, bil və agah ol, sən Sənubər xanımın qızı, Qara vəzirdən əmələ gəlməsən. Bu şəkil də Sənubər xanımın şəkli ki, Qara vəzir alıb məndən xalçanın dalında gizlətmişdi

Qul sözünü tamam eləyəndən sonra Mələk xanım qulu mürəxxəs elədi. Özü də oturub şəklə baxmaqda olsun, al xəbəri Qara vəzirdən.

Qul necə ki, Mələk xanım üçün bu əhvalatı danışdı, iş elə həqiqətən də o cür olmuşdu.

Qara vəzir bir axşam öz kitabını açıb qoydu qabağına, gördü ki, həmin əhvalatdan düz on beş ildi keçir, dedi: Mələk xanımın əsil ərə getməli vaxtıdır, gərək onu özüm üçün alam.

Qara vəzir bu niyyətlə durub gəldi Mələk xanımın yanına. Mələk xanım baxıb gördü ki, oho, Qara vəzir heç bu otağa gəlməzdi, bu necə işdi?

Qara vəzir gəlib oturdu Mələk xanımın yanında, dedi:

– Qızım, səni bir çox padşahlar istəyir. Mən bu günə kimi səni heç kimə verməmişəm. Səni mən özümçün bəsləmişəm, gərək mənə gedəsən.

Mələk dedi:

– Ata da öz qızını alarmı?

Qara vəzir dedi:

– Səfeh-səfeh danışma, dur ayağa görək!

Mələk xanım baxıb gördü ki, atasının gözləri qızıb, buna yalvarmaqla olmayacaq, dedi:

– Ata, indi ki, məni özünçün saxlamısan, heç eybi yoxdu, mən də elə sənə gedəcəyəm, amma gərək mənə bir az möhlət verəsən.

Qara vəzir razı oldu. Mələk xanım ilə gecə yarısına kimi söhbət eləyib, durub çıxıb getdi.

Mələk xanım səhərə kimi yatmadı. Səhər tezdən Mələk xanım durub ayağa, qulu çağırırdı dedi:

– Al bu qızılları, get bazara, cindar abidi yanıma götür! Elə elə ki, Qara vəzir görməyə.

Qul bazara çıxıb, İsfahanda cindar abid deyilən bir alim vardı, soraq-soraq ilə cindar abidi tapıb, Mələk xanımın hüzuruna götürüb gəldi.

Mələk xanım çəkilib pərdənin dalından dedi:

– Ey abid, bir ayın içində bütün tilsimləri mənə öyrədə bilərsənmi?

Tilsimkar abid dedi:

– Zehnin olsa lap iyirmi günə öyrənərsən.

Mələk xanım dedi:

– Neçə alarsan?

Abid dedi:

– İki yüz tümən.

Mələk xanım durub ayağa, mücrüdən iki yüz tümən götürüb saydı tilsimkar abidin ovcuna. Tilsimkar abid qızılları qoydu döşəkçəsinin altına, başladı Mələk xanıma dərs verməyə. Mələk xanım o qədər zehinli idi ki, iyirmi gündə bütün tilsimləri öyrəndi. Abidə imtahan verdi. Abid baxıb gördü ki, bu iyirmi günün ərzində bütün tilsimləri öyrəndi, dedi:

– Xanım, daha tilsim qalmadı.

Mələk xanım abidi yola saldı. Abid gedəndən sonra Mələk xanım durub ayağa qulu çağırtdırdı. Qul Mələk xanımın hüzuruna gəlib, baş əyib dedi:

– Ləbbəy, xanım!

Dedi:

– Get bazara, mənim üçün bir dəst mərdanə paltar al, gəl!

Qul gedib bazara, Mələk xanıma bir dəst mərdanə paltar alıb gəldi. Mələk xanım alıb paltarı başdan geyinib ayaqdan qıfıllandı, ayaqdan geyinib başdan qıfıllandı, əlinə əsa alıb, altdan qılincını bağladı, qulu götürüb çıxdı küçəyə, dedi:

– Gedək, o qoca qarının evini mənə göstər.

Qul Mələk xanıma götürüb gəldi imansız qarının evinə. Mələk xanım qarını döyən kimi qarı açıb dedi:

– Kimsən?

Dedi:

– Allah qonağıyam.

Qarı dedi:

– Allaha da qurban olum, qonağına da. Gəl içəri!

Mələk xanım keçib oturdu. Azdan-çoxdan yeyib qurşaqlarının altını bərkitdilər. Yatmaq zamanı gəldi. Qarı Mələk xanım üçün yer saldı, özü də evin bir küncündə uzandı.

Mələk xanım aradan bir xeylaq keçirib durdu ayağa, əl atıb qılincına, oturdu qarının sinəsinin üstündə, dedi:

– Qarı, yatmısan oyan!

Qarı gözünü açıb gördü ki, qonağının əlində qılincı var, dedi:

– Qonaq, amanın günüdü, öldürmə məni, nə istəyirsən sənə verim. Mənə yazığın gəlsin.

Mələk xanım dedi:

– Ey imansız çəpəl, gərək Qara vəzirin qulunu kişi eləyəsən. Onun kişiliyini özünə qaytarıb tilsimdən qurtarasan.

Qarı dedi:

– Burax məni, gözüm üstə!

Mələk xanım qarını buraxdı.

Qarı durub gəldi kandara. Tez tilsim oxuyub oldu siçan, girdi deşiyə. Mələk xanım bildi ki, xamlıq eləyib, dinmədi.

Durub gəldi dəlləyin yanına.

Atıb özünü divardan həyəətə, gördü ki, dəllək yatıbdı. Çəkib qılıncını qınından, dəlləyi öldürüb, çıxıb gəldi evə. Səhər abid üçün adam göndərdi. Abid gəldi. Mələk gecəki əhvalatı abidə danışdı. Abid təzədən tilsimlərin yolunu nöqtəbənöqtə Mələk xanıma nağıl elədi.

Mələk xanım abidin dediyini beyninə alıb, abidə təzədən qızıl verib yola saldı.

Bir ay tamam oldu, Qara vəzir gəldi Mələk xanımın yanına. Mələk xanım gördü ki, gələn atasıdı, başladı ağlamağa. Qara vəzir dedi:

– Qızım, nə üçün ağlayırsan?

Mələk xanım dedi:

– Ata, bu gecə anamı yuxuda görmüşdüm. Mənə dedi ki, indi ki, atan səni özünə arvad eləmək istəyir, birinci vəsiyyətim budu ki, səni kəbinə aparsın. İkinci vəsiyyəti də bu oldu ki, kəbindən sonra mən gərək sənin üçün pəhləvan paltarı geyib, ata minib camaatın qabağında at oynadım. Ata, əgər anamın vəsiyyətini yerinə yetirməsən, mən sənə getməyəcəyəm.

Qara vəzir razı olub, bir qazı çağırıb Mələk xanımın kəbinini özünə kəsdirdi. Mələk xanıma bir dəst pəhləvan paltarı, bir də yaxşı bir at verdi. Mələk xanım minib atı, çıxdı bayıra. Bir o yana, bu yana at sürüb, sağ əlini qaldırıb göyə, ata elə bir taziyanə vurdu ki, at yel olub ta bayaq şəhərdən çıxıb getdi. Qara vəzir ha çığırdı, olmadı ki, olmadı. Kor-peşiman oturub ağlamağa başladı.

Qara vəzir burada qalsın, al xəbəri Mələk xanımdan.

Mələk xanım çıxdı şəhərdən, üz qoydu çöllü-bərri-bi-

yabana. Neçə müddət yol getdi, gəlib çatdı bir şəhərə. Atını çəkib karvansarada bağladı, düşdü şəhər içinə gəzməyə. Gəlib çatdı çayçı dükənina. Girib bir o yana, bir bu yana baxdı, gördü ki, burada hər rəng pəhləvan var. Dinməyib başını saldı aşağı. Çay gətirtirdi, içib bir xeylaq oturandan sonra durub getdi öz mənzilinə, yığılıb yatdı.

Bu şəhərin padşahının heç oğlu olmazdı. Odu ki, padşah oğul deyib burnunun ucu göynəyənlərdən idi. Padşahın bir bağbanı vardı, bu bağbanın da Rüstəm adında bir gözəşirin oğlu vardı. Padşah bağbandan Rüstəmi alıb öz oğlu kimi saxlayırdı.

Bir gün Rüstəm padşahdan izin alıb şəhərə gəzməyə çıxmışdı. Güzarı düşdü çayçı dükənina. Gördü ki, burada bir cavan pəhləvan əyləşib, amma heç kimnən gülüb-danışmır. Hey başını salıb aşağı zor fikirdədir.

Rüstəmi çox fikir aldı ki, aya, bu nə olan şeydi ki, bir belə gözəl oğlanın nə dərdi ola bilər? Dinmədi, keçib oturdu Mələk xanımın yanında. Bir xeylaq Mələk xanıma fikir verdi, gördü ki, bu elə gözəldi ki, camaat bunun tamaşasına gəlir.

Rüstəm bunun məhəbbətin saldı ürəyinə, dedi:

– Ey cavan, gəl daş yonaq, bir bina tikək!

Mələk xanım dedi:

– Qəribəm, gedərgiyəm, məndən sənə qardaş olmaz.

Rüstəm dedi:

– Ey cavan, adın nədi?

Mələk xanım dedi:

– Adım Məhəmməddi.

– Ey Məhəmməd, bil və agah ol, mən bu şəhərin padşahının oğluyam. Adıma da Rüstəm deyirlər. Qəribsən, gedərgisən, hər nəsən dur, mənə qonaqsan.

Mələk xanım tutuldu. Öz-özünə dedi:

– Nə pis yerdə günümü axşam elədim?

Mələk xanım çox illa elədi Rüstəmə ki, mən

gedərgiyəm, qoy çıxım gedim işimə. Rüstəm əl çəkmədi, dedi:

– Gərək durub gedəsən mənimlə.

Mələk xanımın əlacı kəsilib durub düşdü Rüstəmin dalıncan, gəlib çatdılar imarətlərinə. Girdilər Rüstəmin mənzilinə, Rüstəm xəbər aldı Mələk xanımdan ki:

– Məhəmməd, haradan gəlib hara gedənsən?

Mələk xanım dedi:

– İstambula gedirəm. Atam məndən bərk nigarandı.

Rüstəm dedi:

– Məhəmməd, bil və agah ol, mən bir bağban oğluyam. Amma bizim padşahın oğlu olmadığı üçün məni oğulluğa götürübdü. İndi mənim də ürəyim qardaş sarıdan dağılır. Gəl mənə qardaş ol!

Mələk xanım dedi:

– Məndən sənə qardaş olmaz.

Amma Rüstəm o qədər gözəlidi ki, Mələk xanım Rüstəmdən gözünü çəkmirdi.

Axşam olan kimi, Mələk xanım istədi durub gedə, Rüstəm sıyırıb qılıncını verdi Mələk xanıma, dedi:

– Ey Məhəmməd, indi ki, gedirsən, al bu qılıncı, öldür məni, sonra get!

Mələk xanım dedi:

– Mən gedərgiyəm, bura adam öldürməyə gəlməmişəm.

Rüstəm dedi:

– İndi ki, öldürmərsən, gəl getmə!

Bu sözdən Mələk xanımın bərk acığı tutdu. Rüstəmə bir qılınc çəkib, yaralayıb çıxıb getdi.

Rüstəm başının qanı axa-axa durub düşdü Mələk xanımın dalıncan. Mələk xanım baxıb gördü ki, Rüstəm başının qanı axa-axa budu gəlir. Qayıdıb dala cib dəsmalını çıxardıb Rüstəmin yarasını bağladı. Götürüb gəldi evə, dedi:

– Rüstəm, sən ki, məni özünə qardaş eləmək fikrində-

sən, onda qulaq as, bircə şərtim var. Mən hər yana getsəm, məndən heç bir şey xəbər alma.

Rüstəm dedi:

– O da mənim gözümlə üstə!

Mələk xanım dedi:

– İkinci şərtim də budu ki, otağın məndən ayrı olsun.

Rüstəm razı oldu. Gecə ilə Mələk xanım üçün ayrıca bir otaq ayıraraq verdi Mələk xanımın ixtiyarına. Oturub bir qədər o yandan, bu yandan söhbət elədilər, yatmaq məqamında hərə çəkilib öz otağında yatdı.

Rüstəm səhər durub sevinə-sevinə gəldi padşahın yanına, dedi:

– Ata, özümə qardaş tapmışam.

Padşah dedi:

– Oğul, gətir görək tapdığın qardaşın necə şeydi?

Rüstəm ədəb ilə padşahın yanından çıxıb, durub gəldi mənzilinə. Mələk xanım da eyvanda gəzir, gördü ki, Rüstəm gəlir, durub çıxdı Rüstəmin qabağına, xəbər aldı:

– Nə üçün belə tövşəyə-tövşəyə gəlirsən?

Rüstəm dedi:

– Ey Məhəmməd, atam səni görmək istəyir, dur gedək yanına.

Mələk xanım Rüstəmin sözündən çıxma bilməyib, durub qoşuldu Rüstəmə. Rüstəm Mələk xanımı götürüb gəldi atasının yanına.

Padşah baxıb gördü ki, bu bir gözəl oğlandı ki, dünyada misli yoxdu. Padşah Mələk xanımı lap yanında oturdub adını xəbər aldı.

Mələk xanım dedi:

– Adıma Məhəmməd deyirlər.

Padşah dedi:

– Məhəmməd, atandan, anandan nəyin var?

Dedi:

– Atam var, amma anam yoxdu.

Padşah dedi:

– Məhəmməd, gəl qal mənim yanımda, ol mənə oğul!

Mələk xanım razı oldu. Onda padşah da çox şad oldu. Mələk xanım qaldı burada.

Bu əhvalatdan bir neçə ay keçdi. Yaz fəsli idi. Mələk xanım eyvanda oturmuşdu. Günorta zamanı Rüstəm durub gəldi Mələk xanımın yanına. Oturub bir neçə saat şirin-şirin gülüb-danışdılar. Rüstəm Mələk xanıma dedi:

– Məhəmməd, axşam evdə ol, bir ixtilat eləyək!

Mələk xanım çəkildi öz otağına, öz-özünə oturub dedi:

– Ey dili qafil, mən neyləyirəm? Mən nə üçün atamı sağ buraxdım.

Mələk xanım bu fikir ilə günü batırdı. Qaş qaralana macal başdan geyinib ayaqdan qıfillandı, ayaqdan geyinib başdan qıfillandı, minib atına, çıxdı şəhərdən qırağa. Atına bir tazi-yanə vurdu ki, atın anadan əmdiyi süd burnundan töküldü.

Mələk xanım yayılıb atın belinə, dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, budu özünü yetirdi öz şəhərlərinə. Çəkilib hasarın qırağında durdu, şəhər qapısını döydü. Döyəndə qapıçı qapını açmaq istəmədi. Mələk xanım əl atıb, qapının qullabasını çıxarıb qapını çərçivəsindən qoydu yerə. Girib şəhərə, əvvəl qapıçı öldürdü, sonra öz atasının pəhləvanlarının bir neçəsini öldürüb, çıxıb getdi.

Qara vəzirə gecə ilə xəbər getdi ki, şəhərə bir pəhləvan gəlib bizi qırıb-çatıb getdi. Qara vəzir qoşun göndərdi. Amma qoşun səhərə kimi axtarıb heç bir şey tapa bilməyib, geri qayıtdı.

Al xəbəri Rüstəmdən.

Rüstəm gecə durub gəldi Mələk xanımın otağına. Gördü ki, Mələk xanımın otağı qaranlıqdı. Daha qapını döyməyib, çıxıb getdi.

Mələk xanım səhərə yaxın özünü şəhərə saldı. Atın çəkib tövləyə bağladı, əl-üzünü yuyub, yıxılıb yatdı.

Rüstəm səhər tezdən durub Mələk xanımın yanına gəldi. Mələk xanım yenicə yuxudan durmuşdu. Gördü ki, Rüstəm gəlir, tez əl-üzünü yuyub, geyinib oturdu. Rüstəm gəlib ədəb salamını yerinə yetirdi, xəbər aldı:

– Qardaş, Məhəmməd, deyəsən, bu gecə tez yatmışdın?

Mələk xanım dedi:

– Bəli, tez yatmışdım.

Daha sual-cavab eləməyib ayrıldılar. Ayrılında Rüstəm dedi:

– Qardaş, günorta padşaha qonağıq.

Mələk xanım razılıq verdi. Düz günorta Rüstəm gəlib, Mələk xanımı götürüb apardı padşahın yanına. Oturub günorta xörəyini yeməkdə olsunlar, sənə xəbər verim Hind padşahından.

Hind padşahı bu padşah üçün bir qarpız, bir də bıçaq göndərmişdi ki, bunun mə'nasını tap. Elçi qarpızla baçağı götürüb, gəlib oturdu elçi daşının üstündə. Padşaha xəbər getdi ki, Hind elçisi gəlib. Padşah əmr verdi ki, elçini götürüb gəlsinlər, görək sözü nədi?

Elçi gəlib, baş əyib qarpızla bıçağı qoyub padşahın qabağına, dedi:

– Hind padşahı deyir, əgər bu qarpızın mə'nasın tapmasa, davamız davadı.

Padşah dedi:

– Buna tədbir! Bu qarpız nə olan işdi?

Vəzir dedi:

– Padşah, doğrusu, mən bu işdən bir şey başa düşməyirəm.

Padşah acıqlanıb dedi:

– Vəzir, əgər bu qarpızın mə'nasını tapa bilməsən, boyun vurulacaq.

Vəzir uşaq kimi durdu ağlamağa. Mələk xanım baxıb

gördü ki, vəzir ağlayır, tez əl atıb qarpıza, çəkdi qabağına, dedi:

– Padşah sağ olsun, mənim üçün bir iri, həm də köhnə qarpız tapın, mən bu qarpızın mə'nasını yozum.

Vəzir belə eşidəndə tez özünü bazara verib, batman gələn qalınqabıq bir qarpız alıb, götürüb gəldi. Mələk xanım Hind padşahı göndərən qarpıza eynən baxıb gördü ki, qarpızın bir qırağında dırnaq boyda yer var. Üstündən də qara çəkilibdi. Mələk xanım bir məcməyinin içinə qarpızı qoyub narın un kimi əzdi. Vəzir gətirən qarpıza dırnaqdan kiçik nişan qoyub, lap qırağına bıçaq sancıb, qarpızların hər ikisini verdi Hind padşahının elçisinə, göndərdi Hind padşahı üçün.

Padşah Mələk xanımdan xəbər aldı ki:

– Məhəmməd, sən o qarpızı nə üçün əzib göndərdin geri?

Mələk xanım dedi:

– Padşah sağ olsun, o qarpız ki, Hind padşahı göndərmişdi, deyirdi ki: mən Hind padşahıyam, bütün dünya da mənə baxır. Qarpızın qırağında kiçik bir nişan qoymuşdu. Onun da mə'nası bu idi ki, guya sən onun üçün heç bir şey deyilsən. Haçan keyfi çatsa, səni buradan silib-süpürə bilər. Mən də o göndərən qarpızı narın un kimi əzib göndərdim onun üçün. Onun da mə'nası odu ki, sən Hind padşahı yel də olub mənim yanımdan keçə bilməzsən. Əgər dava eləsək, başını bu qarpız kimi əzərəm.

Mələk xanımın bu tədbirlərindən padşah çox şad olub əmr verdi ki:

– Məni istəyən buna xələt versin.

Vəzir açıb xəzinənin ağzını, o ki, vardı Mələk xanıma xələt verdi.

Mələk xanım gecədən yarım pas keçirdən kimi minib atını, üz qoydu çöllü-bərri-biyabana. Gəlib çatdı Qara vəzirin şəhərinə. İstədiyi padşah adamların qırıb-çatıb atını

qaytardı, gəldi öz mənzilinə. Qara vəzirə adam getdi ki, yenə həmin pəhləvan gəlib, bir neçə pəhləvan öldürüb, çıxıb getdi.

Qara Vəzir car çəkirdi ki, kim o pəhləvanı öldürsə, ya diri tutsa, ona xəzinənin yarısını verərəm.

Amma heç kim Mələk xanımın döşünün qabağında dura bilmədi.

Sənə xəbər verim Rüstəmdən.

Bir gecə Rüstəm durub Mələk xanımın yanına gəldi. Gördü evdə yoxdu. Öz-özlüyündə fikir elədi ki, bu hər gecə hara gedir? Oturub bir qədər gözlədi, gördü haçandan-haçana Mələk xanım gəldi əl-üzü qan içində. Düşüb atdan əl-üzünü yuyub, heç soyunmayıb, yıxılıb yatdı. Rüstəmi qəm alıb öz-özünə dedi:

– Hər necə olsa, gərək Məhəmmədin sirrini biləm.

Gecəni yatdı. O günü ta Mələk xanımın yanına getməyib xəbər göndərirdi ki, məni bağışlasın, bərk naxoşam, bu gün yanına gələ bilməyəcəyəm.

Mələk xanıma da bu gərəkdi. Çünki gündüzü vurub gecəyə atını minib getməkdə olsun, Rüstəm də bu tərəfdən minib atına, qarabaqara düşdü Mələk xanımın dalıycan.

Mələk xanım birbaş atını sürdü Qara vəzirin şəhərinə. Qara vəzirə xəbər getdi ki, həmin pəhləvan yenə gəlibdi.

Qara vəzir Mələk xanımın müqabilinə qoşun göndərdi. Mələk xanım da gələn-gələn qoşunu qırıb-çatdı.

Rüstəm özünü saxlaya bilməyib, bu yandan vurdu özünü dəryayi-ləşkərə. Qara vəzirin qoşununu ot kimi biçib tökdülər yerə. Rüstəm bir vədə ayılıb gördü ki, Mələk xanım meydanda yoxdu. Tez çıxdı şəhərdən, üz qoydu öz vilayətlərinə sarı gəlməyə. Rüstəm gəlməkdə olsun, al xəbəri Mələk xanımdan.

Mələk xanım gəlib öz mənzilinə çatmışdı. Soyunub əl-üzünü yudu, atını rahat elədi, Rüstəm də bu tərəfdən gəlib çatdı. Gördü Mələk xanım gəlib haçandı yatıbdı. Rüstəm

dinməyib, keçib öz mənzilində yatdı. Səhər durub həmişəki kimi gəldi Mələk xanımın yanına. Oturub şirin-şirin söhbət elədilər. Qaş qaralan kimi Mələk xanım dedi:

– Mən yatıram.

Rüstəm başa düşdü ki, Məhəmməd yenə gedəjək, dinməyib, durub getdi. Mələk xanım Rüstəmi yola salan kimi minib atına, getmək binasını qoydu. Rüstəm də qılıncını bağlayıb, niqabın üzünə çəkib, at minib, gəlib kəsdi yolun üstünü. Haçandan-haçana Mələk xanım gəlib çatdı. Gördü ki, yolun ortasında bir pəhləvan dayanıb.

Dedi:

– Ey pəhləvan, çıx yoldan, keçim gedim.

Rüstəm dönüb dala baxanda gördü ki, qardaşlığı Məhəmməddi. Özünü tanış verməyib, başını tikib aşağı heç cavab vermədi. Mələk xanım hirsənib atını irəli sürüb əl atdı qılınca, dedi:

– Ey filan-filan olmuş, səninlə deyiləm? Çıx yoldan!

Rüstəm baxıb gördü ki, bu əl atdı qılınca. Rüstəm də əl atıb qılınca, başladılar qılinc davasına. Rüstəm qılinci Mələk xanıma ürəksiz vururdu, amma Mələk xanım qılinci qaldırıb ürəklə endirirdi Rüstəmin təpəsinə.

Rüstəm baxıb gördü ki, yox, bu çox zor şeydi, tez-gec bunu öldürəcək. Atıb qılinci yerə, əl atdı Mələk xanımın kəməndinə. Başladılar qurşaq yapışmağa. Düz sübh namazına kimi hər ikisi çapaladı, heç biri o birini basa bilmədi. Rüstəmə bu çox ar gəldi. Bir nə'rə çəkib əl atdı Mələk xanımın kəməndindən qaldırıb göyə, vurdu yerə. Yerə vuranda Mələk xanımın siyah saçları peşmək kimi dağıldı. Rüstəm baxıb gördü ki, bu oğlan deyilmiş, qız imiş. Ağıl sərdən verib, niqabı üzündən götürüb dedi:

– Məhəmməd!

Məhəmməd pul kimi qızardı. Durub ayağa, ta atası ilə davaya getməyib, minib atına gəldi öz otağına.

Rüstəm at başı salıb özünü yetirdi mənzilinə. Düşüb

atdan gəldi Mələk xanımın yanına, dedi:

– Mən səni Məhəmməd bilirdim. Amma sən qızsanmış. Məni bu sirdən agah elə, görək bu nə olan işdi?

Mələk xanım dedi:

– And iç ki, bu sirri heç kəsə deməyəcəksən.

Rüstəm and içdi. Mələk xanım Qara vəzirin hekayətini Rüstəm üçün danışdı. Rüstəm dedi:

– Ey nazənin sənəm, əzəl gündən mənim meylim düşübdü sənə. Ta çarə yoxdu, gəl mən alım səni.

Mələk xanım dedi:

– İş burasındadı ki, mənim də sənə meylim vardı. Amma sənin atan məni görsə, alar sənin əlindən.

Rüstəm dedi:

– Qorxma, ala bilməz.

İki aşiq könül verib bir-birinə sarmaşiq kimi sarılmaqda olsunlar, sənə xəbər verim kimdən, Rüstəmin atalığından.

Padşah bir gün yatıb yuxuda görmüşdü ki, göydən daş yağır. Tezdən durub ayağa dedi, görək gedəm bu yuxunu Məhəmməd mənim üçün yoza.

Padşah durub ayağa, üz qoydu Mələk xanımın otağına. Padşah çıxıb pilləkəndən gördü ki, qapı bağlıdı. Boylanıb gördü Rüstəm burada bir qızla yatıbdı ki, dünyada misli yoxdu. Padşah bir də baxmaq istəyəndə tab gətirə bilməyib, bihuş olub dəydi yerə.

Haçandan-haçana padşah özünə gəlib, durub çıxdı taxtına, tez əmr verdi ki, filan otaqda iki cavan var, tutub gətirin hüzuruma.

Padşah adamları durub gəldilər Mələk xanımın otağına. Qapını sındırıb girdilər içəri, gördülər ki, Rüstəm burada bir qızla yatıbdı. Tez durquzub bunları apardılar padşahın hüzuruna. Padşah Rüstəmi görən kimi zindana saldırdı. Mələk xanımı da saldırdı otaqların birinə. Padşah gecə ilə durub gəldi Mələk xanımın yanına, dedi:

– Ey gözəl pəri, gərək mənə hərəm olasan.

Mələk xanım dedi:

– Padşah sağ olsun, məndən gəl əlini çək!

Mələk xanım çox yalvardı, padşah az eşitdi, axırda padşah dedi:

– Ey qız, əgər mənə hərəm olmasan, boynunu vurdu-raram.

Mələk xanım baxıb gördü ki, padşah lap haqsızlığa salıb, istəyir bu dəqiqə yanına girə, tez bir tilsim oxuyub padşahı döndərdi daşa. Çıxıb evdən özünü atdı bağa. Axtarıb zindanı tapdı. Zindan qarovulçularının ikisini də cəhə-nəmə vasil eləyib, zindanxananın qapısını sındırıb girdi içəri. Gördü ki, Rüstəm buradadı.

Rüstəm dedi:

– Gəl qaçaq!

Mələk xanımla Rüstəm gəldilər öz mənzillərinə, hər ikisi başdan geyinib, ayaqdan qıfıllanıb çıxdılar evdən. Mələk xanım çatıb padşah olan otağa bir tilsim oxudu padşahı elədi adam. Siyirib qılıncı padşahı öldürdü. Rüstəmin atasını padşah tikdi. Gecəni qaldılar. Səhər Mələk xanım cama-atı yığıb onları işdən xəbərdar elədi, Rüstəmin atasını padşahlığa qəbul elədilər. O da çox ədalət ilə padşahlıq eləməyə başladı.

Mələk xanım Rüstəmə dedi:

– Mənə izin ver, gedim atamı öldürüm.

Rüstəm dedi:

– Necə? Mən ölmüşəm ki, səni tək buraxım? Dur, mən də sənənlə gedirəm.

Rüstəm qoşulub Mələk xanıma, üz qoydular Qara və-zirin şəhərinə. Qara vəzir qorxusundan şəhərin dörd tərəfinə qarovulçu qoymuşdu. Qarovulçular bir də baxıb gördülər ki, iki pəhləvan gəlir. Tez xəbərə getdilər.

Qara vəzir nə ki qoşunu vardı tökdü bu çölün düzünə.

Mələk xanım dedi:

– Rüstəm, daha dayanıb baxmaq lazım deyil.

Rüstəm girdi qoşunun solundan, Mələk xanım girdi qoşunun sağından. Ot kimi qoşunu biçib tökdülər yerə. Qara vəzirə xəbər getdi ki:

– Taxtın qanla dolsun, qoşun qurtardı.

Qara vəzir düşdü qorxuya. Bir-iki dənə pəhləvan vardı, onları göndərdi. Bunları da cəhənnəmə vasil elədilər. Tez özlərini saldılar şəhərə. Mələk xanım gəlib çatdı Qara vəzirin bərabərinə. Tez üzündən niqabı götürdü. Qara vəzir baxıb gördü ki, öz qızı Mələk xanımdı. İstədi vurub qızını öldürə. Mələk xanım aman verməyib, çəkib qılıncı Qara vəzirə tən ortadan bölüb cəhənnəmə vasil elədi. Tez qulu tapıb qoşun əhlini də özünə tabe elədi. İmansız qarını tapıb əli-qolu bağlı hüzuruna gətirib dedi:

– Ey küpəgirən qarı, bu qulun kişiliyini qaytar özünə!

Qarı baxıb gördü ki, ölüm ayağıdı, oxuyub tilsimi qulun kişiliyini özünə qaytardı. Mələk xanım küpəgirən qarını cəhənnəmə vasil elədi. Yığıb camaatı Qara vəzirin heka-yətini şəhər əhlinə nəql elədi. Camaat Mələk xanıma afərin deyib, Qara vəzirə lə'nət oxudular.

Rüstəm Mələk xanım üçün təzədən toy eləyib, kəbin kəsdirdi.

Mələk xanım Rüstəmi padşah tikdi. Rüstəm də çox ədalətli padşah olub, ömrünün axırına kimi Mələk xanımla ömür sürməyə başladı.

ƏMİRASLANIN NAĞILI

Günlərin bir günündə Əhməd adlı bir tacir ticarətə getmək fikrinə düşdü. Çıxdı bazara, bütün əlində olan nağd sərmayəni verib atlaza, qumaşa, çitə, arşın malına getdi evinə. Gözlədi şənbə günü oldu. Çünki şənbə günü səfər yüngül olar. Atalar deyiblər ki, şənbə günü səfərə gedən tez qayıdar. O da şənbə gününü gözləyib, şənbə günü nökeri göndərdi, bir dənə rəmmal çağırırdı ki, bir rəml atdırıb görsün, bu səfər necə olacaq... Bəli, nöker gedib rəmmalı çağırdı Əhməd tacirin hüsuruna. Rəmmal lohunu, aşığını yığışdırıb qoydu xurcununa, gəldi Əhməd tacirin evinə. Əhməd tacir əmr elədi ki, rəmmala bir çay verdilər içdi, bir qəlyan verdilər çəkdi, ondan sonra üzünü tutub ona dedi:

– Rəmmal, bir rəml at görüm, mənəm bu səfərim necə olacaq, rəml nə görsədir?

Rəmmal xurcundan lohunu çıxarıb sərdi yerə, aşığı düzəldib atdı... Bir diqqətlə baxdı, götürüb bir də atdı. Yenə bir fikrə cumub götürüb bir də atdı.

Tacir dedi:

– Rəmmal, nə çox fikrə getdin? De görüm, yoxsa bir şey var?

Rəmmal güləgülə başını qaldıraraq dedi:

– Qurban olum, budu elə qəsdən üç dəfədi rəmli atırdım ki, bəlkə birincidə düz deyil, bəlkə ikincidə düz deyil, amma üçüncüdə də aşıq düşür birinci dəfə düşdüyü yerə.

Əhməd tacir lap özündən çıxıb dedi:

– Ay evin yıxılsın, bir de görüm, axır nə var ki, sən üç dəfə atırsan? Rəml nə göstərir?

Rəmmal dedi:

– Ağa, başına dönüm, rəml çox qəribə göstərir. Sənin bu dəfəki şikarın elə yağlıdı, elə yağlıdı ki, daha heç deyə bilmirəm. Sən bu dəfə ya xəzinə tapacaqsan, ya da ki, padşahlığa çatacaqsan.

Əhməd tacirin keyfi duruldu. Əlini cibinə salıb, rəməmələ bir qədər pul verib onu yola saldı, özü də hazırlaşdı, elə o günü axşam malını gəmiyə vurub birbaşa yola düşdü.

Bəli, gəmi düşdü dəryanın içinə, gecəni günüzə qatdı, günüzü gecəyə, on günlük yolu bir gündə gedib, çatdı bir cəzirənin kənarına. Əhməd tacir əmr elədi gəmini əylədilər. Dedi:

– Bir çıxım cəzirədə gəzim, görüm bura necə olan yerdi.

Çıxdı cəzirəyə. Nökərilə bir az getmişdilər, qabaqlarına bir meşə çıxdı. Əhməd tacir çiyindən ox-yayını aşırıb aldı əlinə, nökerə də işarə ilə qandırdı ki, o da elə eləsin, birdən bəlkə qurddan, quşdan çıxdı qabaqlarına, tanımadıqları yerdi, hər halda hazır olmaq lazımdı. Girdilər meşənin içinə, başladılar meşəni gəzməyə. Vallah, burada elə köhən-salə ağaclar, güllər, çiçəklər var idi ki, elə bil heç Adəm atadan indiyə kimi bura insan ayağı dəyməmişdi. Bu növ ilə gəzirdilər, birdən Əhməd tacir gördü ki, ağacların birinin dalından bir zənən xeylağı bunları görcək çıxıb qaçıb o biri ağacın dalına girdi. Əhməd tacir elə bildi onu qara basır. Yoxsa burada bəni-adəm nə gəzir? Özü də ki, zənən xeylağı. Elə bu fikirdə idi ki, nöker birdən qayıtdı.

– Ağa, o zənən xeylağını gördün?

Əhməd tacir gördü ki, yox, bunu qara basmış, nöker də görüb. Dedi:

– Gördüm, ancaq mən elə bildim ki, mənə qara basır.

Nöker dedi:

– Yox ağa, başın üçün elə zənən idi ki, var idi.

Əhməd tacir dedi:

– Onda gəl görək bu necə olan işdi.

İkisi də ox-yaylarını düzəldib, başladılar zənənə tərəf getməyə ki, işdir birdən bu bir tilsimdən, cadudan-zaddan olar.

Yavaş-yavaş, yavaş-yavaş yaxınlaşdılar arvadın giz-

ləndiyi ağacın yanına. Arvad elə ki, gördü bunlar yaxınlaşır, o ağacın dalından çıxıb qaçdı o biri ağacın dalına. Əhməd tacir gördü ki, yox, bu arvad lap bilə-bilə bunları meşənin ortasına aparıb azdıracaq.

Uca səslə dedi:

– Ey bəni-adəm, bax bizim əlimizdə silah var. Sənin min dənə də canın olsa, bizim əlimizdən qurtara bilməyəcəksən. Yaxşısı budu ki, özün gəl çıx bizə təslim ol, görək sən nə karasan, bu meşədə nə qayıırısan?

Zənən bu sözləri eşidəndə ağacın dalından çıxdı. Əhməd tacir gördü vallah, bu elə bir zənəndi ki, bu bayıra çıxanda ay, gün, ulduz hamısı batıl olub getdi. Zalım qızı elə bil on beş gecəlik aydı, buludların içindən görsənir. Saçlar əbri-siyah kimi tökülüb bunun çiyinlərinə, elə bil ki, bəyni iki tərəfdən asılan iki dənə şahmardı, elə vaxt eyləyirlər ki, dolaşsınlar gərdəninə.

Əhməd tacir elə özü də yeniyetmə nocavan idi. Bığ yerləri təzəcə tərləmişdi. Ürəyində dedi:

"Sən öləsən, rəmmalın dediyi doğru çıxdı. Elə xəzinədi ki, tapmışam". İstədi bir addım ata zənənə tərəf, zənən tez əlini atıb, qoltuğundan bir dənə danənişan xəncər çıxarıb ucunu dayadı iki döşünün arasına, dedi:

– Mənə tərəf bir addım atsan, bu xəncərlə özümü öldürüb, səni də özümə şüürüzummə eləyəcəyəm, qanıma da salacağam sənin boynuna.

Əhməd tacir dayandı, elə durduğu yerdən xitab eləyib dedi:

– Ay bacı, sən niyə belə eyləyirsən? Axır bəni-adəm ayağı dəyməyən bu meşədə sən nə qayıırısan? Gəl sən bu daşı ətəyindən tök! De bizə görək, bu nə işdi ki, gəlib sənin başına? Bəlkə biz sənin dərdinə çarə tapdıq. Axır allah dərd verib, onun dərmanını da verib.

Zənən dedi:

– Mənim dərdim elə dərdədi ki, sən ona heç bir zad

eyləyə bilməzsən. Yaxşısı budu ki, düz yolunla çıx, get!

Əhməd tacir çox dedi, arvad az eşitdi, nə qədər elədisə, arvad razı olmadı ki, olmadı. Əhməd tacir axırda naəlac qalıb istəyirdi elə dönsün dala ki, bir də baxdı zənənin ayaqlarının dibindəki kolları tərpendi. Kolların içindən öz nökrəri qalxıb tutdu zənənin əllərindən, xəncəri onun əlindən aldı.

Əhməd tacir bunu görcək ürəyində nökrərə bir afərin deyib tüpürdü dabanına, tənqənəfəs özünü tərpedi zənənin yanına. Zənəni aldılar halaya. Zənən nə qədər çırpındısa, əldən qoymadılar ki, qoymadılar. Zənən gördü ki, yox, bunlar bunu aparacaqlar, onda dedi:

– Ey bəni-adəm, sən gəl məni aparma! Məndən sənə heç bir mənfəət olmayacaq. Mən bu saat ki, var adamlıqdan çıxıb bir parça qara daş olmuşam. O yerdəki daş, ya mən, heç bir təfavütü yoxdu.

Əhməd tacir gülə-gülə dedi:

– Elə mən də qiymətli daş-qaş taciriyəm. Gedəcəyik, ya da ki, ikimiz də burada öləcəyik.

Zənən elə ki, gördü day bıçaq dayanıb sümüyə, ayrı yol yoxdu, bunlar bunu aparacaqlar, dedi:

– İndi ki, məni aparırsınız, and için, bu axşamüstünün sahibinə ki, mənə dəyməyəcəksiniz. Mən öz başıma gələn qəzavüqədəri sizə danışacağam, siz də mən deyənlərə bəyün qoyacaqsınız.

Əhməd tacir razı oldu. Zənəni götürüb yenə o yol ilə qayıtdılar gəmiyə. Lövbəri qaldırıb yola çıxdılar. Onlar getməkdə olsunlar, sənə kimdən deyim, görək bu zənən kim imiş?

Bəli, belə rəvayət eləyirlər ki, bu zənən Bağdad padşahının baş hərəmi imiş. Padşahın uşağı olmurmuş. Padşah daha dünyada tilsim, cadu qalmır elətdirir, rəml qalmır atdırır, təbib qalmır çağırtdırır, dava-dərman qalmır etdirir, pır qalmır gedir, qurban qalmır kəsir, dua, sənə, məsaf qalmır eləyir, zənən qalmır alır, ancaq uşağı olmur ki, olmur.

Bir gün padşah yatıb vağyada görür ki, bir nurələnür kişi ona deyir ki, "ey padşah, sənin uşağın olmayacaq, ona qədər ki, qırx gün, qırx gecə fəqir-füqəraya çörək verəsən. Qırx birinci gün dəm-dəsgahla yola çıxarsan. Haman bu şəhərin kənarında bir daxma var, orda bir palanduz var ki, bir qızı ilə qalır. İndi o qalıb ac, payızdan xapanıb evə. Gedib onu alıb gətirərsən. Özü də onu özünə baş hərəm eləyərsən. Ondan sənin bir oğlun olacaq". Nurani şəxs bunu deyib qeyb olur. Padşah yuxudan oyanıb görür ki, heç kəs yoxdur, amma otaqdan müşki-ənbər qoxusu gəlir. O saat bilir ki, yuxusu bər-haqq yuxudur. Durub ayağa, sabahdan əmr verir, aş qazanları asılır, turaclar, bənzəklər vurulur, mayı balıqları, qızıl balıqlar, xəşəmlər tutulur, bütün şəhərin fəqir-füqərasına car çəkdirilib xəbər verilir ki, bəs padşah ehsan verir.

Bəli, qırx gün, qırx gecə, necə ki, o nurani şəxs demişdi, ehsan verib, qırx birinci gün əmr eləyir, bütün qoşun atlanır. Özü də öz atına minib düşür qoşunun qabağına. Cahicəlalla gəlirlər şəhərin kənarına. Padşah baxır ki, doğurdan da, necə ki, o şəxs demişdi, burada bir daxma var. Atdan düşüb təqqilbab eyləyir. Bir də görür ki, qapı açıldı, budu bir dənə nazənin sənəm çıxdı. Padşah bunu görcək vaxt eləyir ürəyi gedib, bihuş olub yığıla yerə. Qız padşahı görcək onu vahimə götürür. İstəyir qayıdıb qaçsın, padşah tutur onun əlindən, alır atının tərkinə, əmr eləyir ki, qoşun dönsün geriye. Qoşun dönür geriye, gəlib çıxırlar imarətin qabağına. Padşah özü atdan düşür qızı də gətirir öz otağına. Əmr eləyir, molla çağırtdırır, kəbin kəsdirir, nigah oxutdurur, özünə təzədən qırx gün, qırx gecə toy eləyib qızı alır.

De bir gün, beş gün, on beş gün, bir ay, iki ay, qızın vədəsi keçir. Padşah işi belə görcək onu eyləyir özünə baş hərəm. Bütün vilayətə səs düşür ki, bəs padşahın təzə arvadının uşağı var.

İndi sənə kimdən deyim, padşahın əvvəlki baş hərə-

mindən, yə'ni vəzirin qızından. Vəzir görür ki, padşahın uşağı olur. Vəzir gözü tikmişdi səltənətə, gözləyirdi ki, padşah ölsün, özü keçsin onun yerinə. Elə padşah öldəndən sonra da onun yerinə keçəsi bir adam yox idi. Taxt-tacı qalacaqdı vəzirə. Bu söz ki, çıxmışdı ki, padşahın təzə arvadının uşağı var, vəzirə güllə kimi dəydi. Vəzir gördü yox, taxt-tac əldən gedir. Nə eləsin, necə eləsin, çağırdı bir gün öz qızını, yə'ni padşahın əvvəlki baş hərəmini, ona dedi:

– Bəs gəl, bir iş eləyək.

Elə vəzirin qızı da padşahdan acıqlı idi. Onun əlindən baş hərəmliyi alıb vermişdi palanduzun qızına. Vəzirin qızı da daha o gündən olmuşdu dustaq. Utandığından nə yasa, nə toya, nə hamama getmirdi. Vəzir qızı öyrədir ki, bəs padşahın xörəyinə zəhər töküüb onu öldürsün.

Daha baş ağrısı olmasın, vəzirin qızı çox hiyləgər zənənlərdən idi. Başlayır özünü padşaha şirin göstərməyə. O qədər ki, axırda padşah bir gün gəlir onun otağına. Bir az deyirlər, gülürlər, arvad durub üzüm gətirib qoyur ortalığa. Sən demə üzümün içinə zəhər daxil eləyib. Yazıq padşah nə bilsin nə var, nə yox. Elə üzümdən bir dənə atır ağzına, iki dənə atır, ürəyi gəlir ağzına. İstəyir süfraq eləsin, vəzirin qızı durub ayağa, ləyən gətirmək bəhanəsi ilə çıxıb, orada hazır qoyduğu bir çanaq zəhəri şərbət adına alıb əlinə gətirir ki:

– Tez ol, bu şərbəti iç, yaxşı ol.

Padşah şərbəti alıb çəkir başına. Şərbət lap padşahın dədəsinə od vurur. Gözləri çıxır kəlləsinə. Arvad tez qalxır ayağa, bir ləyən gətirib qoyur padşahın qabağına. Elə padşah ağzını açanda qız əlində saxladığı bir çəngə pambığı ki, içinə zəhər-Süleyman daxil eləmişdi, təpir padşahın ağzına. Bəli, padşahla arvad olurlar əlbəyaxa. Zəhər get-gedə padşahı əldən salır. Arvad minir onun sinəsinin üstünə, başlayır nə ki gücü var, pambığı dürtməyə onun boğazına.

Bunları burada belə qoyaq, sənə kimdən xəbər verim, padşahın baş hərəmindən, yə'ni palanduzun qızından.

Qız gözləyir görür ki, padşah gəlmədi. O gündən ki, qız gəlmişdi padşahın evinə, padşah bütün vaxtını onunla keçirirdi. Bir az da gözləyir ki, bəlkə işi-zadı olub, görür ki, yox, gecə yarı oldu, amma padşah gəlmədi. Axırda ürəyi tab gətirməyib durur hərəmxananı gəzməyə. Padşahın düz qırx arvadı var idi. Bir-bir evlərinin bərabərinə gəlib pəncərələrinin yanında qısılr yerə, boylanıb içərisinə baxır ki, görsün ki, padşah burdadı, ya yox. Bu minval ilə gəlib çıxır vəzirin qızının yataq otağının bərabərinə. Görür ki, içəridə şam yanır, əksi də düşüb evin divarına. Diqqət eləyib görür ki, evin divarında deyəsən kölgə var, özü də tərpnir. Bunu görcək elə bil ki, qızın ürəyi qırılıb düşür ayağının altına. Tez uzanır yerə. Sürünə-sürünə gəlir pəncərənin bərabərinə, boylanır ki, görsün içəridə nə var, bu nə kölgədi. Görür ey diliqafil, arvad padşahı yıxıb yerə, nə ki gücü var, əliynən bir şeyi onun boğazına dürtür. Arvad istəyir bir nə'rə çəkib hamını oyatsın. Amma orasını da deyim ki, qız çox dərəkkəli qız idi. Bir də diqqətlə baxır ki, görsün padşah nə haldadı, görür yox, iş-işdən keçib. Padşah bihuş düşüb yerə, çapalayır. Baxır ki, bəs ortada üzüm, bir də şərbət var, o saat barmağını dişləyir ki, padşaha zəhər veriblər. Baxır ki, qışqırsa da padşah əldən gedib. Bu da ki, vəzirin qızı, yəqin ki, burada vəzirin barmağı var. Yavaşca, səssiz sürünə-sürünə oradan gəlir öz otağına, bir az qiymətdən ağır, vəzndə yüngül şeylərdən götürür, paltarlarını dəyişib, yenə də öz cındır libasını geyir, qapıdan çıxıb düzəlir yola. Bir istəyir getsin yenə öz köhnə evlərinə. Birdən yadına düşür ki, ey namərd, onu orda salamat qoymayacaqlar. Başa düşür ki, bütün bu nağıllar hamısı onun qarnındakı tifiilin başındadı. Dinməz-söyləməz dəryanın kənarına gəlir. Görür ki, bir yük gəmisi elə handa-handadı ki, düşsün yola. Sövdəgərə bir az pul verib minir onun gəmisinə.

Gəmi düşür yola. Gəlib bu cəzirənin kənarında dayanır. Sövdəgər çıxır cəzirədən gəzməyə. Zənən də bir az gəmi-

də gözləyir, sövdəgər gedib gözdən itəndən sonra, bu da çıxır cəzirəyə. Gəzə-gəzə gəlib çıxır haman bu meşəyə. Bəli, demək, bu haman palanduzun qızı, padşahın baş hərəmi idi. Yazıq zənən qarnındakı tifili mühafizə etmək üçün burada, bu cəzirədə qalırdı ki, bəlkə vəzir onu tapa bilməyə.

Əhməd tacir ilə nökr, necə ki, demişdik, onu gətirdilər gəmiyə, düşdülər yola.

Zənən haman qəzavü-qədəri, necə ki, mən danışdım, Əhmədə danışdı.

Əhməd dedi:

– Qorxma, nə qədər ki, mən varam, sənin başından bir tük əskik olmaz.

Zənən dedi:

– Ancaq mənim bir şərtim var.

Əhməd dedi:

– Nə şərt.

Zənən dedi:

– Bu tifil dünyaya gəlməmiş, sən gərək məni bir evdə qoyasan ki, ora heç kəs gəlib, getməsin.

Əhməd dedi:

– Bəs, ay nainsaf, mən bir belə vaxtı necə davam gətirə billəm?

Zənən dedi:

– Mənim şərtim şərtidi. Əgər məni istəyirsən, belə elə! Və illa ki, özümü də həlak elərəm, bu tifili də.

Əhməd tacir bir fikir eləyib gördü bu zənəndən hər nə desən gözləmək olar. Bu ki, belə cəsarətli, igid zənəndi, hər işi elər. Çar-naçar razı oldu. Birbaş döndülər Əhməd tacirin vilayətinə. Əhməd tacir öz otaqlarından birini ayıraraq bu arvadı qoydu bu otağa... Özü də iki gündən, üç gündən bir gəlib əhvalpürsən olurdu. Başladılar bu minval ilə yaşamağa.

Bəli, gün keçdi, ay dolandı, vədə gəldi çatdı o yerə ki, zənən başladı həmlin yerə qoymağa. Mamalar çağırıldı, təbiblər gəldi, qız bir oğlan uşağı doğdu. Oğlanın adını

qoydular Əmiraslan.

Əmiraslan nə Əmiraslan...

Daha bu dılğır Əmiraslanlardan deyil idi. Elə doğrudan da Əmiraslan idi, aslanların əmiri idi. Bir oğlan idi ki, gözəllikdə elə bil anasının burnundan düşmüşdü. Özü də elə canlı idi ki, elə bil atasının intiqamını almaqdan ötrü bu dünyaya gəlmişdi.

Elə ki, uşaq oldu, zahı on gününü yatdı, yaxşı olub durdu ayağa, on hamamına getdi, şəbbəxeyrini verdi, uşağı qundaqlayıb aldı qucağına, düz on beş gündən sonra, Əhməd saat xoşluyub, bir xoş saatda gəldi onun otağına. Bir az uşağı oynatdı, bir az gələcəkdən, gedəcəkdən söhbət elədi, axırda lap durub gedəndə dedi:

– Əhd minəlvəfa!.. İndi nə deyirsən?

Arvad dedi:

– İndi sözüm yoxdu.

Əhməd tacir istədi böyük bir toy eləsin. Ancaq arvad razılıq vermədi. Elə yüngülcə bir toy eləyib oldular ər-arvad, başladılar güzəran eləməyə.

Bəli, gün o gün oldu ki, Əmiraslan böyüyüb oldu on yaşında. Əhməd tacir ona yaxşı müəllim tutub başladı zəmanənin elmlərindən oxutmağa. Əmiraslan bu müəllimdən düz yeddi dil öyrəndi. Elə ki, yeddi dili verdi başa, bir gün Əhməd tacirə bir namə yazdı ki: "ay ata, tay mən oxumaq istəmirəm. Mənə rüsxət ver, bir az da ayrı şeylərlə məşğul olum". Əhməd tacir yenə də bir saat xoşluyub, həmin xoş saatda Əmiraslanı apardı öz dükanına. Əmiraslan necə ki, gəldi girdi bazara, bütün bazar adamının gözü qaldı onda. Əhməd tacir üzünü tutub Əmiraslana dedi:

– Oğul, indi istə görüm, məndən nə istəyirsən.

Əmiraslan dedi:

– Ata, mən səndən bir dənə at, bir dənə qılınç, bir də bir dəst libas istəyirəm.

Əhməd tacir bunun hamısını hazır elədi. Əmiraslan

başladı pəhləvanlıq eləməyə. Gün keçdi, zaman keçdi, Əmiraslan oldu bir böyük Rüstəm-dastan. Daha vilayətdə bir dənə pəhləvan qalmadı ki, onun əlinin qabağına əl qoya.

Günlərin bir günündə Əmiraslan atına minib qılıncını, qəməsini götürüb çıxdı geştə. Az getdi, çox getdi, bir meşənin kənarından keçirdi, bir də gördü kolun dibindən bir gözəl ceyran tullanıb başladı qaçmağa. Əmiraslan ayağını üzəngiyə bənd eləyib bir kaman hazırladı, bir ox qoydu kamana, "ya mədəd" deyib atdı. ceyran tərkinə vurdu yerə, elə sıçradı ki, ox onun qıçlarının arasından keçib sancıldı torpağa. Ceyran meşəyə girib pünhan oldu. Bu hadisə Əmiraslanı çox əsər elədi ki:

– Ey dadi-bidad, mən belə igid bir oğlan olum, quşu göydə uça-uça vurum salım yerə, indi bir dənə aciz heyvan mənim əlimdən qaçsın? Mən bu dərdi gora apara bilmərəm. Gərək iki dünya bir olsa da, onu tutam.

Bunu deyib atın yüyənini boşladı. At onu götürdü... Nə qədər getdi bilmirəm, bir vaxt gördü ki, qaranlıq qovuşur. İşi belə görüb baxdı ki, əgər qayıtsa, gəlib çata bilməyəcək, atı sürdü ki, görsün bəlkə bir yer tapıb orada düşərgə eləsin. Belə-belə, lap qaranlıq qovuşanacan qaldı səhrada. Axırda atdan düşdü, atın ayaqlarını buxovlayıb ötürdü otlamağa, özü də başını qoyub daşın üstünə, gözlərini də yumub getdi yuxuya. Nə qədər yatdı bilmirəm, bir də gördü ki, at kişnəyir. Gözünü açıb gördü ki, səhərdi, gün çıxıb düşüb onun üstünə. At da durub başının üstündə kişnəyir. Durdu ayağa, atın ayaqlarını açıb qalxdı onun üstünə, baxdı bir az aralı bir təpə var, fikirləşdi ki, yaxşısı budu çıxım bu təpədən baxım görüm buralar haradı, yol hardadı. Bu fikirlə ata bir məhmiz vurub üz qoydu təpəyə. Çıxdı təpənin başından baxdı ki, bura düzəngah bir yerdi. Düzəngahın düz ortasından bir bulaq axır, bulağın da başında bir uca çinar ağacı var. Bir yüzəcən adam hamısı əli qılıncı, qalxanlı, doluşub bu ağacın ətrafına. Diqqət eləyib gördü ki, ağacın

üstündə bir adam var. Yazıq bu adamların qorxusundan ağaca çıxıb. Onlar ağaca çıxdıqca, o da qalxır ağacın başına, elə handa-handadı ki, tutub salsınlar yerə.

Bu iş Əmiraslana çox ağır gəldi ki, niyə bu qədər adam düşüblər bir adamın üstünə. Qılıncı çəkib aldı əlinə, ata bir məhmiz vurub, bir nəərə çəkdi ki, yer-göy titrədi. Atı birbaş vurdu bu adamların üstünə. Camaat hən-hün eləyib özünə gəlincən, Əmiraslan kəsdi onların başının üstünü. Əl atıb qılınca ikinci bir nəərə də çəkib, özünü vurdu onlara. De bunu burda, onu orda, camaat gördü ki, yox, bu bir qəvi heykəldi ki, bu saat hamısını xəzəl kimi qırıb tökəcək yerə, atına mənən üz qoydu qaçmağa. Bəli, Əmiraslan qırdığını qırdı, qırmadığını qaçırtdı, qayıtdı ağacın dibinə, baxdı ki, bu bir fəğir-libas adamdı. Bu adam ağacdən düşüb yıxıldı Əmiraslanın ayaqlarına ki:

– Bu namərdlər mənim başımda gələnlərin hamısını qırdılar, özümü də, sən əgər gəlməsəydin, elə dəmhadəm idi ki, öldürsünlər.

Əmiraslan soruşdu:

– Bəs sən kimsən?

O adam dedi:

– Sonra bilərsən. Sənin adın nədi, mənə de!

Əmiraslan öz adını ona dedi, fikirləşdi ki, bu da yə'qin məşhur adamdı, indi utanır adını deməyə. Düşmən atlarından birini tutub gətirdi onun yanına. Kömək elədi, onu mindirib ata, yola saldı, özü də atını dəhmərrəyib düşdü yola.

Bu getməkdə olsun, sənə kimdən deyim o ağacdəki kimsidən.

Haman şəxs ki, Əmiraslan onu xilas elədi, o da adını Əmiraslana deməyib yola düşdü. Əmiraslan elə bildi ki, bu yəqin utanıb adını demir, amma elə deyildi. O adam Əmiraslandan şübhələnmişdi. Ona görə də öz adını ona demədi. Əgər istəsəniz ki, biləsiniz o kimdi, sizə deyim ki, o Əmiras-

lanın atasını öldürtdürüb yerinə keçən vəzir idi, yə'ni padşaha zəhər verib onu öldürmüş hərəmin atası idi.

Elə ki, vəzir gəlib gördü qızı padşahı öldürüb, o saat əmr verdi padşahın arvadını tutsunlar, yəni palanduzun qızını. Adamlar gedib, gəlib dedilər ki, bəs arvad orda yoxdu. Vəzir özü qalxıb ayağa, başladı arvadı axtarmağa. Hər yeri əldən-dildən saldılar. Arvad oldu bir parça əppək, uçdu göyə. Vəzir əmr verdi, car çəkdi, bütün vilayəti axtartdı, arvad tapılmadı. Vəzir keçdi padşahın yerinə, çıxdı taxta, oldu padşah. Amma elə ürəyi tıp-tıp döyünürdü ki, bu arvadı mən niyə əldən qa-çırtmışam. O uşaq anadan olacaq, mənim başıma bəla açacaq.

Bir gün padşah çox darıxırdı. Əmr elədi ki, əlli nəfər adam atlansın şikara çıxmağa.

Bəli, əlli nəfər atlandı. Padşah da öz atına süvar oldu, düşdülər yola. Gəldilər bir bulağın başına, haman bulaq ki, orda çinar ağacı var idi. Burda atlardan düşüb, atları buraxdılar otlamağa, oturdular ki, bir az istirahətlik eləsinlər. Sən demə burda dağın dalında məşhur quldurlar varmış. Bunlar burda adam görüb elə bildilər ki, bəs karvandı düşüb. Atlara doluşub əl qılınca həmlə elədilər. Bunlar piyada, onlar atlı, yarım saatın içində bunları elədilər yernən yeksan. Padşah işi belə görəndə qaçıb çıxdı çinar ağacına ki, bəlkə gizlənib qala. Onlardan biri padşahı görüb dırmaşdı onu yerə salmağa ki, öldürələr. Bu heyndə də Əmiraslan şiru-dəstan kimi tərənin üstündə zahir olub onu xilas elədi.

Padşah bir diqqət elədi Əmiraslana, gördü bu palanduzun qızına oxşayır. Padşah gedib birinci qapını döyəndə ki, qız gəlmişdi qapını açmağa, onda vəzir onu görmüşdü. Bir diqqət eləyib gördü bir suyu da padşaha oxşayır. Yə'qin elədi ki, bu odu ki, var. O idi ki, özünü ona məlum eləməyib, çıxıb getdi. Vəzir çıxdı taxtına, əmr elədi vilayətdə nə qədər küpəgirən qarı var, hamısını yığdı. Dedi:

– O kimdi ki, gedib filan vilayətə bu nəmdə, bu nişan-

da bir oğlan var, adına Əmiraslan deyirlər, onun əksin vurub gətirə mənə.

Küpəgirən qarılardan biri ki, üst dodağı göy süpürürdü, alt dodağı yer süpürürdü, xəbis vələdəznə bir arvad idi ki, quş quşluğu ilə onun əlindən qurtara bilməzdi, irəli gəlib zəmin-ədəb öpüb dedi:

– Qibleyi-aləm, mən gedib gətirərəm.

Padşah əmr verdi, qarı küpün minib çıxdı göyə.

Necə tilsim qurdu, necə əfsun oxudu bilmirəm, çünki onların işlərini bircə həzrət Süleyman bilər. İkinci gün padşah əyləşmişdi taxtda, batmışdı qəm dəryasına, bir də qarı girdi içəri. Padşah soruşdu:

– Qarı, necə oldu, de görüm gətirdin, ya yox? Gətirməmişənsə cəlladı çağırım.

Qarı gülə-gülə dedi:

– Qibleyi-aləm, necə yanı gətirməmişəm? Buyur!

Bunu deyib qarı Əmiraslanın şəklini qoydu padşahın dizinin üstünə.

Vəzir çağırdı öz əyanlarını, vəzirin, vəkilin, hamısı baxıb təsdiq elədilər ki, bəs doğrudan da padşahın oğlunu ki, var.

Padşah əmr verib yığdı öz pəhləvanlarını, üzün tutub onlara dedi:

– O kimdi ki, atasının oğlu olub, getsin bu oğlanın qollarını bağlayıb gətirsin mənə hüzuruma.

Pəhləvanlardan üçü zəmin-ədəb öpüb dedilər:

– Padşah sağ olsun, biz.

Padşah şəkli onlara göstərib öz məclisindən mürəxxəs elədi. Pəhləvanlar tədarük görüb düşdülər yola.

Bunlar getməkdə olsunlar, sənə xəbər verim Əhməd tacirin vilayətindəki padşahdan. Günlərin bir günündə Əhməd tacirin olduğu vilayətin padşahı böyük bir qonaqlıq düzəldib, Əmiraslanı da, Əhməd taciri də buraya də'vət elədi. Məclis açıldı, hamı Əmiraslana baxıb pəh-pəh elədilər.

Afərin səsi ərşə qalxdı. Elə şirin yeyib-içməkdə idilər, nökrə girib ərz elədi ki, bəs üç nəfər pəhləvan gəlib padşahı görmək istəyir. Padşah izin verdi. Bir də gördülər ki, doğrudan da budu üç nəfər adam girdi içəriyə ki, hərəsi bir heyvan boyda. Bu adamlar padşaha təzim-zad eləməyib bir namə uzatdılar. Padşah alıb naməyə baxıb gördü ki, bu namə onların dilində yazılmayıb, verdi vəzirə ki, oxusun. Vəzir də oxuyammadı. Kimə verdilər oxuyammadı. Axırda verdilər Əmiraslana. Əmiraslan oxuyub, gördü onların padşahı yazıb bu padşaha ki, "sənə bu namə çatan kimi durmayıb, Əmiraslanın qollarını bağlayıb verərsən bu adamlara gətirsinlər. Əgər verməsən, qoşun çəkib, ləşkər götürüb, gəlirəm sənənin canın üçün. Vilayətində daşıdaş üstündə qoymayacağam".

Əmiraslan naməni oxuyub məzmunundan xəbərdar olub, qaldı məəttəl ki, görəsən, bu padşah necə olan adamdı, onu neynir? Hamı gözünü dikmişdi ona. Padşah dedi:

– Bala, nə namədi?

Əmiraslan bir istədi deməsin. Sonra fikirləşdi ki, yox, qoy deyim, görüm padşah nə deyəcək. Dedi:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, bəs filan vilayətin padşahı yazıb, səndən Əmiraslanı qolu bağlı istəyir. Nə deyirsən?

Padşah dedi:

– Onlara de ki, bizdə onlara veriləsi adam yoxdu.

Amma padşahın rəngi, rufu qaçmışdı. Görürdü ki, qabağında üç dənə əcdaha durub ki, elə hənq eləsələr, hamını udarlar. Əmiraslan üzünü onlara tutub dedi:

– Padşah deyir ki, biz Əmiraslanı tutub qollarını bağlaya bilmərik. Əgər bacarırlarsa özləri tutsunlar.

O adamlar dedilər:

– Onu bizə göstərin, biz tutaq.

Əmiraslan onlara dedi:

– Haman Əmiraslan ki, siz axtarırsınız o mənəm. Bu yurun bu meydan, bu şeytan.

Pəhləvanlardan biri dedi:

– Dur, çıx bu tərəfə!

Əmiraslan dedi:

– Yaxın gəl görüm nə deyirsən? Qulaqlarım yaxşı eşitmir.

O pəhləvan yaxın gələndə Əmiraslan əlini atıb yapışdı onun qulağından, bir mədəd çağırıb qaldırdı göyə belə ki, hərədi o birisinin başına part dəyib, ikisi də yıxılıb cəhənnəmə vasil oldular. Üçüncü pəhləvan işi belə görəndə istədi əkilə. Əmiraslan yerindən qalxıb onu qulaqladı. Çəkib qulağını dibindən qopardıb qoydu ovcuna, dedi:

– Padşaha de ki, özüm gələrəm onun qulluğuna.

Bunu deyib, durub gəldi evə, anasına dedi:

– Ana, de görüm padşah məni nəyə çağırır?

Anası çox dedi, Əmiraslan az eşitdi, dedi:

– Olmaz. Gərək deyəsən ki, deyəsən.

Axirüləmr anası gördü ki, yox, əl çəkmir, açıb əhvalatı necə ki, var idi, oğluna danışdı. Əmiraslan da oradan durub gəldi Əhməd tacirin yanına. Onun əlindən öpüb izin istədi ki: "sən mənə izin ver, gedim öz atamın intiqamını almağa".

Əhməd tacir nə qədər elədisə, olmadı. Padşah nə qədər elədisə ki:

– Qoy qoşun, ləşkər hazırlayaq, gedək.

Dedi:

– Yox, mən tək gedəcəyəm.

Qərək, hamı ilə görüşüb vidalaşdı qalxdı öz atının üstünə, durma gəldim, üz qoydu Bağdad vilayətinə.

Əmiraslan getməkdə olsun, sənə kimdən xəbər verim, padşahın vəzirinin qızından.

Padşahın, yəni Əmiraslanın atasının vəzirinin bir gözəl qızı var idi. Bu qız o padşahın hərəmi olan qız deyil idi, o çoxdan cəhənnəmə vasil olmuşdu. Bu, padşahın lap xırdaca qızı idi. Xırda qızlar həmişə mazarat olurlar. Bu da lap mazaratların mazaratı idi.

Hamam qız bir gün özünü verdi atasının otağına. Gibrin, axtarib Əmiraslanın şəklini tapdı. Min ürəkdən bir ürəyə aşıq oldu Əmiraslana.

Sabahısı bütün cadugərləri yığıb, özünü bir əcdahanın, bir də göy muncuğun üstündə tilsimbənd elədi Əmiraslana. Əcdahanı bir balaca qalaça qayırtırub, saldırdı ora, göy muncuğu da asdı boynundan, oturdu Əmiraslanın yolunu gözləməyə.

Bəli, Əmiraslan günə bir mənzil, təyyi-mənazil, az getdi, çox dayandı, çox getdi, az dayandı, gəlib çıxdı Bağdad şəhərinə. Gecəydi, atdan düşdü, atının yüyənini doladı başına, bir namə yazıb keçirdi atın yəhərinə ki:

"Anayi-mehriban, mən sağ-salamat gəlib çatdım".

Ata bir sillə çəkdi. At bir şillaq vurub qalxdı iki dal ayaqlarının üstünə, üzünü döndərib birbaş götürüldü Əmiraslanın anasının olduğu şəhərə.

Əmiraslan yaxınlaşdı şəhərə. Gəlib şəhərin qapısına çatanda gördü ki, bunun şəklini vurublar bütün darvazalara. Buna fikir verməyib girdi şəhərə. Darvazada darğa bunu tutdu ki:

– Kimsən?

Əmiraslan dedi:

– Yol adamıyam.

Darğa bir diqqətlə ona baxıb dedi:

– Sən Əmiraslansan. Mən səni heç yerə qoymaram gedəsən. Bu saat səni ilim-ilim axtarırlar. Padşah sənin qanına yerikləyir.

Əmiraslan dedi:

– Əşi, cəhənnəm ol o yana görüm, Əmiraslan kimdi?

Darğa dedi:

– Əzizim, Əmiraslan, mən sənin atanın köhnə adamlarındanam. Mən onun çörəyini yeyib, duzunu dadmışam. Bu şəhərdə məndən savayı sənin atanı istəyən adam qalmayıb. Padşah hamısını yernən yeksan eləyib. Mən bilirəm sən bu-

raya nəyə gəlmisən. Gəl mənim sözümə bax, gedək bizə!
Mən sənə kömək elərəm.

Əmiraslan bir az fikrə gedib gördü ki, darğa yaxşı söz deyir, razılaşıb getdi onlara. Darğa tez ayağını qoydu bazara, ona bir dəst köhnə paltar alıb, gətirib dedi:

– Al bu paltarı gey, yoxsa bu paltarla bazara çıxsan, səni tanıyrlar.

Aparıb onu bir qəhvəçi dükənina şagird qoydu.

Əmiraslan başladı burada şagirdlik eləməyə ki, görsün nə vaxt ələ fürsət düşəcək ki, padşahın işini birtəhər eləsin.

Bunlar qalsın burda, sənə deyim padşahın qızından.

Padşahın qızı bildirdi ki, Əmiraslan gələcək bura. Odu ki, kənzlərinə demişdi ki, şəhərdə haçan bir təzə, gözəl oğlan görsələr, gəlib ona xəbər versinlər.

Günlərin bir günündə kənzlərdən biri əli yandımda gəldi ki:

– Xanım, nə oturmusan? Vallah, hamam başındakı qəhvəxanada bir oğlan var, bir oğlan var ki, heç Əmiraslan onun əlinə su tökməyə dəyməz.

Qız o qədər dedi ki, xanımın da ağzının suyu başladı damcı-damcı axmağa. Durdu ayağa, xəbər elədi ki, bəs mən gedirəm hamama.

Özü də yanıycan heç kəsi götürmədi. Bircə elə o kənizi götürüb düzəldi yola. Gəldi qəhvəxanaya yetişəndə bir az yavaşladı ki, görsün bu necə adamdı. Bir də baxdı nə, Əmiraslan özünü ki, var. Kənzinin başına iki əlli bir qapaz salıb dedi:

– Ay başın batsın, elə bu Əmiraslandı da.

Bəli, getdilər hamama. Yazıq heç bilmədi necə yuyunsun. Suyu birtəhər yaşma-quru eləyib, durub gəldi evə. Özünü vurdu naxoşluğa, kənzə dedi ki:

– Get, deyinən bir az qəhvə gətirsinlər içim.

Özü də kənzə qabaqcadan öyrətmişdi. Kənizi birbaşa daban aldı qəhvəxanaya.

Əmiraslan şirin qəhvə paylayırdı, bir də gördü ki, bir qız dükanın qabağında onu çağırır. Gəldi, gördü bir kənizdi. Kəniz ona pul verib dedi ki:

– Bəs padşahın qızı üçün bir çaydan qəhvə gətir. Özü də güncıxan tərəfdəki qırxpilləli qapıdan gəl!

Bunu deyib getdi. Əmiraslan bir az götür-qoy elədi ki, gedim, getməyim, axırda qət elədi ki, getsin. Bir çaydan qəhvə alıb əlinə, düzəldi yola.

Necə ki, qız ona demişdi, Əmiraslan gəlib o qapıdan daxil oldu padşahın bargahının hərəmxana tərəfinə. Girdi qızın yanına. Qız Əmiraslana necə bənd olmuşdusa Əmiraslan da qıza eləcə bənd oldu. Hər iki aşiq-məşuq oldular qol-boyun. Əmiraslan oradan səhərə yaxın çıxıb gəldi evə. Darğa tutdu onun yaxasından, dedi:

– De görüm, indiyə kimi haradaydın?

Əmiraslan açıb əhvalatı darğaya danışdı.

Bəli, bundan sonra Əmiraslan hər gün qaranlıq qovuşanda necə ki, qız ona öyrətmişdi, gedirdi qızın yanına hər dəfə də gələndə darğa üçün oradan əlinə keçəndən bir şey gətirirdi. Bunlar burada öz işlərində olsunlar, sənə kimdən xəbər verim, vəzirdən.

Padşahın Qəmər vəzir adında bir vəziri var idi. Bir kö-nüldən, min könlə aşiq idi padşahın qızına. Ancaq nə qə-dər eləyirdisə, qız ona getmək istəmirdi. Axirüləmir Qəmər vəzir fikrini qoydu hiylə yoluna. Çağırdı bir yaxşı cadugəri ki, cadu ilə bəlkə qızı özünə ram eləyə. Cadugər ona dedi ki:

– Bəs padşahın qızına cadu, tilsim kar salmaz.

Qəmər vəzir soruşdu:

– Niyə?

Dedi:

– Bə qız özünü tilsimbənd eləyib Əmiraslana, özü də bir muncuqla bir əcdahaya. Ta o muncuq onun boğazından qırılmayınca, o əjdaha da öldürülməyincə, o tilsim sınımaz.

Qəmər vəzir soruşdu:

– Bəs əjdahanı necə öldürmək olar?

Dedi:

– O əjdahanı gərək üç oxnan gözündən vurasan. Vurdun, vurmusan, vurmادين daş olacaqsan.

Qəmər vəzir cadugəri azad eləyib gəldi barigaha... Birtəhər eləyib özünü saldı padşahın hərəmxana tərəfinə. Qızın kənizlərindən birini çağırdı ki, onun vasitəsilə bəlkə bir iş görə bilsin. Sən demə bu kəniz də haman Əmiraslanın bura gəlib-getdiyini bilən kəniz imiş. Kəniz əvvəl demək istəmədi. Elə ki, qızılı gördü, imanı oldu şeytanın. Açıb əhvalatı, necə ki, var danışdı Qəmər vəzirə, dedi:

– Bəs Əmiraslan burdadı. Özü də ki, filan qəhvəxanada olur.

Qəmər vəzir ona bir az pul verib gəldi öz evinə, qərq oldu fikrə ki, nə əncam eləsin? Əgər Əmiraslanı öldürsün, onda tilsim də elə qalacaq. Əgər tilsimi sındırsa, Əmiraslan qızı əlindən alacaq... Çox fikirdən sonra dedi ki, gərək ikisini də eləyəm. Həm Əmiraslan gərək ölə, həm də tilsim sına. Bunu deyib, durub gəldi haman qəhvəxanaya ki, kəniz ona demişdi. Gəlib girdi qəhvəxanaya, baxdı ki, Əmiraslan, necə ki, kəniz deyib, ondan da min qat artıqdı. Gəlib əyləşdi, bir dənə qəhvə, bir də bir qəlyan istədi. Qəlyanı Əmiraslan götürüb onun qabağına qoydu. Bir az o yandan, bu yandan danışib, durub getdi. Daha heç bir şey ona demədi. Bundan sonra Qəmər vəzir şüglun saldı bura. Gündə gəlib, burada bir qəhvə içib, bir qəlyan çəkib, bir az Əmiraslanla söhbət edib gedirdi. Əmiraslan onu dərviş bilirdi. Çünki o həmişə bura gələndə təğyir-libas eləyib gəlirdi. Bəli, bunu burda qoyaq demə, sənə kimdən xəbər verim, padşahdan.

Padşah gördü ki, gedən pəhləvanların ikisi cəhənnəmə vasil oldu, biri də qulaqsız gəldi. Başladı dava tədarükü görməyə. Davadan qabaq dedi: Yaxşısı budu qızımın toyunu eləyim, sonra dava etmək binasını qoyum. Bu fikirlə tədarük görüb toya başladı. Qızı kimə verirdilər, kimə verirdilər,

öz əmisinin bir dənə oğlu var idi, ona. Burada toydu, dəsgahdı, qiyamətdi, amma elə Əmiraslanla qız öz keyflərində, öz damaqlarında idilər.

Qəmər vəzir də bilirdi ki, qız tilsimbənddi. Qızı əmisi oğlu ala bilməyəcək. Odu ki, arxayın gözləyirdi ki, görsün, bunun axırı nə olacaq. Yeddi gün, yeddi gecə toy çaldırıb, axırda oğlanı gətirib ötürdülər qızın otağına.

Əmiraslan da ki, yenə qızın yanında idi, haman alt dodağı yer süpürən, üst dodağı göy süpürən küpəgirən qarı ki var idi, o da oldu qızın yengəsi. Qız işi belə görəndə Əmiraslanı o biri otaqda pünhan elədi. Elə ki, oğlan gəldi, qız qarını mürəxxəs eyləyib dedi:

– Sən get!..

Qarı da getdi. Qız başladı oğlana ki:

– Əmi oğlu, sən gəl xoşan-xoş məndən əl çək! Məndən sənə zənən olmayacaq. Get özünə zənən tap al! Amma elə et ki, atam işi duymasın.

Oğlan yapışdı qızın yaxasından ki:

– Elə zarafat yoxdu. Halalca arvadımsan. Mənim sənə eşqindən gözümə yuxu getməyib, səni gözləmişəm. Olmaz ki, olmaz.

Qız çox dedi, oğlan az eşitdi, oğlan çox dedi, qız az eşitdi, oğlan qızdan əl çəkmədi ki, çəkmədi. Ancaq Əmiraslan qızın tilsimbənd olmağından xəbərdar deyildi. Gördü yox, qız əldən gedir. Özünü saxlaya bilmədi, qılıncını çəkib elə birdən atıldı oğlanın üstünə, yapışdı onun kəkilindən, başını bədənindən ayıraraq saldı yerə.

Qız dedi:

– Əmiraslan, sən nə qayırdın?

Tay haray hara çatacaq... Əmiraslan oğlanın ölüsünü aldı qucağına, aparıb həyətdə bir quyu var idi, saldı o quyuya.

Səhər padşah ha gözlədi ki, indi qardaşoğlu gələcək, oğlan gəlmədi. Axırda bir adam göndərdi onun dalınca ki,

çağırırsınlar padşahın hüzuruna. Adam gedib gördü ki, qız tək-tənha əyləşib. Oğlanı soruşdu.

Qız dedi:

– Bilmirəm. Gecə hamı gedəndən sonra o da getdi ki, indi gələrəm, daha qayıtmadı. Mən də onu gözləyirəm.

Qasidbaşı qayıtdı ki:

– Bəs padşah sağ olsun, hal-hekayət belə... oğlan elə gecə gedəndi, hələ də gəlib çıxmayıb.

Padşah inanmayıb, durub özü gəldi. Gördü bəli, necə ki, deyiblər elədi. De atlılar saldırdı bazara, car çəkirdi ki, bəs padşahın damadı itib.

Hər yeri axtardılar, əldən saldılar, oğlan tapılmadı ki, tapılmadı.

Qəmər vəzir o saat barmağını dişlədi. Bildi ki, bu Əmiraslanın işidi. Ancaq padşaha heçzad demədi. Padşah axırda mat-məətəl qalıb çağırdı həmin o qarını, dedi:

– Sən gərək bu barədə mənə xəbər verəsən. Yoxsa başını bədənindən ayırtdıracağam.

Qarı zəmin-ədəb öpüb bir gecə möhlət istədi.

Gecə yenə Əmiraslan öz vaxtında gəldi qızın yanına. Bu tərəfdən də qarı küpü minib qalxdı göyə. Dedi bu hiylə hər nədi qızdandı. Birbaş gəldi qızın pəncərəsinin qabağına. Baxdı ki, bəli, necə ki, o fikirləşirdi, elə eləcəydi ki, var. Həman oğlan qızın yanında. Birbaş oradan gəldi padşahın barigahına ki:

– Taxtın tarac olsun, yəhərin qanla dolsun, nə oturubsan? Bəs hal-hekayət belə... Qızın bu saatın bu saatında Əmiraslanla bir yerdədi.

Padşah tez vəzir, vəkili çağırdı. De başladılar məsləhət, məşvərətə. Axırda dedilər, bir dəstə qoşun qoyaq qapının qabağına, Əmiraslan oradan çıxanda öldürsünlər. Qəmər vəzir də ki, burada idi. Bunu eşidib, durub gəldi evinə, eyvanda səhərəcən oturub gözlədi.

Səhərə yaxın qız oyandı. Gördü Əmiraslan yuxlayıb,

amma səhər də açılır. Onu oyatdı ki:

– Bəs, əzizim, dur, ayrılmağın vaxtıdır.

Əmiraslan durdu, geyindi, başını pəncərədən çıxartdı bayıra, gördü nə, qoşun durub amada, onu gözləyir. Əmiraslan qıza heç bir söz demədi ki, qorxar. Evdən çıxdı. Onun xasiyyəti idi, həmişə qızın yanına gələndə altdan yaraq bağlayıb, üstədən köhnədən-möhnədən geyinərdi. Pilləkənlərin üstündə qılincini çəkib aldı əlinə, çıxdı divarın üstünə. Bir "mədəd" deyib özünü atdı qoşunun içinə. Dalını verdi divara, başladı bunları qara milçək kimi qırıb-tökməyə. Qəmər vəzir, necə ki, demişdik, oturmuşdu eyvanda. Elə ki Əmiraslanın nərəsini eşitdi, bildi ki, bəli, dava qızıqıb, tez durdu ayağa, üzünü bağladı, pəhləvanqayda yaraq-paltarını geyindi, əlinə bir qılinc aldı, özü süvar oldu bir ata, bir atı da yəhərləyib aldı yedəyinə, özünü vurdu qoşunun dal tərəfinə. Gördü qoşun tay Əmiraslanı haldan salıb, handa-handadı ki, onu lap qarıxdırıb işin bitirsinlər. Bir nərə çəkdi ki:

– Qorxma, gəlirəm, Əmiraslan, möhkəm dur!..

Özünü vurdu qoşuna. Əmiraslanın elə bil ki, qollarına qüvvət gəldi. Qəmər vəzir qabağına keçəni qıra-qıra özünü çatdırdı ona. Yedəyindəki atı verdi ona. Əmiraslan süvar oldu ata. Qəmər vəzir dedi:

– Aradan çıxmaq lazımdır.

Bir az da vuruşub aradan çıxdılar. Özlərini yetirdilər Qəmər vəzirin imarətinə. Qəmər vəzir onu atdan düşürüb, özü də atdan düşüb girdilər evə. Qəmər vəzir açdı üzünü. Əmiraslan gördü ki, ey dad bu həmin dərvişdi.

Qəmər vəzir açdı ona dedi ki:

– Bəs mən səni çoxdan tanımışam ki, sən Əmiraslan-san. Mən sənin atanın köhnə vəziriyəm. Onunla duz-çörək yemişəm. Odu ki, sənə yaxşılıq elədim. İndi sən gərək qalasan mənim evimdə. Yoxsa səni taparlar.

Səhər Qəmər vəzir onu evdə qoyub özü getdi barığaha. Getdi nə gördü? Padşah geyib qəzəb libasın, oturub taxtda.

Bütün əyan, vəzir-vüzərə dövrə vurub, hərə öz yerində sakit durub, hamı tir-tir əsir.

Bəli, Qəmər vəzir də gəlib padşahın əlindən öpüb, keçib öz yerində əyləşdi. Padşah əmr elədi, sərkərdəni gətirdilər. Padşah üzünü ona tutub dedi:

– De görüm, onu niyə öldürmədiniz, qoydunuz qaçdı?

Sərkərdə zəmin-ədəb öpüb dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, elə az qalmışdı ki, anasını oturdaq vayına, ancaq bilmirəm haradan bir üzü niqablı şəxs gəlib, onu götürüb aradan çıxartdı.

Qəmər vəzir izin alıb dedi:

– Bəli, qibleyi-aləm sağ olsun, bunlarda taqsır yoxdu. Mən də gördüm. Bir göyniqablı nurani şəxs gəlib onu aparıldı. Mən istədim özümü atam onun üstünə, o nurani şəxs bir dəfə dönüb mənə elə baxdı ki, mən bihuş olub yıxıldım. Daha sonrasını bilmirəm.

Vəzir, vəkillər təsdiq elədilər ki, hamısı onu görüblər, göyniqablı bir şəxs idi, özünün də üzündən nur yağırdı. Hətta vəzirlərdən biri ki, evi lap şəhərin kənarında idi, gecə heç dava, qılnc səsi eşitməmişdi, dedi ki:

– Mən də gördüm. Özü də gələndə məşriq tərəfdən gəlib, gedəndə məğrib tərəfə getdi. Mən belə güman eləyirəm ki, o, qurban olduğum Xizr peyğəmbər idi.

Padşah üzünü tutub sərkərdəyə dedi:

– Bəs heç oğlanı görə bilmədiniz ki, necə oğlandı? Bəlkə tanıyasınız.

Sərkərdə dedi:

– Gördüm, qibleyi-aləm! O oğlan bazar başındakı qəhvəçi dükənində qəhvə satır. Adı da Həsəndi.

Padşah əmr verdi ki, bu saat qəhvəçini bura gətirsinlər. Qəmər vəzir gördü iş xarabdı, durdu ayağa dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, gecə qaranlıqda onu yaxşı seçməyiblər. Həmin oğlan ki, deyirlər, bir yazığın biridi. Özü də mənim nökrəimdi. Bu saat da mənim evimdə yatıb.

İnanmırsınız gedib baxsınlar.

Padşah elə haman sərkərdənin özünü göndərdi. Sərkərdə gedib, gəlib dedi ki:

– Bəli, haman oğlan Qəmər vəzirin evində yatıb.

Əmiraslanı tapa bilmədilər. Yox oldu ki, yox oldu.

Padşah əmr verdi, qızın pilləkənlərini söküb, yerinə uca bir hasar çəkdilər.

Qəmər vəzir gəldi evə. Əmiraslanı oyadıb əhvalatı ona dedi. Sonra dedi ki:

– Qorxma, mən sənə üçün yol taparam, sən bir az gözlə.

Əmiraslan yenə başladı qəhvədə işləməyə.

Qəmər vəzir tez kənkənlər hazır eləyib öz evinin altından qızın evinin altına bir lağım atdırdı. Lağım qurtaran gün Əmiraslana xəbər verdi. Gəldilər ikisi də düşüb lağım, ta oracan getdilər. Qəmər vəzir qayıtdı geriyyə, Əmiraslan birdən daşı qaldırıb çıxdı qızın otağına. Bah ta görüş nə görüş...

Səhərə yaxın Əmiraslan durdu ayağa ki, gəlsin, gözü sataşdı padşahın heykəlinə. Baxdı ki, bir qızıl heykəldi, qızın pəncərəsinin içində. Əlini uzadıb padşahın burnunu, bir də qulaqlarını qoparıb qoydu cibinə, gətirib verdi darğaya.

Günlərin bir günündə Əmiraslan yenə gəldi vəzirin otağına ki, getsin qızın yanına, Qəmər vəzir ona dedi:

– Əmiraslan, mən ki, sənə bu qədər yaxşılıq elədim, gərək sən də mənə bir yaxşılıq eləyəsən.

Əmiraslan dedi:

– Ay Qəmər vəzir, əgər sən mənim başımı da kəsmək istəsən mən səndən əsirgəməyəm, de!

Qəmər vəzir hiylə niqabın üzünə çəkib dedi:

– Sən görürsən ki, mənim yaşım keçir. Amma mən hələ indiyə kimi evlənməmişəm. Bunun bir səbəbi var. O da sənənin əlindədi.

Əmiraslan dedi:

– De, Qəmər vəzir! Hər nə olsa mən elərəm. Qız hankı divlərin əlində olsa, mən gedib, qurtarıb gətirəcəyəm sənə.

– Yox, mənim bir sevgilim var, o məndən bir göy muncuq istəyib, göy muncuq da bu vilayətdə tapılan deyil. Məgərin ki, ondan bir dənə var padşahın qızının boynunda. Sən gərək onu birtəhər eləyib gətirəsən mənə. Ancaq gərək onu sən ondan oğurlayasan. Onun özünə desən verməz. Çünki onun o qızla arası yoxdu.

Əmiraslan dedi:

– Elə bu? Muncuğa nə var ki? Əgər burada yoxdusa, bizim vilayət doludu göy muncuqla. Mən bu gecə onu gətirərəm sənə.

Bəli, Əmiraslan gəldi qızın yanına. Baxdı ki, Qəmər vəzir deyən muncuq qızın boynundadı. Heç bir söz demədi. Gözlədi, qız yuxuya getdi, əlini atdı, muncuğu qızın boğazından qırıb üz qoydu getməyə ki, qoy qız bilməsin, sabah gəlib özüm deyərəm. Gətirib muncuğu yetirdi Qəmər vəzirə. Qəmər vəzir alıb muncuğu, gözlədi, o gedəndən sonra bağlayıb bir cındıra, atının naliyla ayağının arasında pünhan elədi.

Səhər səhərə səs düşdü ki, bəs padşahın qızının gecə başını kəsiblər. Qan gedir, amma ki, özü diridi, nəfəsi gedir, gəlir. Padşah yığdı bütün tilsim cadugərləri. Dedilər ki:

– Bəs padşah sağ olsun, sənin qızın Əmiraslana tilsimbənd idi. O da bir muncuğun üstündə. İndi də muncuğu kim isə qızın boynundan üzüb götürüb, bu ona görədi.

Bu tərəfdən də Əmiraslan eşitdi ki, bəs padşahın qızının başı üzülüb. Gəldi Qəmər vəzirin yanına ki:

– Bəs bu nə hekayətdi? Qəmər vəzir, mənə bir tədbir!

Qəmər vəzir dedi:

– Bu saat.

Durub ayağa, bir küpəgirən qarı tapdı, onun dərşini verdi ki, Əmiraslana nə desin, sonra gətirdi hüzurə. Qarı

Əmiraslana dedi ki:

– Bəs qızın qalaçasında bir əcdaha var, gərək o ölə. O ölsə qız sağalar, ölməsə yox.

Əmiraslan ox-yayın götürüb gəldi qalaçaya. Qəmər vəzir qəsdən belə deyirdi ki, Əmiraslan əcdahanı vura bilməyib daş olsun. Özü aparıb muncuğu verib, qızı sağaldıb alsın.

Əmiraslan girdi bağa. Gördü bir fısıltı gəlir. Belə baxanda gördü bir əcdahadı yatıb. Əmiraslanın başının tükləri biz-biz durdu. Əjdaha nəfəsini çölə verəndə nə qədər ki, daş, kəsək var hamısını bir-bir çırpırdı Əmiraslanın üzünə. Nəfəsini içəri çəkəndə Əmiraslanı başlayırdı çəkməyə. Əmiraslan ha özünə güc verdi, gördü yox, işlər xarəbdı, elə bu gedir. Özünü verdi bir ağacın dalına. Gördü yox, olmadı, elə gedir. Yıxıldı yerə, əcdaha bunu yavaş-yavaş çəkirdi kamına. Əmiraslan sürünə-sürünə bir də gördü ki, bir xəndək var. Yumbalanıb düşdü ora. Daha nəfəs ona əsər eləmədi. Özünü cəmləşdirib bir ox qoydu çilleyi-kamana, tulladı. Ox dəydi əjdahanın böyründən. Əmiraslan dizəcən oldu daş. İkinci oxu atdı, dəydi əcdahanın başından. Əmiraslan oldu qurşağacan daş. Əmir-aslan başa düşdü ki, əcdahanın gözündən vurmaq lazımdı. Üçüncü oxu qoydu çilleyi-kamana, dililə bir anasını yadına salıb oxu atdı. Ox düz əjdahanın gözündən dəydi. O saat til-sim sındı. Əmiraslan gördü qalaça-zad yoxdu, bu yoldadı. Üz qoydu darğanın evinə. Darğaya əhvalatı dedi.

Darğa dedi:

– Ay evin yıxılsın, Qəmər vəzir səni aldadıb.

Darğa əhvalatı ona danışdı, dedi ki, carçılar car çəkdi-lər ki, muncuğu qopardan adam gəlib əlini padşahın qızının boğazına sürtsə, o sağalacaq. Padşah da söz verib ki, qızı o adama versin.

Əmiraslan işi anladı, darğaya dedi:

– Sən get deynən ki, mənim bir oğlum var, o deyir mən

sağaldaram. Mən gedirəm Qəmər vəzirin canı üçün.

Bunu deyib gəldi Qəmər vəzirin evinə. Gördü ki, Qəmər vəzir elə ki, bilib Əmiraslan əjdahanı vurub, qaçıb padşahın barigahında gizlənib.

Əmiraslan üz qoydu birbaş padşahın barigahına. Gəlib çatdı qapıya, gördü darğanı döyürlər ki, tez ol, oğlunu çağır. Əmiraslan irəli gəlib dedi:

– Onu buraxın! Oğlu mənəm. Mən bu saat qızı sağaldaram.

Padşaha xəbər getdi ki, darğanın oğlu gəlib. Padşah dedi:

– Gəlsin.

Əmiraslan içəri girəndə padşahı tanıdı. Padşah da onu tanıyıb gördü ki, Əmiraslandı ki, var. Padşah hiylə niqabın üzünə çəkib yalandan dedi:

– Oğul, mən səni tanımamışam. Sən məni quldurların əlindən qurtarmısan. Mən gərək səni bir yaxşı qonaq eləyəm. Ancaq qabaqca qızı dirilt!

Əmiraslan gördü ki, bəs özü öz əli ilə düşmanı ölümdən qurtarıbdı. Ancaq elə şeyləri fikirləşməyə vaxtı yoxdu. Özünü yetirdi qızın yanına, gördü qız rəxtxabın içində bihuş yatıb. Əlini necə ki, çəkdi bir dəfə qızın boğazına, qız asqırır durdu ayağa.

Bəli, muştuluq getdi padşaha ki, bəs muştuluğun müddə olsun, qızın dirildi.

Padşah o saat əmr elədi hər tərəfi ləşkər tutdu. Əmiraslanla qız əhvalatı belə görəndə anladılar ki, bəs padşah onu öldürmək istəyir, durub tez qapıları bağlayıb, qılıncları çəkib hərəsi durdu bir qapının qabağında, başladılar davaya. İçəri girənin başı düşürdü yerə.

Bunlar burada qalsın, sənə kimdən deyim, darğadan.

Darğa işi belə görüb birbaş qayıtdı evə. Tez bir at aldı, durma gəldim Əhməd tacirin vilayətinə. Dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi, özünü yetirdi

Əhməd tacirin yanına. Əhvalatı ona dedi. Əhməd tacir tez padşahı məsələdən agah elədi. Qoşun hazırlandı. Əmiraslanın anası da, Əmiraslanın atını minib, bir də bir qılınc bağlayıb düzəldilər yola.

İkinci gün idi ki, Əmiraslan ilə qız padşah qoşunu ilə dava eləyirdilər. Hərdən bir az Əmiraslan yatırdı, qız qaraul çəkirdi, bir az qız yatırdı, Əmiraslan qaraul çəkirdi. Bu minval ilə dava gedirdi. Padşah gördü olmayacaq, axırda əmr verdi ki, bəs evi odlasınlar. Evə hər tərəfdən od vurdular.

Əmiraslan gördü iş xarəbdı. Qıza dedi:

– Hazırlaş, çıxacaqıq çölə.

Elə bu dəmdə idi ki, gördü bir nərə səsi gəlmişdi ki:

– Dayan, Əmiraslan, bala gəlirəm!

Pəncərədən belə baxanda gördü dəryayi-ləşkər gəlir. Qabaqda da anası, darğa, bir də tacir Əhməd.

Əmiraslan bunu görcək bir nərə çəkdi, qapını sındıraraq özünü vurdu dəryayi-ləşkərə, bir cəngi-məğlubə oldu ki, ruzigarın gözü belə şey görməmişdi.

Hamı təslim olandan sonra Əmiraslan gördü ki, anası tutub padşahın saqqalından çəkə-çəkə gətirir.

Bəli, baxanda gördü darğa da tutub Qəmər vəzirinin qulağından gətirir. Əhməd tacir də qızı götürüb aradan çıxdı ki, ona bir zəfər toxunmasın. Bəli, dar ağacı quruldu, bunların hamısını asdılar.

Camaat sevindi ki, öz padşahlarının oğlu gəlib çıxdı. Əmiraslanı elədilər padşah. Qırx gün, qırx gecə toy oldu, qızı da Əmiraslan aldı.

Yedilər, içdilər, mətləblərinə çatdılar. Siz də yeyin, için, mətləbinizə çatın!

BƏXTİYAR

Biri varıdı, biri yoxudu, Bəxtiyar adında bir qoca kişi varıdı. Bu kişi çox kasıbıdı. Günlərin bir günündə bu kişi işdən yornux gəlib caddan-kütdən yeyib yatdı. Gecə bir yuxu gördü. Səhər tezdən duran kimi arvadına dedi:

– Ay arvad, heybəyə bir az caddan-şordan qoy, səfərə gedəcəyəm.

Arvad soruşdu:

– A kişi, nə səfər eləyirsən?

Kişi dedi:

– Gedirəm yuxumu tapam.

Arvad dedi:

– A kişi, dəli olma, yuxunu da tapmaq olarmı, hər gecə adam min cürə yuxu görür.

Kişi qəzəblənib dedi:

– Ay arvad, sən işimə qarışma, mənim dediklərimi hazır elə.

Arvad qalxıb yol tədarükü gördü. Kişi heybəni atıb çiyinə, arvadnan xudahafizləşib düşdü yolun ağına. Çəkib çarığın dabanını, qırıb yerin damarını, günə bir mənzil, teyyi-mənazil, nağıllarda mənzil olmaz, az getdi, çox getdi, çıxdı bir biyabana. Gördü bir çoban bir sürü qoyun otarır. Kişi özünü saldı qoyunun içinə, çobana yaxınlaşıb dedi:

– Bərəkətli olsun. Deyərlər: acdın çobana, yoruldu sarvana. Neçə gündü yol gəlirəm, bir az cadım var qurudu, bir az süd sağ çörəyimi isladım.

Çoban o saat biləklərini çırmayıb, bir neçə qoyun sağdı. Bir badya süd gətirib, qoydu Bəxtiyarın qabağına. Bəxtiyar caddan qablamaya doldurub toqqanın altını bərkitdi, istədi getsin. Çoban ona dedi:

– Əmi, hardan gəlib, hara gedirsən? Bəlkə yolun uzaqdı, gözlə bir az yağdan, yavandan hazırlayım. Bəxtiyar gördü bu çoban bir yaxşı oğlandı, dedi:

– Bala, bir yuxu görmüşəm, gedirəm o yuxunun dalınca. Çoban dedi:

– Əmi, nə yuxudu, yuxunun da dalınca gedərlərmi? Adam hər gecə min yuxu görür.

Kişi dedi:

– Bəli, oğul, mənim o gördüyüm yuxu elə yuxudu ki, onun dalınca getməliyəm.

Çoban dedi:

– Əmi, gəlsənə, o yuxunu mənə satasan.

Kişi dedi:

– Nə olar, sataram.

Kişi yuxunu çobana satıb, onun bütün sürüsünü aldı, adını da dəyişib çoban qoydu. Bəxtiyar kişinin adı oldu Məlikməmməd, çobanın adı oldu Bəxtiyar. Bəli, Bəxtiyar heybəni atıb çiyinə getməkdə olsun.

Məlikməmməd qoyunlarını yığıb, yavaş-yavaş öz kəndlərinə gəldi. Arvad onu görən kimi dedi:

– A kişi, bu qoyun kimindi? İndi də camaat deyəcək Bəxtiyar kişi ağsaqqal çağında gedib çoban oldu.

Məlikməmməd dedi:

– Ay arvad, dəli-zad olmamısan ki, qoyun özümüzündü, yuxumnan dəyişmişəm. İkinci, mən Bəxtiyar deyiləm, adım indi Məlikməmməddi, adımlı çobana vermişəm, onun adını almışam.

Arvad elə bildi ki, bu öz əri deyil, ona oxşayan bir adamdı. Dedi, qardaş, bağışla, mən elə bildim, sən mənim ərim Bəxtiyarsan, ona görə elə elədim. Məlikməmməd arvadının gicliyini əvvəldən bilirdi, dedi:

– Ay arvad, karıxmısan nədi, bəs mən sənənin ərin deyiləm? Yuxunu dəyişəndə adımlı da dəyişmişəm.

Arvad o saat başa düşüb, sevindiyindən ərinin başına fir-fir fırlanırdı. Elə bil, cəhrə tağalağıydı. Məlikməmmədnən arvadı burda kef eləməkdə olsunlar, sizə kimdən xəbər verim, Bəxtiyardan. Bəxtiyar az getdi, üz getdi, dərə-təpə

düz getdi. Gəlib axşamçağı çıxdı bir şəhərin qırağına, gördü ki, şəhərin darvazaları təzəcə bağlanıb. Bəxtiyar nə qədər elədi, onu şəhərə buraxmadılar. Çəkilib yoldan kənar, heybəni qoydu başının altına uzandı. Çoban çöldə yatmağı adət etmiş adamdı. O saat yuxu onu tutdu, yatdı. Səhərə yaxın gördü bir adam Bəxtiyar, Bəxtiyar deyib çağırır. Ayağa durub, o yan, bu yana baxıb gördü, bir adam qalanın başından çağırır. Qalanın başındakı yenə səsləndi:

– Niyə durubsan, gəl tut, səhər açılır. Mən də bu saat gəlirəm.

Bəxtiyar irəli yeriyib, gördü bir xurcun ağır şeydi. Xurcunu yerə qoydu, gördü bir azdan sonra həmin adam yedəyində iki at, bir balaca qapını açıb hasardan çıxdı çölə, yenə qapını bağladı. Üzünü Bəxtiyara tutub dedi:

Nə durmusan, tez ol xurcunu bağla atın tərkinə, min ata qaçaq, bu saat atam duyuq düşər, ikimizi də tutdurub öldürər. Axşamdan bəri neçə dəfə gəlib qalanın başına işarə eləmişəm, görmüşəm yoxsan. Axırını dəfə istəyirdim evə qayıdam, ağıma gəldi ki, bəlkə yatıbdı. Neyləyək, tay evdən çıxmışam, tez ol, ata min qaçaq.

Bəxtiyar lap mat qalmışdı, bilmirdi bu necə sirdi, nə desin, bunun adını hardan bilir, bu adam kimdi. Axırda allaha pənah deyib mindi ata. Bu adam qabaqda, Bəxtiyar da onun dalınca başladılar qaçmağa, ta sabah olunca qaçdılar. Səhər açıldı, Bəxtiyar gördü bu bir qızdı ki, yemə, içmə bunun xətti-xalına, gül-camalına tamaşa elə. Qız dönüb geri baxanda nə gördü, bunun dalınca gələn bir çobandı ki, heç ömründə alça turşusu dadmayıb. Qız mat, məhəttəl qalıb bilmədi nə eləsin? Bir az sonra özünü yığışdırıb dedi:

– Oğlan, adın nədi?

Bəxtiyar cavab verdi:

– Adım Bəxtiyardı.

Qız dedi:

– Sənin də adın Bəxtiyardı?

Oğlan dedi:

– Xanım, bəli, necə, məndən də başqa Bəxtiyar var?

Xanım cavab verdi:

– Bəli, vardı. Bil və agah ol, ey Bəxtiyar, mən həmin şəhərin padşahının qızıyam. Adıma da Pərizad deyərlər. Atamın vəkilinin bir oğlu varıdı, adına Bəxtiyar deyərdilər. Biz bir-birimizi sevirdik. Amma atam məni Bəxtiyara vermək istəmirdi, istəyirdi versin vəzirin oğluna. Mən də ona getmək istəmirdim. Odu ki, Bəxtiyarın vədə qoyduq bu gecə həmin sən yatan yerə gəlsin, mən də atam-anam yuxuya gedəndən sonra gəlim qaçaq. Mən dediyim kimi elədim, iki at, iki xurcun da qızıl götürüb gəldim. Qəzadan vəkilin oğlu qorxub, ya nə olubsa gəlməyib, sən gəlib həmin yerdə yatıbsan, mən də səni vəkilin oğlu bilib, sənnən qaçmışam. İndi neyləyək, qismət beləymiş, sür atı qaçaq. Atamın torpağından nə qədər ki, çıxmamışıq, atdan düşə bilmərik.

Bəxtiyar ata bir şallaq vurub, düşdü qabağa, qız da onun dalınca. Qaçha-qaç axşama kimi qaçdılar. Axşam günün saraltısı qalanda başqa bir padşahın yerinə çatıb, atdan düşdülər. Bir az çörəkdən-zaddan yedilər, dincəldilər. Qız öz-özünə dedi:

Əgər Bəxtiyar çoban olubsa, yenə ondan bir şey olar, yox əgər naxırçı olubsa, axırı heç olacaq. Vaxt ikən bunu tez əkmək, azdırmaq lazımdı.

Üzün Bəxtiyara tutub dedi:

– Bəxtiyar, dədəmin güclü ilxısı var, de görüm ilxıcı ola bilərsənmi?

Bəxtiyar dedi:

– İlxi nədir?

Pərizad xanım dedi:

– Belə altımızdakı atın sürüsünə ilxi deyərlər, ilxını otarana da ilxıcı deyərlər.

Bəxtiyar dedi:

– Xeyir, xanım, mən ilxıçılıq bacarmaram.
Qız dedi:
– Onda atamın çoxlu qaramalı var, naxırçı ola bilərənmimi?
Bəxtiyar dedi:
– Xanım, qaramal nədi, o necə olan şeydi, onu da bilmirəm. Mən naxırçı ola bilmərəm.
Qız dedi:
– Neyləyək, dəvəçi ol, qatırçı ol.
Qız gördü Bəxtiyar bunların heç birini görməyib, dedi:
– Bəxtiyar, atamın çoxlu qoyunu var, de görüm qoyuna çobanlığı bacararsanmı?
Qoyun adı çəkilən kimi, Bəxtiyarın sümüyü oynamağa başladı, dedi:
– Xanım, elə mənim dədə-baba sənətim çobanlıqdı. Qoyunun lap ölüsünü versələr dirildərəm.
Qız bu cavabı eşidəndən sonra, bir qədər təskinlik tapdı. Gecənin bir qədərini yatdılar, sabaha yaxın atlara minib düşdülər yolun ağına. Dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi, acı biyanlıq, çox-çox qamışlıq, gün çıxana yaxın bir şəhərə çatdılar. Atlarını sürüb, bir karvansaraya düşdülər. Atlarını rahatlayıb, xurcunlarını götürüb, bir hücrə kirə eləyib, hücrədə qərar tutdular.
Qız dedi:
– Bəxtiyar, karvansara elə yerdi ki, ora hər adam gəlir, indi sən çıx bazara, bir dəllal tap, əvvəl atları sat, ondan sonra bir münasib mənzil tut, yığışaq ora, gətirdiyimiz maldan, dövlətdən xırtd elə dolanaq, allah kərimdi.
Bəxtiyar o saat şəhərə çıxıb, atları yaxşı qiymətə satdı. Sonra da bağçalı, həyətli-zadlı gözəl bir imarət alıb yığışdılar ora. Pərizad xanım o saat qazını gətirib öz kəbinini Bəxtiyara kəsdirdi. Bəxtiyarı hamama yolladı. Bir dəst taciryana paltar alıb Bəxtiyara geydirdi. Bəxtiyar oldu bir gözəl oğlan. Başladı Pərizad xanımnən keyf eləməyə.

Bir müddət belə yaşadılar. Bir gün dəllək gəlmişdi Bəxtiyarın başını qırxsın. Nə təhər oldusa, gözü Pərizad xanıma sataşdı. Az qaldı bihuş olsun. Bir təhərnən Bəxtiyarın başını qırxiş, haqqını almağa da dayanmayıb, özünü yetirdi padşaha, dedi:

– Padşah, taxtın tarac olsun, yəhərin qannan dolsun, nə yatıbsan!

Padşah dedi:

– Nə, nə var? Söylə görüm.

Dəllək dirsəyini yerə verib, qızı o qədər tərif elədi ki, padşah görməzə-bilməzə qıza aşıq olub, dedi:

– Vəzir, tədbir! Mən gərək nə təhər olsa, o qızı görəm.

Vəzir gülüb dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, ondan asan nə var, çağırarıq Bəxtiyarı, deyərək sabah günorta sənə qonağıq. Qoyduğumuz vaxtdan bir saat qabaq gedərək, qəfildən içəri girib qızı görərək.

Padşah vəzirin tədbirini bəyənib, o saat Bəxtiyarı çağırtdırıb dedi:

– Bəxtiyar, eşitmişik bir yaxşı oğlansan, özün də qəribsən. Sənə heç kim sataşmasın deyə, sənnən dost olmaq istəyirəm. Get hazırlaş, sabah düz günorta çağı sənə qonağıq.

Bəxtiyar baş əyib geri qayıtdı. Yolnan gedə-gedə fikir edirdi ki, bu necə işdir? Ta ki, gəlib evə çatdı. Qız baxan kimi gördü Bəxtiyar bikefdi. O saat durub Bəxtiyarın boynunu qucaqlayıb dedi:

– Bəxtiyar, qadan alım, de görüm niyə bikefsən? Bu qərrib eldə sən bikef olanda, gör mən nə hala düşərəm? Dər-dini gərək deyəsən.

Bəxtiyar əhvalatı qıza, mən sizə nağıl eləyən kimi, nağıl elədi. Qız o saat başa düşdü ki, bu dostluq məsələsi deyil, ayrı məsələdi, özü də əngəl dəlləkdən keçib, Bəxtiyarın ürəyi sınımaq üçün dedi:

– Bəxtiyar, qadan alım, niyə bikefsən, burda ki, bir pis

şey yoxdu, niyə darıxırsan. Padşahnan dost olsan, doğrudan də sənə xeyri dəyər. Get bazara, düyüdən, yağdan, turşudan, qırqovuldan al, ver hambala gətirsin evimizə, sabaha ehtiyat görməliyik.

Bəxtiyar bazara çıxıb tapşırılan şeyləri aldı, qayıtdı evə. O gecəni qıznan keçirdi. Səhər olan kimi, başladılar hazırlıq görməyə. Günortaya bir saat qalmış, padşahnan vəzir qapını açıb girdilər içəri. Padşah qızı başıaçıq, qolu çirməkli gördü. Padşah qızı görən kimi, bir ox qızın iki qaşının arasından ayrılıb, dəydi padşahın ürəyinin başından. Padşah yerə yığılıb ürəyi getdi. Vəzir tez onun üzünə su səpib, birtəhər baş qarışıq ikən, onu özünə gətirdi. Qulağına dedi:

– Oğlu ölməmiş, nə qayırırsan, özünü yığışdır.

Padşah özünü yığışdırıb, gəlib oturdu ocağın qırağında. Xörək hazır olanda bir təhərnən bir az zəhərləndilər. Sonra durub getdilər. Padşah evinə çatan kimi, üzüquylyu yığılıb dedi:

– Vəzir, tədbir, bağrım çatdadı.

Vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm, nə tədbir. Sabah Bəxtiyarı çağırıb deyərsən ki, mənə gərək cənnət alması gətirəsən. O da hardan cənnət alması tapacaq? Gedər, ya özü gəlməz, boş da gəlsə, boynunu vurdurarsan. Ayrı təhəri yoxdu. Gücnən arvadını əlindən ala bilməzsən. Gərək bir səbəb tapaq. Onu da ki, görkəzirəm.

Padşah vəzirin rəyini bəyənib durdu. Səhər olcaq Bəxtiyarı çağırtdırıb dedi:

– Bəxtiyar, mən naxoşam, həkimlər mənə cənnət alması dərman deyib. Qoçağım, gərək nə təhər olsa, mənə cənnət alması tapasan.

Bəxtiyar dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, mən bir qərib adamam, cənnət almasını hardan tapım? Öz vilayətindən bələd olan bir adama desən yaxşı olar.

Padşah qəzəblənib dedi:

– Uzun danışma, qırx günə kimi almanı gətirdin gətiribsən, gətirmədin boynunu vurduracağam!

Bəxtiyar ölmüş adam kimi, qayıtdı evə. Qız Bəxtiyarı bu halda görəndə dedi:

– Bəxtiyar, niyə bikefsən?

Bəxtiyar bütün əhvalatı qıza söylədi.

Qız dedi:

– Qorxma, mən sənə bir kağız verərəm, qıbləyə tərəf gedərsən. Üç gün yol gedəndən sonra çıxacaqsan dev padşahının vilayətinə. Mənim bacım bu padşahın arvadıdır. Kağızı

1 Nağılçı yemək əvəzinə "zəhərləndilər" deyir, beləliklə də hadisəyə öz nifrətini bildirir.

hansı devə görkəzsən, səni aparacaq padşahlarının yanına. O nə desə, əməl edərsən. Farağat duracaqsan ha, ta arvad-filan gətirməyəcəksən.

Bəxtiyar kağızı aldı, xanımnan görüşüb çıxdı. Bazara gedib bir saz at alıb, minib yola düşdü. Üç gün, üç gecə yol gedib, çıxdı həmin padşahın torpağına. Devlər bunu görüb dedilər:

- Aparaq bunu padşahımıza sovqat, yesin.

Bəxtiyarı gətirdilər padşahın yanına. Bəxtiyar kağızı padşaha verdi. Dev gördü paho, bu öz bacanağıdır, dedi:

– Bəxtiyar, xoş gəlmisən, sən hara, bura hara?

Bəxtiyar əhvalatı padşaha nağıl elədi. Devlər padşahı Bəxtiyarı qonaq saxladı. Bir nəfər çağırıb Bəxtiyarı ona tapşırırdı və dedi:

– Bunu apararsan hara lazımdı ora.

Sonra dev Bəxtiyarı alıb, tənur elədi, göynən üç gün, üç gecə yol gedəndən sonra bir yerdə düşdü. Bir çinar görkəzib dedi:

– Gedərsən o çinarın koğuşunda gizlənərsən. Bir

koğal qayırib əlində tutarsan. Pərilər padşahının qızı bir dəstə qıznan gəlib, orda bir bulaq var, o bulaqda çiməcək. Birinin donunu oğurlarsan. Ondan sonra, nə desən onu eləyəcəklər.

Bəxtiyar gəlib həmin yerdə ki, dev demişdi, bulağa yavıq bir ağacın koğuşuna girib gizləndi. Bir azdan sonra Bəxtiyar gördü üç göyərçin gəldi, qondu bulağın başına, dil oldular², başladılar bir-biriynən danışmağa.

Böyük bacı dedi:

– Bacılar, di, soyunun çimək.

Kiçik bacı dedi:

– Bacı, mən pis yuxular görmüşəm, çimməyəcəyəm. O biriləri dedi:

– Ay bacı, ordan bura gəlmişik. Sən çimməsən biz də çimməyəcəyik. Gəl bizi də peşiman eləmə.

¹ Ucu qırmaq şəklində ağacdan və ya dəmirdən qayrılmış bir alətdir.

² Dil açdılar.

Axırda kiçik bacı razı oldu. Soyundular, çimməyə başladılar. Bəxtiyar koğanı uzadıb kiçik bacının donunu çəkdi. Qızlar çimib çıxdılar. Böyük bacıynan ortancıl bacı donlarını geydilər. Nə qədər gəzdilər, kiçik bacının donunu tapa bilmədilər. Axırda dedilər:

– Ay donu oğurlayan, səni and veririk nəyə inanırsan ona, çıx bizim donumuzu ver. And olsun Süleyman peyğəmbərin başının cıqqasına, nə istəsən verəcəyik.

Bəxtiyar o saat çıxıb dedi:

– İndi ki, belədi, bu saat sizdən bir neçə dənə cənnət alması istəyirəm, gətirin bura, donunuzu verim.

Böyük bacı uçub, o saat bir neçə cənnət alması gətirdi verdi Bəxtiyara. Bəxtiyar donu qaytardı qızlara. Qayıtdı ki, geri gəlsin, gördü həmin donunu oğurladığı qız da bunun dalınca gəlir, dedi:

– Ay pərizad, sən hara gəlirsən?
Pərizad dedi:
– Bəxtiyar, mənə adam əli dəyib, məni bir də pərilər öz içlərinə qoymazlar.
Bəxtiyar dedi:
– Neyləyək, gəl gedək.
Qız bir lov oxuyub Bəxtiyarı elədi çöp, aldı caynağına, uçub gəldi düşdü Bəxtiyarın qapısında. Yenə də bir lov oxuyub, Bəxtiyarı elədi adam, gətirdilər içəri. Xanım gördü paho, Bəxtiyar pərilər padşahının da qızını özünən gətirir. Xanım yaxınlaşıb dedi:
– Bəxtiyar, sənə gedəndə nə tapşırırdım?
Bəxtiyar dedi:
– Xanım, vallah, mən gətirmədim, özü gəldi.
Pərizad xanım gülüb dedi:
– Neyləyək, gəlib, xoş gəlib, mən də qəribdirdim, həm-söhbət olluq.
Bu qızın da adı Nurizad idi. Səhər tezdən Bəxtiyar istədi almaları aparsın padşaha.
Nurizad dedi:
– Bəxtiyar, almaları hara aparırsan?
Bəxtiyar cavab verdi:
– Padşaha.
Qız dedi:
– Bəxtiyar, dəli olmamısan ki? O almaları hər kəs yesə, on beş yaşında cavan olar. Ala, sənə ona oxşayan üç alma verim, apar padşaha. Gətir onları özümüz yeyək.
Bəxtiyar almaları alıb qoydu cibinə. cənnət almalarını özləri yedilər, o biri almaları da verdi padşaha.
Padşah gördü paho, Bəxtiyar sağ qayıtdı. Doğrudu, üzdən güldüsə də, amma qarnına sancı doldu. Almanı Bəxtiyardan alıb qayıtdı evə. Onlar yeyib içməkdə olsun, sizə kimdən xəbər verim, dəlləkdən.
Dəllək gəlmişdi Bəxtiyarın başın qırmağa. Gördü

paho, Bəxtiyar bir qız gətirib, vallah, yemə, içmə xətti-xalına, gül-camalına tamaşa elə. O biri qız bunun əlinə su tökməyə də yaramaz. Bir təhərnən Bəxtiyarın başını qırxi, özünü yetirdi padşaha, dedi:

– Padşah, sənın taxtın tarac olsun, yəhərin qannan dolsun, həmin Bəxtiyar bu dəfə bir qız gətirib, o qabaqkı heç onun əlinə su tökməyə də yaramaz.

Padşah dedi:

– Ah, doğru deyirsən?

Dəllək dedi:

– Başın üçün, necə deyirəm, heylədi ki, var.

Padşah dedi:

– Vəzir, nə təhər eləyək ki, bir o qızı da görək.

Vəzir dedi:

– Ondan asan nə var? Yenə qabaqkı kimi qonaq gedərik, görərik.

O saat padşah Bəxtiyara xəbər yolladı ki, sabah axşam sənə qonağıq, hazırlaş.

Bunlar hazırlaşmaqda olsun. O biri gün padşah axşam demişdi, qəfildən günorta gəldi, qızların ikisini də gördü. Padşah gördü bu qız, doğrudan da, o birilərindən min kərə gözəldi. Birtəhər çörəyi yeyib, qayıtdılar geri.

Padşah dedi:

– Vəzir, tədbir. Mən padşah olam, gədənın biri belə gözəllərə sahib ola? Mən rahat ola bilmərəm.

Vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm, heç fikir eləmə, onu elə yerə göndərəm ki, geri qayıtmaz. Sabah sən çağır Bəxtiyarı, deynən ki, gərək mənə Gülüstani-bağı-İrəmdən gül gətirəsən, yoxsa boynunu vurduracağam. O da gedər bir də qayıtmaz. Səhər tezdən padşah Bəxtiyarı çağırtdırıb dedi:

– Bəxtiyar, görürəm sən bir qoçaq oğlansan, gərək mənə Gülüstani-bağı-İrəmdən gül gətirəsən. Qırx gün sənə möhlətdi. Gətirməsən, boynun vurulacaqdır.

Bəxtiyar gördü ki, danışıqdan bir murad hasil olmayacaqdır, bekef qayıtdı evə. Qızlar gördülər Bəxtiyar çox məyusdu, dedilər:

– Bəxtiyar niyə bekefsən? Sən bekef olanda, bu qərrib ölkədə biz nə hala düşərik?

Bəxtiyar əhvalatı qızlara nağıl elədi.

Nurizad gülüb dedi:

– Elə bu?

Bəxtiyar dedi:

– Bəli.

Qız dedi:

– Onda gəl qırx günün otuz doqquzunu yeyək, içək, keyf eləyək, qırxıncısında allah kərimdi. Başladılar otuz doqquz gün keyf elədilər, qırxıncı gün Nurizad xanım Bəxtiyara bir lov öyrədib dedi:

– Bu lovu oxuyub gözünü yumarsan, havax ayağın yerə dəydi, açarsan, ora Güllüstani-baği-İrəmdi. Bir dəstə qız görəcəksən. Ala bu kağızı, onların içində Güli-qah-qah xanım var, ver ona. O sənə gül verər. Amma bizi yadımdan çıxartma. Bir də bizə gərək söz verəsən ki, farağat duracaqsan, qız-zad gətirməyəcəksən. Sonra yenə bir lov oxuyarsan, olacaqsan öz evimizdə.

Bəxtiyar lovu oxuyub gözlərini yumdu. Bir vaxt gördü ayağı yerə dəydi. Gözünü açıb gördü pəhə, bu elə bir yerdi ki, deyəsən, cənnətin bir guşəsidir. Bülbüllər cəh-cəh vurur, güllər pəh-pəh verir, tamaşasından doymaq olmur. Bu halda gördü budu, qırx incə qız çala-çala, oynaya-oynaya gəlir. Deyəsən, allah-taala xoş günündə, xoş saatında bunları yaradıb. Bəxtiyar bunları görəndə padşah da, gül də, hər şey yadımdan çıxıb, ağzı əyilə qaldı. O qədər tamaşa elədi ki, bir vaxt gördü az qalıb yatsın. Kağızı da yadımdan çıxarıb, tez geri döndü. Lovu oxudu, gözün yumdu, bir vaxt gördü ayağı yerə dəydi. Gözün açıb gördü öz qapısında. İstədi evə girsin, birdən yadına düşdü ki, ədə

sən niyə getmişdin? Bəs gül hanı? Kağızı niyə vermədin?
İstədi qayıda, Nurizad xanım daldan çağırdı:

– Bəxtiyar, hara qayıdırsan, bir gəl evə görək nə olub?

Bəxtiyar qayıtdı evə, gördü paho, həmin Gülüstani-baği-İrəmdə gördüyü qız budu burda oturub.

Nurizad xanım dedi:

– Bəxtiyar, niyə qayıdırsan?

Bəxtiyar əhvalatı nağıl eləyib, dedi:

– Qayıdırdım gül gətirəm.

Bunu eşidən kimi, Güli qah-qah gəldi onun yanına. O güləndə ağzından bir neçə tabaq gül düşdü. Qız dedi:

– Bəxtiyar, di, götür apar padşaha ver.

Padşah gördü paho, Bəxtiyar ölməyib, budu gülü gətirdi. Yenə qarnına sancı doldu, amma tay bir şey eləmədi. Bəxtiyar də rüsxət alıb evinə gəldi, qızların üçün də yığıb başına başladı söhbətə.

Səhər açıldı, yenə dəllək gəldi Bəxtiyarın başını qırmağa. Gördü nə, bu dəfə bir qız gətirib ki, o biriləri bunun yanında heç nədi. Bəxtiyarın başını ala-tələsik qırxıb, özünü yetirdi padşaha, dedi:

– Padşah, evin yıxılsın, xəbərdən xəbərin var? Sən Bəxtiyarı göndərmişdin ki, ölsün. O, bu dəfə bir qız gətirib, o biriləri bunun yanında bir köpüyə də dəyməz.

Padşah bunu eşidən kimi dedi:

– Vəzir, gərək bir də Bəxtiyargilə qonaq gedək, görək bu qız necədi?

Bəli, Bəxtiyara xəbər yolladılar ki, filan gündə, filan saatda sənə qonağıq, ehtiyatını gör.

Bəxtiyargil ehtiyat görməkdə olsunlar. Padşah vəziri götürüb gəldi ki, qızlar xəbər tutmamış evə girib qızların üçün də gördülər. Ta padşahın boğazından xörək keçə bilərdimi? Bir təhərnən xörəkdən daddı. Durub qayıtdı evlərinə.

Padşah dedi:

– Vəzir, ta mən ölürəm, bir əlac. Bəxtiyarı hara göndəririk, sağ gəlir. Neyləyək ki, bunun başını batıraq?

Vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm, neyləyə bilərik, əgər bunu öldürüb, arvadlarını alsan, bu olacaq ağ, camahat səndən üz döndərəcək. Gərək bunu elə yerə göndərək ki, bir də buralara gələ bilməsin, ta ki, sən də mətləbinə çatasan.

Padşah dedi:

– Hara göndərək?

Vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, bunu göndərək qırx qulunlu dərya atının südünü gətirsin. Bəlkə at bunu birtəhər eləyə.

Padşah vəzirə afərin deyib, təzədən Bəxtiyarı çağırtırıb dedi:

– Qoçağım, mən naxoşam, həkimlər mənə qırx qulunlu dərya atının südünü dərman deyib. Gərək nə təhər olsa, onu gətirəsən.

Bəxtiyar fikirləşib dedi:

– Padşah sağ olsun, onda mənə qırx gün möhlət ver, görüm başıma nə gəlir.

Padşah möhlət verib dedi:

– Bax, qırx günün tamamında gəlməsən, boynunu vurduracağam.

Bəxtiyar yenə bekef, məlul evə qayıtdı.

Qızlar Bəxtiyarı bu halda görəndə hərəsi bir yandan yapışıb dedilər:

– Bəxtiyar, niyə bekefsən, bu nə haldı?

Bəxtiyar əhvalatı nağıl elədi. Nurizad dedi:

– Elə bu? Hələ otuz doqquz gün keyf eləyək, onnan sonra asandı, işləri mən düzəldərəm.

Bunlar otuz doqquz gün keyf elədilər, qırxıncı gün Nurizad xanım Bəxtiyara bir lov öyrədib dedi:

– Çıxarsan şəhərdən kənara, bu lovı oxuyarsan, göz-lərini yumarsan, gözünü açanda görəcəksən ki, bir təllin1

dibin-

1 Təpə mənasındadır.

dəsən. Təllin başında bir qalaça var, gedərsən o qalaçaya. Görərsən bir pirani kişi var. Kişi o qədər qocalıb ki, onu pambıq arasına büküb, qoyublar uşaq kimi yüyürüyə. Onun pambığını dəyişdirərsən, dürüst yatar. Ayılında dərini ona deyərsən, o sənə əlac elər.

Bəxtiyar qız deyən kimi elədi. Gözün açanda gördü doğrudan da bir təllin dibindədi. Yavaş-yavaş təllin başına çıxıb, gördü bir qalaça var. Qalaçaya girib gördü ki, bir pirani kişi var. O qədər qocalıb ki, yumağa dönüb. Tez qocanın yerini açdı, pambığını dəyişdi, qız deyən kimi, rahat elədi. Qoca yatıb dincələndən sonra gözün açıb dedi:

– Bəxtiyar, bala, xoş gəlmisən, nə dərdin var?

Bəxtiyar təəccüb elədi ki, bu hardan məni tanıyır. İrəli yeriib ədəbnən dərini qocaya söylədi:

Qoca dedi:

– Bala, bu çox qorxulu işdi. O padşah səni öldürmək istəyir. Amma qorxma, mənim qulağımın birinə bir az pambıq sürtüb götürərsən. Qarğıdan da bir düdük qayırsan. Bu təllin gün çıxanında bir göl var, gedərsən o gölün qırağında bir quyu qazarsan, girərsən bu quyuya. Günortanın istisində atlar gələcək su içməyə. Suya yaxınlaşanda pambığı atarsan suya. Su göprüyüb qalxacaq. Onda atlar hürküşüb çəkiləcəklər. O saat sən başlarsan ney çalmağa. Ana at yalvaracaqdı ki, bir də çal. Onda sən deynən ki, and iç mənə dəyməyəcəksən, çıxım çölə çalım. Hər nəyə and içsə inanma, amma elə ki, su pişiyi Qəribin canına and içdi, onda çıxarsan, sonra nə desən əməl edər.

Bəxtiyar yavaş-yavaş gəlib gölün qırağında bir quyu qazdı. Qoca deyən kimi, qarğıdan bir ney qayırib gətirdi, girdi quyuya, başladı gözləməyə. Elə ki, günorta oldu, Bəxtiyar gördü budu at, dalında da qırx qulunu gəlir. Elə ki, gölə yaxınlaşdılar, Bəxtiyar pambığı atdı gölə. Gölün suyu

o saat köprüyüb qalxdı. Atlar bunu görən kimi, xorruyub geri çəkildilər. Bəxtiyar başladı tütəyi bir əl çalmağa. O saat atlar yığıldılar quyunun başına, Bəxtiyar çalğını tez kəsdi. Ana at başladı yalvarmağa ki, yenə çal, Bəxtiyar dedi:

– And iç ki, mənə dəyməyəcəksən, özü də nə desəm yerinə yetirəcəksən, çıxım çölə, nə qədər istəyirsən çalım.

At hər nəyə and içdisə, Bəxtiyar qəbul eləmədi, dedi:

– Ta Qəribin canına and içməsən, çıxmaram.

Atın əlacı kəsilib dedi:

– Qəribin canı üçün, sənə dəymərəm, özü də nə istəsən müzayiqəm yoxdu.

Bəxtiyar bunu eşitcək çölə çıxıb, başladı düdüyü çalmağa. Bir az çalandan sonra dedi:

– Bilirsən nə var? Bizim padşahımız azarlayıb, ona sənin südünü dərman deyiblər, gərək mənə südümdən gətirəsən.

At dedi:

– Bilirsən nə var, o padşah səni öldürmək istəyir, gəl sən min mənim belimə, bərk-bərk tut yallarımından, sən də nən, odu atı gətirmişəm, gəlin özünüz sağın, qoy gəlsinlər özləri sağsınlar. Görək sağa biləcəklərimi? Sənin işin o olsun ki, məni padşaha ver, çıx-get, ondan oyanı mənim işimdi.

Bəxtiyar at deyən kimi elədi. Məndi atın belinə, gözlərini yumub, bərk yapışdı atın yalından. At qanad bağlayıb, quş kimi uçdu. Bir saat keçmədi ki, at dedi:

– Bəxtiyar, indi gözlərini aç.

Bəxtiyar gözlərini açıb gördü paho, öz şəhərindədi. Atı sürüb padşahın qapısına, səs elədi ki, atı gətirmişəm, padşah nə qədər istəyir sağsın.

Padşah çıxıb gördü nə? Bəxtiyar, budu atı qulunlarınan gətiribdi. Dedi:

– Atları bir möhkəm yerə salın, axşam sağarıq.

Atı möhkəm bir yerə salıb, Bəxtiyarı da buraxdılar getdi evinə. Elə ki, Bəxtiyar o yana getdi, at qulunlarını

qələm eləyib havaya sıçradı, qulunları da dalıncan üz qoydular biyabana. camaat, "ey, qoymayın, ey qabağını kəsin". Deyə çığırdılar. At qabağına gələnin başını üzüb, çıxdı getdi. Xəbər padşaha gəldi ki, atlar belə-belə, qaçdı. Padşahın dərdi at deyildi, onun qarnının ağrısı ayrı idi, dedi:

– Nə eləyim qaçdı? Qaçanı saxlamaq olmaz ki.

O biri tərəfdən vəziri çağırıb dedi:

– Vəzir, belə iş olmaz, bunu yeddinci göyə yollasaq da yenə gəlib çıxacaqdı. Buna bir tədbir. Amma bu dəfə gərək elə tədbir tökəsən ki, bu tələf olsun, yoxsa mənim bağırim çatlar.

Vəzir bir az fikirləşib dedi:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, sabah Bəxtiyarı çağırtdır, de ki, gərək gedib o dünyadan mənim ata-anamdan xəbər gətirəsən. Onda gərək nə eləyəcək.

Padşah tədbirdən şad olub, səhər olan kimi Bəxtiyarı çağırtdırıb, dedi:

– Bəxtiyar, görürəm səndən qoçaq adam yoxdu, gərək gedib o dünyadan mənim ata-anamdan bir xəbər gətirəsən.

Bəxtiyar dedi:

– Padşah, ədalətinə güc eləmə, o dünyadan da xəbər gətirmək olarmı?

Padşah bunu eşitcək, qəzəblənib çığırdı:

– Mən sənə nə buyururam, onu eləməlisən. Qırx gün sənə möhlətdi, o dünyadan mənə xəbər gətirdin, gətirdin, gətirmədin boynunu elə vurduracağam ki, bir qətrə qanın da yerə düşməsin.

Bəxtiyar mürəxxəs olub gəldi evinə. Arvadlar gördülər nə?! Bəxtiyar ölüb, yerdən götürən yoxdu, dedilər:

– Bəxtiyar, yenə nə fikirləşirsən, nə olub? Dərdini bizə de, bilək.

Bəxtiyar dedi:

– Ay başınıza dönüm, padşah elə bir nadəhim iş buyurub ki, heç əlacı yoxdu. Mənə deyir ki, gərək o

dünyaya gedib ata-anamdan bir xəbər gətirəsən, gətirməsən qırx gündən sonra boynunu vurduracağam.

Gül qah-qah xanım dedi:

– Bəxtiyar, qorxma, get padşaha deynən ki, odun toplasın, səni də qoysun üstə, dörd tərəfdən neft vurub yandırın. Odunu ancaq çox yığdır ki, sən ortasında oturasan. Tüstü hər tərəfi bürüyəndə mən lov oxuyub səni çöp eləyib gətirəcəyəm evə. Ta sonrasınan sənün işin yoxdu. Gör o padşahın başına nə iş gətirəcəyəm?

Bəxtiyarın keyfi başladı şırtıq çalmağa. Özün padşaha yetirib dedi:

– Qibleyi-aləm, buyur şəhərdən kənar bir yerdə qırx qatır yükü odun yığsınlar. Mən sabah çıxıb odunun üstə oturacağam. Dörd tərəfdən neftləyib od vursunlar, gedib o dünyadan sənə xəbər gətirəcəyəm.

Bəxtiyar qırx yük demişdi, padşah buyurdu yüz yük yığdılar, dedi:

– Qoy lap sümükləri də yansın.

Səhər Bəxtiyar, vəzir, vəkil, hamı camaat yığışib gəldilər həmin yerə. Bəxtiyar çıxıb oturdu həmin odunun üstə. Dörd tərəfdən neft tökdülər. Padşah öz əliynən od vurdu. Odun alışıb ətrafı tüstü bürüyəndə, Gül qah-qah xanım bir göyərçin olub, uçdu qondu Bəxtiyarın yanına. Bir lov oxuyub Bəxtiyarı elədi bir çöp, aldı caynağına, birbaş gətirdi evlərinə. Bir lov oxudu yenə elədi adam, dedi:

– Bəxtiyar, indi bu şəhərdə lap qoca kimdi, onu tap gətir bura.

Bəxtiyar şəhəri gəzib, elə qoca tapdı ki, ta qocalıqdan yeriyyə bilmirdi. Bunu gətirdi evə, xanım bundan soruşdu:

– Padşahın atasını görmüsənmi?

Qoca cavab verdi:

– Lap babasını da görmüşəm.

Gül qah-qah xanım şad olub, qələm, kağız alıb padşahın, vəzirin, vəkilin, bir də dəlləyin yeddinci babasından

başlayıb siyahını tutdu. Onların dilincə bir kağız yazdı:

– Üzün qara olsun oğul, Bəxtiyarcan da yoxsan. O gəldi bizi yoxladı, sən bizi bir yada da salmırsan.

Bundan başqa, öz ata-analarının dilindən bir kağız vəzirə, birini vəkilə, birini də dəlləyə yazdı. Bir şeyə qoyub asdı Bəxtiyarın böyründən. Otuz doqquz gün keçdi, qırxıncı gün keçəndən sonra gəlib külün lap ortasında Bəxtiyarı basdırdılar. Arvadlar özləri qayıtdılar evlərinə. O biri tərəfdən padşah vəzirə əmr elədi:

– Gedək, o külü dağıtdıraq, Bəxtiyarın sümüyünün yanığından-zaddan tapaq. Hamı bilsin ki, ölüb. Sonra arvadların toyuna başlayaq.

Beldən, külükdən götürüb getdilər külün yanına. Külü başladılar kürüməyə. O qədər kürüdülər ki, lap ortaya çatanda, Bəxtiyar birdən külün ortasından pırtdayıb çıxdı. Gördülər paho, Bəxtiyar budu sağdı. Böyründə də yekə bir bağlama var.

Bəxtiyar padşaha baş endirib dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, ata-ananı gördüm, keyfləri çox sazdı, yaxşıdılar. Behiştə oturub bir yanlarında süd çayı axır, bir yanlarında bal gölü var, axşama kimi huri-qılmanlarnan gəzirlər. Özləri də səndən çox gileylidirlər.

Vəzir dedi:

– Mənimkini də gördünmü?

Bəxtiyar dedi:

– Səninkini də, dəlləyin də ata-anasını gördüm. Hamısı padşahın ata-anasının qulluğunda idilər. Özləri də kağız verib, budu bağlamadadı, açın oxuyun.

Bağlamayı açdılar, gördülər ulu babalarından bəri hamısının burda kağızı var, hamısı da gileylik eləyib yazmışlar:

– Sizin üzünüz qara olsun, Bəxtiyarcan da olmadınız; o, gəldi heç olmasa bir bizi gördü, siz yadınıza da salmırsınız.

Padşah dedi:

– Bəxtiyar, mənə nə qədər odun lazımdı ki, gedib atanamı görüm.

Bəxtiyar dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, sən böyük adamsan, gərək sənin odunun on dəfə artıq ola.

Vəzir də, vəkil də, hamısı dedilər.

– Biz də gedəcəyik.

Bəxtiyar dedi:

– Onda gərək odunu lap çox yığasınız.

Padşah əmr elədi bir dərənin arasına o qədər odun yığdılar ki, ta heç olmayan kimi. Sonra vəzir, vəkil, dəllək, bir də padşah, bütün qohum-əqrəba, arvad-uşaqlarıyanan yığışıb oturdular odunun üstündə. Dörd tərəfdən neft töküüb, od vurdular. Hamısı çığıra-çığıra yandılar.

Qırx gündən sonra gəlib külü dağıtdılar, gördülər ki, padşah nə gəzir, vəzir nə gəzir. Hər yerdən bir ütölmüş adam sümüyü tapılır. Bildilər ki, yanmışlar. camaat yığışıb, Bəxtiyarı özlərinə padşah tikdi. Bəxtiyar başladı burda padşahlıq eləməyə. O, çox ədalətnən padşahlıq eləyirdi. camaat dedi:

– Ay allah, elə bu iş çoxdan olaydı.

Hamısı Bəxtiyara dua eləyirdilər.

Bir gün Bəxtiyar divanxanadan evə gəldi, gördü xanımlar üçü də şirin yatıblar, ta bunları qıymadı oyatsın. Elə yıxılıb üçünün ortasında, bir şeyə bürünüb yatdı. Bir vaxt Nurizad xanım oyandı, gördü bir dələngavazın biri yıxılıb burda yatıb. O biri qızları da oyadıb əhvalatı dedi onlara. Onlar da baxıb gördülər doğrudur. Məsləhət qoydular ki, öldürsünlər. Birdən Pərizad xanım dedi:

– Ay aman, dəyməyin, bu yatım çobanda olar.

Qızın biri sağda, biri solda, biri də Bəxtiyarın başının üstə durub, o qədər gözlədilər ki, Bəxtiyar oyandı. Bəxtiyar bunları görən kimi, qəh-qəh çəkib güldü. Pərizad dedi:

– Bəxtiyar, nəyə gülürsən? Gərək bizi agah eləyəsən. Burda bir sirr var.

Bəxtiyar dedi:

– O yuxu ki, mən satın almışdım, indi zahir oldu. Ona gülürəm. O kişi yuxuda görmüşdü ki, onun sağında bir ay, solunda bir ulduz, başının üstə də bir gün doğub. İndi Nuri-zad xanım gün, Gül qah-qah xanım ay, sən də ulduzsən. Mənim də əsil adım Məlikməmməddi ki, o kişiynən dəyişmişəm.

MƏLİK MƏMMƏD VƏ MƏLİK ƏHMƏD

Biri varıdı, biri yoxudu, Yunan şəhərində bir Məmməd həsən adında padşah varıdı. Bunun heç sonu, züryəti yoxudu. Özü də çox zalım padşahıdı. Hamı padşahlar bundan ehtiyat eləyirdilər. Bunun qonşusunda da bir naxırçı varıdı. Bu naxırçının da sonu, züryəti yoxudu. Padşah fikirləşdi ki, gün çıxandan gün batana kimi cəmi padşahlar məndən qorxur, özümün də varım-dövlətim yerə-göyə sığışmır. Amma neyləyim, bir züryətim yoxdu ki, mən öləndən sonra yerimdə qalsın.

Padşah gecə yatmışdı. Aləmi-vağyada gördü ki, buna deyirlər ki, ey padşah, səhər sübh namazından qabaq dur, get bağçadakı hovuzun qırağına. Orda suyun üzündə bir alma üzür, onu gətir ortadan tən böl, yarısını ver qonşun naxırçıya arvadınan yesin, yarısını da özün hərəminnən ye.

Padşah sübh namazından qabaq durdu getdi çarhovuzun qırağına. Gördü bəli, çarhovuzda bir alma üzür, tez almanı götürdü gəldi evə. Almanı bölüb yarısını göndərdi naxırçıya, dedi:

– Arvadınan yesin.

Yarısını da özü hərəmiynən yedi.

Ay keçdi, il dolandı, bunların hər ikisinin arvadlarının boynuna uşaq düşdü. Arvadların hər ikisi vaxt oldu ki, doğdular. Bunların hərəsinin bir oğlu oldu. Uşaqların hərəsinə bir dayəyə verdilər. Bunlar bir yaşından gəldi iki yaşına, ikidən üçə, belə-belə altı yaşına çatanda, uşaqları məktəbə qoydular. Padşah oğlunun adı Məlik Məmməd idi. Naxırçının oğlunun adı da Məlik Əhməd idi. Bunları evdən çölə çıxmağa qoymurdular. Bir molla tutmuşdular, gəlib ikisinə də dərs verirdi. Uşaqlar həmişə qapısı-bacası bağlı bir evdə otururdular. Həyət üzü görməmişdilər.

Padşah aşpaza tapşırırdı ki, nə bədə bunların xörəyinə sümük qoyasan. Uşaqlar hər ikisi gəldi on beş yaşa çatdı.

Bir gün aşpaz götürüb uşaqların xörəyinə bir sümük qoydu. Bunlar xörəklərini yeyib sümüyü oynadırdılar. Sümük aquşkanın şişəsinə dəyib sındırdı. Birdən evə günün şoxu düşdü. Uşaqlar gördülər ki, evdə divara bir göyçək şey düşüb. Başladılar bunu tutmağa, nə qədər elədilər, günün şoxunu tuta bilmədilər. Molla gələndə gördü ki, uşaqlar qan-tərin içindədi. Bunlar mollanı görəndə dedilər:

– Bizi niyə burda qırırsan, qoymursan çölü görək? Bax, çöldən nə göyçək şey düşür.

Molla gətirdi aquşqanın sınığından çölü bunlara göstərdi. Onlar gördülər ki, kimi quş oynadır, kimi gəzir, kimi oynayır, hərə bir işnən məşğuldu. Çöl belə göyçəkdi ki, nə təhər... Mollaya dedilər:

– Get atamıza de, tay biz oxuyub molla olmayacağıq ha. İzin versin çölə çıxaq. Bir at da hazırlasın, ova gedək.

Molla gedib padşaha dedi:

– Uşaqlar deyir ki, bizə icazə versin çıxaq çölə. Özü də bir at yəhərlədiyib hazırlatsın, ova çıxacağıq.

Padşah car çəkdi, qoşunun hamısına xəbər verdi ki, mənim oğlanlarımın yanınca sabah ova gedəcəksiniz. Məlik Əhmədnən Məlik Məmməd bir-birinə oxşayırdı. Ancaq Məlik Əhməd bir az Məlik Məmməddən ağıydı, yoxsa ikisi də bir-birindən seçilmirdilər.

Uşaqlar geyinib atlandılar, düşdülər yola, getdilər bir düzəngah yerə çıxdılar. Gördülər bəli, burda bir ceyran otlayır. Qoşuna əmr elədilər ki, ətdən çəpər çəkin. ceyran hər kəsin başının üstündən tullanıb getsə, boynunu vurduracağıq. Bunlar cərgəyə durdular, ceyranın dörd bir tərəfini tuttular. ceyran o yana baxdı, bu yana baxdı, Məlik Məmmədin başının üstündən tullanıb getdi.

Məlik Məmməd dedi:

– Bir adam mənim dalımca gəlsə, bu ad mənə qənim olsun, onu vuracağam.

Heç kəs qorxusundan getmədi. Oğlan dedi ki, gərək o

ceyranı özüm tutam.

Hər iki qardaş yola düşdülər; ceyranı qova-qova gətirib bir qalaçaya saldılar. İstədilər ceyranın dalınca qalaçaya girsinlər, gördülər ki, bir oğlan çıxıb deyir:

– Ey şahzadələr, mənim ceyranımı niyə qovdunuz?

Məlik Məmmədgil oğlana dedilər:

– Bizim şikarımızı ver. ceyran bizim şikarımızdı.

Oğlan dedi:

– Ay oğlanlar, sizə yazığım gəlir, yoxsa tilsimə salardım, heç çıxma bilməzdiniz.

Bu oğlan girib içəridən bir şəkil gətirib Məlik Məmmədgilə verdi. Məlik Əhməd gördü ki, bir qız şəkli ki, allah-taala xoş gündə, xoş saatda yaradıb. Bunu görən kimi, Məlik Məmmədin ürəyi getdi.

Bir azdan sonra ayıldı, bunlar geri qayıtdılar. Yol uzun Məlik Əhməd buna təskinlik verirdi ki, heç fikir eləmə, qardaş, nə təhər olsa, o qızı ələ gətirərik. Nə fayda, qızın yerini bilmədik, hansı padşahın qızıdır. Məlik Əhməd bir elə pəhləvandı ki, Rüstəmə əvəz.

Qardaşına dedi:

– Qardaş, bu başı bədəndən gərək ya cida eləyəm, ya da o qızı tapam.

Məlik Məmməd evə qayıdıb şəkli gətirib qoydu atasının qabağına.

Atası dedi:

– Ey oğul, o boş fikirdi, bu qız yeddiqardaş devin bacısıdır. Mən düz yeddi dəfə onların üsütnə qoşun göndərmişəm, qoşunumu təmiz qırmışlar. Onu almaq olmaz. Həmin qızın adına Gülü-Qahqah deyərlər. O qıza cəmi padşahlar aşığıdır, ancaq ələ gətirə bilmirlər. O qız tilsimlidir. Mən sizə qoşun verə bilmərəm ki, aparıb qırdırasınız. O qızın bəlkə könlü olub, özü gəlsə, bu iş mümkündür.

Məlik Əhməd dedi:

– Ay padşah, mənə qoşun lazım deyil, ancaq yolunu

de ki, hara gedəcəyəm. Bu baş nə qədər ki, sağdı, gərək o qızı gətirəm.

Padşah dedi:

– Bəli, məşriq tərəfə getsəniz, qızı tapa bilərsiniz.

Hər ikisi azuqəsini götürüb, atlarına minib sübh tezdən yola düşdülər. Gün batanda gedib bir yerə çatdılar. Gördülər ki, qırx pilləkənli bir evin aynasından bir qız baxır. Bunu görəndə Məlik Məmmədin az qaldı ürəyi getsin. Məlik Əhməd ona bir az təsəlli verib dedi:

– Bizi biabır eləmə, özünü toxdat.

Qız da Məlik Məmmədi görəndə kimi, bir könlüdən min könlüə ona aşıq oldu. Qız dedi:

– Ey oğlan, mənə çox padşahlar aşıqdı, amma qardaşlarım onların qoşununu qırıb tərək edib, mənə heç kəsə vermirlər, ancaq sənə indi bir şey öyrədəcəyəm. Mənim bir taxtam var ki, gərək onu suda elə axıdasan suya dəyməyə. Bir də, bir qazanım var, yeddi dəmirçi hərəsi onun bir küncündə oturub çəkiç döyür. Qazan o qədər böyükdü ki, bunların səsi bir-birinə çatmır. Gərək onu suyanan doldurub götürəsən bir gilə də su yerə düşməyə. Mən də qardaşlarıma demişəm ki, hər kəs taxtanı axıtarsa, o qazanı da doldurub gətisə, ona gedəcəyəm. Gələndə sənə deyəcəklər ki, bu taxtanı axıt, qazanı da doldur. Onda sən de ki, taxta, Gülü-Qahqah eşqinə nə sən suya dəy, nə su sənə. Qazanı da doldur, deynən: qazan, Gülü-Qahqah eşqinə qalx. Qazan özü qalxacaq. O vaxt qardaşlarım heç bir söz deməyib, mənə sənə verəcəklər.

Axşam oldu, qızın qardaşları gəlib gördü ki, iki oğlan oturub. Birinin sifətinə baxanda elə bil Rüstəm qəbirdən dirilib gəlib. Böyük qardaş dedi:

– Mənim bacımın bir taxtası var, onu gərək elə axıdasan ki, nə taxta suya, nə su taxtaya dəy. Bir də qazan var, yeddi dəmirçi hərəsi bir küncündə çəkiç döyür, onların səsi bir-birinə getmir. Onu da suyanan doldurarsan, elə

götürərsən ki, bir gilə də su yerə düşməyə. Əgər onları eləyə bilməsəniz, ikinizin də boynunu vuracağam.

Oğlan qazanın qulpundan yapışıb basdı suya, dedi:

– Gül-qahqah eşqinə, qazan qalx.

Qazan qalxdı. Sonra oğlan taxtanı götürüb atdı suya, dedi:

– Taxta, Güllü-Qahqah eşqinə nə suya dəy, nə su sənə dəysin.

Bəli, taxta sudan bir az qəlbi axmağa başladı. Qardaşlar bunu görən kimi, bir molla gətirib qızın kəbinini Məlik Məmmədə kəsdirdilər.

Məlik Məmməd qıznan oturub evdə söhbət edirdi. Şikara gedəndə bu qızın yeddi qardaşı, bir də Məlik Əhməd gedirdi. Bir gün qıznan Məlik Məmməd söhbət edirdi. Birdən Məlik Məmməd əlini qızın kürəyinə vurdu, gördü bir yumru var, dedi:

– Ay qız, deyirlər hər gözəldə bir eyb olar, bu yumru nədi?

Qız dedi:

– O eyb deyil. Mənə bir ağ dev aşıqdi, qırx ildi onu tutub salmışam tilsimə. Bu, o tilsimli evlərin açarındı.

Məlik Məmməd o saat dedi:

– Gərək o evləri açıb, devi mənə göstərəsən.

Qız dedi:

– Gəl açdırma qapıları, dev məni götürüb aparacaq.

Nə qədər elədisə olmadı, yenə dedi:

– Məlik Məmməd, gəl açdırma, açsan, ta məni görməyəcəksən.

Məlik Məmməd dedi:

– Xeyir, aç!

Qız qapıların otuz doqquzunu açıb, qırxıncıda dedi:

– Məlik Məmməd gəl açdırma.

Məlik Məmməd dedi:

– Xeyir aç!

Qız yenə dedi:

– Qapını açan kimi, dev məni aparacaq, gəl açdırma.

Oğlan dedi:

– Xeyir, gərək açasan!

Qız qapını açdı. Açıan kimi, dev qızı götürüb, ya Əli mədəd, deyib getdi. Məlik Məmməd qaldı məhəttəl, bilmədi ki, nə eləsin.

Bu qalsın burda. Sizə kimdən xəbər verim, Məlik Əhməd gildən. Bunlar baxırdılar, gördülər dev qızı aparır. Qızın qardaşları dedi:

– Evin dağılmasın, Məlik Əhməd, qızı dev apardı.

Məlik Əhməd o saat atını minib, üz çevirdi qızın dalınca, Məlik Məmməd də qardaşların yanında qaldı.

Məlik Əhməd dedi:

– Qırx günün səfərinə gedirəm. Qırx günəcən gəldim gəldim, gəlmədim heç.

Məlik Əhməd üz qoydu getməyə. O qədər getdi ki, çıxdı bir şəhərə. gördü burda bir adam var, adına Əhmədi-kəmxörək deyirlər.

Məlik Əhməd soruşdu:

– Buna niyə Əhmədi-kəmxörək deyirlər?

Cavab verdilər ki:

– Çünki gündə yarım put düyünün xörəyini yeyir.

Əhmədi-çilingi adlı da bir adam varıdı. Bu Əhmədi-kəmxörəknən Əhmədi-çilingi Məlik Əhmədi görəni kimi, onu apardılar bir quyunun başına; kəndiri bunun belinə bağladılar, saldılar quyunun içinə.

Məlik Əhməd girib gördü ki, dev başını qızın dizinə qoyub yatır. Qız Məlik Əhmədi görəni kimi dedi:

– Vay, Məlik Əhməd, niyə gəldin bura. Bu bir mələndü ki, oyansa, səni öldürəcək, çıx get.

Oğlan dedi:

– Sən dinmə.

Qız dedi:

– Məlik Əhməd, sən gətir bunu yavaşca öldür.

Məlik Əhməd dedi:

– Mən namərd deyiləm namərdliknən yatanı öldürəm, mən mərdliknən vuruşub, onu öldürəcəyəm.

Bunu deyib qılıncı sivirdi, başladı devin dabanını ovmağa. Dev yuxudan bidar olub, qıza bir şapalaq çəkdi ki, niyə qoyursan məni milçək yeyə.

Məlik Əhməd bir nə'rə çəkdi ki, az qaldı dağ-daş titrəsin. Dev yuxudan ayılıb əlini atıb Məlik Əhmədin toqqasından yapışdı. Yeddi dəyirman daşını bir daşa bənd eləmişdi. Bunu götürüb qalxızdı, gətirdi ki, Məlik Əhmədin başına salsın. O saat Məlik Əhməd devin başına bir qılınc çəkdi. Devin başı iki parça olub, canı cəhənnəmə vasil oldu.

Burdan qızı da götürüb gəldi quyunun ağzına.

Qız dedi:

– Əvvəl sən çıx. Mən çıxsam, səni quyuda qoyub, məni apararlar.

Məlik Əhməd dedi:

– Xeyir, çıx.

Qız dedi:

– İndi ki, belədi, mən çıxıram, əgər səni quyuda qoysalar, al bu düdüyü çal. Onda boyu bir qarış, saqqalı iki qarış gəlib deyəcək ki, bir də çal. Onda sən de ki, məni çıxart, bir də çalım. Nə vaxt onu çalsan, o saat yanında hazır olacaq. Nə istəsən hazır edəcək.

Məlik Əhməd qızı bir sandığa qoydu, bağlayıb dedi:

– Çəkin.

Qyunun başındakılar qızı çəkdilər, gördülər bir qızdı ki, heç olmayan kimi. Qızı götürüb getdilər. Məlik Əhməd qaldı quyuda. O, düdüyü çaldı, o saat boyu bir qarış, saqqalı iki qarış gəlib dedi:

– Nə qəşəng çaldın, bir də çal.

Məlik Əhməd dedi:

– Məni burdan çıxart, çalım. O, Məlik Əhmədi

götürüb quyudan çıxartdı. Çöldə düdüyü bir də çaldı.

Məlik Əhməd quyudan çıxandan sonra gəlib çıxdı bir şəhərə. Gördü Əhmədi-kəmxörək qıza toy eləyir. Qız da deyir gərək mənim özümün qızıl məcmeyim, qızıl təştim gələ.

Məlik Əhməd gəlib zərgara şagird oldu. Bunlar bu zərgara qızıl gətirdilər ki, bir qızıl təşt, bir qızıl məcmeyi qayırsın.

Zərgar dedi:

– Mən bacarmaram.

Məlik Əhməd dedi:

– Al, mən qayıram.

Zərgar dedi:

– Sən dünənki şagird, nə bacarırsan.

Məlik Əhməd dedi:

– Sənin işin yoxdu, sən al, mən qayıram.

Zərgar qızılı alıb dedi:

– Bəli, sabah gəlib apararsız.

Bunlar gedən kimi, Məlik Əhməd düdüyü çaldı. Boyu bir qarış, saqqalı iki qarış hazır oldu. Ona dedi:

– Gedərsən həmin devin təştini, məcməyisini gətirərsən.

Boyu bir qarış, saqqalı iki qarış o saat gedib gətirdi. Səhər gəlib zərgardan təştən məcmeyini alıb apardılar. Qız gördü ki, öz təşti, öz məcmeyisidi. O saat bildi ki, Məlik Əhməd gəlib. Məlik Əhməd bir də düdüyü çaldı, yenə boyu bir qarış, saqqalı iki qarış gəldi. Məlik Əhməd ona dedi:

– Gedərsən həmin devin atını, qılıncını, geyimini gətirərsən.

Bu, o saat gətirib əsləhəni tökdü Məlik Əhmədin qabağına. Məlik Əhməd altdan geyinib, üstədən qıfıllandı, üstədən geyindi, altdan qıfıllandı, qılıncı bağladı, qalxanı götürdü düşdü yola. Əhmədi-kəmxörək də geyinmişdi ki, bəli, gəlin gəlir.

Atlılar gördülər uzaqdan bir atlı gəlir, elə bil Rüstəmdi qəbirdən dirilib. Bunlar hamısı xofa düşdülər. Məlik Əhməd yetişib, Əhmədi-kəmxörəyin də Əhmədi-çilinginin də boyunu vurdu. Qızı da, Əhmədi kəmxörəyin bacısını da götürdü, üçü də atlanıb yola düşdülər.

Yeddi qardaşnan Məlik Məmməd şikardaydı. Qırx gün tamamdı, gördülər üç atlı gəlir. Bunlar dedilər:

– Gərək iki olaydılar, bəs niyə üçdülər?

Gəldilər bunlar Məlik Əhmədin yanına. Bir iki gün də burda qaldılar. Məlik Əhmədgil ehtiyat gördülər yola düşüb getsinlər öz vilayətlərinə. Bunları devlər cah-cəlalnan, qoşunnan yola saldılar.

Qız dedi:

– Məlik Əhməd, mənim yolumda çox əziyyət çəkmişən, amma qoy sənə bir söz deyim. Padşah mənə aşıqdi. O bir at göndərəcək ki, oğlum minsin gəlsin. Məlik Məmməd minən kimi, at onu yerə vurub öldürəcək. At gələndə onu sən vur öldür. Ondan sonra bir qızıl quş göndərəcək. O quş da Məlik Məmmədin gözünü çıxardacaq. Onu da öldürsən, qoymazsan ki, Məlik Məmmədin gözünü çıxartsın.

Bunlar öz atalarının şəhərinin yanına çatdılar. Atası eşitdi ki, oğlu Gülü-Qahqahı gətirir. O saat oğlunun qabağına bir at göndərdi. At gələn kimi, Məlik Əhməd vurub atı öldürdü. Sonra padşah bir qızıl quş göndərdi. Quşu da bir ox-yaynan vurub öldürdülər.

Qız dedi:

– O padşah yaman cadügündü. Bir ism-əzəm oxuyub olacaq bir ilan, girəcək bir otağa. Məlik Məmməd də o otağa girəndə vurub onu öldürəcək. Onda sən Məlik Məmməd içəri girməmiş o ilanı da öldür.

Padşah əmr elədi ki, oğlum girsin o otağa. O otağı ondan ötəri tikdirmişəm.

Məlik Əhməd tez gedib gördü padşah ilan olub ki, Məlik Məmmədi vursun. Məlik Əhməd fürsəti fot eləməyib

ilanı öldürdü. Məlik Məmməd gördü Məlik Əhməd ilan vuranda, bu ilan bir nə'rə çəkdi ki, ay Məlik Məmməd, bəs adam atasını öldürərmə? Gördülər, padşah ölüb düşdü yerə. Məlik Məmməd dedi:

– Bu sirrdən məni agah elə, görüm o atı, o quşu, o ilanı niyə öldürdün?

Məlik Əhməd dedi:

– Gəl xəbər alma, sənənin yolunda mən başımı fərmanda qoymuşam, gəl bu sirri açmayaq.

Məlik Məmməd təkid elədi. Məlik Əhməd dedi:

– Bilirsən nə var. Sənənin atan qıza aşiqdi. O qız üçün o qədər qoşun göndərirdi ki, alsın, qızın qardaşları qoşunu qırırdılar. Atan atı onun üçün göndərmişdi ki, minəndə səni vurub öldürsün.

Bu sözü deyəndə Məlik Əhməd yarıyacaq daş oldu.

– O quşu da onun üçün öldürdüm ki, sənənin gözünü tökəcəkdi.

Bu sözü deyəndən sonra da toqqayacaq daş oldu.

– İlanı da onun üçün öldürdüm ki, o da səni içəri girəndə vuracaqdı.

Məlik Əhməd sözlərini qurtarandan sonra tamam daş oldu yığıldı qapının ağzına.

Məlik Məmməd atasının taxtına sahib olub padşahlıq eləməyə başladı. Amma Məlik Əhmədın daş olmasından çox keyfsizləşdi. Ay ötdü, il dolandı, bunun külfətinin boynuna uşaq düşdü. Bu arvad, bari-həmlini vaxt oldu ki, yerə qoydu. Gəldi bunun bir oğlu oldu. Bir gün gördülər ki, üç göyərçin gəldi qondu ağaca. Biri dedi:

– Bacılı, bacılı, bu padşahı tanıyırsanmı?

O biri cavab verdi:

– Yox, bacı, tanımıram.

Bacısı ona dedi:

– Bu filan naxırçının oğludu ki, Məlik Əhməd onun yolunda nə zəhmətlər çəkdi. Onun arvadını tilsimlərdən

qurtarıb verdi özünə.

O biri göyərçin dedi:

– Bacılı-bacılı, bu uşağın nənəsi qıyıb uşağının başını daşın üstündə kəssə, Məlik Əhməd asqırıb durar.

Gülü-Qahqah bunu eşidən kimi dedi:

– Yüz belə oğlan qurban olsun Məlik Əhmədə.

Uşağın başını daşın üstə kəsdi. O saat Məlik Əhməd asqırıb durdu ayağa. O biri göyərçin də bunu görəndə dedi:

– İndi ki, belədi, mən də bir lələk salacağam, anası uşağın başını qoysun üstə, o lələyi çəksin, onda uşaq anadan doğma kimi olacaq.

Bunu deyib bir lələk saldı. Uşağın başını bədəninə qoyub, lələyi çəkdilər, o saat başı bitişib oldu anadan doğma.

Onlar yedi yerə keçdi, siz də yeyin, dövrə keçin.

ÖLÜ MƏHƏMMƏD

Qədim zamanda bir ərənən bir arvad varıdı. Ancaq bunların evladları olmurdu. Kişi odunçuydu. Hər gün səhər durub odun gətirməyə meşəyə gedirdi.

Günlərin bir günündə, kişi evdə olmayanda bunun qapısına bir dərviş gəldi. Dərviş həyəətə girib gördü ki, bir arvad çox qəmgin, pərişan oturub. Dərviş salam verib arvadın xəbər aldı:

– Ay bacı, niyə belə qəmgin oturubsan, nə üz verib?

Arvad dedi:

– Ay qardaş, zəhmət çəkib dişnən, dırnağnan ev-eşik düzəlmişik, azdan-çoxdan özümüzə görə hər şeyimiz var. Amma heyf ki, bir evladımız yoxdu biz öləndə çırağımızı yandırısın.

Dərvişin arvada çox yazığı gəlib, cibindən bir qırmızı alma çıxarıb ona verdi və tapşırıldı:

– Almanın yarısını özün ye, yarısın da ərinə ver yesin; sonra bir evladınız olacaq.

Arvad almanı dərvişdən alıb, ona çox razılıq elədi.

Aradan bir az keçməmiş dərviş yox oldu. Arvad buna təəccüb qaldı. Axşam olanda kişi evə gəldi. Arvad kişini böyük bir şadlıqla qarşılayıb almanı ona göstərdi, dərvişin dediklərini bir-bir ərinə danışdı.

Həmin gecə almanı ortadan bölüb, hərəsi yarısını yeyib yatdılar. Bundan sonra arvadın boynuna bir evlad düşdü. Doqquz ay, doqquz gün, doqquz saat, doqquz dəqiqə tamamında arvadın bir qızı oldu. Uşaq yavaş-yavaş böyüyüb səkkiz yaşına çatdı. Qız bir gün anasına dedi:

– Ana, mən qızlardan bulaq üstünə gedirəm.

Anası dedi:

– Aman, balam, sən bir dənəsən, yolda yıxılırsan, ya da suya düşərsən, səni bulağa göndərməyə qorxuram.

Qız, uşaqları görüb həvəsləndi. Səhər yenə gəlib anasına yalvardı ki, amandı, ana, izin ver mən də bulaq üstə

gedim. Anası gördü ki, qız əl çəkmir, suya gedən qızları çağırır, qızını onlara tapşırır dedi:

– Qızlar, mənim bu balamnan muğayat olun ha!

Qızlar baş üstə deyib, arvadın qızıynan bir yerdə bulağa getdilər. Qızlar bulağa gedəndə birdən qabaqlarına bir dərviş çıxdı. Dərviş haman saat qızı tanıyıb, yaxınlaşdı və qızdan xəbər aldı:

– Ay qız, sən kimin qızısan, hara gedirsən?

Qız dərvişə cavab vermədi. Dərviş bir də xəbər aldı, qız yenə cavab vermədi. Üçüncüdə dərviş qıza dedi:

– Get, bala, xassan, xubsan, ölüyə münasibsən.

Qız bu sözlərdən bir şey anlamayıb, bulaqdan qayıdıb evə gəldi. Bu əhvalatı heç kəsə söyləmədi. Qız o vaxtdan başlayıb hər gün qonşu qızlarıynan bir yerdə bulağa gedirdi. Dərviş hər gün qıza rast gəlib deyirdi: "Xassan, xubsan, ölüyə münasibsən". Bu işin üstündən bir il keçdi, amma qız bu sirri heç kəsə danışmayıb, öz ürəyində saxladı.

Bir gün atası qızın üzünə baxıb gördü ki, rəngi solub, yarı canı qalmayıb. Kişi arvadını çağırır dedi:

– Ay arvad, var-yox bir uşağımız var, onun dərđini bilmirik. Uşaq gündən-günə saralıb-solur, amma bizim heç xəbərimiz yoxdu. Bilmirik bunun səbəbi nədi? Arvad, sən qızı yanına çağır, onun dərđini xəbər al, öyrən ki, tez əlacını eyləyək, yoxsa uşaq əldən gedər.

Arvad qızını yanına çağırır, ondan yumşaq-yumşaq xəbər almağa başladı:

– Ay gözümün nuri balam, nə olub sənə?

Qız sakit durub, utandığından anasına heç bir cavab verə bilmədi. Anası nəəlac qalır, qızın yoldaşlarını çağırır xəbər aldı:

– Mənim qızım gündən-günə solur, bunun səbəbi nədi? Mən çağırır xəbər alanda heç nə demir. Siz onun yoldaşları-sız, qılığına girin, dərđini öyrənin, sonra mənə deyın.

Qızlar birbaş onun yanına getdilər. Qızın qılığına gi-

rib, xəbər aldılar:

– Sənin nə dərdin var belə gündən-günə saralıb solursan? Allaha şükür anan sağ, atan sağ, nə qəmin var? Dərdini bizə de, sənə əlac eləyək.

Qız yoldaşlarına heç nə deməyib, bir təhərnən onları başından elədi.

Ata-anası ikinci dəfə qızı yanlarına çağırıb, onu dilə tutub, qəmgin olmağının səbəbini soruşdular. Qız özünü saxlaya bilməyib ağladı. Ata-anasının ürəyi xarab oldu, dedilər:

– Qızım, əgər bu vilayətdə ürəyin sakit olmursa, köçüb başqa vilayətə gedək.

Qız bu sözləri eşidən kimi, dərvişin əhvalatını nağıl eləməyə başladı:

– Bir ildi ki, bulaq yolunda mənim qabağıma hər gün bir dərviş çıxıb deyir: ay qız, xassan, xubsan, ölüyə münasibsən.

Qız bu sözləri deyən kimi, ata-anası dərvişi o saat tanıdılar. Ərnən arvad bir-biriynən məsləhət elədilər ki, tay bizə burda qalmaq sərf eləməz. Yaxşısı budu ki, burdan şələ-şüləmizi yığışdırıb, baş götürüb özgə bir ölkəyə gedək, yoxsa qızın başına bir iş gələr.

Ər-arvad səhərdən olan-olmazlarını satmağa başladılar, iki-üç günə hər şeylərini satıb, köçmək tədarükünə başladılar.

Bir gün xoruz banından durub yola düşdülər. Az getdilər, çox getdilər, iynə yarım yol getdilər. Yolda bir işığa rast gəldilər. Həmin işığa tərəf getdilər.

İşıq olan yerdə bunlara bir qapı göründü. Qapını nə qədər itələdilsə, açılmadı. Qız bunları görüb qabağa gəldi, qapını itələdi, o saat açıldı. Qız içəri girən kimi, qapı yenə möhkəm bağlandı. Ata-anası çöldə qaldı. Bunlar bayırdan nə qədər güc elədilsə, qapı açılmadı. Nə qədər qışqırdılar, çağırırdırsa, heç bir imdad edən olmadı. Bunlar bayırdan,

yazıq qız içəridən başladılar ağlamağa.

Bir neçə gün ac-susuz bu mənzilin yanını gəzdilər, heç bir yol tapmadılar ki, içəri girsinlər. Axırda naəlac qalıb, qızlarına bərkdən dedilər:

– Qızım, get, darıxma, allah köməyin olsun. Qismətin bu imiş, nə eləyək, əgər nəsib olarsa görüşərik. Sən salamat qal, biz də qayıtdıq evimizə.

Qızın ata-anası ağlaya-ağlaya qayıdıb öz məmləkətlərinə gəldilər.

Qız bir qədər tək-tənha qalıb hönkür-hönkür ağlayıb, özünü daş-divara vurdu. Axırda gördü ki, çarə yoxdu, durub yavaş-yavaş içəridə o yan, bu yana baxdı. Gördü ki, bura bir qalaçadı. Qız qırx pilləkan yuxarı çıxıb gördü ki, heç kəs yoxdu, bəni-adəm iyi gəlmir. Qorxa-qorxa qabağa yeridi, bunun üzünə qırx otağın qapısı açıldı, heç birində insan yoxdu. Axırncı qapını açıb içəri girəndə gördü ki, evin ortasında şüşədən qayrılmış bir qutu var, qutunun içində də bir meyit qoyulub. Qız bu meyiti görəndə kimi, özündən getib yığıldı. Haçandan haçana özünə gəlib durdu ayağa. Yaxşı baxıb gördü ki, qutunun başında bu sözlər yazılıb: "Mən ölü Məhəmmədəm, hər kim üstümdə qırx gün, qırx gecə oturub qur'an oxusa, qırx günün tamamında dirilib, ayağa duraram".

Qız bu sözləri öyrənib qurtarandan sonra, qutunun qapağını qalxızıb gördü ki, ölü Məhəmmədin barmağında bir üzük var. Üzüyü ölü Məhəmmədin barmağından çıxarıb, öz barmağına taxdı, başladı qırx gün, qırx gecə ölü Məhəmmədin üstündə qur'an oxumağa. Otuz doqquzuncu gün tamam oldu. Bu gün qızın ürəyi sıxılıb, öz-özünə dedi:

– Mənim libasımı, bədənimi çirk basıb, ürəyimi vərəm qaplayıb, bir bayıra çıxım dolanım.

Qız həyəətə çıxıb o tərəf, bu tərəfə baxanda gördü uzaqdan bir köç gəlir. Bir az gözləyib gördü ki, köç həyəətə yaxınlaşdı. Qız səs elədi:

– Ay əmi, bu köç hara gedir?

Kişi cavab verdi:

– Yaylağa gedir.

Qız gördü ki, köçün yanında bir qız gedir, öz-özünə dedi: - Yaxşı oldu, mən bu qızı ondan alıb yanımda saxlaram, mənə yoldaş olar. Tez özünü köçə yetirib dedi:

– Ay kişi, bu qızı mənə bağışla, mən onu yaxşı saxlaram.

Kişi dedi:

– Qızım, mən bu qızı sənə verən deyiləm.

Qız kişiylə yalvarıb, bir kisə də qızıl verib, qızı bir təhərnən ondan aldı. Barının üstündən bir ip sallayıb qızın belinə bağladı, onu zornan-gücnən içəri çəkdi. Qızı özünə yoldaş apardı. Ölü Məhəmmədin əhvalatını ona söyləyib dedi:

– O, bu gün diriləcək.

Qızı ölü Məhəmmədin yanında qoyub, özü başını yumağa getdi.

Təzə qız ölü Məhəmmədin yanında oturdu. O, bir vaxt gördü ki, ölü asırdı, dik durub yerində oturdu. Ölü Məhəmməd yanındakı qızı görüb təəccüb qaldı, ondan xəbər aldı:

– Bu qırx gündə mənim yanımda oturub qur'an oxuyan kim olub?

Qız dedi:

– Mən olmuşam.

Demə o biri otaqda başını yumaqda olan qız xəlvətdən qulaq asıb eşidirmiş. Qız başını yuyub qurtaran kimi, bir göyərçinə dönüb, həyətdə bir ağacın başına qondu. Ölü Məhəmməd əhvalatdan bixəbər idi, qızı alıb onunla yaşamağa başladı. Ər-arvad olub, keyfə məşğul oldular.

Bir neçə vaxtdan sonra qız hamilə oldu, qız bildi ki, ağacda oturan göyərçin həmin qızdı, özünü bu saraya gətirmək istəyir. Ölü Məhəmmədə dedi:

– Mənim boynumda uşaq var, könlüm göyərçin istəyir, ağacımıza bir göyərçin qonub, onu ovla, ətini yeyim.

Ölü Məhəmməd dedi:

– Ay xanım, neçə ildi ki, mənim bu bağçama heç bir göyərçin qonmayıb, indi bu göyərçin öz qanadıynan uçub gəlib, qoy bağçamıza quşlar dadansın.

Qız sözünü bir neçə dəfə təkrar eləyib, kişini qısnadı ki, göyərçini vursun. Ölü Məhəmməd naəlac qalıb göyərçini ovladı.

Qız ərinə dedi:

– Göyərçinin başını elə kəsərsən ki, qanından bir qətrə də yerə düşməsin.

Kişi göyərçini çox ehtiyatnan kəsdi, amma necə oldusa, göyərçinin qanından bir damla yerə damdı. Bir qətrə qan o saat ağac olub, Ölü Məhəmmədin bağında bitdi.

Ölü Məhəmməd həyətə düşürdü, gördü ki, evin qabağında bir ağac bitib. Kişi bu işə çox təəccüb qaldı. Fikir elədi ki, bu ağac bir saatın içində necə bitib böyüdü. Bu sirdən heç baş çıxara bilmədi. Qız işi başa düşdü. Bu işin üstündən bir ay keçəndən sonra qızın bir oğlu oldu.

Qız ərini qısnadı ki, evin qabağında bitən ağacdən gərək uşağıma bir beşik qayırsan. Ölü Məhəmməd qıza dedi:

– Sən mənim xanımsan, sənin uşağına mən qızıl-gümüşdən beşik qayırtıram.

Qız buna razı olmayıb, dedi ki, hökmən gərək bu ağacdən ola, amma bu şərtən ki, ağac kəsiləndə tilşəsin-dən* bir zərrə də olsun yerə düşməsin.

Kişi naəlac qalıb, adam çağırıb ağacı kəsdi. Ağacı kəsənə tapşırırdı ki, bu ağacı elə kəsərsən ki, onun tilşələrindən bir zərrəsi də olsun yerə düşməsin. Kişi ağacı kəsməyə başladı, necə oldusa, ağacdən bir tilşə sıçrayıb bağçada olan hovuzun içinə düşdü.

Bu arada bir qarı, hovuzda suya gəldi, suyun üzündə üzən tilşəni alıb su qabının ağzına qoyub evinə apardı. Qarı

* Kəsiyindən, talaşasından.

hər gün evdən çıxan kimi, tilşə qız şəklinə girib qarının evini silib-süpürməyə başlayırdı. Sonra xörəyini bişirib, hazırlayıb, yenə tilşə olub, səhəngin ağzında dururdu.

Qarı evə gəlib görürdü ki, ev süpürülüb-yığışdırılıb, xörək bişirilib. Arvad bu işə mat-məəttəl qalıb, bilmirdi ki, bu nə sirrdi. Bir neçə gün qarı işə getdi, gəlib gördü ki, ev yenə silinib-süpürülüb, xörək hazırlanıbdı. Qarı bu əhvalatı öyrənmək üçün bir gün işə getməyib, dama çıxdı. Damın orta bacasından baxıb gördü ki, tilşə insana dönüb evi süpürdü. Sonra xörək hazırlamağa başladı. Bu vaxt qarı damdan düşüb qızı tutdu, ona dedi:

– Qızım, canım sənə qurban, mən ana, sən bala, gəl bu evdə ikimiz yaşayaq.

Qız dedi:

– Ana, mən sənə yaşaram, ancaq bu sirrimizi gərək heç kəs bilməsin.

Qarı qızı arxayın elədi ki, bu sirri heç kəsə deməz.

Bir neçə gündən sonra məmləkət adamlarına, ölü Məhəmməd car çəkirdi ki, saxlamağa at paylayıram, hər kəsin həvəsi varsa, gəlib aparsın. Qız qarına dedi:

– Ana, sən də bir at gətir saxlayaq.

Qarı dedi:

– Ay qızım, sən qız xeylağı, mən də qarı, atı kim saxlayacaq?

Qız dedi:

– Sən qorxma, get gətir, mən saxlaram.

Qarı ölü Məhəmmədin qulluğuna gəlib, saxlamağa bir at istədi. Ölü Məhəmməd gülüb, qarına dedi:

– Ay qarı, bir qulluqçu lazımdı ki, sənə baxsın, sən atı neyləyirsən?

Qarı kor-peşiman evə qayıdıb, əhvalatı qıza danışdı.

Qız buna razı olmayıb, ikinci dəfə də qarını göndərdi ki, get at gətir. Qarı çarəsiz qalıb, bir də ölü Məhəmmədin hüzuruna gəlib, saxlamağa at istədi. Ölü Məhəmməd nökr-

lərə əmr elədi ki, qarıya bir arıq, şikəst at versinlər, rədd olub başımızdan getsin, yoxsa bizi rahat buraxmaz. Qarı həmin arıq atı alıb evə gətirdi.

Qız, ölü Məhəmmədin barmağından çıxartdığı üzüyü atın dilinin altına qoydu, atı tumarladı. At o saat sağalıb yaxşı oldu. Bu əhvalatdan iki ay keçdi. Ölü Məhəmməd car çəkirdi ki, hər kimdə mənim atım var gətirsin. Yaxşı at saxlayanlara xələt bəxşiş verəcək.

Bu cardan sonra, at saxlayanlar atları Məhəmmədin həyətinə cəm elədilər, amma qarının apardığı at gəlib çıxmadı. Məhəmməd qarının üstünə xəbər göndərdi ki, atı gətirsin. Qarı cavab qaytardı ki, biz atın yanına gedə bilmirik, gəlsin atı özü aparsın. Ölü Məhəmməd nöqərləri göndərdi, atı gətirə bilmədilər. Qıza təklif elədilər ki, atı gəlib açsın. Qız dedi:

– Mən o ata yaxın düşə bilmərəm, məni vurub öldürər. Gedin deyin ölü Məhəmməd özü gəlib atı aparsın.

Ölü Məhəmməd atın azgınlığına çox təəccüb qalıb, onu aparmağa özü gəldi. Məhəmməd qarının evinə gəlib çatdı. Tövləyə girib gördü ki, atın yanına getmək mümkün deyil. Məhəmməd qıza təklif elədi ki, gəl atı aç.

Qız gəlib atın dilinin altından üzüyü çıxartdı. At qabaqkı axsaq, zəif halına düşdü, atın gözündən yaş tökül-tökülə getdi.

Bir gün yenə ölü Məhəmməd dedi:

– Mənə incidən bir padşahlıq xələti düzdürün.

Vəzir, vəkil xələt düzmək üçün bir dəstə qız yığıb, bunlara bir xeyli inci verdilər. Qızlar inci düzməyə gəldilər. Həmin qarıya xəbər göndərdilər ki, qızını inci düzməyə gətirsin.

Qarı qızını götürüb Məhəmmədin sarayına gəldi. Qarının qızı o biri qızlardan oturub inci düzməyə başladı. Ölü Məhəmməd evin bir tərəfində oturub, qızların danışdığı sözlərə qulaq asırdı. Qızlar öz başlarına gələn qəziyəni deyə-deyə inci düzməyə başladılar.

Ölü Məhəmmədin arvadı, həmin köçdən tapılma qız,

oğlunu qucağında tutub inci düzən qızlara tamaşa edirdi. Qarıynan gələn qız həmin qızı görən kimi tanıdı, ürəyi tövşəməyə düşdü. Hər qız öz başına gələn qəziyyəni nağil eləyə-eləyə öz incisini düzürdü. Qarının qızı da yavaş-yavaş öz qəziyəsini danışmağa başladı:

Mənim atam sonsuz idi, düzül, incim, düzül,
Dərviş anama alma verdi, düzül, incim, düzül.
Atam, anam almanı bölüb yedi, düzül, incim, düzül,
Doqquz aydan sonra anam məni doğdu, düzül, incim, düzül,
Vətəni tərk edib yola çıxdıq, düzül, incim, düzül,
Ata-anadan ayrı düşdüm, düzül, incim, düzül,
Qırx gün ölüyə qulluq etdim, düzül, incim, düzül,
Oturub milçəyini qovdum, düzül, incim, düzül,
Bir qız tapdım xanım oldu, düzül, incim, düzül,
Dərdimdən döndüm göyərçinə, düzül, incim, düzül,
Məhəmməd məni tutub kəsdi, düzül, incim, düzül,
Qanımdan bir qətrə yerə düşdü, düzül, incim, düzül,
Ağac olub bağda bitdim, düzül, incim, düzül,
Məhəmməd məni kəsib beşik qayırdı, düzül, incim düzül,
Qarı mənə analıq elədi, düzül, incim, düzül,
Ölü Məhəmmədə at saxladım, düzül, incim, düzül,
Qarı məni bu mənzilə gətirdi, düzül, incim düzül,
Ölü Məhəmmədin üzüyü barmağımdadı, düzül, incim düzül.

-deyə-deyə, başına gələn qəza-qədəri bir-bir qızlara danışdı.

Ölü Məhəmməd qızın danışdığı sözlərə yaxşı qulaq asıb, işin nə yerdə olduğunu bir-bir öyrəndi. Qız sözlərini qurtarandan sonra, ölü Məhəmməd birdən pərdənin dalından qalxıb üzə çıxdı.

O saat əmr verdi köçdən qalma qızın dərisini soyub, başına qatıq yaxıb, dəli qatırın quyruğuna bağlayıb çölə buraxdılar.

Ölü Məhəmməd qırx gün, qırx gecə toy eləyib, qarının evindəki qızı aldı. Onlar yeyib, içib yerə keçdilər, siz də yeyin, için muradınıza çatın.

QIZIL QOÇ

Bəli, nağıl binasını qoyaq yavaş-yavaş, olum qapında qulunan qarabaş, dövlətli vurur plova şapalaq, kasıb tapmaz bir kasa bozbaş, hə, sizə nə söyləyim, kimnən danışım, qədim əyyamdan.

Belə rəvayət eləyirlər ki, günlərin bir günündə biri varıymış, biri yoxuymuş, bir padşahın aman-zaman, gözünün ağı-qarası birjə oğlu varıymış, adına da Məlik deyərmiş.

Bir gün Məlik kəhər atına minib dərya qırağıynan gedirdi, bir də gördü ki, öz mehtərləriynən bir keçəl suyun qırağında dalaşırlar. Məlik bunları aralaşdırıb, təpindi:

– Ə, nəyiniz artıq düşüb ki, bir-birinizi qırırsınız?

Mehtər dedi:

– Ağa, vallah, mən gördüm ki, dəryanın üzündə bir sandıq o yana-bu yana ləngər vurur. Girdim dəryadan sandığı çıxartmağa, bir də gördüm bu zalım oğlu keçəl özünü yetirdi, başladı ki, sandıq mənimdi, indi onun üstündə dalaşırıq.

Keçəl dedi:

– Yalan deyir, sandığı əvvəlcə mən gördüm, gedib dəryadan onu çıxardanda bu gəlib qolumnan tutdu ki, sandıq mənimdi.

Məlik çıxardı bunların hərəsinə yüz tükən pul verib, sandığı aldı. Bir az gedəndən sonra öz-özünə fikirləşdi:

– Əşi, bir açım görüm bunun içində nə var ki, onu dəryaya atıblar?

Oğlan bu fikirnən sandığın ağzını açdı. Gördü içində bir balaca da sandıq var. Onun da ağzını açdı, gördü bunun da içində bir sandıq var, belə-belə, oğlan üç sandıq açdı, axırıncı sandığın ağzını açanda nə görsə yaxşıdı? Gördü bir qız şəkli var ki, adam baxanda ağı başınnan çıxır.

Qız nə qız, saçları qapqara şəvə kimi, alını ay, zülmətlərə işıq salır, qaşlar elə bil qüdrəti-ilahinin qələmiynən çəkilib, gözlər şəhla, kirpiklər düz yanaxlarına düşür, burnu hindi

findığı, alma kimi yanaqları, lalə kimi dodaqları, ağ mərmərdən incə dişlər, ağ buxaqdan cücü dişlər, gəl məni gör, dərdimdən öl. Məlik şəklə baxan kimi dedi:

– Ya rəbb, görəsən, bu gözəl kimə qismət olacaq?

Oğlan doyunca şəklə baxıb qurtaran kimi özünən getdi. Bir azdan sonra ayılıb şəklə bir də baxdı, genə özünən getdi. Axırda şəkli ürəyinin üstünə qoyub düz getdi hərəmxanadakı qəm otağına. Bura elə bir yerimiş ki, kimin dərdi-qəmi olsaymış girib orda ağlayıb göz yaşı tökərmiş. Bu otaqda hər nə varıymışsa, hamısı qara rəngdə imiş. Oğlan qara paltar geyib düz bir həftə burda qaldı. O qədər ağlayıb ahı-zar elədi ki, gözünün yaşından qucağında şəklin rəngi qaçdı.

Bu əhvalatdan padşahın xəbəri yoxuymuş. Padşah ha gözləyir oğlu gəlib çıxmır. Hər yerə adam saldırıb car çəkdirir, oğlunna bir soraq çıxmır. Axırda gəlib oğlanı hərəmxananın qəm otağında tapırlar. O saat gedib padşaha xəbər aparırlar. Padşah vəziri də götürüb oğlunun yanına gəlir. Görür Məliyin rəngi qaçıb, sap-sarı heyvaya dönüb, ağlamaqdan gözləri şişib dama dönüb, özü də qucağında bir qız şəkli.

– Oğul, nə olub, nə dərdin var?

Məlik əvvəlcə atasından utanıb dərdini demək istəmədi. Atası əl çəkmədi ki, gərək deyəsən. Məliyin əlacı kəsildi, dedi:

– Mehriban ata, mən bu şəklin dərdinnən belə olmuşam. Nə qədər istədim özümü ələ alam, gördüm gücüm çatmadı. Odu ki, gəlib qəm otağına girdim.

Padşah şəklə baxan kimi dedi:

– Oğul, bu firəng padşahının qızıdır. Dünyada ən güclü, mənəm-mənəm deyən padşahlar gediblər o qızı ala bilməyiblər, tamam qoşunlarını qırdırıb qaçıblar. Sonra da firəng padşahı onların torpağını at torbasında daşıdıb. Oğul, mənim firəng padşahına gücüm çatmaz.

Məlik atasınan bu sözü eşidənnən sonra dedi:

– Mehriban ata, sən mənə izin ver, mən özüm təkcə ge-

dim.

Atası oğluna nə qədər dəlildəlayil elədisə də, gördü ona heç nə kar eləmir. Axırda padşah vəziriyənən məsləhətləşib bu qərara gəldilər ki, yüz atlıyanan oğlanı yola salsınlar. Özü də atlıları öyrətdilər ki, hər bir ağacdən beş-onunuz atları sulamaq mahnasıyanan qaçıb dağılırsınız, axırda oğlum baxıb görər ki, tək qalıb, əlacı kəsilər, o da qayıdıb gələr.

Qərəz, padşah oğluna icazə verib onu yüz atlıyanan yola saldı.

Oğlan elə bir küçə getməmişdi ki, birdən keçələ rast gəldi. Gördü dalında bir qom qarğı gedir. Onun qabağını kəsib dedi:

– Keçəl, dəryadakı sandığı, onun içindəki şəkli əvvəlcə sən tapıbsan, indi gərək o qızın özünü də sən tapasan, gəl bu saat mənnən gedək.

Keçəl dedi:

– Ağa, mən nə bilirəm o qız kimdi, haradadı?

Məlik dedi:

– Mən bilmirəm-zad qanmıram, əgər mənnən getməsən, bu saat sənın dərini boğazından çıxardacam.

Keçəl dedi:

– Yaxşı, onda qoy gedim evimizə deyim gəlim.

Məlik bir az da keçələ pul verdi ki, bunu də dədənə, anana verərsən, sən gələncən yeyib dolanarlar. Keçəl qaça-qaça gəldi evlərinə, pulu dədəsinə verib əhvalatı söylədi. Keçəlin dədəsi dedi:

– Gedirsən, cəhənnəmə get, qara gora get. Elə bil burda qalanda dağı-dağ üstə qoyacaydın. Bütün günü qarını açıb-örtməkdən qarınının dabanı yeyilmişdi, gündüzlər çay aşağı, çay yuxarı getməkdən ayağında çarıq dayanmırdı, mağıl indi bir az qulağımız dincələr.

Qərəz, keçəl dədəsindən icazə aldı, anası keçəlin xurcununa bir arpa çörəyi qoyub yola saldı. Keçəl düz gəldi Məliyin yanına. Başladılar yol getməyə. Mənzilbəmənzil, teyyi-

mənazil yol getdilər. Hər bir ağacılıq yol gedənnən sonra keçəl baxıb gördü ki, atlılar elə hey azalır, amma üstünü vurmadı ki, bəlkə tək qalalar Məlik geri qayıda. Bir də Məlik dönüb geri baxanda gördü keçəlnən ikisi qalıb. Keçəl dedi:

– Qoşun bizi qoyub qaçıb, təkçə getməynən biz neyliyə bilərik, gəl biz də qayıdaq.

Məlik dedi:

– Keçəl qardaş, görürəm qaçmaqdan ötəri ürəyin nanə yarpağı kimi əsir, istəyirsən sən də qayıt, mən özüm təkçə gedərəm.

Yaxşı deyiblər keçəl çox bilən olar, bu keçəl lap bəzzatın biriydi, bir altdan yuxarı baxıb dedi:

– Ağa Məlik, yadınnan çıxartma ki, o qızı tapsam, təkçə mən tapacam. Mən sənnən gedəcəm, hər yerdə də sana qahmar duracam, amma bir şərtim var, gərək ona əməl eləyə-sən.

Məlik dedi:

– Keçəl, şərtin nədi?

Keçəl dedi:

– Şərtim odu ki, qızı tapanatan mən nə desəm gərək onu eləyəsən.

Məlik keçəlin şərtinə razı oldu. Bunlar başladılar yol getməyə. Az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, orda aynan, ilnən, burda şirin dilnən, bir də gördülər ki, çörəkləri qurtarıb.

Məlik dedi:

– Keçəl, indi biz neyləyək, çörəyimiz qurtarıb, acınnan ölürük.

Keçəl dedi:

– Anam xurcunuma bir arpa çörəyi qoyub, gəl onu yeyək.

Keçəl çörəyi çıxarıb gördü dəyəməyə dönüb. Çörəyi daşın altına qoyub əzdi, başladılar yeməyə. Məlik ömründə arpa çörəyi yeməmişdi deyən elə bil torpaq yeyirdi. Amma əlacı yoxuydu. Qərəz, arpa çörəyini yeyib qurtarandan sonra

başladılar yenə yol getməyə. Gethaget gedib bir dağa rast gəldilər. Dağı aşıb bir güllük-çəmənlik yerə çatdılar. Bura elə bir yeridi ki, bağı-gülüstan bunun yanında heç nə idi. Burda o qədər gül-çiçək vardı ki, hərəsi min rəngə çalır, ətirinnən adam valeh olurdu. Gül-bülbül, turac-kəklik, qırqovul, bildirçin, tovuz quşu, tutu quşu, hamısı bir-birinə qarışıb. Maral, ceyran, cüyür də lap istədiyən qədər. Burda quş iliyi, can dərmanı, hər nə deyirsən vardı. Bağın lap ortasında bir kərpici qızıldan, bir kərpici gümüşdən bir barigah vardı ki, başı göydə bulutdan nəm çəkirdi. Amma bu barigahın dörd tərəfində elə bir qalaça vardı ki, baxanda adamı vahimə basırdı.

Məlik dedi:

– Keçəl, görürsənmi nə gözəldi, lap ölüb-qalası yerdi.

Keçəl dedi:

– Ağa Məlik, hələ bilmək olmaz, o qalaçadan mənim gözüm su içmir. Ürəyim yaman döyünür, deyəsən, bura gəlməyimizin altını çəkəcəyik.

Hər ikisi yavaş-yavaş getdilər düz qalaçanın qapısına sarı. Elə yenicə qarıya çatmışdılar ki, bir də gördülər bir inilti, nəriltili, gurultu qopdu, bir şaqqıltı oldu, elə bil yer-göy lərzəyə gəldi. Qorxudan Məliknən keçəl gözlərini yumub başlarını aşağı tikdilər.

Qeybdən bir səs gəldi ki, ey şüursuzlar, gözünüzü niyə yumursunuz? Səsə başlarını qaldırıb gördülər qalaçanın darvazaları taybatay açıldı. Qeybdən bir əl gəlib Məliyi, bir əl də keçəli atdan düşürtdü, ikisinin də atını apardı qalaçanın içinə. Bunlar eləcə bir atları, bir də iki əli görürdülər, adam görə bilmirdilər. Bu iki əl atları apardı tövləyə, bunlar da atların dalınca getdilər. Gördülər bu tövlə bir meydan yekəlikdə yerdi, yenə bir neçə əl gəldi, atlara arpa-saman tökdü. Sonra da həməən əllər Məliknən keçəli gətirdilər qalaçadakı barigaha. Məlik gördü burda bir cahı-cəlal var, bir ziynət var ki, öz atasının imarəti bunun yanında daxmaya oxşayır. Bir azdan sonra Məliknən keçəl gördü ki, aftafa-ləyən gəldi. Bunların əllərini

yudular, dəsmalnan sildilər. Sonra süfrə açıldı, ortalığa min cür xuruşda yemək gətirdilər. Hər şey gəlirdi, amma hardan gəlirdi, kim gətirirdi, görükmürdü. Bunlar ac idilər deyən oturub aşdan, dolmadan doyunca yedilər. Sonra yenə iki əl gəlib süfrəni yığışdırırdı. Əllər Məliknən keçəlin qolundan tutub apar-dılar yataq otağına. Qonaqlar soyunub yatdılar. Padşah oğlu Məlik həmi çox yorulmuşdu, həmi də yaman ərkəsöyün böyümüşdü deyən elə başını yasdığı qoyan kimi xorhaxornan düz yeddi gün yuxu aldı. Amma keçəl çox bic idi, fikirləşirdi ki, burda bunları öldürüb eləyərlər. Odu ki, sayıq yatmışdı. Gecədən bir xeyli keçmişdi. Keçəl gördü ki, otağın qapısı taybatay açıldı. İçəri qara əmmaməli, qara əbalı, qara başmaqlı üç dərviş girdi. Dərvişlərin birinin əlində qara təsbəh, birinin əlində qara əsa, birinin əlində qara qəbzəli qılinc vardı. Əlində qılinc olan dərviş dedi:

– Ağa dərvişlər, nə deyirsiniz, bunları qılincdən keçirimmiz? Qorxuram gedib sirmimizi yayarlar.

Əli təsbəhli dərviş dedi:

– O yatan cavan oğlan padşah oğludu. Öldürsən, atası sənnən qanını alacaq. Özü də bu oğlan həməən adamın əmisi oğludu ki, firəng padşahının qızını almaq eşqinə düşmüşdü ala bilmədi, firəng padşahı da onu öldürüb torpağını daşıtdı, tamam vilayətini yernən yeksan elədi. Bu biri də keçəldi, ona hələ ölüm yoxdu. O anadan olanda ölüb-dirilən ulduzun çıxdığı vaxta düşüb. Odu ki, bu keçəl bir dəfə ölüb, yenə diriləcək.

Əli əsalı dərviş dedi:

– Bəs bunları neyləyək?

Təsbəhli dərviş dedi:

– İndi ki bunlar bizə pənah gətiriblər, elə yaxşısı budu ki, onlara kömək eləyək, yazıqdılar.

Elə dərvişin söz ağzından qurtaran kimi keçəl yerdən qalxıb düşdü onun ayaqlarına. Başladı yalvarmağa ki,

– Ağa dərviş, səni and verirəm allaha, bizdən köməyini

əsirgəmə, biz gedirik firəng padşahının qızını almağa, bizə yol görsət.

Dərviş dedi:

– Ey keçəl, sən ki, belə yalvarırsan, onda mən deyim, sən yadında saxla. Səhər sübh tezdən durub, atlara minib gedərsiniz. Qabağınıza əvvəlcə bir dovşan çıxacaq. Bu dovşan o qədər o üzə, bu üzə tullanıb oynayacaq ki, sizin xoşunuza gələcək. Ürəyinizdən keçəcək ki, onu tutasınız, nə badə ona yaxın gedəsiniz, dovşan tamam başdan ayağatan tilsimlidi, sizi tilsimə salar. Dovaşana heç fikir verməyin. Bir az gedənnən sonra qabağınıza bir tülkü çıxacaq. Bu tülkü də bir sehrbaz qarıdı. O yeddi yolun ayrıcında oturub, gəlib-gedənin sirrini öyrənir. Nə badə ona sirr verəsiniz. Özü də tülküdən bir az aralanan kimi düşüb atlarınızın nalını söküb tərsinə nallayarsınız, izi itirib sizi tapa bilməz. Bir az gedəndən sonra bir ahuya rast olacaqsınız, ona da bir az yem töküüb gedərsiniz, amma nə badə onu tutasınız ha. O da tamam tilsimlidi. Bu üç tilsimdən qurtarandan sonra gedib bir dəryanın kənarına çatacaxsınız. Sizin mindiyiniz bu atlar o dəryanı keçə bil-məyəcək. Atların yəhər-yüyənini açıb buraxarsınız meşəyə. Sonra görəcəksiniz ki, dəryanın qırağında bir papaq boyda qapqara şəvə kimi bir daş var. O qara daşın altında bir at ci-lovu var. O cilovu götürüb bir ucunu atarsan dəryaya. Dərya-dan üç ayaqlı bir at çıxacaq, ona minib keçərsiniz suyun o tayına. Amma onu da deyim ki, o daşın balacılığına baxma, onun ağırlığı min batmandı, nə qədər eləsən yerinnən tərpedə bilməzsən. Daşın yanında durub deyərsən:

– Ey qara daş, sən göydən düşdün, yer sənə kömək durdu, sən də mənə kömək dur.

Sözü deyəndən sonra daşı qaldırarsan, cilovu götürərsən. Elə ki, ata minib o tərəfə getdiniz, bir belə qara daş da o tərəfdə var. Yenə cilovu atın başından çıxardıb qara daşın altına qoyarsınız. Atla işiniz olmaz. At quruda gedə bilmir, yenə qayıdıb dəryaya girəcək. Elə ki, o taya çıxdınız, hərəniz də-

mirdən bir çarıq geyib, əlinizə də bir dəmir əsa alarsınız. O qədər gedərsiniz ki, çarıqların dabanı deşilər, əsanın ucu yeyilər, onda həmən yerdə dayanarsınız. Sizə bir küp qarısı rast gələcək, ona pul verərsiniz, firəng padşahının qızını sizə tapıb görsədən.

Dərvişlər sözlərini deyib çıxıb getdilər. Keçəl gedib Məliyi silkələdi ki, oyatsın gördü elə yatıb, elə bil lap ölüdü. Birtəhər oğlanı yuxudan oyatdı. Məlik dedi:

– Ay zalım keçəl, niyə məni yarımçıq oyatdın, yaxşı yuxu görürdüm, sən mənim yerimə olsan, heç ayılmazdın.

Keçəl dedi:

– Ağa Məlik, xoş sənə halına, yatıbsan, dünyadan xəbərin yox. Bilsəydin gecə dərvişlər mənim canıma nə vəsvəsə salmışdılar, onda qorxudan ciyər-öfkən ağzına gələrdi.

Məlik dedi:

– Keçəl, nə dərviş, nə vəsvəsə, sən nə danışırsan?

Keçəl gecə gördüklərinin, eşitdiklərinin hamısını Məliyə söylədi. Amma bircə ahuya rast gəlmək əhvalatını tərsinə danışdı. Yaxşı deyiblər, keçəl bic olar. Qəsdən bu sirri açmadı ki, yoldu, insan çiy süd əmib, birdən demək olmaz, yolda Məliknən sözləri çəp gələr, sonra Məlik keçəli qovar ki, onsuz da sirləri özüm bilirəm. Amma keçəl Məliknən şərt bağladı ki, gərək mən yolda nə desəm, ona qulaq asasan. Özləri də əhd-peyman elədilər ki, gərək möhkəm dost olaq. İki də barmaqlarını çərtib qanlarını qatdılar, qan qardaşı oldular.

Məliknən keçəl evdən çıxdılar ki, atlarını gətirsinlər, gördülər həmən iki əl atları qarının ağzında hazır saxlayıb. Atları minib başladılar yol getməyin binasın qoymağa. Dərviş dediyi kimi yolda əvvəlcə dovşana rast gəldilər, ona fikir verməyib keçdilər, sonra tülkü çıxdı qabaqlarına. Tülkü adam kimi dil açıb bunları nə qədər dilə tutdusa, bir sirr öyrənə bilmədi. Məlikgil bir az tülküdən aralanan kimi atlarının nalını söküb tərsinə nalladılar. Bir az gedib bir ahuya rast oldular. Məlik oxunu yaya qoyub ahunu vurmaq istəyəndə, keçəl

qoymadı. Məlik dedi:

– Sən demişdin ki, axırda rast olduğun ahunu oxnan vurarсан, bəs niyə qoymadın, olmuya sözünnən döndün?

Keçəl dedi:

– Yox, ağa Məlik, mən qəsdən bir şeyi tərsinə demişdim, arxayın ol.

Bunlar bir az da gedənnən sonra gəlib çatdılar həmən dəryanın qırağına. Atların yəhər-yüyənini açıb buraxdılar meşəyə. Keçəl qara daşı qaldırıb altından cilovu çıxartdı; aparıb dəryaya saldı, o saat bir də gördülər ki, bir gurultu, xırıltı, şırıltı qopdu ki, elə bil yer-göy lərzəyə gəldi. Dərya təlatüm elədi, içinnən üç qılçalı bir qara at çıxdı. Keçəl tez cilovu çəkdi, at istədi yenə dəryaya girsin, keçəl cilovu buraxmadı. Bir ənvayi-müsibətnən ikisi də tərkləşib ata mindilər. At özünü vurdu dəryaya, bir göz qırpmı çəkməmiş bunları çıxartdı o taya. Keçəl cilovu atın başınnan açıb buraxdı, at o saat girdi dəryaya, gözdən itdi. Keçəl cilovu bu tərəfdəki qara daşın altına qoydu.

Axtarib özlərinə dəmir əsa, bir də dəmir çarıq tapdılar. Çarıqları geyib dəmir əsanı da əllərinə alıb, çəkib çarığın dabanını, qırıb yerin damarını, günə bir mənzil, teyyi-mənazil, nağıllarda mənzil olmaz, qız əlində güllər solmaz, dərələrdən yel kimi, təpələrdən sel kimi badeyi-sərsər kimi, dağların dabanıynan, yolların qırağıynan, az getdilər, çox dayandılar, çox getdilər, az dayandılar, dərə-təpə düz getdilər, iynə yarım yol getdilər. Bir də baxıb gördülər çarıqlarının dabanı deşilib, əsalarının da ucu yeyilib. Bildilər ki, mənzilə çatıblar. O yana bu yana boylanıb gördülər yaxında bir koma görükür, getdilər ora sarı. Qarını döymək istəyəndə qabaqlarına bir küp qarısı çıxdı. Deyirlər qarılar cürbəcür olurlar. Qarı var mat-matı, qarı var çarğatı, qarı var mamılı-matan, yük üstə yatan, şillaq atan, qarı var plov yeməz, üzü gülməz, dabanı çatdax, baldırı çılpax, ipəyi qarı, köpəyi qarı, yaxası açıx, ombası batıx, tumanı cırıx, dişləri qırıx, işləri fırx, küpə girən, buzov minən, sərçə yeyən.

Bu qarı bunlardan bir az yaxşı idi. Məlik qarını saxlayıb dedi:
– Qarı nənə, qalmağa yerimiz yoxdu, bir gecəliyə bizi allah qonağı saxlayarsanmı?

Qarı dedi:

– Allaha da qurban olum, onun bəndəsinə də, ay oğul, allahdan gizlin deyil, bəndədən nə gizlin, qalmağa yerim var, amma yeməyə çörəyim yoxdu.

Məlik dedi:

– Ay qarı nənə, zərər yoxdu, təki yer olsun, yemək tapmaq hasandı.

Məlik cibinnən bir qiymətli ləl çıxardıb verdi qarıya, dedi:

– Qarı nənə, apar bu ləli xırdala, ayınnan-oyunna al gətir, yeyək.

Qarı ləli görən kimi gözləri az qaldı kəlləsinə çıxsın. Qarı sevinə-sevinə düz getdi şəhərdə bir vəzirgan vardı onun dükanına. Ləli ona verib dedi:

– Vəzirgan qardaş, al buna bir az yemək-içmək ver, qalanını da xırdala qaytar.

Vəzirgan lələ baxıb gördü bu elə qiymətli daşdı ki, bunu xırdalasa pulunu qarı təkçə apara bilməyəcək. Odu ki, dedi:

– Qarı nənə, get yeddi hambal gətir, pulunun artığını apar.

Qarı bu sözü eşidəndə elə bildi ki, vəzirgan onu ələ salır. Qarı öz-özünə, ürəyində dedi:

– Yaxşı, sən ki, məni ələ salırsan, gedib yeddi hambal gətirərəm, özlərinə də tapşıraram sizi vəzirgan çağırır, pulunu da özü verəcək. Vəzirgan bunların pulunu verməz, başlayarlar dalaşmağa, onda mən də qıraxdan durub deyərəm:

Başı-başa,

Dırnaq daşa,

Siz dalaşa,

Mən tamaşa.

Qarı bu fikrən gedib yeddi hambal çağırdı. Vəzirgan hambalların dalına yeddi kisə pulnan şey yüklədi. Qarı gördü xeyira, vəzirgan düz deyirmiş. Qarı hambalları gətirdi evinə, yüklərini boşaltdı. Hamballar pullarını aldılar, çıxıb getdilər.

Məliknən keçəl qarını dilə tutub qılığına girdilər. Keçəl dedi:

– Qarı nənə, bizim bir işimiz var, əgər onu düzəltsən, sənə o qədər ləl-cavahirat verərik, onu xırdalasan, pulunu yığıb-yığışdıra bilməzsən.

Qarı dedi:

– Oğul, elə bu verdiyiniz pul da mənim bəsimdi. Nəyimə lazımdı, bu gün-sabah ölüb gedəcəm, vərəsəm yox, zadım yox. Deyin görüm mənə nə istəyirsiniz?

Keçəl dedi:

– Biz firəng padşahının qızını gətirmək istəyirik, amma bilmirik necə gedək, nə eləyək?

Qarı dedi:

– Oğul, burdan gedərsiniz düz bazara, orda bir nəccar var, axtarib onu taparsınız. Bu siz deyən açar, qarı qayıran nəccarlardan deyil, o taxtadan, dəmirdən at, qoç, quş düzəldir, özü də içinə yay qoyur, piçini buranda at qaçır, qoç oynayır, quş uçar. Gedib ona deyərsiniz ki, sizə qızıldan bir qoç qayırar, altdan da içinə adam girməyə qarı qoyar. Nəccar qızıl qoçu düzəldəndən sonra gətirərsiniz yanıma, dalısını mən evdə sizə öyrədərəm.

Qarı sözünü deyib qurtaran kimi Məliknən keçəl gedib həməni nəccarı tapdılar. Böyük bir minnətdən, yalvar-yarışdan sonra nəccarı razı saldılar ki, bir qəşəng qızıl qoç düzəltsin. Nəccar üç günün içində qızıldan-gümüşdən bir qoç düzəltdi ki, adam baxanda ağı başınan çıxırdı. Bu qoça ləl-cavahiratdan, yaqutdan, mirvaridən o qədər bəzək-düzək vurmuşdu ki, gün kimi par-par parıldayırdı. Məliknən keçəl nəccara çoxlu daş-qaş verib qoçu gətirdilər evə. Qarı qoçu görüb dedi:

– İndi bilin və agah olun. Bu qoçun içi boşdu, altdan qa-

pağı var. Məlik girər qoçun içinə, orda onun piçi var, keçəl də qıraxdan qoçu başlayar danışdırıb oynatmağa. Elə ki, keçəl deyəndə qızıl qoçum oyna görək. O saat Məlik qoçun piçini burar, həmi qoç oynayar, həmi də içəridə özü hay-küy salar. Ancaq qoçu firəng torpağında səbz deyilən bir meydan var, orda oynadarsınız. Camaat hamısı yığılar qoçun başına. Bu səs-soraq gedib çatar padşahın qızının qulağına, o qoçu sizdən pulnan alar. Onda Məlik qoçun içində qalar. Gecə qız yatanda qoçun içinnən çıxıb qızı görər.

Qarı hər şeyi öyrədəndən sonra dedi:

– Bala, Məlik, gəl bir qoçun içinə gir, vara-vurd eləyək, görək yerləşirsənmi?

Məlik qoçun qarnına girdi, qapısını bağladı. Keçəl də qoçun ipini çəkə-çəkə onu o ki, var oynatdı. Qarı gördü işlər yaxşıdı, dedi:

– Oğul, daha yubanmaq vaxtı deyil, yolçu yolda gərək, durun gedin həmin meydana, dediklərimin hamısını eləyin.

Məlik çıxarıb qarıya iki dənə də qiymətli ləl verdi, dedi:

– Al bunları da xırdala, ömrünün axırına kimi yesən qurtarmaz.

Qarı dedi:

– Oğul, sən ki, məni dünya malından qəni elədin, sənə dua eləyəcəyəm, işin rastına düşsün. Bir də oğul, heç fikir eləmə, bu keçəl nə qədər sənənin yanında işin düz gətirəcək, o keçəlin qaraçuxası hələ qabaqda gedir. Odu ki, sənə də qorxu yoxdu.

Bəli, Məliknən keçəl qızıl qoçu götürüb başladılar getmək binasın qoymağa. Gethaget, gethaget, gəlib çatdılar səbz meydanına. Məlik girmişdi qoçun içinə, keçəl də minbir hava çalib qoçu oynadırdı. Qoçun tamaşasına o qədər camaat yığışmışdı ki, ağac atsan yerə düşməzdi.

Həmin gün Firəng padşahının qızının qarabaşı da bazara şey almağa getmişdi, gördü hamı səbz meydanına gedir, o da

getdi, adamları yara-yara birtəhər qabağa çıxdı. Qoçun oynamağını görəndə heyran qaldı. Qız qoça o qədər tamaşa elədi ki, bir də gördü qaranlıq düşdü. Tez qaça-qaça gəldi xanımın yanına. Xanım qarabaşın gec gəlməyinnən qəzəblənmişdi, dedi:

– Mən səni şey almağa göndərmişəm, gedib gecənin yarısı gəlirsən, gör sənə başına nə iş gətirəcəm?

Qarabaş xanımın əl-ayağına döşənib dedi:

– Xanım, əgər mən görəni sən də görsəydin, gec gələrdin.

Xanım dedi:

– De görüm nə görübsən?

Qız səbz meydanında keçəlin qoç oynatdığını elə şirin-şirin söylədi ki, xanımın da xoşuna gəldi.

Gecəni yatdılar, səhər tezdən hələ camaat yığışmamış padşah qızı başının dəstəsi qırx incə belli qıznan gəldi səbz meydanına.

Keçəl gördü ki, qırx incə belli qız gəldi, bunların içində bir gözəl var ki, adam baxanda ağı başınnan çıxır. Tez əyilib qoçun qulağına dedi:

– Məlik, gözünü sil əməlli bax, deyəsən, sənə dediyin qız özü gəlib çıxıb.

Qoçun göz yerində iki deşik varıydı. Məlik ordan baxıb gördü ki, qız nə qız, elə bil allah-taala onu xoş gündə, xoş saatda yaradıb. Aya deyir sən çıxma, mən çıxım, günə deyir sən çıxma, mən çıxım, gəl məni gör, dərdimnən öl. Can alan, incə miyan, nazik bədən, sünbül nişan, aşiq öldürən, rəng solduran nazənin sənəm, qaşlar qara, elə bil qüdrəti-ilahinin qələmiynən çəkilib, gözlər qara, kirpikləri yaydan çıxmış ox kimi, burnu hind fındığı, saçlar qapqara şövə kimi, incə belli, sərvi boylu, şux duruşlu, ceyran yerişli, maral baxışlı, ləbləri gülün yarpağı kimi, yanaqlar yaqutun qıraqları kimi, elə bir qar üstə qan çilənib, dişlər inci-mirvari kimi.

Məlik qızın üzünə baxan kimi, elə bil qızın iki kirpiklərinə bir cüt ox ayrılıb düz dəydi oğlanın ürəyinin başınnan.

Keçəl nə qədər oxudusa, gördü qoç oynamır. Bildi ki, Məlik qızı görüb ürəyi gedib. Bu tərəfdən də padşah qızı keçələ dedi:

– Bəs qoç niyə oynamır?

Keçəl dedi:

– Xanım, qoçum bu gün su içməyib, susuzdu, odu ki, oynamır, indi su verərəm içər, sonra oynayar.

Tez keçəl qoçun ağzından bir qab su tökdü ki, Məlik ayılsın. Birtəhər onu ayıltı, dedi:

– Məlik, sən neyləyirsən, qız gözləyir. Özünü toxtat.

Məlik yarı dilnən, yarı himnən başa saldı ki, qızı görüb özümən getmişdim. Qərəz, bir az keçəndən sonra Məlik özünə gəldi, dedi:

– Ölmək, ölməkdi, xırıldamaq nə deməkdi!

Başladı dünənkindən də yaxşı oynamağa. Qoç xanımın çox xoşuna gəldi, keçəli çağırıb dedi:

– Keçəl, sənə yüz tümən verərəm, qoçu ver aparım, bir neçə gün bizdə oynasın.

Keçəl dedi:

– Xanım, verərəm, amma şərtim var, gərək ona razı olasan. Gərək qoçu heç yerə buraxmayasan, təkçə öz otağında saxlayasan, gündə də onun qabağına bir qab aş, bir parç da su qoyasan.

Xanım dedi:

– Ay sağ olmuş, mənim əlimdə o nədi ki, lap gündə ona o qədər aş verərəm ki, heç ömründə görməmiş ola.

Xanım keçələ yüz tümən verib dedi:

– Keçəl, di qoçu götür gedək.

Keçəl qoçu apardı düz xanımın otağına, özü çıxıb gəldi şəhərdə bir karvansarada qaldı.

Məlik qızın eşqindən qoçu o qədər oynatdı ki, tamam yoruldu. Axşamatan qız qoça tamaşa elədi, çox xoşuna gəldi. Qız çörəyini yedi, bir boşqab da aşdan qoçun qabağına qoydu. Xanımlar, qarabaşlar yer saldılar, padşah qızı soyunub girdi

yerinə yatmağa. Gecədən bir xeyli keçmiş Məlik gördü ki, acıb, qoçun içinnən çıxıb boşqabdakı aşı ədəb-ərkənnən yedi, bir parç da su içdi. Məlik ayağının ucunda, yavaş-yavaş gəldi qızın yanına, əyilib al yanaxlarınnan bir cüt öpüş alıb çəkildi, gedib girdi yenə qızıl qoçun içinə.

Səhər açıldı, qız yuxudan oyandı, baxıb gördü qoçun qabağındakı aşı yeyiblər. Elə bildi ki, onu qızlar yeyib. Qarabaşları çağırıb dedi:

– Deyin görüm, bu qoçun qabağındakı aşı kim yeyib?

Qızlar hamısı and-aman eləyib dedilər:

– Xanım, vallah, bizim xəbərimiz yoxdu.

Qarabaşlar gedənnən sonra xanım güzgüyə baxıb gördü yanaqlarına ləkə düşüb. Qaldı məəttəl ki, görəsən bu nə olan işdi. Qız qızıl qoçdan şübhələndi. Öz-özünə dedi: Bu gecə gərək qoçu güdəm.

Axşam oldu, yatmaq vaxtı gəldi. Qız soyunub yerinə girdi. Qarabaşlar qoçun qabağına bir nimçə aş, bir parç su qoyub getdilər. Padşah qızı özünü yuxululuğa vurdu. Bir də gördü qoçun içinnən bir gözəl oğlan çıxdı, oturub mərifətlə aşı yedi, üstən də bir parç su içdi, sonra da yavaş-yavaş, ayağının ucunda yeriyyə-yeriyyə gəlib əyildi ki, qızın üzünən öpsün. Birdən qız sıçrayıb yerdən qalxdı, dedi:

– Əyə, zalım oğlu, bura quş quşluğuynan uçub gələ bilmir, sən kimsən, nəçisən, bu saat cəlladları çağıraram, səni yetmiş yeddi şaqqa edərlər.

Məlik dedi:

– Ey nazənin mələk, mən elə bura gəlmişəm ölməyə, sənin yanında ölmək mənə hər şeydən artıqdı.

Məlik belindən xəncərini siyirib dedi:

– Xanım, sən heç zəhmət çəkib cəllad-zad çağırma. Mən sənin yolunda bu saat burda özümü öldürərəm, sənə xoş olar.

Qız dedi:

– Oğlan, hələ bir əl saxla, söylə görüm bura niyə gəlib-sən, niyə özünü öldürürsən?

Məlik şəkli tapdığı vaxtdan ta bu günə kimi olan işlərin hamısını bir-bir söylədi, sonra da dedi:

– Ey gözəl qız, mən sənin dərdinnən dəli-divanə olmuşam, ya gəl mənə, ya da özümü burda öldürəcəm.

Qız gördü ki, oğlan, deyəsən, əsil nəcabətli adama oxşayır; özü də sür-süfətdən də pis deyil, odu ki, razı oldu. Belə qərara gəldilər ki, qaçsınlar.

Səhər açıldı. Keçəl gəldi ki, xanımnan qoçun pulunu alsın, içəri girib gördü, Məlik qoçun içindən çıxıb qızla söhbət eləyir. Məlik keçəli görən kimi dedi:

– Keçəl, hazırlaş, sabah tezdən qızı götürüb xəlvət aparacaq.

Bu xəbəri eşidəndə keçəl sevindiyyindən bilmədi neyləsin.

Qız keçələ bir dəst zər-zibadan paltar geydirib axşamüstü göndərdi padşahın ilxıçısının yanına, əlinə də bir namə yazıb verdi ki, bu adama üç yaxşı at verərsən gətirər. Keçəl gedib naməni baş mehtərə verdi. Mehtər ən yaxşı atlardan üçünü seçib verdi keçələ. Qızın Məlik də vəzndən yüngül, qiymətdən ağır şeyləri götürüb çıxmışdılar yola keçəlin qabağına. Yolda bunlar rastlaşdılar, hərəsi atın birinə minib başladılar getməyə. Gəlib çıxdılar şəhərin qırağına. Şəhərin dörd tərəfi hündür hasarnan hörülmüşdü. Şəhər darvazalarının ağzında çoxlu qoşun var idi, buradan keçmək mümkün deyildi. Hərəsi əlinə bir qılnc keçirdi, başladılar vuruşmağa. Gördülər qoşunu qırmağın qurtarmaq olmayacaq. Odu ki, qapıçıları öldürüb qaçdılar. Firəng padşahına xəbər getdi ki, ey taxtı tarac olmuş, nə durubsan, qızını qaçırdılar. Padşah bütün qoşuna əmr elədi ki, yerdə də olsa, göydə də olsa, gərək onları tutub gətirəsiniz.

Məlikgil ata suvar olub quş kimi uçmaqda olsun, qoşun da onları qovmaqda, gəlib Məlikgil yenə həmin dəryaya çatdılar. Qız gördü qoşun elə yetirhayetirdi. Odu ki, dedi:

– Ey Məlik, görürsənmi atamın qoşunu cinni Cəfər qoşunu kimi gəlir, bizə çatan kimi səni öldürəcəklər, indi nə

eləyək?

Keçəl dedi:

– Xanım, qorxmayın, mən ölməmişəm ki, bu saat sizi keçirərəm dəryanın o tərəfinə, qoşun hamısı gəlib qalar bu tərəfdə.

Keçəl sözünü qurtaran kimi gedib qara daşı qaldırdı, altındakı cilovu çıxardıb atdı suya, o saat üç ayaxlı at dəryadan çıxdı, üçü də atın belinə minib dəryanı keçdilər. Qoşun özünü o vaxt yetirdi ki, bunlar dəryadan çıxmışdılar.

Keçəl dəryanın o tərəfinə çıxandan sonra cilovu aparıb yenə qoydu qara daşın altına. Bir az piyada yol getmişdilər ki, bir də gördülər əvvəlki meşəyə buraxdıqları atlar budu göy çəməndə otlayırlar. Tez keçəl öz atına mindi, Məlik də öz atına minib qızı tərkinə aldı. Başladılar getməyə, gəlib çıxdılar həməən dərvişlərin qalaçasına. Elə qalaçanın qapısına yaxınlaşan kimi yenə iki əl gəlib bunların atlarını apardı töv-ləyə, özlərini də evə. Bunlara yemək-içmək gəldi, yeyib qur-tarandan sonra yer salındı, girib yatdılar. Bütün bu işləri iki əl görrüdü, adamlar özləri gözə görünmürdülər. Məliknən qız o qəddər yorğun idilər ki, başlarını yasdığa qoyan kimi daş kimi yatdılar. Keçəli də yaman yuxu tuturdu. Gördü o da yatacaq, tez baş barmağın çərtib içinə duz basdı, barmağının ağrısından yata bilmədi. Amma gözünü yumub özünü yuxululuğa vurmuşdu, bilirdi ki, yenə dərvişlər gələcək. Gecədən xeyli keçmiş bir də gördü qapılar taybatay açıldı, əvvəlcə əlində təsbeh olan dərviş, sonra əsalı dərviş, lap axırda da əlində qılınc olan dərviş içəri girdilər.

Dərvişlər bir salavat çevirib əyləşdilər. Əli qılıncı dərviş gəlib bunların hərəsinin başının üstündə üç dəfə qılıncını endirib qaldırdı. Gördü hamısı yatıb, keçəl də gözünün birini yumub o biri gözünün ucuynan baxırdı. Bu dəfə də əli qılıncı dərviş dedi:

– Gəlsənə bunları öldürüm, qızı da əllərinən əlaq?

Əli təsbehli dərviş dedi:

– Sən bu insafsızlığın deyəsən, əl çəkməyəcəksən. Bu yazıqlar nə zülmən gedib qızı gətiriblər, hələ innən belə də başları nə bəlalər çəkəcək, yenə də onlardan əl çəkmək istəmirsən.

Elə dərviş bu sözü deyən kimi keçəl yerindən sıçrayıb tutdu onun ətəyinnən, yalvar-yarış eləyib dedi:

– Ağa dərviş, səni and verirəm o qibləyə, de görüm bundan sonra bizim başımızda nə iş var?

Dərviş dedi:

– Oğul, siz burdan gedənnən sonra Məlik bu qıznan toy eləyib səni yaddan çıxardacaq, amma sən acıq eləmə, dostluqda möhkəm ol, səbr elə, axıratan onnan üz döndərmə. Toy gecəsi birtəhər özünü sal onların gərdəyinə. Özü də al sənə bir sehirli qılınc bağışlayıram, bunu da həmişə üstündə gizlət, elə ki, gərdəyə girdin, Məliknən qız yatıb yuxuya gedənnən sonra görəcəksən ki, çıraqdan bir çırtıdağ atıldı. Çırtıdağ yerə düşən kimi getdikcə böyüyüb, yekə bir əjdaha olacaq. Bu qılıncnan həməən əjdahanı iki bölüb öldürərsən. Əjdahanın bir parçası su çarhovuzuna, bir parçası da padşahın taxtının altına düşəcək. Məlik yuxudan ayılıb elə biləcək ki, onu öldürüb qızı aparmağa gəlibsən. Odu ki, səni tutub zindana saldıracaq, sonra da asdıracaq. Sən bu işlərin heç birini gərək söyləməyəsən Məlikə, söyləsən daş olacaqsan.

Dərviş sözünü qurtarıb yoldaşlarını da götürüb getdi.

Səhər açıldı, keçəl Məlikə heç nə demədi, yol başlayıb gəldilər öz vilayətlərinə. Məliyin atası oğlunun gəldiyini eşidib böyük şadlıq elədi, toy çaldırdı, qonaqlıq düzəltdi, qızı oğluna aldı. Toy gecəsi oğlan gəlinin gərdəyinə girəndə keçəl özünü birtəhər ora saldı. Qıznan oğlan yatannan sonra keçəl gördü doğrudan da dərviş dediyi əjdaha peyda oldu. Əjdaha nə əjdaha, heç düşmənimə də rast olmasın, başı dam boyda, dili beş arşın, buynuzları nizə kimi, ağızınnan bir od püskürdü ki, elə bir dəmirçi kürəsidi. Əjdaha ağızını açdı ki, keçəli çəksin kamına, keçəl gördü lüppültüynən gedir, tez qılıncı siyirib

ilişdirdi əjdahanın ağzından. Əjdaha o saat iki parça oldu. Dərviş deyən kimi hər parçası gedib bir yerə düşdü.

Məlik ayılıb başının üstündə keçəli gördü. Ondan nə soruşdusa, keçəl cavab vermədi. Məlik keçəldən şübhələnib onu zindana saldırdı. İş o yerə gəldi ki, keçəli asası oldular. Onu dar ağacının yanına gətirib kəndiri boynuna salanda Məlik dedi:

– Keçəl, ürəyində nə sözün varsa de!

Keçəl dedi:

– Məlik, əgər mən sözümü desəm daş olacam, deməsəm də öldürəcəklər.

Camaat hay-küy saldı ki, gərək keçəl sözünü desin.

Keçəl başladı dərvişlərin öyrətdiyi sözləri, özünün gördüyü işləri bir-bir danışdı. Keçəl sözünü qurtaran kimi dönüb oldu bir qara daş. Camaat buna məəttəl qaldı, həm də keçələ yazıqları gəldi.

Qız gördü ki, keçəl yoldaşlıqda sədaqətli, mərd adamdı. Amma əri Məlik namərdlik eləyib. Odu ki, dedi:

– Məlik, əgər keçəli təzədən dirildib adam eləməsən, sənən boşanıb gedəcəm atamın yanına.

Məlik dedi:

– Yaxşı, indi mən neyləyim?

Qız dedi:

– Necə ki, keçəl sənənin yolunda cəfa çəkib, sən də onun yolunda əzab çək, get dərvişlərin yanına, gör onlar bir çarə tapa bilərlərmi?

Məlik əlacsız qalıb yol başladı üç dərvişin qalaçasına getməyə. Gethaget, gəlib çatdı həmən tilsimli qalaçaya, əzab-əziyyətlə dərvişləri tapıb onlardan kömək istədi. Əli əsalı dərviş dedi:

– Məlik, sən namərd adamsan, keçəl sənə o qədər yaxşılıq elədi, əvəzində sən onu asdırmaq istədin, mən sənə kömək eləyə bilmərəm.

Məlik üzünü qılıncı dərvişə tutub onnan kömək istədi.

Bu dərviş də dedi:

– Yoldaşına xain çıxan adama mən bircə kömək eləyə bilərəm ki, onun başını bədənindən ayıram, ölüb canı qurtara.

Məlik işləri belə görəndə gözləri yaşardı, tutduğu işə peşiman oldu. Əli təsbehli dərviş dedi:

– Məlik, mən sənə kömək eləyəyəm, amma gərək necə ki, keçəl sənənin yolunda cəfa çəkmişdi. Sən də onun yolunda canından keçəsən, onda dostluğun qədrini bilərsən.

Dərviş dedi:

– Mən keçəli dirilməyin sirrini sənə deyərəm, amma bir şərtim var, gərək onu yerinə yetirəsən, sonra mən o sirri deyəm.

Məlik dedi:

– Şərtin nədi?

Dərviş dedi:

– Sən gərək gedib, qiblə tərəfdə bir şəhər var adına Yəmən şəhəri deyirlər. Orda Əhmədlə Məmməd adında iki dost var, onların sirrini öyrənib gəlib mənə deyəsən, sonra da mən sirrimi deyəcəm.

Məlik dərvişlərin yanından çıxıb başladı yol getməyə. Az getdi, çox getdi, dağlar aşdı, dərələr keçdi, gedib Yəmənə çatdı. Gördü şəhərin kənarında bir çoban qoyun otarır. Məlik yavaş-yavaş çobana yaxınlaşıb, soruşdu:

– Ay çoban qardaş, bəlkə sən biləsən, buralarda Əhmədnən Məmməd adında iki dost var, onlar harda olurlar?

Çoban dedi:

– Elə mən onların qoyunlarını otarıram. Odu bax, o uzaqda görünən hündür imarət onlarındır.

– Məlik bir xeyli gedib, həmənin yerə çatdı. Qapını döydü. Qarıya Əhməd özü çıxdı. Məlik xəbər aldı:

– Bura kimin evidi?

Əhməd dedi:

– Mənim.

Məlik dedi:

– Mən qərib adamam, qalmağa yerim yoxdu, özü də siznən işim var. Məni bir gecəliyə qonaq saxlarsanmı?

Əhməd dedi:

– Qardaş, qonağa gözüüm üstə yerim var, buyurun içəri.

Əhməd qonağı apardı evə. O üzdən-bu üzdən söhbət eləyənnən sonra ortalığa yemək gətirildi. Əhməd qonağa yemək təklif elədi. Məlik əlini süfrəyə uzatmadı. Kişi nə qədər elədisə, Məlik yemədi. Əhməd dedi:

– Niyə mənim çörəyimi yemirsən?

Məlik dedi:

– Qardaş, allahdan gizlin deyil, bəndədən nə gizlin. Mən gəlmişəm sənnən dostun Məmmədin sirrini öyrənəm, əgər bu sirri deməsən əlimi süfrəyə uzadan deyiləm.

Əhməd gördü ki, qonağı çox tərs adamdı, sirri deməsə, əlini süfrəyə uzatmayacaq. Odu ki, dedi:

– Ey qonaq, mənim sirrimi öyrənməkdən nədi məqsədin? Düzünü desən, sirrimi sənə açaram.

Məlik bütün başına gələn əhvalatları biz sizə söylədiyimiz kimi söylədi. Əhmədin qonağa yazığı gəldi, dedi:

– Qardaş, mütəkkəyə dirsəklən, mən öz sirrimi sənə açım.

Məlik mütəkkəyə söykərib Əhmədə qulaq asırdı. Əhməd deyirdi:

– Qardaş, mənim cavanlıqda çoxlu dostlarım varıydı. Gündə bir dostumnan keyf çəkib gün keçirərdim. Bir gün atam dedi:

– Oğlum, sənin bu qədər dostun var, heç onları bir sınayıbsanmı?

Mən dedim:

– Ata, yox, mən bilirəm ki, onlar mənim yaxın dostlarımdı. Görmürsənmi hər gün gəlirlər yanıma, məni güldürürlər, darıxmağa qoymurlar, özlərindən də heç bir pislik görməmişəm.

Atam dedi:

– Oğul, sən hələ uşaqsan, adam hər üzünə gülənə dost deməz. Onların çoxusu yemək dostudu, indi az-çox dövlətimiz var. Çibin şirəyə yığılan kimi onların da çoxu yeməyə-içməyə gəlir, gülür, danışır, sən də elə bilirsən ki, səni istəyib gəlirlər. Sən gəl bir-bir bu dostlarının ürəyini sına.

Atamın bu sözünnən sonra günlərin birində bir qoyun öldürüb saldım bir çuvala, ağızını da bağlayıb aldım dalıma, axşam şər qarışanda düşdüm qapı-qapı bu dostlarımin evinə, qapını döyüb dostumu çağırdım. Dostum qapıya çıxanda çuvalı yerə qoyub dedim:

– Ey mənim dostum! Bu gün əlimnən bir xata çıxıb, vurub padşahın adamlarınnan birini öldürmüşəm. İndi onun meyidini bu çuvala salıb gətirmişəm ki, sizdə gəzlədəm, sən nə deyirsən?

Dostum qaş-qabağını töküb dedi:

– Vallah, doğrudu, mən sənnən dostam, amma belə şeyləri mən evimə qoya bilmərəm. Qorxuram üstü açılar, padşah dərimə saman təpər.

Mən nə qədər yalvar-yapış elədim sə, dostum razı olmadı, axırda qapını üzümə bağlayıb dedi:

– Canım, əl çək yaxamnan, qələt eləmədim ki, sənnən dost oldum, indi olmuram.

Çuvalı dalıma götürüb bütün dostlarımin qapısına getdim. Əhvalatı söyləyən kimi hamısı qapını üzümə bağlayıb məni qovdular. O gecə düz otuz doqquz dostumun evinə getdim, heç biri məni evinə yaxın qoymadı. Kor-peşiman qayıdıb gəlirdim evimizə, birdən yadıma düşdü ki, yolun qırağında mənim bir köhnə tanışım var. Onunla o qədər də yaxın deyildim. İstədim bunun qapısını döyəm, ürəyimə gəldi ki, gecə-gündüz evimdə yeyib-içən dostlarım mənim bu dar günümdə mənə yiyə durmadı, bu mənə necə yiyə durar? Birdən "lənət şeytana" deyib, qapını döydüm, incəvara kişi özü çıxdı. Salamlaşdı dedim:

– Vurub padşahın bir adamını öldürmüşəm, indi onu

gizlətməyə yer tapmıram, gəlmişəm sənün üstünə ki, mənə bir köməklik eləyəsən.

Kişi dedi:

– Əvvəla, sən adam öldürməkdə çox pis iş görübsən. Daha olan olub, keçən-keçib, indi gərək sənə kömək eləyəm.

Kişi bel, külüng götürüb dedi:

– Düş qabağıma, gedək meyidi şəhərin qırağında bir yerdə basdıraq.

Biz ikimiz də yol başlayıb getdik. Bir az gedənnən sonra kişi çuvalı mənəndən aldı ki, sən yorulubsan, ver bir az da mən götürüm. Mən çuvalı vermək istəmədim, amma zornan əlimdən aldı. Gedib bir balaca arxın qırağına çatdıq. Bu arxın böyründə çuxur qazıb çuvalı yerə basdırdıq, üstünü torpaqlayandan sonra kişi dedi:

– Dostum, gəl bu arxı bir balaca bəridən qazax, su düz meyidin üstünnən axsın. Heç kimin ağına gəlməsin ki, burda bir şey var.

İkimiz də arxı bir azca bəridən qazıb əydik, su düz qazdığımız yerin üstünnən getdi. Sonra mən kişidən çox razılıq elədim, qayıtdım evimə. Sabah açıldı, getdim həmən dostumun yanına ki, ona yenə razılıq eləyəm. Dedilər evdə yoxdu, filan bəyin toyuna gedib. Öz-özümə fikirləşirdim ki, bu dostluqda sədaqətli adama oxşayır. İndi də qoy bunun söz saxlayan olub-olmamasını yoxlayım. Odu ki, düz getdim həmən dostum gedən toy məclisinə. Gördüm şəhərin nə ki, mənəm-mənəm deyən adamları var, hamısı burdadı. Düz girdim içəri, gördüm dostum yuxarı başda əyləşib. Dostumun adı Məmməd idi. Səsimi boğazıma salıb dedim:

– Ə, sənün atan belə, anan belə, bir çıx eşiyə, gör sənün başına nə oyun gətirəcəm.

Dostum mənim bu sözümnən heç keyfini də pozmadı, dedi:

– Ə, Əhməd, yeri get, arxayın ol, söymürsən, nə istəyirsən de, qorxma demərəm ki, su nəyin üstündən axır.

Mən dostumdan bu sözü eşidən kimi başa düşdüm ki, bu çox möhkəm adamdı.

O günnən Məmmədə məhəbətlim bir idisə, oldu min. Gediş-gəlişimiz günü-günnən artdı. Bir gün Məmməd yenə bizə gəlmişdi, oturmuşduq küləfirəngidə çay içirdik. Birdən küçədən mənim nişanlım anasıynan getdiyi yerdə Məmməd onu gördü. Məmməd bu barədə mənə bir kəlmə də söz deməyib birdən-birə çıxıb getdi. O günnən mən onu həmişə fikirli görürdüm. Nə qədər eləyirdim dərdini mənə demirdi. Axırı bir gün xəncəri çıxardıb dedim:

– Əgər dərdini mənə deməsən, özümü öldürəcəm.

Məmməd gördü doğrudan da mən xəncəri soxacam qarnıma. Odu ki, dedi:

– Əhməd, allahdan gizlin deyil, bəndədən nə gizlin, sizin küləfirəngidə oturanda küçədən bir qız keçirdi, onun məhəbbətini salmışam ürəyimə, indi dözə bilmirəm.

Mən o saat başa düşdüm ki, Məmməd mənim nişanlımı görübdür.

Heç bu işin üstünü vurmadım, dedim:

– Məmməd, bu nə çətin işdi ki, sən fikir çəkirsən? Bir həftəyətən o qızı sənə alaram.

Məmmədi sakit eləyib düz gəldim evə. Ata-anama əhvalatı söylədim ki, bəs belə, dostum Məmməd mənim nişanlı-ma aşiq olub, mən gerek qızı ona verəm. Ata-anam nə qədər dedilər ki, ay oğul, elə də iş olar? Gəl sən bu sövdadan əl çək!

Xəncəri çəkib dedim:

– Vallah, bu işi Məmmədə bildirsəniz, özümü öldürəcəm. Ata-anam qorxub sakit oldular. O günnən toy tədarükünü gördük. Sabah toydu deyəndə, atamnan-anamın dərdədən ürəkləri partladı, öldülər. Qohum-qardaş yığışdı, başladılar ağlaşmaya. Məmməd bilməsin deyin, mən adamlara tapşırıdım ki, yası saxlayaq toydan sonraya, hər kəs ata-anamın öldüyünü Məmmədə bildirsə, onun başını bədənindən ayıracam.

Səhər açıldı, Məmmədin heç nədən xəbəri yox idi, toy

başlandı, qızı gəlin apardıq. Sonra gəlib xəlvətçə, səssiz-küysüz ata-anamı dəfn elədim.

Bu əhvalatı nişanlıma da dedirdirmişdim. O da Məmmədə bu haqda heç nə demirdi. Amma qız xiffətdən dura bilmirdi. Odu ki, Məmmədə dirənir ki, mən bu şəhərdə qalmaq istəmirəm, gəl köçək ayrı bir yerə gedək. Belə bir iş elə bil Məmmədin də ürəyinnən imiş. Ev-eşiklərini satıb, ata-anasını, bacısını da götürüb köçürlər özgə bir vilayətə.

Aradan bir müddət keçdi. Gördüm ki, mənim nişanlımı öz əlimnən özgəsinə verməyimi hamı bildi, başladılar mənə rişxənd eləməyə. Bu sözə dözə bilmədim. Bir bacım qalmışdı, onu da götürüb getdim özgə vilayətə. Düşdüm qəribçiliyə, heç yerdə iş-güc tapmadım, əlimdə olan pul-param da qurtardı, cır-cındır paltarın içində qaldım. Bir də öyrəndim ki, dostum Məmməd bu şəhərdə olur. Yeməyə bir tikə çörəyimiz yox idi, mən cəhənnəmə, bacım acınnan taqətdən düşmüşdü. Fikirləşdim ki, gedim heç olmasa Məmmədi tapım. Gördüm arvadın çıxıb gedirlər. Yavaşca onu bir yana çəkib dedim:

– Qardaş, hal-qəziyyə gəlib bu şəhərə çıxmışam, pulum, yerim yoxdu, mənə bir az əlbərcu ver.

Gördüm Məmməd heç üzümə da baxmaq istəmədi, eləcə çıxarıb beş-on tümən pul verdi, sonra çıxıb getdi. Mən Məmmədi belə soyuq görəndə istədim pulunu təpəsinə vurum, fikirləşdim ki, bacım yazıq acınnan ölür, heç olmasa bu pula bir az şey-şüy alım aparım yesin.

O gecə gedib bacı-qardaş karvansarada qaldıq. Səhər tezdən bir də gördüm bir arvadla bir cavan qız gəlib mənə dedilər:

– Oğul, görürəm siz qərib adama oxşayırsınız. Bizim burda yeddi otağımız var. Hamısı boşdu, gedək siz də olun mənim uşaqlarım, ana-bala kimi bir yerdə dolanaq.

Mən gördüm ki, buralarda onsuz da ev-zad tapmaq mümkün deyil, bir də yeməyə heç nə tapmıram, evə pulu hardan tapacam. Razi oldum, durub arvadın evinə getdik. O günənən

arvad bizə öz uşaqları kimi baxdı.

Bir gün evdən çıxıb bazara gedirdim. Bir də gördüm bir qoca kişi qabağımı kəsib dedi:

– Oğul, mən sənın atana on iki kisə qızıl borcluydum, indi öyrənmişəm ki, o ölübdü, sən də onun oğlusan. Odu ki, al, bu pullar sənə çatacaq.

İstədim almayam, kişi əl çəkmədi:

– Oğul, elə şey olmaz, mənı kişinin yanında şölüzümmə eləmə.

Pulu aldım, gətirib xərcləyib dolandıq. Bir gün oturmuşduq, birdən mənə ev verən arvad dedi:

– Ay oğul, sən görürsən üzümüz-gözümüz sənə necə öyrənib, mənım də qızım yekələnib, ərə gedəsi olub, elə gəl allahın əmriynən qızımı verim sənə, toyunuzu da özüm eləyim.

Mən çox götür-qoydan sonra razı oldum. Toy tədarükü görüldü. Sabah toydu deyəndə qızın anası dedi:

– Oğul, indi de görüm toya kimləri çağıracaq?

Mən dedim:

– Vallah, mən burda qərıb adamam, heç kimi tanımıram, kimi istəyirsən çağır.

Arvad razı oldu, adamları çağırdı, məclis quruldu. Adamlar bir-bir, iki-iki xonçalı-zaddı toya gəlirdilər. Lap axırda gördüm ki, köhnə dostum Məmməd də arvadıynan toya gəldi. Bunlar gətirdikləri xonçanı yerə qoyanda səsləndim ki, onların xonçalarını qaytarın, mənə lazım deyil, namərd adamdırlar. Camaat hamısı bu işə məəttəl qaldı, dedilər:

– Əhməd, axı bir bizi başa sal görək ki, bunun taxsırı nədi, sən onun xonçasını qaytarırsan?

Əhməd əhvalatı axıra kimi, hətta nişanlısını Məmmədə verdiyini, ata-anasının dərdədən çərləyib öldüyünü, Məmmədin bu şəhərdə ona üz vermədiyini belə söylədi. Camaat istədi Məmmədi qovsun, Məmməd dedi:

– Camaat, bir az səbr eləyin, hamısını söyləyim, görün o

haxlıdı, ya mən?

Məmməd dedi:

– Əhməd hər nə dedisə, düz deyir, onlar hamısı olub, o mənə çox yaxşılıq eləyib, amma mən də onun əvəzini çıxmışam. Mənim onun nişanlısını almaqda məqsədim onu sınamaq idi, həmin günnən onun nişanlısı necə bizə gəlibsə eləcə də durub. Mən ona bacı gözüynən baxmışam. Qaldı Əhməd deyir ki, yolda mən ona eləcə pul verib üzünə baxmamışam, o da düzdü. Mən gördüm Əhməd cırıq-cındır paltarın içində dilənçiyə oxşayır, nişanlısı onu bu kökdə görüb tanımasın deyibən, mən qəsdən ona soyuqluq görsətdim. Amma sonra atama on iki kisə qızıl verib ona yolladım, anamı öyrətdim gedib Əhmədi oğulluğa götürdü, həmən o evində qaldığı adam mənim anamdı, bu gun toyunu elədiyimiz qız da mənim doğmaca bacımdı, Əhmədə veririk. İndi Əhmədin nişanlısını da gətirmişəm, istəyir öz nişanlısını alsın, istəyir bacımı.

Mən gördüm ki, Məmmədin dediklərinin hamısı doğrudu. Odu ki, dedim:

– Məmməd, kişinin sözü bir olar. Elə əvvəldən nişanlımı sənə vermişəm, o sənin, bacın da mənim.

Camaat hamısı bizim dostluğumuza əhsən dedi. O vaxtdan biz bu şəhərə köçüb burda məskən salmışıq. Oğul, indi bil, agah ol ki, bizim sirmimiz bu idi.

Məlik bir də baxıb gördü xoruzlar banlayır, səhər açılır. Kişidən çox razılıq eləyib, atını minib qayıtdı dərvişlərin yanına. Başladı ki, Əhmədnən Məmmədin sirrini söyləməyə, dərvişlərin biri dedi:

– Oğul, gəl sən heç əziyyət çəkib o sirri söyləmə, onsuz da biz onların hamısını bilirik.

Məlik dedi:

– Ağa dərviş, siz ki, bu sirri bilirdiniz, bəs mənə niyə ora göndərirsiniz?

Dərviş dedi:

– Oğul, biz gördük sən keçəl kimi dostun qədrini bilmə-

din, heç nəyin üstə ölümünə bais oldun, səni ora göndərdik ki, get gör dünyada nə cür sədaqətli dostlar var. İndi burdan gedərsən, sənin arvadın hamilədi, onnan bir uşağın olacaq. O uşağı aparıb keçəlin sinəsinin üstündə başını kəsərsən. Uşağın qanı axan kimi keçəl axsırıb diriləcək, bədəninin daşı da tamam töküləcək.

Dərviş əlavə bir şüşə sehirli su, bir də bir quş lələyi verdi ki, uşağın başını kəsəndən sonra bu lələynən o sudan uşağın boğazına çəkərsən, o da dirilər.

Məlik sehirli suynan lələyi də götürüb sevinə-sevinə gəldi evlərinə. Dərviş dəyənlərin hamısını elədi. Keçəli dirildi, uşağı sağaltdı, öz bacısını da keçələ verib yeddi gün, yeddi gecə toy elədi.

Onlar yeyib-içib yerə keçdilər, siz də yeyin-için ömür sürün.

Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri nağıl söyləyənin, biri də özümün. Mən sağ, siz salamat, siz yüz yaşayın, mən iki əlli, hansı çoxdu siz götürün, yerdə qalanını verin mənə.

KƏSİK BAŞ

Biri varıydı, biri yoxuydu, allahın bəndəsi çoxuydu. Bir şəhərdə bir vəzirgan varıydı. Bu vəzirgan həmişə uzaq ölkələrə gedərdi. Alverdən qayıdıb gələndə, gəmiynən dəryadan keçəndə bir də gördü ki, gəmiyə bir şey dəydi. O saat dərya təlatümə gəldi, bir tufan qopdu, bir tufan qopdu ki, elə bil qiyamət qiyam elədi. Gəmi suyun üzündə o üzə, bu üzə elə yırğalanırdı ki, elə bil bu saat batacaqdı. Vəzirgan bir də gördü suda bir baş öz-özünə deyir:

– Otuz doqquzunun boynunu vurmuşam, qırxıncını da vurummu?

Vəzirgan elə bildi ki, bu suda boğulan adamdı. Ürəyində dedi ki, əgər dəryadakı təlatüm dayansaydı bu adamı çıxarıb özümlə aparardım. Elə vəzirganın ürəyinnən bu fikir keçən kimi təlatüm dayandı. Vəzirgan əlin atıb sudakı başdan yapışıb kənara çıxartdı. Gördü bir kəsik başdı, bədəni yoxdu. Vəzirganı təəccüb götürdü, istədi başı suya atsın, gördü dəryada təlatüm başlayır. Odu ki, dediyi sözün üstündə durdu. Başı bir torbaya salıb gətirdi evinə. Evdə torbanın ağzını açanda gördü ki, baş dönüb olub bir ovuc kül. Bu iş lap məəttəl qaldı. Arvadına tapşırırdı ki, nə bədə bu torbanın ağzını açasan ha!

Vəzirgan hara gedirdisə, torbanı özüynən aparırdı. Bir gün vəzirgan yenə səfərə çıxmışdı, torba yadından çıxıb evdə qalmışdı. Arvad ev süpürəndə bir də gördü torba kişinin yadından çıxıb evdə qalıb, tez qızını çağırıb dedi:

– A qızım, dədən həmişə gedəndə bu torbanı da aparardı, indi yadınnan çıxıb evdə qalıb, tez ol torbanı götür, yüyür dədənin dalınca, torbanı ver ona.

Qız torbanı götürüb gedəndə yolda elə bil şeytan ona dedi bir aç bax, gör torbada nə var ki, dədən onun ağzını açmağa qoymur. Qız bir az ayaq saxlayıb torbanın ağzını açdı, gördü içində bir ovuc kül var, barmağını külə batırıb dilinə

vurdu, gördü heç nə təmi vermir. Torbanın ağzını bağlayıb aparıb dədəsinə verdi.

Qız qayıdıb evlərinə gəlməkdə olsun, vəzirgan da yol getməkdə, Vəzirgan bir xeyli gedənnən sonra yolda qabağını kəsib dedilər ki, evin yıxılmasın, hara gedirsən, şəhərə girsən səni öldürəcəklər. Vəzirgan xəbər aldı:

– Nə olub ki, adamları öldürürlər?

Bir nurani qoca kişi vəzirganın qulağına dedi:

– Ey vəzirgan, bil və agah ol, bu şəhərin padşahı qızını ərə vermək istəyirmiş, öz adətlərinə görə qızının yanına iki göyərçin göndərir, biri erkək, biri də dişi. Qız dişi göyərçini yanında saxlayıb erkək göyərçinin qanadlarını, tükünü yolub geri qaytarır. Padşah bunun nə demək olduğunu bilmir. Əmr eləyir ki, bütün bilikli adamlar yığılıb bu sirri açsınlar. Sirri açma bilməyənlərin boynunu vururlar. İndi şəhər tamam yasa batıb, qorxudan şəhərə heç kim girmir.

Bəli, tacir bu əhvalatı eşidən kimi geri qayıdıb düz evinə gəldi. Gördü ki, ey dili qafil, qız boyludu. Arvadından soruşdu:

– Arvad, bu nə əhvalatdı?

Arvadı and-aman elədi ki, qızda heç bir günah yoxdu, bu olsa-olsa möcüzədir.

Bu şəhərdə mötəbər bir rəmmal varıymış. Kişi rəmmalı çağırıb bu işin sirrin öyrənmək istədi. Rəmmal kitabını açıb, bir cam su gətirdi, suya bir güzgü, bir açar, bir az da duz tökdü. Əl ağacıyan camın kənarına cız çəkdi. Ağacı o yana, bu yana hərledib cama vurdu. O saat kitabın varağı öz-özünə açıldı. Rəmmal həmin varağa baxıb dedi:

– Vəzirgan, sənin qızın heç bir iş görməyib, o küldən hamilə olub.

Kişi qızını yanına çağırıb dedi:

– Qızım, de görüm mən evdə olmayanda o torbanın ağzını açmamısan ki?

Qız başını aşağı salıb dedi:

– Ata, açmışdım, gördüm içində bir ovuc kül var, barmağımı batırıb dilimə vurdum.

Vəzirgan işi başa düşdü, öz-özünə dedi: "Allaha təvəkkül, görək axırı nə olur".

Bir neçə ay keçənnən sonra qızın bir oğlu oldu. Uşaq aynan, ilnən yox, günnən boy atdı. Az vaxtın içində böyüyüb yekə bir oğlan oldu.

Vəzirgan yenə həməən ölkəyə ticarətə gedirdi. Bu dəfə nəvəsini də özünən aparırdı. Gəlib həməən şəhərə çatanda gördülər ki, yenə hamı qara geyib. Vəzirgan istədi ki, geri qayıtsın. Nəvəsi soruşdu:

– Baba, de görüm niyə qayıdırın?

Kişi əvvəlcə istədi deməsin, gördü yox, oğlan əl çəkmir. Odu ki, əhvalatı başdan-ayağa kimi söylədi, oğlan dedi:

– Baba, mən bu sirri açacam.

Vəzirgan dedi:

– Ay bala, ora bütün dünyadan bilici rəmmallar, ağıllı adamlar, iyid pəhlivanlar gedib, heç biri bu sirri açma bilməyib, padşah hamısının boynunu vurdurub. İndi sən bir tikə uşaq gedib neyləyəcəksən?

Vəzirgan çox dedi, oğlan az eşitdi, axırda kişi əlacsız qalıb onu apardı padşahın yanına. Oğlan ədəb-ərkənnən padşaha baş əyib dedi:

– Padşah sağ olsun, izin versən qızının sirrini açaram.

Padşah dedi:

– Oğlan, əgər sirri açdın, qızı verəcəm sənə, yox, açma bilməsən boynunu vurduracam.

Oğlan razı olub dedi:

– Mən bu sirri açacam, amma bir şərtim var, görək sirri açmaq üçün padşahlığı üç günlüyə mənə verəsən.

Padşah razı oldu. Oğlan padşahın yerinə keçən kimi vəzirvəkili, padşahın bütün adamlarını başına yığıb dedi:

– İndi mən sizə bir əhvalat söyləyəcəm, siz də qulaq asın, görün axırı nə olur.

Oğlan dedi:

– Bir padşahın qızıl qəfəsdə bir tutu quşu varıymış. Bu quşa baxmağı padşah öz vəzirinə tapşırıbmış. Bir gün vəzir görür ki, quş yaman xarab olub, tez gedib padşaha xəbər verir. Padşah gəlib quşa baxanda, quş dilə gəlib deyir:

– Mən qırx ildi bu qəfəsdəyəm, heç o qədər darıxmırdım, amma indi uzaq bir yerdə qardaşımın toyu olacaq, o yadıma düşüb, xüfətimnən az qalır bağrım çatdasın. Mən də toya getmək istəyirəm.

Padşah dedi:

– Əgər qırx gün möhlət versəm, yenə qayıdıb gələrsənmi?

Quş dedi:

– Gələrəm.

Padşah quşun bu sözünnən sonra üzünü vəzirə tutub deyir:

– Vəzir, sən nə deyirsən, möhlət verimmi, quş qayıdıb gələrmimi?

Vəzir deyir:

– Padşah sağ olsun, quş ki, dilə gəlib danışdı, o yalançı çıxmaz, qayıdıb gələr.

Padşah deyir:

– Vəzir, quşu buraxıram getsin, əgər qırx günə gəlməsə, boynunu vurduracam.

Vəzir razı olur, quşu buraxırlar. Qırx gün tamam olur, quş gəlib çıxmır. Padşah o saat vəzirin boynunu vurdurur. Qırx birinci günü quş özünü yetirir. Padşah quşdan gec gəlməyinin səbəbini xəbər alanda quş deyir:

– Bərk xəstələnmişdim, qırğılar, ütəlgilər yolumu kəsdilər. Odu ki, dönüb uzaq yolnan gələsi oldum.

Oğlan üzünü padşaha tutub dedi:

– İndi de görüm, o padşah vəzirin boynunu vurdurmağına peşman oldu, ya olmadı?

Padşah dedi:

– Əlbəttə, peşiman oldu.

Oğlan dedi:

– Onda, padşah, sən də məndən bu sirrin səbəbini xəbər alma, desəm də peşiman olacaxsan.

Padşah əl çəkmədi ki, gərək peşiman olsam da, olmasam da deyəsən.

Oğlan dedi:

– Onda bir əhvalat da söyləyim, sonra deyərəm. Bir padşahın bir qu quşu varıymış. Bu quş hər yeri gəzib yenə gələrmiş padşahın yanına. Bir gün qu quşu padşahın bağına dimdiyində bir alma toxumu gətirir, bağbanın gözünün qa-bağında toxumu yerə salır. Aradan bir xeyli vaxt keçir, toxum göyərüb qəşəng bir alma ağacı olur. Bağban almalardan birini dərib yeyir ki, görsün dadı necədir. Kişi almanı yeyən kimi dönüb on beş yaşında bir oğlan olur. Bağban sevindiyindən bilmir nə eləsin, tez almaları dərib nimçəyə düzür, oğluna verib padşaha göndərir. Yolda vəzir uşağa rast gəlir, xəbər alır ki, apardığın nədi? Uşaq əhvalatı vəzirə danışır. Xain vəzir almaları uşağın əlinə alıb əvəzində zəhərli almalardan nimçəyə düzüb uşağa verir. Uşaq heç nə başa düşməyib almaları padşaha aparır. Padşah almaları xoşlayıb yemək is-təyəndə vəzirini də çağırır:

– Vəzir, bağban gör nə yaxşı almalar göndərib, gəl yeyək.

Vəzir üzünə hiylə niqabı çəkib deyir:

– Padşah sağ olsun, mənim gözüm bu almalardan su içmir. Əvvəlcə özün yeməmiş, birini ver ayrı adam yesin, sonra özün yeyərsən.

Bu söz padşahın ağına batır. Tez bir qara qul çağırıb almadan birini ona verir. Qul alamını yeyən kimi ölür. Padşah o saat qəzəblənib uşaqdan xəbər alır:

– Bu almanı bağban haradan alıb?

Uşaq deyir:

– Padşah sağ olsun, atam deyir ki, bu almanın toxumunu sənənin qu quşun gətirib əkib.

Bu söz uşağın ağızından çıxan kimi padşah qu quşunun boğazını üzüb öldürür. Sonra tez bağbanı hüzuruna çağırtdırır. Bağban gəlib padşahın hüzuruna deyir:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, mənə görə nə qullux?

Padşah hirslənib deyir:

– Bu nədi, zəhərli alamları mənə göndəribsən ki, yeyib öləm!

Bağban deyir:

– Şahım, zəhərli alma nədi? Bu alma elə bir almadı ki, onu yeyən qoca dönüb on beş yaşında cavan olur. Özü də bunun toxumunu sənənin qu quşun gətirib əkib. İnanmırsan gedim bağdan o almaldan yenə gətirim, bax gör elədi ya, yox?

Padşah bağbana icazə verir ki, gedib bir alma gətirsin. Kişi gedib bir neçə alma gətirir. Padşah birini yeyir, o saat dönüb olur on beş yaşında oğlan. Özü də bu işə təəccüb qalır. Bilir ki, almaları dəyişiblər. Üzünü uşağa tutub deyir:

– Bala, yolda almaları sənən alan olmadı ki?

Uşaq yolda vəzirlə olan əhvalatı danışır.

Padşah başa düşür ki, almaları vəzir dəyişib. O saat əmr eləyir, vəziri zindana salırlar.

Oğlan üzünü yenə padşaha tutub dedi:

– İndi deyən görüm o padşah qu quşunun boğazını üzdüyünə peşiman oldu, yoxsa yox?

Padşah dedi:

– Əlbəttə, peşiman oldu.

Oğlan dedi:

– Padşahım, gəl sən də mənən həməni sirri soruşma, yoxsa sən də peşiman olacaxsan.

Padşah yenə də əl çəkmədi, elə dediyini dedi ki, gərək nə olur-olsun, sən qızımın sirrini mənə açasan. Oğlan gördü padşah əl çəkmir, odu ki, dedi:

– Yaxşı, indi ki, belə oldu, mən qızımın erkək göyərçini yolub buraxmağının sirrini açaram.

Oğlan əmr elədi ki, camaat yığılsın, çünki üç gün padşah-

lıq etməyə ixtiyarı varıydı. Sonra adam göndərib padşahın qızını başının qırx incə belli xanımlarıynan gətirdi meydana. Camaatın qabağında oğlan bir də dedi:

– Padşah bax, peşiman olacaxsan, həmi qızın əldən gedəcək, həmi də bu vaxtatan binamus olduğun bilinəcək.

Padşah inadından əl çəkmədi. Oğlan dedi:

– Yaxşı, indi ki, belə oldu, mən işə başladım, - deyib qılınıncını çəkdi. Qızın yanınca gələn qırx incə belli qızları bir-bir soyundurdu. Hamı baxıb gördü ki, bunların otuz doqquzu cavan oğlanlardı, qırxıncısı isə padşahın öz qızıdı. Oğlan otuz doqquz aşnanı bir-bir soyundurduqca boynunu vururdu. Qırxıncı padşahın qızı soyundu.

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, otuz doqquzunun boynunu vurmuşam, qalib qırxıncı, bunun da boynunu vurummu?

Padşah dedi:

– Mən bu binamusluğu götürə bilmərəm, onun da boynunu vur.

Oğlan üzünü qıza tutub dedi:

– İndi ölüb gedirsən, heç olmasa sirri aç, söylə, qoy atan bilsin.

Qız dedi:

– Ata, mən erkək göyərçini ona görə yolub buraxdım ki, mənə erkək lazım deyil, özümün erkəyim var.

Qız bu sözü qurtarandan sonra oğlan onun da boynunu vurdu və üzünü padşaha tutub dedi:

– Padşah sağ olsun, mən bilirəm ki, sən indi peşiman olmusan ki, niyə qızının sirrini açıb özünü biabır elədin.

Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri sənin, biri də bacadan baxanın.

UŞAQ PƏHLİVAN

Biri varıydı, biri yoxuydu, bir pinəçi varıydı. Bunun uşağı yoxuydu. Bir ər, bir arvad idilər. Bu kişi hər gün gün çıxanda durub gedərdi pinəçiliyinə, axşam gün batanda gələrdi

evlərinə. Günlərin bir günü şər qarışan vaxtı pinəciynən arvadı evdə oturub övlad dərdi çəkirdilər. Bir də gördülər ki, qapının ağzında bir qoca dərviş peyda oldu. Dərviş bir qəsidə oxuyurdu ki, adamın tükləri biz-biz olurdu. Kişi tez qapını açıb dərvişi evə apardı. Bir az söhbətdən sonra dərviş dedi:

– Yaman susamışam. Uşağı göndər bir cam su gətirsin.

Ev yiyəsi bir ah çəkdi. Dərviş o saat başa düşdü ki, kişi sonsuzdu, övladı yoxdu. Tez cibindən bir alma çıxarıb ev sahibinə verdi, özü də tapşırırdı ki, almanı arvadın yarı bölüb yesinlər, övladları olacax. Pinəci bu işə çox şad oldu, sevinə-sevinə dedi:

– Ağa dərviş, bəs sənə nə pay verim ki, yaxşılığınan çıxım?

Dərviş dedi:

– Mən pay alan dərvişlərdən deyiləm, pay verən dərvişlərdənəm. Sağ-salamat qalın, mən getdim.

Elə dərvişin söz ağzından qurtaran kimi, baxıb gördülər dərviş çoxdan qeybə çəkilib. Ər-arvad almanı yarı bölüb yedilər. Aradan doqquz ay, doqquz gün, doqquz saat, doqquz saniyə keçdi. Pinəcinin arvadı bari-həmlini yerə qoyub, bir qəşəng oğlan doğdu. Oğlan nə oğlan, Rüstəm Zal heç onun əlinə su da tökməyə layiq deyildi. Biz eşitmişik uşaq aynan, ilnən böyüyər, amma bu uşaq günbəgün, saatbasaat boy atıb çinara dönmüşdü. Yeddi yaşında atlını atdan salırdı. Qolunda bir güc varıydı ki, küçədə hansı uşaqnan zarafatlaşsa ya belini, ya da qolunu sındırardı. Qonum-qonşu lap bunun əlinnən təngə gəlmişdi. Odu ki, gedib padşaha şikayət elədilər. Padşah pinəcini çağırıb, qulaxburması verdi ki, uşağının ipini çək, əgər bir də nadinclik eləsə, başını bədənindən ayırdacam. Elə həmin gün pinəcinin oğlu küçədə uşaqların oynayanda vəkilin oğlunun qolunu sındırdı. Xəbər padşaha çatan kimi, əmr elədi ki, uşağı gətirib başını bədəninnən ayırsınlar. Padşahın adamları gəlib nə qədər elədilər uşağı apara bilmə-dilər. Axırda beş-on yerdən sarıyıb atlara bağlayıb çəkдилər. Uşağı atlar sürüdükcə, o da

yoldakı ağacların hansına əl atır-dısa ki, özünü saxlasın, ağaclar köhlü-köməcli qopub əlində qalırdı. Axırda bir yekə ağacı dibindən çıxardıb özünən padşahın yanına apardı. Padşahın baş vəziri çox uzaxgören adam imiş. Gördü ki, bu uşaqda olan qüvvət padşahın heç bir pəhləvanında yoxdu, dedi:

– Padşah sağ olsun, sən gəl bu uşağı öldürtmə, vaxt gələr bizə lazım olar. Gəl bunu verək zorxanada* pəhlivanlar öyrətsinlər.

Vəzirin sözü padşahın ağına batdı, uşağı göndərdi pəhlivanların yanına. O günnən padşahın adlı-sanlı pəhlivanları uşağı ox atmağa, nizə tutmağa, əmud vurmağa öyrətdilər. Ay dolandı, il keçdi, uşaq elə bir zor pəhlivan oldu ki, heç kim onu yerindən tərpədə bilmədi. Bunun adı-sanı hər yerə yayıldı.

Bunu burada qoyax, sizə kimmən xəbər verək, firəng padşahından. Firəng padşahı tez-tez bu padşahın torpağına basqın eləyib, bac-xərac alarmış. Elə bu vaxt xəbər gətirdilər ki, firəng padşahı şəhəri üzük qaşı kimi mühasirəyə alıb, bac-xərac istəyir. Padşah vəzir-vəkili, bütün əyan-əşrəfi yığıb tədbir istədi. Çox götür-qoydan sonra vəkil dedi:

– Gəlin uşaq pəhlivanı göndərək, gedib onları əzsın.

Vəzir bu tədbirə razı olmayıb dedi:

– Doğrudu, uşaq pəhlivan qüvvətli idi, amma onu davaya göndərsək, bizə gülərlər. Deyərlər, gör bu yekə ölkədə bir pəhlivan tapa bilməyiblər, südəmər uşağı göndəriblər. Bir də hələ o uşaqdı, tələynən, kələynən onu tutarlar. İndidən onu düşmənin əlinə verməyək. Bir gün gələr ki, bizə lazım olar.

Padşahın pəhlivanlarının hamısını göndərdilər davaya. Firəngin qoşunu bunları tamam qırıb çatdı.

* Pəhləvanlıq məktəbi.

Böyük məsləhət-məşvərətdən sonra gördülər ki, ayrı əlacları qalmayıb, uşaq pəhlivana dedilər:

– Gəl sən çıx qoşunun qabağına, düşmənlə vuruş.

Uşaq pəhlivan dedi:

– Nə qoşun, nə dava, onlar mənə neyləyib ki, gedib da-
laşım. Mən dava-şava bilmirəm.

Gördülər ki, elə bu doğrudan da heç nə başa düşmür.

Vəzir dedi:

– İndi mən onu göndərim, siz də baxın.

Uşağın bir dəst paltarı varıydı ki, onu bir pəhlivan gücnən götürə bilərdi. Özü də məşq eləyəndə həmişə onu geyərdi. Bu dəfə məşqə bir az qalmış vəzir əmr elədi ki, onun paltarını gizlətsinlər. Özünə də desinlər ki, firəng padşahının qoşunları apardı.

Bəli, vaxt gəldi, uşaq pəhlivan məşq eləməyə gedəndə nə qədər axtardısı. paltarını tapa bilmədi. Dad-haray saldı ki, bu saat mənim paltarımı verin.

Vəzir irəli yeriyib dedi:

– Oğul, sənin paltarını düşmənin qoşunu zornan alıb apardı. İndi gəl qılıncdan-qalxandan götür, get paltarını al, onları da qılıncdan keçir.

Vəzirin sözü uşağın xoşuna gəldi. O saat dedi:

– Mənə qılınc, at verin, bu saat gedib onların hamısını qırıb-çatacam.

Padşah əmr elədi ki, ona qılınc gətirsinlər. Nə qədər möhkəm qılınc gətirdilərsə, uşaq əlinə alıb bir o ucunnan, bir bu ucunnan tutub əyən kimi iki bölündü. Padşahın xəzinəsində qılınc qalmadı, hamısını qırdı. Axırda padşahın yadına düşdü ki, xəzinədə babasından qalma bir qılınc var ki, ağırlığınnan onu heç kim götürə bilmir. İki pəhlivan göndərüb qılıncı bir ənvayi-müsibətnən gətirdilər. Uşaq qılıncı əlinə alıb bir az əyib, atıb-tutub dedi:

– Daha neyləyim, bunu da qırsam, onda qılıncsız qalacam, qılınc olmayan yerdə bu da bir qılıncdı,-deyib, bağladı belinə. Sonra buna at gətirdilər. Əlini hansı atın belinə qoydusa o saat atın beli qırıldı. Padşahın ilxısında nə qədər at vardısı, hamısını uşaq şil-küt elədi. Axırda birdən yada düşdü ki, padşahın dərya atını gətirsinlər. Bu at yernən, göynən

əlləşirdi, ayrıca qalaçada saxlanırdı. Atın yemini damın üstündən tökürdülər, heç kim yaxın gedə bilmirdi.

Vəkilin uşaq pəhlivandan zəhləsi gedirdi deyən fikirləşdi ki, elə yaxşı olar, qoy bunu göndərək atı gətirməyə, at vurub öldürər. Uşaq atı görən kimi qaşqasının arasından bir yumruq ilişdirdi ki, at o saat səndirləyib az qaldı yıxılsın. Uşaq tez təkaltili-zaddı yəhəri atın belinə basıb, sıçrayıb mindi. Hamı onun bu igidliyinə heyran qaldı. Uşaq pəhlivan atını minib özünü vurdu qoşuna ki, verin mənəim köynəyimi! Qılıncı sağdan vurub soldan çıxdı, soldan vurub sağdan çıxdı. Qoşun qaçıb dağıldı. Firəng padşahı gördü yox, bu yaman güclü pəhlivandı, onunla bacarmayacaq, odu ki, başladı hiyləyə.

Firəng padşahının bir cadugər qızı varıymış, bütün tilsimləri öyrənib, açarını cibinə qoyubmuş. Padşah qızını çağırıb dedi:

– Qızım, bu pəhlivan bütün qoşunumu qırıb tərək elədi. Gör bunu birtəhər tora sala bilərsənmi?

Qız dedi:

– Ata, o mənəim əlimdə.

Bəli, qız bir rəml atıb, fala baxıb gördü ki, bu pəhlivan yeddi yaşında bir uşaqdı. Hələ küçədə-bacada uşaqlardan yalax-qoz* oynayası vaxtıdı. Odu ki, padşahın qızı uşaq şəklinə düşüb dedi:

– Ay qoçaq oğlan, mənə tanıyırsanmı?

Uşaq dedi:

* Yalax-qoz - yerdə bir yalax - çuxur qazırlar, ora bir ovuc qoz atırlar. Bir nəfər isə yalağın başında dayanır. Qozlar yalağa düşdükdən sonra sayırlar, əgər yalaxdakı qozların sayı cütdürsə, yalax-qoz atan adam o qədər qoz alır. Əgər təkdirsə, həmin qozlar yalağın yanında duran adama çatır. Beləliklə, həmin oyun davam edir.

– Sən kimsən?

Qız dedi:

– Mən sizin məhlədə həmişə gəlib sən yalax-qoz oynayanda yanınızda durardım. İndi yaman oynamaq

istəyirəm. Gəl bir yalax-qoz oynayax.

Qız uşağın boş damarından tutmuşdu deyən uşaq o saat atdan düşüb yerdə yalaq qazdı. Başladılar qıznan yalax-qoz oynamağa. Qız fürsəti fota verməyib sürməyə* sehr cadu oxuyub püflədi göyə. O saat uşaq tilsimə düşdü. Tir-tap yıxılıb yatdı. Qız tez qoşuna xəbər verdi. Yeddi böyük pəhləvan gəlib uşağı gücnən yerdən qaldıraraq apardılar. Uşaq bir də gözün açıb gördü ki, əl-ayağı tamam zəncirən sarım-sarım olub. Ha əlləşdi, zəncirləri qıra bilmədi.

Hər gün firəng padşahının qızı uşağı dilə tuturdu ki, gəl sən bizim tərəfimizdə qal. Uşaq elə nırx deyib durudu ki, mən dədəmin, anamın yanına gedəcəm. Bu qalmağın uşaq pəhlivan düz yeddi il əl-qolu kündəli zindanda qaldı. Uşaq gəlib on dörd yaşında bir pəhlivan oldu. On dörd yaşında pəhlivanın qabağında dayanmaq asan iş deyildi. Oğlan bir güc verib zəncirləri parça-parça elədi, başladı zindandan çıxıb getməyə. Firəng padşahına xəbər çatdı. Padşah o saat əmr elədi ki, qoşun uşaq pəhlivanı tutub gətirsin. Uşaq pəhlivan baxıb gördü ki, uzaxdan böyük qaraltı gəlir, heç qoyun sürüsü də bu boyda olmaz. Bir az da gözünü uzağa zilləyib gördü ki, bu gələn qoşundu. Başa düşdü ki, onu tutmağa gəlirlər. Bu o vaxt idi ki, uşaq pəhlivan hündür bir dağın başındaydı. Qoşun lap gəlib uşaq pəhlivana çatdı. Başladılar dağa dırma-şadırmaşa, ona ox atmağa. Uşaq pəhlivan gördü dağın başı yekəyekə qayalardan, daşnan, kəltənnən doludu. Başladı ev boyda qayaları dağın başından diyirləməyə. Hər dəfə bir yekə qayanı diyirləyəndə əlli-altmış adam birdən xurd-xəşil olurdu. Qoşun

* Əfsanəyə görə guya gözə çəkilən sürməyə bir adam haqqında əfsun oxuyub onu havaya sovurduqda həmin adamın nitqi yeddi il tutular, gücü gedər, yarı ölü, yarı diri vəziyyətdə yuxulayarmış. başçısı baxıb gördü yox, beləliknən onu tutmaq olmayacaq. Odu ki, başladı uşaq pəhlivanı dilə tutmağa ki, gəl sən dağın başından düş yerə, nə istəyirsən verək. Uşaq pəhlivan dedi:

– Mənə heç nə lazım deyil. Mən öz yerimizə, dədəmin,

anamın yanına gedəcəm. Əgər mənə yaxın gəlsəniz, hamınızı qırıb tökəcəm.

Qoşun başçısı gördü yox, doğrudan da kim ona yaxın getsə, şil-küt olacax. Odu ki, kor-peşiman başladı geri qayıtmağa. Bu tərəfdən də uşaq pəhlivan az getdi, çox getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlib bir şəhərə çatdı. Gördü camaat hamısı şəhər meydanına tərəf gedir. Soruşdu ki, nə var? Dedilər ki, bu gün uşaq pəhlivanın atasını dar ağacınan asacaxlar. Uşaq pəhlivan xəbər aldı ki, axı onu niyə asırlar? Dedilər:

– Padşahın vəkilinin evini yarıbdı. Vəkil də padşaha şikayət eləyibdi deyın padşah əmriynən onu asırlar.

Uşaq pəhlivan bu sözləri eşidən kimi başa düşdü ki, bura öz şəhərləridi, asılan da öz dədəsidi. Cin vurdu kəlləsinə, özünü yetirdi düz meydana. Gördü ki, doğrudan da dar ağacı qurulub. Meydanın bir tərəfində də padşah, vəzir, vəkil, qoşun böyükləri, pəhlivanlar taxtın üstündə əyləşiblər. Təbil çalındı, hamı o yan, bu yana boylanmağa başladı. Başdan-ayağa qırmızı geyinmiş iki bığıburma cəllad onun dədəsini qabaxlarına salıb dar ağacının yanına gətirdilər.

Uşaq pəhlivan dədəsini görən kimi pələngə döndü, özünü yetirdi dədəsinin yanına, dedi:

– Dədə, qorxma, mən ölməmişəm, de görüm bu nə işdi?

Qoca kişi əli-qolu bağlı başladı gözlərinin yaşını axıtmağa, dedi:

– Oğul, sən uşaqlıxdə vəkilin oğlunu yırıb qolunu sındırmışdın. Sən gedənnən sonra vəkil oğlunun hayıfını almaqdan ötəri mənə şər atıb ki, onun evini yarmışam. Bu qoca vaxtımda yerimdən tərpenə bilmirəm, mən necə ev yara bi-lərəm. Padşah da o zalımın sözünə inanıb məni dar ağacınan asdırır.

Uşaq pəhlivan dədəsinin bu sözünü eşidən kimi əl atdı cəlladların xirtdəyinə, elə sıxdı ki, başları bədənlərindən ayrıldı. Özünü yetirib padşahı yaxaladı, istədi boğub öldürə, vəzir uşaq pəhlivanı tanıyıb dedi:

– Oğul, sən gəl padşahı öldürmə, onda sənnən onun nə

tafotu olar. Sən də olarsan ədalətsiz, zalım.

Oğlan vəziri tanıyıb, onun sözünə qulaq asdı. Elə orada-cə vəkili dar ağacına çəkib boğazından asdı. Padşahın tacını da başından götürüb qoydu vəzirin başına. Dedi:

– Ey vəzir, sən insafli adamsan. Belə yelbeyin, hər yalana aldanandan padşah olmaz. Sən özün padşah ol, camaatı da incitmə.

Bu iş elə camaatın da ürəyinnən idi. Camaat istədi köhnə padşahı daşa bassın. Vəzir qoymadı, dedi:

– Camaat, padşaha bundan artıq zülm olmaz ki, onu taxtı-tacdan atalar. İndi qoyun o da qara camaatın içində dolanıb isti-soyuğu, aclığı-toxluğu, haqqı-nahaqqı gözləriynən görsün. Öz tutduğu işləri yadına salsın. Onda gündə on dəfə ölüb diriləcək.

Təzə padşah uşaq pəhlivanla atasını götürüb öz yanınca apardı. Öz qızını da uşaq pəhlivana verib onu qoşun böyüyü təyin elədi. Başladılar ömür sürüb, gün keçirməyə.

KƏLLƏGÖZ

Keçmişdə bir dənə div olur. Bu div, diir, adam yiirmiş. Gündə bir adam yiirmiş. Hardan olsa, gedif, götürüf, gəlif yiirmiş adam. Bir gün dağda imiş, harda imiş, bir yekə daş imiş, onu hələm-hələm adam qalxıza bilmirmiş, qapısının ağzında. Bircə dənə də gözü varmış. Kəlləgöz diillərmiş.

Bir günnəri bu gəlir, diyir, gözdüyür, gözdüyür, bir dənə oğlan – adı yadımnən çıxıf, cijim deerdı o vaxtı, – bunu mən öldürməliyəm, diir. Kətdə adam qoymurmuş ha. Gündə götürüf gətirmiş. Çığırda-çığırda hər əlində birini gətirmiş. Gündə ikisini-üçünü gətirif yiirmiş. Qoyunu da var imiş. Gedə qoyunnarnan gəlifdi iməkləyə-iməkləyə qoyun formada. Başına da qoyun dərisi keçirdif gəlifdi. Keçif girifdi onun mağarasına. Qoyunnarı salırmış ora. Qapını da heylə qayırmış. Daşı da dünyasında qaldırmaq olmurmuş. Çatan kimi başdıyır yiməyə. Yiif qutaranda diif: “Adam-badam iysi gəlir, yağlı badam iysi gəlir”. Qoyunnarı bircə-bircə əliynən yoxluyufdu. Diif: “Hə, hə, adam tapmışam”. Dərini,

diir, belə qopardıf tulluyuf ayna, görüf adamdı. – “Hə, indi səni mən yaxşıca yiyərəm, çəngəlimə çəkərəm”. Diif: “Yox, arıxsan. İki gün qal, kökəl, onnan sora yiyərəm səni. Onsuz da bilirəm burdan heç hara qaça bilməzsən”. Yekə tonqal qalıyırmiş orda, isinirmiş Kəlləgöz. Adamları yiif yatıf tonqalın qırağında mağaranın içində. Bu yuxuluyannan sora başladı, diir, şışı qoyuf ora, qıf-qırmızı köz kimi qızardıf var qüvvəsiynən gəlif yavaşca-yavaşca soxuf onun gözünə. Burdan ora sıçıyıf diif: “Ay gözüm, vay gözüm. Ay gözüm, vay gözüm, – diif başladıf qışqırmağa. Sənin sümüklərini əlimnən xış-xış elijəm”. Diifdi: “Sənin gözünü mən sağaldajam. O qapının dalındakı daşı at”. Diif: “Hə, yaxşı qaçasan”. Diif: “Yox, qaçmıjam. Sənin gözünü özüm şeyləmişəm, özüm də sağaldajam. O daşı yumala ayna”. Əlin sürtə-sürtə gedif qapının daşını bircə dəfə “ığ” eliyif yumalıyır ayna. Açı kimi qapını yüürüf çıxıf. Gözü görmür, bir şey eləmir. Çığıra-çığıra qalır orda. Gedir kətçiləri yığıf gətirir. Çırpa-çırpa öldürüf. Gənnən duruf üstünə od töküf yandırılar. Onnan sora qoyunnarı götürüf gəlir.

KƏLLƏGÖZ VƏ ONU BÖYÜDƏN QARI

Bir kətdə bir möhkəm leysan yağış yağır. Bu yağış yağır bir saatmı, iki saatmı. Bir arvad görüf ki, bunun seyvanının qabağına guppultuyunan bir uşax düşdü. Arvad tez gedir, uşağı götürüf baxır, görür bu uşağın bir dənə gözü var (söyləyici alınının ortasını göstərir – top.). Gətirir uşağı, diyir: “Allah, sən saxla, bu hardan gəldi? Mən bunu neyə eliyim? Özüm tək, yiyəsiz adam”. Ha ölçür, biçir, bu indi yiyəsiz uşaxdı. Arvad buna nağarsın. Arvadın accana unu var imiş. Gətirir o vaxtı qorğa kimi, umac kimi nəşə bişirir. İsdıyır qaşınan versin buna, diyir: “Ana, dayan”. Qabı alır, çəkir başına. Arvad qorxur. Deyir: “A bala, sən nağarırsan belə?” Deyir: “Mən bəlayam gəlmişəm, sən məni bir beş-üş gün yemlə, bir ayağım yer tutsun, gedəjəm. Həmişə səə hörmət elijəm”. Arvad yazıx nağarsın. Gedir qonşudan bir çörəh alıf gəlir. Gətirif ortaya qoyum diyən kimi iki dəfədə bölür qoyur ağına. Arvadın bir

quzusu var imiş. Qurbannıxdı, nədi, alıfdı. Diyir: “Ay ana, u quzunu yiməh isdiyirəm”. Arvad başdıyıf ağlamağa. Diyif: “A bala, yiyirsən yi da”. Qorxuf yimə diməyə ki, bunu da yiyər. Bir də görür qoyunu beş dəyqədə parçaladı, yidi. Didi: “Ay oğul, mən sənın qarnını nəynən doldurum? Axı heş kəs heş nə vermir”. Diyir: “Zərəl yoxdu, ikijə gün də bax məə. Mən gedəjəm, da əlim, ayağım yer tutur”. Deyir: “Ay oğul, sən bir əppəhnən doymursan, beş əppəhnən doymursan, mən nağarım?” Diyir: “Get o qonşuya bircə boşqaf unmu, bir əppəhmi, nəşə versin da, ürəyim gedir. Heş demə bu arvadın bağında da hətək var imiş, keçifmiş. Arvad arı gedən kimi gedif hətəyi parçalıyıf yeyir, gəlif oturur. Görür arvad bir əlində boşqabda un gətirir, bir əlində də çörəh gətirir. Gələn kimi çörəyi yiyir. Diyir: “A bala, hara gedirsən? Mən neçə gündü səni doyuzdurammırdımsa da, səə vərdeş olmuşdum da. İndi məni tək qoyuf hara gedirsən. Mənim də heş kəsım yoxdu”. Diyir: “Ana, sən mənənən yollaşa bilməzsən. Amma nə vaxtsa sənın hakkını gətirif verəjəm”.

Bu gedir birinin qoynunu, birinin atını, birinin inəyini... sürüyə girir bunu orda dartır yiyir, bunu burda dartır yiyir. Camaat təkülür bu arvadın üstünə: “Bunu sən hardan tapdın, bu nədi?” Diyir: “Vallah, heç hardan tapmamışam. Bu yağışnan gəldi düşdü seyvanımın qırağına. Mən də nağarım, yazığım gəldi, götürdüm, gördüm belə bir insandı, heyvandı, nədi bilmirəm”.

Bir geje bu gəlir. Gəlir görür ki, arvad ağlıyır. Deer: “Ay ana, niyə ağlıyırsan?” Deer: “Ay bala, niyə ağlamıyım? Hamının malını, qoynunu taladın, yidin. Camaat da mənim çörəyimi verirdi, indi verən yoxdu, dərdimə qalan yoxdu. Qalmışam elə belə. – “Darıxma, bir az da gözlə. Dənən ki, Allah tərəfinnən gələn bəla idi, özü də getdi. Kim soruşsa, heylə di”. Diyir: “Yaxşı”. Çıxır gedir. Axtarır bir dənə dağda kaha tapır. Çıxır oturur dağın təpəsində. Baxır görür qoyun sürüsü gəlir. Yığır gətirir doldurur kahaya. Bir həftə, on gün yiyir.

Çıxır görür mal gəlir, at gəlir. Hamısını yığır qapıya. Birdən yadına arvad düşür. Diyir: “Gedim görüm anamın vəziyyəti nətərdi?” Gəlir görür ki, ana da xəstədi. Nə buna çay verən var, nə çörəh verən var. Hamı da bunu qınıyır da: “Sən Allahın bəlasını hardan gətmişdin?” Arvad bunu görür, ağlıyır, diyir: “Ay bala, daa mənim axırımdı. Sən məni bax bu günə qoydun”. Diyir: “Ana, zərəl yoxdu, sabah gələjəm”.

Gedir dağın təpəsinnən baxır, görür, deey, uzaxdan karvan gəlir. Durur karvanın yolu üstündə, karvanı saxlıyır, deyir: “Nəhqədər qızılız, puluz var tökün bura”. Ay aman, ay dad. İsdıyillər bunu öldürələr, tutalar, görüllər yox, mümkün döyül. Elə canını götürüf qaçan qaçır. Karvanı burda qoyuf qaçılar. Bu pulu niyir, qızılı niyir. Yığışdırır, hamısını gətirif verir arvada. Dəvələri-zadı aparıf yığır kahaya, öz yanına. Unnan da arvadın hakkını vermiş olur. Arvad da unnan özünü düzəldir, öy tikdirir, eşih tikdirir. Bu da kahada elə camaatın malıynan, qoyunuynan, varıynan heylə yaşıyır.

MƏRD VƏ NAMƏRD

Bir kənddə bir Mərd, bir də bir Namərd adlı iki adam yaşayırdı. Mərd çox ağıllı, rəhmli, igid bir adam idi. Namərd isə çox xain idi. Hamı Mərdin xatirini istəyirdi, başına and içirdi, Namərddən isə zəhlələri gedirdi. Namərd çox fikirdən sonra bu qərara gəldi ki, "nə qədər Mərd sağdı, camaat onun mərdliyini görüb mənim üzümə baxmayacaq. Bircə əlacım var ki, gərək onu öldürəm, sonra rahat yaşayıb istədiyimi eləyəm"

Günlərin bir günü Mərd səfərə getməli oldu. Bir az çörəkdən-zaddan götürüb yola düşdü. Namərd bunu bildi. Çox sevindi, cildini dəyişib başqa dona girdi. Mərdin dalınca yola düşdü. Bir müddət yol getdi, gəlib bir yerə çatdı, gördü ki, Mərd çörəyini yanında qoyub yatıbdı. Bir istədi onu öldürsün. Sonra öz-özünə dedi: "Yox, o məni o qədər yandırır ki, öldürməklə ürəyim soyumaz. Gərək mən də onu yandıram. Onun çörəyini oğurladı, qaçıb bir yerdə gizləndi.

Səhər Mərd ayılıb gördü çörəyi yoxdu. Durub korpeşiman yola düşdü. Yeddi gün, yeddi gecə ac-susuz yol getdi, ta ki, acından dizləri qüvvətdən düşdü, yerə yıxıldı.

Namərdin də istədiyi bu idi. Onun yanına gəlib, soruşdu.

– Yolçu, burda niyə oturmusan?

Mərd dedi:

– Qardaş, bir həftədi acam. Dilimə çörək dəyməyib. Çörəyin varsa, bir tikə ver mənə.

Namərd dedi:

– Var, ancaq özüm üçündü.

Mərd yalvarıb dedi:

– Nə istəsən verərəm.

Namərd dedi:

– İndi ki, nə istəsəm verərsən, onda qoy gözünün birini çıxardım, əvəzində sənə çörək verim.

Mərd dedi:

– Axır belə şey olmaz. Bir parça çörək nədir ki, sən ondan ötəri mənim gözümü çıxarırsan?

Namərd dedi:

– Mənə göz lazımdı, sənə çörək, özün bil, istəmirsən vermə.

Mərd dedi:

– A kişi, insafın olsun. Məni gözsüz qoyma.

Namərd gülə-gülə dedi:

– Zarafat eləyirəm, al, doyunca ye.

Namərd ona bihuşdarı qatılmış çörək verdi. Mərd çörəyi yeyib bihuş oldu. Namərd o saat onun iki gözünü də çıxarıb yola düzəldi.

Mərd haçandan-haçana özünə gəlib gördü ki, dünya qararıqlıqdı. Elə bildi gecədi. Sonra bildi ki, gözlərinin ikisini də çıxarmışlar. Sürünə-sürünə, əlini yerə sürtə-sürtə gedib çıxdı bir xarabalığa. Burada özünə yumşaq bir yer tapıb oturdu. Bu burada qalmaqda olsun, xəbəri sənə kimdən verim, şirdən, pələngdən, qurddan, tülküdən. Bir şir, bir pələng, bir qurd, bir

də bir tülkü dost olmuşdular. Gündüzləri gəzib dolanar, gecələri bu xarabalığa gələr, söhbət edərdilər.

Dostlar bu gecə də qaranlıq düşəndən sonra buraya gəldilər. Oturdular, söhbətə başladılar.

Pələng soruşdu:

– Şir qardaş, dünyada təzə xəbər nə var?

Şir dedi:

– Pələng qağa, sağlığın. Elə bir təzə xəbər yoxdu.

Şir qurddan soruşdu:

– Qurd lələ, səndə nə təzə xəbər var?

Qurd gözünün yaşını axıda-axıda dedi:

– Bazarım yaman kasaddı.

Şir dedi:

– Qurd lələ, bazarın niyə kasaddı?

Qurd dedi:

– Bu dağı ki, görürsən, onun ətəyində bir çoban var. Bu vaxta kimi bu çobanın tulası yox idi. Mən də hər axşam ge-dib quzudan, qoyundan nə rastıma gəldi, çalıb çapırdım. Amma indi bu çobanın bir tulası var. Nə qədər eləyirəm çobanın qoyunlarına yaxın durum, tulanın qorxusundan heç bir iş görə bilmirəm.

Şir dedi:

– O tulanın qanı dərmandı. Hər kim naxoş olsa, o tulanın qanından içən kimi yaxşı olar.

Mərd bu sözü yadında saxladı.

Tülkü dedi:

– Mənim işim yaxşıdı. Bu qabaqdakı dağın o üzündə bir siçan olur. Yaman bollu qızılı var. Hər gün qızilları günə sərir. Mən də qızillların qarovulunu çəkirəm, əvəzində mənə çörək verir.

Mərd bunların hamısını eşitdi. Səhər oldu. Qurd, pələng, şir, tülkü çıxıb getdilər. Mərd ayağa durub xarabalıqdan çıxdı, gedib oturdu bir ağacın dibində, amma bərk acmışdı, bilmirdi neyləsin. Bu dəmdə iki göyərçin qanad-qanada verib, gəlib

oturdular haman ağacın budağında. Göyərçinlərdən biri o birinə dedi:

– Bacılı bacı. Mərdnən Namərdin hekayəsini eşitmisənmi?

– Yox, bacı, eşitməmişəm. Danış, mən də bilim.

Göyərçin başladı danışmağa:

– Günlərin bir günündə bir Mərd olur, bir Namərd. Bir gün Mərd səfərə gedir, Namərd onun dalınca düşür, onun çörəyini oğurlayır. Axırda Mərdi bihuş edib gözlərini çıxardır. Budur, Mərd kor olub qalıb burda, dadı-fəryadı heç bir yana çatmır.

– Bacı, bəs bu Mərdə heç bir kömək eləmək olmaz?

Göyərçin dedi:

– Ey Mərd, yatmısan ayıl, ayıqsan eşit! Biz ki, tərpendik, qanadımızdan bir lələk düşəcək, o lələyi gözlərinə çəkərsən, gözlərin olar anadangəlmə.

Göyərçinlər sözlərini deyib uçdular. Bu vaxt lələk Mərdin dizinin üstə düşdü, Mərd tez lələyi götürüb çəkdi gözlərinə, gözləri oldu anadangəlmə. Durub təzədən çıxdı yola, gəlib çatdı bir dağın təpəsinə. Gördü ki, burda bir siçan var, qızılı tökü qabağına, onların keşiyini çəkir. Mərd əlinə bir daş alıb tulladı siçana. Siçan qaçıb qorxusundan girdi yuvaya. Mərd qızılları yığışdırıb getməyə başladı. Az getdi, çox getdi, bir dərəyə çıxdı, gördü ki, bir çoban qabağında bir sürü qoyun otarır, yanında da bir tula var. Mərd dedi:

– Çoban qardaş, bu tulanı gəl sat mənə.

Çoban dedi:

– Neçə verərsən?

Mərd bir çəngə qızıl verib tulanı çobandan aldı. Bir az aralanıb tulanın başını kəsdi. Qanını yığıb bir şüşəyə, cibinə qoyub düzəldi yola. Mərd getməkdə olsun, xəbəri sənə kimdən verim, bu şəhərin padşahından. Padşahın qızı neçə il idi ki, naxoş idi, nə qədər həkim çağırırdılar, heç kəs əlac eləyə bilmirdi. Mərd özünü şəhərə yetirib gördü ki, burda bir dəstə

adam padşahın imarətinin qabağına yığışıb. Adamlardan xəbər aldı:

– Nə olub?

Adamlardan biri dedi:

– Məgər bilmirsən ki, padşahın qızı neçə ildi ki, naxoşdu?

Mərd bu adamlardan ayrılıb getdi, özünə həkimlərə layiq bir dəst libas aldı, geyindi, gəldi padşahın imarətinin qabağına, dedi:

– Həkiməm.

Dedilər:

– A kişi, yazıqsan, çox həkimlər gəlib, heç biri əlac eləməyib, hamısını öldürüblər. İndi səni də öldürüb yollarlar onların yanına.

Mərd dedi:

– Mən o yan-bu yan bilmirəm. Həkiməm ki, həkim. Gərək padşahın qızına baxam.

Dedilər:

– İndi ki, belədi, qoy gedək padşaha xəbər verək.

Padşaha xəbər gedib çatdı ki, bəs şəhərə təzə bir həkim gəlib, deyir, qızı sağaldaram.

Padşah dedi:

– Gedin çağırın bura.

Gəlib Mərdi apardılar padşahın yanına. Padşah Mərdə dedi:

– Həkimsən?

Mərd dedi:

– Bəli, həkiməm.

Padşah dedi:

– Əgər qızımı sağaltsan, verəcəyəm sənə. Əgər sağalda bilməsən, sənün boynunu vurduracağam.

Mərd razı oldu. Mərdi apardılar padşahın qızının yanına. Mərd tulanın qanından bir neçə damcı suya qatışdırıb ona verdi. Qız qanı içən kimi ayıldı. Padşaha xəbər getdi ki, göz-
lərin aydın olsun, qızın sağaldı. Padşah bu xəbəri eşidən kimi

yerindən qalxıb əmr elədi, təbil vurulsun. Təbil vuruldu, qazan qazan yanına düzüldü. Aşpazlar əl-qollarını çırmalayıb düyü tökdülər, aş bişirdilər, payladılar. Padşah qırx gün, qırx gecə toy eləyib qızını verdi Mərdə.

Xəbər sənə kimdən verim, Namərddən.

Namərd evə qayıdıb camaata xəbər verdi ki, bəs Mərdi quldurlar öldürdü. Adamlar bu xəbərdən çox qəmgin oldular, ağladılar. Mərdin yasını saxlayıb qara geydilər.

Günlərin bir günü Namərd öz-özünə dedi:

– Gedim görüm, Mərd necə oldu? Ölməyibsə, öldürüm, gəlim.

Namərd gəzə-gəzə gəlib Mərdin gecələdiyi xarabalığa çıxdı. Qaranlıq düşdüyündən gecə orada qalası oldu. Gecə yenə də pələng, şir, qurd, tülkü gəldilər bu köhnə xarabalığa. Pələng şirdən xəbər aldı:

– Dünyada nə var, nə yox? Nə təzə xəbər eşitmisən?

Şir dedi:

– Sağlıq-salamatlıqdı, pələng qağa! Heç bir təzə xəbər yoxdu.

Şir qurddan xəbər aldı.

– Qurd lələ, indi kefin necədi?

Qurd dedi:

– Bu saat kefim bərk kökdü. O çobanın yanındakı tula indi yoxdu. Mən də gündə bir qoyun aparıb yeyirəm.

Pələng soruşdu:

– Tülkü baba, sənin kefin necədi?

Tülkü dedi:

– Kefim kök deyil, pələng qağa! Bazarım kasaddı.

Pələng soruşdu:

– Nə üçün?

Tülkü dedi:

– O siçan ki, vardı, gedib qızıllarının qarovulunu çəkirdim, onun qızıllarını oğurlayıblar. İndi işim yaxşı keçmir.

Pələng dedi:

– Yəqin buraya insan gəlir, gizlənib bizi pusur, dediklərimizi eşidir. Gəlin buranı axtaraq.

Başladılar axtarmağa, Namərđi tapdılar. Namərđi parçalayıb, hərəsi bir tikəsini götürüb yedi.

Mərd padşahın sarayında keflə yaşayırdı. Bir gün öz-özünə dedi: "Ey dili-qafil, bu necə ola bilər ki, Namərd mənim gözümlə çıxartsın, özü də yaşasın, gərək onu tapıb intiqamımı alam".

Mərd padşahdan, öz arvadından izin aldı, Namərđi axtarmağa başladı. Oraya-buraya soraq saldı, axırda gəlib onun sümüklərini köhnə xarabalıqdan tapdı. Mərd onun sümüklərini yığıb orada dəfn elədi, bütün elədiyi işləri başdaşına yazdı.

Oradan geri qayıdıb evinə gəldi. Bir neçə gün burda qaldı, sonra padşahdan izin aldı, arvadını da götürüb öz vətəninə döndü. Camaat onun gəldiyini eşidib şadyanalıq elədi. Mərd başına gələn əhvalatı camaata nağıl elədi. Hamı Namərdə lənət oxudu.

ŞAH QIZI

Gündoğanda bir usda olur. Bunun şöhrəti hər yərə yayılır ki, filan yerdə bir belə sənətkar var. Günbatanda da biri olur. Buda yaxşı sənətkarıydı. Nə olajax bunun da adı çıxır ki, filan yerdə belə bir sənətkar var. Heş kim onnara çata bilməz.

Bunnarı bir-biri haqqında o qədər eşidillər ki, Gündoğandakı deyir, nələydi Günbatandakı sənətkarı görədim. Görəydim o nə tər insandı. Nə tər iş görəndi.

Gündoğandakı da eşitmişdi Günbatandakından. Demişdi görün nətər adamdı görəsən onun adı çıxır bax belə. Gündoğandakı da Günbatandakı da fikir-rəşir bir-birərin görmək üçün yola düzəlillər. Günbatandakı Gündoğana gəlir. Gündoğandakı da Günbatana yola düşür. O qədər gəlillər (nə olajax). Yolda qarşılaşıllar. Görür kü, bir kişi belə gedir, biri də belə salam, əleykə salam, Günbatandakı deyir:

– Ay qardaş, hara gedirsən. Gündoğadakı cavap verir ki,

mən Günbatana gedirəm. Gündoğanda ordakı addı-sannı adamnan söhbət eliyillər. Ancax bilmirəm. Əlinin işini görməmişəm, isdiyirəm ki, maraxlanam onun işinə baxım.

Günbatandakı deyir:

– Ay qardaş, mən də Gündoğana gedirəm. Orda bir adamnan (sənətkardan – qeyd) çox danışılar.

Bu vaxt Gündoğandakı deyir:

Günbatandakı mənəm, elə o söhbətə görə gedirəm.

Günbatandakı da deyir:

– Ay qardaş, həmin adam da mənəm. İndi Allaha şükür kü, biz bir-birimizi tapdıx. Gedək bir məmləkətə orda əlimizin işin göstərək. Şərtdeşək aparax bazarda saxlıyax. Hər kəsin ki, tez getdi, baha getdi, o ucuz, gejdən onun qulu olsun.

Deyillər, yaxşı. Nolajax. Gedillər bazara çatıllar, bu zərgər bir dənə üzüh qayırır. Bazara çıxardır. Gündoğadək da dülgəriydi. Bir at qayırır. Onnar malların çıxardıllar bazara, bazarda hərrənirdilər. Nolajax. Bir adam gördü kü, bir satan üzüh satır. dedi,

A qardaş, neçiyə verirsən üzüyü?

Dedi:

– Min manata, üzüyü aldı.

Tez üzüh düzəldən dülgərə dedi:

A qardaş, indi sən mənim qulumsan.

– Dedi:

Biz belə danışmamışıx. Biz danışmışıx bazar dağılana qədər.

Dedi: Hə, baş üstə onu da gözdüyərəm. Noolajeydi bu burda olsun. Sizə kimnən xəbər verim? Bu bazarın məmləkətinin şahınnan. Bu patşahın bir oğlu varıydı. Yaranannan heş gməziydi, heş danışmazıydı. Atası muna küləfirəngidə bir otax düzəldir. Qoyardı orda. Orda yaşıyardı. Aynabəndi qəşəh otaxlarıydı. Bu küləfirəngidən oğlan baxdı gördü bazarda camahat seyrəlip. Ancax bir kişi var, bir atı var, bu atı mindi. Bazarın bir eninə çapdı, bir də uzununa çapdı. Buna baxanda

patşahın oğlunun dili Xudavəndi-Aləm tərəfindən açıldı. Dedi:
– Nolaydı, atam o atı ma alaydı. Mən gedər seyr eliyərdim.

Bu oğlanın qaravılı varıydı. Bunu eşidəndə özünü yıxılı-yıxıla çatdırdı patşahın yanına. Dedi:

– Patşah sağ olsun, deməzsənmi ki, oğlun danışdı.

Söyündülər. Camahat töküldü gəldi. Şah dedi:

– Oğul, mənim üçün qulluğun.

– Ata,– dedi,– bazarda bir at var, bir kişi mindi, bazarın bir eninə çapdı, bir də uzununa. O atı maa alğan.

O sahat yürdülər adam göndərdilər ki, get o atı al geti. Getdilər bu kişiye götdülər gəldilər.

Dedi:

– Ay qardaş, atı neçiyə deyirsən.

Dedi:

– İki min manata.

Patşahın yoxuydumu?! Qıymatını verdi. Binnar getdi. Gedən zamanı dülgər zərgərə dedi ki, sən mənim qulumsan. Dedi:

– Düz deyirsən. Səninki baha getdi, mənimki ucuz getdi. Nolajax bunnar istədi gedə. (Bu vaxt) bu oğlan atını nar istədi gedə. Başarmadı. O saat patşah dedi:

– Öyrət bu oğlanı. Qoy atı minsin gəzsin. Gəldi oğlanın yanına dedi:

– Oğul, bu atın 4 dənə tutacağı var, birini burorsan harıya gedirsən get. Birini bruorsan qayıdırsan öz vilayətnə. Birin burorsae göyə qalxır, birini burursan yerə enir. Munu öyrədənnən sora bunnar çıxdı getdi. Öz dediləri kimi elədilər. Zərgər oldu dülgərin qulu.

Nolajeydi patşahın oğlu bu ata baxdı. Oynadı, güldü, danışdı. Bir günnərisi də kefi qalxdı patşahın oğlunun. Dedi:

– Gedim atamın dünyada nə qədər torpağı var atımı minim seyr eliyim gəzim gəlim görüm nə var, nə yox.

Nolajeydi, atını mindi, yedi, işdi düşdü yola. Allah, Mə-

həmmət, Fatma, Hüseyin ya Əli, elədi düşdü yola. Getdi nə qədər atasının torpağı vardı gəzdi. Axşam olanda tutacağı burdu qayıtdı gəldi oğlan fikirşədi burda nə vaxtdan qalmışam. Çıxım göyə görüm göydə nəvar, nə yox. Bir səər açıldı. Səər üsduza xeyirənən açılınsın. Səər atını mindi. Tutacağını burdu. Qaltdı göyün bir qatına. O qədər qaltdı ki, oğlanın huşu başınnan gedən zamanı dedi:

– Ay hay, mən nətər eliyim yerə yenim. Bu nə işiydi mənim başıma gəldi. Oğlan özü də bilmədi nə iş görə. Oğlanın atı o qədər göyə qalxmışdı, öz atasının torpağınnan çıxmışdı. Bir də yadına düşdü kü, buna demişdilər ki, bir tutacağı var, onu bur aşığa, yenə enəjək. Bu tutacağı buran zaman oğlan Çin patşahının torpağına düşdü. Getdi gördü baxdı ki, bu atasının torpağı dööl. Heş kimi tanımadı. Atdan düşənnən sora atını yedəhlədi. Getdi gördü kü, bir çayçıxana var, yeməhxana var. Getdi atını tıfara söykədi. Atını tıfara söyküyənən sora özü də otdu bir tərəfdə. Nolajax. Otudu burda fikirşədi. Cıvində nə pulu vardı, nə bir şeyi vardı.

Burda camahata bir qullux eliyən oğlan gördü kü, burda bir oğlan var, atı var. Heş nə gedənnəndi, nə yeyənnəndi, nə deyənnəndi, nə də danışannandı. Elə burda duror. Axşam bu oğlan getdi yeməhxananın başçısına dedi ki, bir belə insan gəlip atnan. Atını söyküyüp divara özudə durup. Nə durannandı, nə oturannandı, nə yeyənnəndi, nə gülənnəndi, nə oynuyannandı. Bu ustalavoyun sdri gəldi gördükü, bı oğlanın gördüyü düzdü. Gəldi oğlanın yanına. Salaməleykə salam. Bala, dedi, sən nəişin sahbısan hardan gəlip hara edirsən. Dedi:

– Nə deyirsən, nə gəzirsən, nə yeyirsən, nə danışrsan? Yeməhxananın müdürü dedi:

– Adın nədi?

Dedi:

– Filankəs nodayidi.

Dedi:

– Mən filan patşahın oğluydum. Dədəmin nə qədər

torpağı vardı bu atnan gəzdim. Nəysə də bir gün kefim qaltdı göyə çıxdım. Göyə o qədər çıxdım ki, ta bilmədim hara düşüm. Gəldim buruya düşdüm. deyir:

– Çox yaxşı, bala, nolajax bura da evdi da.

Bu stalavoyun (yeməxana-qeyd) müdürünün oğlu yoxuydu. Sonsuzuydu.

Dedi:

– Allaha şükür kü, gəldi bu oğlan çıxdı. Apardı çaydan, çörəkdən yedirdi, içrdi.

Dedi:

– Bala, gedəh bizə. Apardı evlərinə. Aparan kimi həyat yoldaşına dedi ki, belə-belə uşağımız yoxuydu bir belə insan gəlip.

Gəldi oğlanın yanına. Salam verdi. Salamnan sora bu kişi dedi ki, a bala, bizim qızımız, oğlumuz zadımız bir şeyimiz yoxdu. Mana oğulluğa durarsanmı?

Deyir:

– Bəli, duraram.

Nolajeydi, arvad da söyünür. Köynəyinnən keçirir, olur bunun oğlu. Burda yaşır. Hər gün gəlir atasının sdalovoyunda oturur. Oturan zamanı görür kü, bir isdolda 3 dənə oğladı. Burda həmi çay içillər, həm də yeməh yeyillər. Bu da bir isdol götdü bunnarın arxa tərəfinə keşdi. Bunnarın söhpətinə qulax asdı. Buna qulax asan zamanı bu üç oğlan dedi:

– Nolaydı, bir dənə quş olaydıx qənətimiz olaydı dəryanın ortasında bir ada var. Adada patşahın oğlu təhcə yaşır. Onun qulluxçusu da var. Gedəydik o qıznan kef eliyə, qayda gələydik.

Bu oğlan bu söhpətə yaxşı qulax verdi. Bir gün keşdi, ikinci gün keşdi üçüncü gün dedi:

– Alla gedəjəm. Yedi, işdi durdu, ya Əli, sənnən mədət–deyip yola düşdü, getdi. Dəryanın qırağına çatan zamanı atının tutacağı burdu. Havaynan getdi. Dənizin ortasında adıya düşdü. Adıya düşən zamanı pəncərədən qız gördü kü, bir belə

adam gəldi qapıyı döydü. Bu qız gəldi qapıyı aşdı.dedi:

– Qardaş, sən kimsən? Buruya qatır gələr dırxax salar, quş gələr qanat salar, sən hara, bura hara?Atam bizi burda görsə parça-parça doğruya bilər.

Oğlan dedi:

– Mən bejə burdu qalajam.

Oğlan da qız da başdadılar kefə. Qıznan oğlan dedi:

– Gəti nərtaxta vurax.

Nərtaxtanı gətdilər ortalığa öz cannarınnan mərəcə girdilər. Dədilər:

– Hər kəs hər kəsi vursa canı onun ixtiyarındadı. Oğlan razı oldu. Nolajax, başdadılar nərtaxtıya, bir neçə dənə dövrə vurdular. Axırı oğlan qızı apardı. Aparanda bu qızın ixdiyarı oğlanda oldu. Qız dedi:

– Sən mənimsən, mən də sənin. Nolajax, bınnan yaşadı, sora atını mindi. Ya Allah, deyip gəldi çıxdı atalığının evinə, bu burada yaşamağa başdadı. Bir neçə ay keşdi. Keçənnən sora bunun bir qaravaşsı varıydı. Bir gəmisı varıydı bu qaravaşın. Çörəhli, sulu patşahın qulluxçusuydu aparardı bu qıza xörəyini, çörəyini verərđi qayıdıf gələrđi.

Bir gün bu qaravaş gəmisini suya saldı. Çörəyini götdü apardı qıza verdi. Verəndə bu qıza baxdı gördü kü bu qız həmlidi (hamilədi). Bu qaravaş dedi, vay, mənım öyüm yıxıldı. Buruya adam gəlip. Patşah bilsə mənı də öldürəcək, qızı da öldürəcək. Bu nə haqqı-hesapdı qaravaş peşman oldu. Fikirə düşdü. Qayıtdı gəldi. Gəldi patşah taxta çıxan zaman, salam, əleykə salam. Patşah sağ olsun, sənın qızın həmlidi. O saat əmr elədi ki, qarvaşın boynun vursunnar. Buraxdı patşahın adamları yığışdılar dedilər bu nə haqqı-hesapdı. Axırı qaravaş gördü kü, bunun boynun vurajaxlar. Əl qaldırdı dedi: Saxlıyın, söz deyim. Dedi:

– Buyur.

Dedi:

– Maa üç gün vaxt verginən, mən onu tapım dedi.

Tapbasam başım fərmandadı.

Qaravaş gəldi evdən quru çörəhdən-zaddan götürdü. Özünü yetirdi qıza. Qızın çörəyini verdi. Sora qayığını çəhdi qayanın döşünə bağladı. Özü də kolun içində gizdəndi. Burda başdadı busmağa. Gejənin bir vədəsində axşam qarannıx düşən zamanı dar vaxdı gördü kü, göynən bir dənə atdı gəldi düşdü bu qızın otağının qabağında. Qapıyı döyən kimi qız aşdı, girdi içəri. O saat özünü yetirdi pəncərənin qabağına muna qulax verdi. Nolajeydi gənə burda nərt taxta oynadılar kef elədilər. Sora oğlan gedən vaxdı özünü yetirdi şaha. Dedi:

– Patşah sağ olsun, adamı tapmışam. Dedi:

Hardadı?

Dedi:

Qızınan kef çəkir. Nolajeydi, patşahın əmiriydi qoşun düzəltdi dedi:

– Gedəh görəh bu nə işin sahibıdı. Gəmilərə mindilər, özdərini yetirdilər, burda vurhavur, gəlhagəldə qızın gözü birdən sataşdı pəncərəyə. Gördü kü, atasının qoşunu damın dörd tərəfini kəmər qaşı eliyiplər. Oğlana dedi:

– Sa dedimmi ki, atam biləndə səni də öldürəjəh, məni də. Vay bizim halımıza. Həqiqəhsap bax belə oldu. Oğlan baxdı gördü kü, qoşun həqiqətən də damı üzüh qaşı eliyip. Dedi:

– A ğız, nə götürəjən götü, qorxma dur qaçax. Qız durdu qızıldan, gümüşdən, ağırdan, yüngüldən götdü. Oğlan dedi:

– Qoy atın xurcununa. Özün də otu.

Qapıyı aşdı. Tutacağı burdu. At qaltdı göyün bir qatına. Bunnar gedəndə qoşun arxada bunnara ox, qılınc, qalxan atdılar, heş birisi təsir etmədi. Bunnar göynən gedəndə bu qızın həmlisi tutur. Dedi:

– Oğlan, daha məni düşürt. Bunnar yendi yerə. Yenən zaman oğlan atını qoydu yerə. Gələni düşürtdü. Dedi:

– Mən ölürem. Bu həmlini yerə qoyanda bu oğlan həmlini qoydu yerə. Onun burda nə odu oldu, nəsuyu oldu. Dedi:

– Ay Allah, bu həmlini yerə qoydu buna od-ojax lazımdı

mən neyniyim? O tərəfə baxdı bu tərəfə baxdı, bir şey əmələ gəlmədi. Bu oğlan gördü kü, hey uzaxdan bir işıx gəlir. Dedi:

– Ağız, sən burda olginan mən gedim o işıx gəlennən oddan-ojaxdan tapım gətirim. O öz atına mindi. Ojağa tərəf yola düşdü.

Gəlin də burda uşax əlində ağıly-ağıly nolajax. Dedi:

– Allah, noleydi bir od oleydi, ojağ oleydi, bu uşaxı bəliyeydim. Burda bikef oldu. Oğlan getdi o yerə çatdı k1 ordan od-ojax gətirə. Bu gəlin baxırdı əri getdiyi tərəfə. O yerə çatdı k1, bir dənə aloyu əri götdü atnan yarı yolda taxda ata oddüşdü. At yandı, kül oldu. Oğlan gəlip arvadına çata bilmədi.

Oğlan burda qalsın, sizə hardan xəbər verim, bu gəlinnən.

Gəlin də uşağı bələdi. Ağıly-ağıly, fikirrəşə-fikirrəşə. Bu uşağı gətirdi. Sabax açıldı. Gördü kü, yaxında budu bir yol var. Bir qırmızı şeyi də üsdünən bələdi. Dedi:

– Bunu yolun qırağına qoyum. Bir adam getsə bunu götsün aparsın. Mən də dəriyə, təpiyə düşüm. Qurt-quş məni yesin rədd olum çıxım bu dünyadan gedim. Bunu bələdi apardı yolun içinə qoydu. Heş gəs görməsin deyin girdi kola.

Nolajax, bir patşah varıydı. Vəzirynən şərtdeşdilər ki, yola, seyrə çıxırdılar. Seyrdə yolumuzda dünya malı nə olsa sənin, züryət olsa mənim. Burda razılaşdılar.

Bunnar atını mindilər. Yolnan gəlirdilər. O yerə çatdılar k1, hə, yolda bir qırmızı bələhli şey var. Vəzirə dedi:

Düşək. Düşdülər gəldilər, gördülər uşaxdı, züryətdi, çağadı.

Dedi:

– Vəzir, mən deyəndi. Dünya malı olseydi, sənindi. Amma züryətdi mənimdi. Mənim də züryətim yoxdu itipdi. Çağıyı götdülər atdarını mindilər. Evlərinə tərəf yola düzəldilər. Evə çatan zamanı. Arvat dedi, bir dənə uşax tapbışam. Ala, köynəyinnən keçirt bizə uşax olsun. Arvadı a söyündü gəldi munu qoynunnan keçirdi. Özdərinə uşax elədilər. Bu

uşax yekəlməhdə olsun, sizə kimnən xəbər verək, bu uşağın öz anasının.

Bu kola girmişdi ki, qurt-quş yesin munu. Burda qaldı savax açıldı. Gördü kü, bir dənə qoja ağsakqal kişidi. Qavağında bir bölüh mal-qoyun otarırdı çovan. Bu çovan gəldi gördü kü bir dənə gəlin xaylağıdı əlində sunka burda oturub. Kolun içində. Gəldi gəlinə salam verdi. Dedi:

– A bala, sən kimsən gəlip bura çıxmısan?

Gəlin dedi:

– Ata, mən filan patşahın qızıydım. Haqqı-hesap belə oldu gəldim həmliydim. Həmlimi yerə qoyannan sora yoldaşım getdi ojax tapa.Ərim uzaxdan bir od gətirən zamanı gördüm kü, bir aloy çıxdı da söndü də.

Bu ərimin atıydı. Od düşdü gəlip ma çıxa bilmədi.İndi mən yiesiz qalmışam. Ata – dedi bajarsan apar məni saxla. Dedi:

– Ata, neşə (neçə) uşağın var. Çovan dedi:

– Bala, altı dənə qızım var. Dedi:

– Ay ata,məni də apar, 6 qızı da saxlıyajan, yoldaşı da saxlıyajan. Ama birjə ma atalığ elə. Vəssalam. Özgə bir şey yox. Çovanın yazığı gəldi,özü də kasıbydı. Camahatın malını otarır ayləsini dolandırırđı. Axşam olanda bu qızı sunkalı zadı götdü evə çatdı. Camahatın malını payladı kutardı. Evə gələndə çovanın yanında bir dənə gəlin xaylağıdı. Bunnan baravar girdi içəri. Bu arvat teztav arvadıydı – arvatdarın xasyətidi tez-taflıx. Kül başına a kişi, dedi: Sən məni bir də bu altı qızı saxlıyıp boya-başa çıxartdın kı, getdin öza bir dənə arvat gətdin? Dedi:

– Arvat, arvat, elə demə.

Gəlin irəli yeriyip anacan– dedi, mən ona arvat gəlməmişəm. Sən anam ol, o da atam. Mən sizi dolandıracam. Kasıp ayləsi varıydı, nolajax bir də bir kasıp daxması varıydı.Bu qız xurcunda gətdiyi qızıldan, gümşdən töhdü, bunnar razılaşdılar. Kişi bu qızın atası oldu,arvat da anası oldu.

O, altı qız da bunun bajıları oldu. Burda qızıldan,gümşdən verdirdi. Yaxşı dam-daş saldırdı. Kişiyə də dedi:

– Ata, day sən qoja kişisən, mala-qoyuna getmə, otu ağsəkqallığımızı elə. Biz də lap yaxşı dolanjıyıx. Bunnar burda dorlanmaxda olsun sizə hardan xəvər verim həmin o çağadan. Bu patşah kı çağıyı aparmışdı. Bu böyüdü. Böyüyən zamanı patşah dedi:

– Ay arvat, bizim oğlumuz day yekəlip. İndi gəti munu evləndirək. Arvat da razı oldu. Şah vəzirinə dedi:

– Oğlum evləndirmək isdiyirəm. İndi nə cür evləndirək, nə cür adam tapax? Bu vəzir patşaha yol göstərdi ki, sən patşahsan, əmr elə dünyada, kəntdə, şəhərdə nə qədir adam var, hamısı sənin həyətinə yığışsın. Oğlanın da əlinə bir dənə alma verək. Oğlan baxsın görsün hər kəs ki, xoşuna gəldi almanı o qıza vursun. Patşah əmr elədi,bütün qız, gəlin ora yığışdı. Oğlanı da bir hündür yerə qoydular. Dedilər:

– A bala, qız, gəlin gedir hansı xoşuna gəldi, almıyı at ona. Oğlan burda hazır durdu. Camahatın qızdarı,gəlinləri o qədir gəldi keşdilər ki, axırda kutardı. Kutaran da patşah dedi, yox,görün bəlkə qalan olar. Dedilər:

– Filan naxırçının altı dənə qızı var. Onnar gəlmiyif. Bir adam yolladılar, həmin 6 qızı da gətdilər. Gördülər ki,altı qız döyül, yeddidi. Munun yeddisini də göndərdilər.Gənə bunnar da gəlip camahatın keşdiyi yerdən sıraynan keşdilər. Bu keçən zamanı tapılan gəlin axırdaydı. Bu arxadan keçən zamanı bu oğlan almanı atdı həməən qıza. Gəlini aldı qoydu evə. İndi bu oğlanın gərdəyə girməh vaxdıydı.gərdəh asılmışdı. Oğlan gərdəyi qaldırıp qızın yanına girən zamanı bu qız bunu o sat tanıdı. Ürəyində dedi:

– Bu filankəsdi. Bu vaxt gəlin dedi:

– Oğlan, bizim adətimizdi on gün oğlan qıza əl vurmasın. Oğlanın ağı kəsdi. On günnən sora yenə gəldi qızın yanına. Qız dedi:

– Bağışda, bizim adətimiz budu ku oğlan qırx gün qıza

dəyməsin. Bu minavalla (minvalla) 39 gün keşdi, 40-cı gün oğlan gənə getdi gərdəyin dalına k1, bunnan oynasın. Nolajax – oğlan pərdənin dalına girən zamanı axırı qız dözə bilmədi. Dedi:

– Gəl deyim ürəyimdəkini.

Dedi:

– Nədi?

Dedi:

– Bala, sən mənim oğlumsan. Mən sənənin ananam.

Belə deyəndə oğlan qıza bir dənə sillə çəhdı. Yüürdü atasının yanına, dedi:

– Ateyi-mehriban, bu çəpəl kimdi, gətirip gərdəyin dalına qoyupsan. Bu deyir ki, mən sənənin ananam, sən də mənim oğlumsan. Belə deyən zamanı şah oğlunun sözün eşitdi. Əmr elədi camahat yığıldı. Bunu asdırmağa gətdilər. Nə qədər paşşahın camahatı vardı, hamısı gəldilər. Dedilər bu nə tər işdi, şah dünən evləndirdiyi gəlını bu gün asdırır. Görən bu nə işin sahibıdı gəlını asdırır. O yerə gəldilər ki, gəlının başına kəndir keçirildi. Hündürdöydü. Çoxlu da camahat gəlmişdi. Gəlin baxdı k1, arxadan – camahatın arxasınnan bir dənə oğlan gəlir. Oğlan gələn kimi həmənin gəlın tanıdı munu. Gəlin dedi:

– Patşah sağ olsun, icazə verin bir neçə kəlmə söz deyim.

Dedi:

– Danış, çəpəl.

Gəlin dedi:

– O arxada duran oğlan mənim yoldaşımıdı. Gedin gətirin. Patşah əmr elədi, gətdilər həmin oğlanı gətdilər. Patşah gördü kü, bu itən oğludu. Atnan itənnən tapbamişdı. Həmənin oğlan öz ayağıynın gəlıp bura çatıp. Şah əmr elədi gəlını düşürtdülər. Şah sevindi ki, oğlun tapdı. Təzədənən 40 gün, 40 gecə bu oğlana toy elədi. Gəlinnən şahın oğlu başdarına gəlını şaha danışdılar. Məlum oldu ku, şahın tapdığı uşax öz nəvəsiymiş. 40 gün, 40 gecə toy eliyip nəvəsinə də bir dənə qız aldı. Beləcə şən yaşadılar. Onnar yedi, yerə keşdi, biz yedik dövrə

keşdik.Göydən üç alma düşdü. Biri mənim, biri nağıl deyənin,
biri də Şəmşidin.

KASIB OĞLAN

Biri vardı, biri yoxuydu, bir ana-bala vardı. Ana-bala kasıblıqla birtəhər başlarını gırləyirdilər. Elə ki, oğlan boy-buxuna dolub həddi-buluğa çatdı, anası ona dedi:

– Oğul, daha al-ayağın tutur, get padşahın qoyun-quzusuna çobanlıq elə, bir parça çörəyimiz olsun.

Oğlan anasının dediği kimi də elədi. Padşahın sürüsünü otarıb əvəzində gündə bir çörək aldı. İndi eşit padşahın qızından. Padşahın qızı çöldə gəzəndə oğlanı görüb onnan xoşu gəlmişdi. Odu ku, xəlvətcə hər gün bir çörək də özü gətirib çobana verirdi. Ana-bala bu çörəyi yeyib şükranlıq eləyirdilər. Bir gün oğlan ha gözlədisə qız gəlib çıxmadı. Axşam tək bir çörəklə evə qayıdıb bu gün qızın gəlib-çixmadığını anasına söylədi. Anası əlini dizinə vurub yanıxlı-yanıxlı dedi:

– Eh, ay bala, şahın qızı yoxdu, qəfildən ölüb.

Oğlan hal-vəziyyətdən agah olub gözlədi, gecə yarı olanda xəlvətcə durub getdi qəbiristanına. Axtarıb qızın qəbirini tapdı, qəbiri yarıb, qızın meyitin çıxarıb gətirdi evə. Ana-bala onu ortalığa qoyub ağlamağa başladılar.

İndi xəbər tut ayrı bir xəbərdən. "Deyir yara sağalacaq olsa, təbib qənşər gələr". İndi də eyzən elə oldu. Padşah qız naxoşlayanda uzax məmləkətdən loğman çağırmışdı, amma loğman gecikib vaxtında özünü yetirə bilməmişdi. Gəldiyi elə indi idi. Loğman şəhərə varid olub yola gedirdi ki, birdən qulağına bir daxmadan ağlaşma səsi gəldi. Fikirrəşdi ki, bəlkə bir köməyim dəydi, qoy gedim görüm nə müsibətə belə. Loğman şəhərə varid olub yolla gedirdi. Loğman yaxınlaşdı qapını as-tadan tıqqılatdı. Anaynan oğul gecənin yarısı qapının döyüldüyündən bərk qorxuya düşdü. Dedilər yəqin padşahın adamlarıdır, işdən duyux düşüblər, indi gəlib ikimizi də öldürəcəhlər. Oğlan cəld qızı kilimə büküb taxtın altına soxdu. Sonra ürəyi uçuna-uçuna gedib qapının cəfdəsini qaldırdı. Baxdı ki, qapıda ağ saçlı, ağ saqqallı nurani bir adam durub.

– Oğul, uzax yerdən gəlmiş qərib bir qocayam, mümkün varsa, məni bu gecəliyə qonax saxla.

Oğlan bir az ürəhlənən kimi oldu:

Yerim var, gəl içəri, kasıb olsax da ürəyimiz genişdi.

Loğman baxdı ki, bu bir yaxşı oğlandı ürəyinnən keçirdi ki, müşkülü varsa gərək asan eliyəm. Bir qurtum çay içib bir tikə çörək kəsənnən sora loğman üz tutub oğlandan soruşdu:

– Oğul, mən sizin evin yanından keçəndə içəridən ağlaşma səsi gəlirdi.

De görüm, nə müsübətin var. Mənnən çəkinmə. Mən müşkülləri asan eyləyən loğmanam, de dərdini.

Oğlan bir az o yana baxır, bir az bu yana baxır baxdı, öz-özünə dedi ki, ölməkdi-ölməkdi, xırıldamax nə deməhdi, gəl aç dərdini de, bəlkə çarə qıldı. Oğlan əlini sinəsində çarpazlayıb köks ötürdü:

– Ey loğman ata! Mənim başımabir qəziyə gəlib. Eşit gör nə düşmüşəm.

Beləcə əhvalatı necə mən sizə nəgil eləmişdimsə həməən qaydaynan başdan hamısın loğmana danışdı. Loğman dedi:

– Oğul, tez ol qızın cəsədini gətir ortalığa. Oğlan durub taxdın altında gizlətdiyi cəsədi gətirdi. Loğman diqqətnən qıza baxıb dedi:

– Patşah elə məni bu qızdan ötəri çağırtdırıp. Gecikib vaxtında yetişə bilməmişəm. Amma bu qız ölməyib. Sətəlcəmnən quruyub. Ona görə də ölüyə oxşayır. İndi mən nə buyursam, sən əməl elə, tədbirin qılıb dirildək. Belə elə, iri bir çən gətir, içini suynan doldur.

Oğlan çəni gətirdi, ana-bala isti su düzəldib çəni doldurdular. Loğman qızı isti suyla ovuşdurmağa başladı. Ovuşduruxca da bildiyi dava-dərmanı yerli-yerində məlhəmə döndərrib qızın bədəninə sürtdü. Yarım saatmı deyim, bir saatmı deyim, qərəz nə qədərsə vaxt ötdü, hannan-hana qız asqırıp durdu əyağa. Ana-bala bir də qız loğmanın bu mözuzatına mat qalıb ona dil-ağız elədilər, əl-əyağından öpdülər. Səhər açıldı,

cəmi səhərrər üzünü zə xeyirliyə açılısın. Loğman daha padşahın sarayına getməyib üz qoydu öz məmləkətinə.

İndi eşit şah qızıynan ana-balanın bunnan belə başına gələnərdən. Bunnar üçlühdə oturub fikirləşdilər ki, neyləsinlər neyləməsinlər. Şah qızı dedi:

– Mənim dirilməyimin xəbərini hələ atama yetirməh olmaz. O saat ürəyi partdıyar.

Bəli, bunlar xəbəri bir kimsəyə yaymayıb genə də (kasıbcılıq) kasıpcılıqlarında oldular. Bir gün qonşularındakı sövdəgər oğlanı yanına çağırdı:

– Baxıram ki, çox halal adamsan, gəl mənə mal aparıb gətirməhdə köməh elə. Muzdunu da halal istəsən bir abbası, haram istəsən bir tımən verərəm.

Oğlan bir abbasıyla razılaşdı. Bunnar yük götürüb başqa bir şəhərə yollandılar. Oğlan mənzil başında muzdunu alıb fikirə getmişdi ki, sövdəgar soruşdu:

– Oğul, nə xəyala getmişən?

Oğlan dedi:

– Fikirləşirəm ki, bu abbasıyla nə alım ki, Allaha xoş getsin.

Sövdəgar ona bir yol salğadı:

– Bax bu yolnan gedərsən. Gedib bir qoca kişiyə rast gələcəhsən. Görəcəksən ki, qabağına üç nar qoyub satır. Üçünü bir abbasıya verəcəm. Alıb gələrsən.

Oğlan sövdəgar deyən kimi elədi, narlar əlində qayıdıb gəldi. İstədi narın birini kəssin ki, yeyələr. Sövdəgar dedi:

– Saxla, evə qayıdanda kəsib nənənlə yeyərsən.

Qərəz, sövdəgar alış-veriş eləyib oğlanla geri qayıtdı. Oğlan narları da, pulu da gətirib anasının qabağına qoydu. Dedi:

– Ana, bu pulu xərclik eləyib dolanın, narları da kəsib qızınan yeyin.

Belə deyib yenə sövgəgərlə səfərə yollandı. Bu getməyində olsun, eşit evdəkilərdən. Elə ki, oğlanın anasıyla qız

narın birini kəsdilər, baxıb gördülər, bay-bay, narın içi tamam ləl-cəvahir məkanıdı! Tez ləl-cəvahiri yıgıb gizdətdilər ki, neyləsinlər. Axırda bu qərara gəldilər ki, ev tikdirləsinlər. Usta çağırıb ev binəsi qoydurdular. Ev də nə ev, elə bir imarət, yar-yaraşx, cah-cəlalı şahlara yaraşan. Bunlar burada mülk yapıdırmaqda olsunlar, indi kimdən xəbər verək, oğlandan. Oğlan bu dəfə də sövdəgərlə oturub fikirləşməyə başladı ki, bir abbasıyla nə alsın, nə almasın?

Sövdəgər məsləhət elədi ki:

– Bax, bu yolnan get, üçüncü döngəyə çatanda görəcəksən ki, bir qoca kişi üç pişih satır. Həməni pişihləri alıb geri qayıt. Oğlan istədi deyə ki, a kişi, mən bir parça çörəyə möhtac adamam, pişiyi-zadı neynirəm. Ama bir söz deməyib bu dəfə də sövdəgər deyəni elədi.

Alış-verişi qurtarıb təzədən üz qoydular geriye. Yolda sövdəgər dedi:

– Gəlsən, bir dayanıb dincimizi ala. Bu yaxınlıqda mənə bir dostum var, gedək onun mülkünə.

Yollandılar sövdəgər deyən yerə. Dostu sövdəgəri xoş-beşlə qarşıladı. Yeyib-işmək məclisi quruldu. Bunlar süfrə başında əyləşəndə baxdılar ki, dörd yanlarında əli ağaclı çoban adamlar düzülüb. Sövdəgər təəccüblə soruşdu:

– Bu nə işdi belə?

Dostu dedi:

– Əşi, siçanların əlindən göz açma bilmirik. İmkan tapsalar süfrədə nə var hamısını talan eliyəllər. Əli ağaclı oğlanları onları qovmaq üçün düzülüblər.

Sövdəgər güldü:

– Dərd tək siçan dərdi olsun. Ona əncam eləmək mənə əlimdə. Belə deyib oğlana işarə elədi ki, get zəmbildəki pişihləri gətir. Oğlan gətirib pişikləri buraxdı. Bir göz qırpmında pişiklər siçanların axırına çatdı.

Ev yiyəsi sevincək dilləndi:

– Bunun müqabilində mən də sizə bir dəvə yükü qızıl

peşkəş eləyirəm.

Bəli, gecəni qalib sübh tezdən oğlanla sövdəgər öz məmləkətlərinə yola düşdülər. Mənzil başında sövdəgər qızıl yüklü dəvəni oğlana bağışladı. Oğlan gəlib evlərinə çatanda baxdı ki, uçuq-sökük daxmaları yoxdu. Onun yerində bir imarət ucaldıblar ki, deyərsən şah sarayıdır. Elə bildi yolu çaşıb, istədi geri qayıtsın. Anasıyan şah qızı akuşkadan əl eləyib onu çağırtdılar. Oğlan gəlib məsələni öyrəndi. Bir dəvə yükü qızılı da yerbəyer elədi. Başladılar kef-damaq içində yaşamağa. Oğlanın anası molla çağırıp qızla oğlunun kəbinin kəsdirirdi. Şad-xürrəm ömür sürürlər. Beş-altı ildən sonra bunların bir bölük çolma-cocuğu oldu. Bir gün qız dedi:

– Gəl atamı qonaq çağıraq.

Bəli,şah,başında da əyan-əşrəfi oğlan gilə qonaq gəldi. Uşaqları görəndə kimi şahın onlara qanı qaynadı. Başdadı onları öpüb-oxşamağa. Oğlan açıb əhvalatı şahla danışdı. Şah baxdı qızının evinə qonaq gəlib çox xoşhal oldu. Öz qızını çağırıb bağına basdı. Şah da 40 gün, 40 gecə toy vurdurdu. Mən də həmin toydaydım. Yedim, içdim, yolla geri qayıdanda bir də baxım ki, budu ha göydən üç alma gəlir. Almanın biri mənim, biri özümün, biri də bu nağıl danışanın. Siz sağ, mən salamat.

GUDULUN NAĞILI

Biri varıymış, biri yoxuymuş, bir arvad, bir də bir oğlu varıymış. Anası deyib bala biz gedək başqa yerə düşək, burada dolana bilmirik. Gedillər oğlan bir gün gəlib deyir:

–Ana,gedirəm ov ovluyam, quş quşduyam. Anası deyir:

Bala, sən get. Mən evdə bərk naxoşduyuram.
Oğlan gəlib deyir:
– Ana, bu ovladlığımın maa yemək düzəlt, yeyim.
Anası deyir:
– Burada deyillər, quyu var. Amma mən tanımıram.
Oğulu aparıb quyunu göstərir.
Anası səhər gedir həmin quyudan su çəkmək isdiyir. Bu vaxt bir gudul vedranı bərk-bərk tutur. Oğlanın anası nə qədər dardır, vedrə çıxmır. Arvad bu vaxt çığırır kın, ay aman, dad bu vedra niyə çıxmır. Gudul çır-çır çığırır kı, mənəm bura düşmüşəm. Məni çıxart sənə lazım olaram. Arvad gudulu da çıxardır. Arvad onnan soruşur, sən bura niyə girmisən? O deyir:
– Məni gətirib atıblar bura.
Gudul deyir:
– Sənin yoldaşın, ərin var?
Arvad deyir:
– Yox.
Gudul deyir:
– Məni aparıb özaa yoldaş eliyərsən.
Arvad deyir:
– Mənim oğlum məni öldürər. Səni aparmıram. Oğlumnan qorxuram.
Gudul deyir:
– Sənin oğlun gələndə gizdənərəm. Oğlun gedəndə bir yaşyarıx.
Arvadın oğlu gəlib evə. Kişi gedib yükün dalında gizdənir. Oğlu anasına deyir:
– Ana, nətərsən?
Anası deyir:
– Bala, azarramışam, ölürəm.
Oğlu deyir:
– Ana, saa həkim gətirək?
Anası deyir:
– Oğul, mən həkimə getmişdim. Maa dedilər ki, Sara-

tovda yaxşı, qızıl ağaşlarda qızıl alma var. Onnarı maa gətir-sən sağalaram. Oğlu deyir:

– Ana, mən onu sənə gətirərəm. Təki sən sağal.

Oğlan səhər durup az gedip, üz gedip, dərə-təpə düz gedip, qabağına bir qoca, nurani kişi çıxır. Oğlan o adama deyir:

– Ay baba, mənə Saratov şəhəri lazımdı.

Qoca deyir:

– Oğul, mən sənə ora getməyə razı deyiləm. Çünki ora həddindən artıq qorxulu yerdə. Onnarı gətirmək üçün 40 harambaşı var, gərək ollara 40 kilo qır alasan. Onnar ağzın ayırdıxca qırı atasın, qılışnan vurasın.

Bu oğlan çox çətinnən o harambaşılardan qırıp keçib, uzax yol gedib gəlip çatır Saratov şəhərinə.

Girir bağa. Görür kü, burda o qədir meyvə var. Meyvənin də yanında da qızıl öküz var. Qızıl öküz oğlan meyvələri yığdığına görə ona hücum eliyir. Oğlan qılıncın çəkib qızıl öküzü vurub öldürür. Meyvələrin hamısını yığıp yükün tutup gəlir. Yolda yenə qır batman qır alıp harambaşılarının ağzına doldurur. Qılını həriyip vura-vura gəlip çıxır anasının yanına. Oğlu deyir:

– Ana, çətinnən tapdım meyvələri gətirdim gərək sən bu xeyr eliyəcəksən.

Anası 3 gününə sonra oğluna deyir:

– Bala, get sən həmin meyvələrdən yenə gətir.

Oğlu deyir:

– Ana, çox çətin yollardı. Amma mən gedərəm. Təki sən sağal.

Oğlan yola düşüb az gedir, üz gedir, dərə-təpə düz gedir, yenə də bəyaxki qoca kişiye ras gəlir. Qoca kişi bunan soruşur:

– Bala, sən yenə hara gedirsən?

Oğlan deyir:

– Anam sağalmadı. Yenə Saratov şəhərinə gedirəm qızıl öküzün yanına qızıl meyvə gətirəm.

Nurani qoca deyir:

– Oğul, səni o anan alladır. Onun aşnası var. Əməli düz ana səni belə yerə göndərməz. Sən qayıt onnarı güd. Onun müştərisi var. Görəcəksən. Onnarı bir yerdə görəcəksən. Oğlan nurani kişinin sözünə baxır. Geri qayıdır.

Gudul oğlan gələndə görür. Arvada deyir:

– Oğul doğduğun yerdə qarnın yırtılıydı. Oğlun bu de, gəlir.

Oğul görür ki, bu kişi də anası da bir yerdədi. Oğul anasının hiyləsin başa düşür. Gudulu da anasını da doğruyur. O peyğəmbərsifət kişiye çoxlu alğış eliyir.

GÜLÜQAKQANIN NAĞILI

Geşmişdə iki qardaş olullar. Biri vəzirimiş, biri də şah. Bu şahın qızı varmış, vəzirinin də oğlu. Vəzir qardaşına elçi gedir, qızı vermir. Bu qıznan da oğlan çox sevişmişmiş, çox. Bınnar ayrılmaq isdəmirmiş. Bir gün qız deyir:

– Əmi oğlu, səni maa atam vermiyəcək. Gə mən iki at gətirim qızıldan zaddan götürəh qaçax səhərdən. Orda əvlənəh dolanax.

Deyir:

Yaxşı.

Deyir:

– Sahat ikidə – gecə gələrsən bıra orda mən atı gətirərəm bırda minip gedərih. Demə bırda bir çovan uzanmışımış ağacın divində. Bının dediyin eşidir. Çoban qızın qahımınnan əvəl gəlir durur qızın dediyi yerdə. Qız gətirip bına iki at verir. Qız qabaxda, oğlan da dalda. Az gedillər, üz gedillər. İşıxlanıanda baxıllar k1, ə, öz nişannısı dəyii. Bir motal papax çovandı.

Dedi:

– Adın nədi?

Gədə dedi:

– Baxdıyar.

Dedi:

– Baxdıyar, baxdıma yar gəlmisən gəl. Az gedillər, çox gedillər, çay qabaxlarına çıxır. Çaydan keçəndə Baxdıyar görür kü, axı o çovandı daa çaxmax daşı var. Atdan düşür o çaxmax daşınnan götürür. Qız baxır görür kü Baxdıyar qalíf dalda.

Dedi:

– Baxdıyar, o nədi?

Deyir ki, xanım, mən çobanam. Bu çaxmax daşdı. Vurarsan ocax çıxar. Ojağımız olmasa ojax qalıyor. Qız baxır k1, bu lal-cavahir daşdı. Bunun qiyməti yoxdu. Deyir:

– Baxdıyar, bu qiymətdi daşdı, bunun qiyməti yoxdu patşahın xazinasında. Gedillər başqa paşşahlığa ev alıllar. Qalıllar orda. Bir gün qız deyir:

– Get bını paşşahın xəzinəsində xırdalat gəti. Patşah görür kü, xəzinəsində o daşın qiyməti yoxdu.

Deyir:

– Baxdıyar, xazınamda bu qədər pıl yoxdu. Olannarı apar. Qalanını da sora apararsan. Baxdıyar aldı gəldi. Baxdıyar bir gün arvadıynan gəzirdi. Patşah bını gördü. Ölü öküzün gözü kimi bu qıza vırıldı. Belə olanda dedi:

– Vəzir, nə tədbir?

Dedi:

– Nə tədbir olacaq? Denən maa o daşnan bir imaatat yap.
Daşdan ee. Həmin dıqqlı daşın qıymatı yoxdu.

Patşah Baxdıyarı çağırıp bını beləcə deyir. Bu vaxt
Baxdıyar deyir:

– Patşah sağ olsun, bu qədir xazınanda o daşın qıymatı
yoxdu. Mən bını nə tər eliyim.

Dedi:

–Mən bilmirəm.

–Ya tıkinən, ya da sənın boynuu vuracam. Baxdıyar
gəldi qızın yanına dedi:

– Hal-qazıya belədi.

Qız dedi:

– Baxdıyar, kefı pozma. Get 40 gün möhlət al. Getdi 40
gün patşahdan möhlət aldı.

Qız dedi:

– Baxdıyar, gedərsən o daşı tapdığın çayı taparsan. O
çay yuxarı gedərsən. Orda bir yer var dev gətirip qızı saçın-
nan asıp. Qız ona təslim olmur. Saçınnan asır gedir gəzir gəlir.
Bir söz desən o qız ağlasa düşsə o çayın içinə olcax ləl-cavahır
daşı. Mən adam topluyacam, onu kəsip çıxardıp bir günə divarı
qoyup, tikip təfil verəciyih. Çay yuxarı gedəndə bir tikili
görəssən o devin evidi. Qızı telinnən asıp göyə özü gedip
gəzməyə. Qızı aç qoy yerə. Qoymayınan örgən gör onun canı
hardadı. Canın yerin bil. Cana bircə dəfə vurarsan. Bir dəfə
vurdun bəsdi o öləcəh.

Bu gəldi devin tikilisin tapdı. Gördü gözəl qızdı
saçınnan asıp dev göyə.

Dedi:

– Nəə gəlmisən, oğlan, dev səni öldrəcəh.

Dedi:

– Qoxma.Qızı aşdı qoydu yerə.

Dedi:

– Qorxma, səni azat eliyəcəm. Canın yerin maa de. Onu

öldürüm səni də götürüm gedim.
 Baxdıyar girdi gizdəndi. Dev gəldi.
 –Burda adam insi gəlir şaxlı badam insi gəlir.
 Qız dedi:
 – Əvin yıxılsın, bura kim gələr. Məni telimnən asmısan bura. Heş kim gəlməyib. Qız ağladı. Dev dedi:
 – Niyə ağlıyırsan?
 Qız dedi:
 – Sən gedib gəzirsən mən də saçımnan asılı. Heç olmasa canı yerin de baxım qorxmuyum.
 Bına vırdı. Ağladı. Ağlıynan da ürəyi durmadı.
 Dedi:
 – Məəm canım o hovuzun içində bir qızıl balıx var. Onun qarnında şüşə var ordadı. Bunu deyənnən sora dev getdi.
 Dedi: Nə yeyim, plov yeyim. Nə yeyim, çilov yeyim. Yox ee durum gətirim arpa çörəyiynən turş ayrıan yeyim.
 Onun yeməyi oyudu. Yeyərdi yatardı. Yedi yatdı. Tezdən gənə turş ayrıanan arpa çörəyi yeyip çıxdı getdi.
 Baxdıyar gənə qızı aşdı yerə qoydu. Gördüyü, eşitdiyinin hamısını qız dedi:
 – Hovuzun üstündə yekə bir dəyirman daşı var.
 Ələşdi-əlləşdi güjü çatmadı. Axırda dedi:
 – Ya Allah, sən özün maa köməh ver. Alahdan quvat gəldi daşı aşdı – gördü bir balıx hovuzda əənə qaçır, bəənə qaçır. Qızıl balıxdı. Tez qızıl balığı tutdu yardı. İçinnən şüşəni çıxartdı vurdu yerə. Bu vaxt dev gəlirdi.
 – Qışqırdı bir də vur. Baxdıyar, bir də vur.
 Dedi: Yoox, kişi işi bir dəfə eliyər.
 Dev gəldi orda qapının ağzında öldü. Saldılar orda quyuya. Qızı da götdü. Xəzinədən də birəz götdü. Yer də qalanını da ordakı nökrərə verdi. Ordan qızı da götdü gəldi. Suyun qırağınnan keçəndə oğlan nə dedisə qızın gözünən bir dama yaş çaya düşdü. Çay dönd oldu ləl-cəvahir daşı. Adam topladılar. Alması doğradılar. İmarəti yaptılar. Patşah baxdı

gördü nəə, imarət düzəlip.

Dedi:

– Ə, belə oğlu öldürməh olmaz. Mən də binnan yoxdu. Bu hardan tihdi. Patşah gördü, əə, indiyətən biridi indi ikidi. O birisi binnan da başdı.

Dedi:

Vəzir, vəkil, nə tədbir barğım çatdıyır.

Dedi:

Nə tədbir olacax, əvin yıxılsın, denən Gülüqakqanın gülün gətisin.

Bını patşah deyəndə oğlan pis oldu. Gəldi qıza dedi, əhvalatı.

Qız dedi:

– Qorxma. Gedərsən bu yolnan. Biri sağa gedəcəh, biri sola. Sağ yolnan gedərsən qabağa bir ağaş çıxacax. Birda bir qoca oturup. Qoca sakqalın yolur pencəyin tikir. Sakqal tühdü daa. Qırılıp tökülür yerə. Sap apar onu tik qəşəh. O saa yol görkəzəcək. Onnan sora Gülqakqanı gətirərsən.

Bırdan getdi gördü kü, qoca sakqalın yolur pencəyin tikir. Sakqal tühdü daa. Belə eliyir töklür yerə. Aldı əlinə qəşəh tihdi. Elə bil qasdumdu. Geydi əynə silkələndi, bəynə silkələndi. Hes zad olmadı, salam verdi.

Dedi:

Maa sözün?

Dedi:

Patşah maa belə əmr eliyip gərək Gülüqakqanın gülün gətirəm.

Deyir:

Baxdıyar, meşəni görürsən koldu – qaratikan kolu, deyərsən nə yaxşı gəzməli bağdı. O kol saa yol verəcəh.

Gedərsən qabağaa bir çay çıxacax. İrin çaydı. Adam baxır irgəni da. Pis çaydı. Deynən nə qəşəh sudu yaxşı içərsən. Götü bi quruşqa da iç qorxmaynan. Gedərsən görərsən bir qəpi var açıq qapıdı. Biri də örtülü. Açıq qapını örtərsən,

örtülü qapını açarsan. O da saa yol verəcəh.

Gedərsən dənizin qırağında sərv ağacı var. Sərv ağacının böyründə qaratikan kolu var. Girərsən tikanın içində gizdənərsən. Görəssən ki, 3 dənə göyərçin gəldi ağacın başına. Ollar paltarın soyunacax. Öyrən gör hansıdı Gülüqakqa. Onun paltarını oğurra. “Özü dalınca gələcək. Ant versə də buraxma. Denən” nənəmin südü maa haram olsun gəlməsəm desin. Onda quş paltarın yox əyin paltarın verərsən.

Baxdıyar getdi qaratikana dedi: Nə qəşəh bağdı gəzərsən, seyr eliyəsən. Qaratikan yol verdi.

Getdi gördü su var. Bınnan da qəşəh su olar? Yaxşı yeyip içəsən. Bınnan da bir quruşqa işdi.

Getdi gördü bir otax var. Qapısının biri açıxdı. Açıq qapını ördü. Örtülü qapını aşdı. Qapılar yol verdi.

Getdi gördü dənizin qırağında bir sərv ağacı var. Ağacın qırağında kol var. Girdi gizdəndi.

Gördü 3 dənə görçin gəldi. Bılların ikisi soyundu girdi dənizə. Ama biri gəlmədi.

Dedilər:

– Bacı Gülüqakqa, nolup saa? Niyə çimmirsən?

Dedi:

– Bajı, ürəyimə damıf böyün ma nəysə olajax. Allahdan bına agahdı.

Dedilər:

– Sən həmişə belə deyirsən. Bura kim gələjeh. Tez ol gəl çiməh çıxax gedəh.

Bu soyunup gölə girəndə bu paltarı oğlan oğuradı.

Qız gördü paltarın bir oğlan götürüp qaçır.

Dedi:

– Ay oğlan, amanın bir günüdü paltarımı ver.

Dedi:

– Yox, vermərəm.

Oğlan dedi:

– Denən anamın südü maa haram olsun, paltarı maa

versən sənnən gələjəm.

Qız dedi:

– Anamın südü maa haram olsun, paltarımı ver sənnən gəlim.

Oğlan quş paltarın yox, adam paltarın verdi. Qız Baxdıyarın dalınca gəldi.

Baxdıyar mazalı (məzəli) söz deyəndə bunun ağzınnan hopu-hopu gül töküldü. Bir məjmeyi düzəldip aparıp verdilər pətşaha. Pətşahın babası, dədəsi qələt eliyərdi heş belə şey görməmişdilər. Şah dedi:

– Gör Bəxdiyar necə igid oğlandı e!

Vəzir dedi:

– Şah sağ olsun, düz buyurursan, belə oğlanı öldürməh olmaz.

Bir müdət keçənnən sora bu yenə fikirin dəyişdi. Bəxdiyarın gətirdiyi qızdarı görəndə dəli oldu.

Dedi:

– Neyliyim, nətər eliyim?

Vəzir dedi:

– Göndər Hindistanda 40 başdı dev var, onun bağında qızıl alma var. Get o almadan gəti maa.

Ora gedən gəlməz. Qırt başdı (40 başdı) devlər vardı orda. Ora gedənin qayıtmadığını patşah bilirdi. Çünkü orda elə devlər varıdı kı, min ordu belə onun qabağına çıxa bilməzdi.

Patşah munu Bəxdiyara deyənnən sorasına qırx gün möhlət verdi. Bəxdiyar bekaf gəldi evə. İndi ona o biri qız yox Gülüqakqax yol gösdərirdi.

Gülüqakqax dedi:

– Gedərsən sağ qolu üsdə dərə var, dəriyə girərsən, orda tövlə var. Girərsən tavlının içində üç at bağlanıp. Onda denən:

– Məni Hindistandakı qırx başdı Devın sarayına aparıp gətirərsən?

Onda o atdardan biri səni aparmağı boynuna götürəcəh.

Baxdıyar Gülüqakqaxın dediyi kimi gəldi tövlüyə dedi:

– Məni Hindistandakı 40 başdı Devın bağına aparıp gətirərsiniz?

Bırda kı qırmızı at dedi:

– Mənim ürəyim gəlmir.

Sarı at da dedi:

– Mən apara bilmərəm.

Qara at dedi:

– Mən aparıp gətirərəm.

Çünkü bu yel atıydı. Uzun sözün qıssası, bu mindi ata getdi Hindistandakı 40 başdı Devın bağınnan bir xurcun qızıl alma yığıp mindi ata. Bu vaxt dev uzandı (?). Dev uzandı, amma qara at dedi:

– Onun çıxırmağına fikir verip dala baxma, yıxılarsan.

At getdi, dev də dalınca, amma yetirə bilmədi. Baxdiyar gəldi qızdarın yanına. Özdəri də yedilər bir mejmeyi də apardılar patşaha. Patşah qələt eliyərdi belə şey görməmişdi, yeməmişdi. Patşah bunun gətirdiyi qızdarı almax üçün Bəxdiyarı öldüməh isdiyirdi. Odu ku dedi:

– Maa gərək günçixannan günbatan arasında qızıl körpü çəkəsən, salasan. Bəxdiyar (söyləyici bu yerdə çaşaraq obrazın adını səhvən Məhəmməd deyir-qeyd toplayıcılarındır). Korpeşman geri qayıtdı. Çünkü günçixannan günbatan arasında körpü salmax olmaz kı, özü də qızıldan.

Bunu bilən Gülüqakqax dedi:

– Bəxdiyar, kefi pozma. Gedərsən o Hindistana getdiyin o qara yel atın minərsən. O səni aparacaq Günçixana, həm də Günbatana. Qızılın birin orda-burda atarsan qızıl körpü düşəcəh. Saat yarım Şərqə, bir saat da Qərbə gedəcəh. Bəxdiyar heylə də elədi, qızıl körpü salındı. Patşah bir də gözün aşdı kı, qızıl körpü salınıp hamı üsdünnən keçir. Mat qaldı.

Dedi:

– Neyliyim, vəzir? Tədbir, öldüm, çatdadım.

Vəzir dedi:

– Şah sağ olsun, bircə dənə yolu qalıp. Dənən ki, get o

dünyadan dədəmnən xəbər gəti. Bunun dədəsi 40 il bunnan qabax ölmüşdü.

Şah vəzirin dediyi kimi də Baxdıyara dedi:

– Baxdıyar, ba saa axırını tapşırığımı, bunu da elə kutarax. Baxdıyar bekaf qayıtdı gəldi evə.

Gülüqakqax bunun bekaflığının səbəbin soruşanda Baxdıyar pətşahın dedihlərin Gülüqakqaxa danışdı.

Gülüqakqax dedi:

– Baxdıyar, bu çox asand işdi. Get patşaha de ki, böyüh bir odun topası versin, 40 tonda nefit töhsün odunun üsdünə. Odunun baş tərəfində çardax qursun. Mən çardaxda oturum yanım gedim o dünyadan dədənnən xəbər gətirim.

Gedip patşaha belə deyən kimi patışah 40 kub metir söyləyici dediyi kimi saxlanılıb çoxlu odun yığıdı, 40 ton nefit töhdü odunun üsdünə, çardax düzəltdi, Baxdıyarı çardaxa çıxardıp oduna od vurdular. Məhəmmət (söyləyici yenə də obrazın adını Məhəmməd dedi – qeyd toplayıcılarındır) də ordaydı, odun içndə. Bu vaxt Gülüqakqax quş paltarın geyip uşdu Baxdıyarı götürdü apardı qoydu əvə. 40 gün yedilər, işdilər, kef elədilər. Odun sönənnən sora Gülüqakqax quş paltarın geyinip Baxdıyarı apardı qoydu külün içinə. Qırxıncı gün patışah adamları külü eşdilər gördülər Baxdıyarı yeşihdə sağ-salamatdı.

–Baxdıyar, nə tərər getdin, nə tərər gəldin? Baxdıyar da patışhan dədəsinin möhürüynən zadıynan kağız varıydı. Bunun Gülüqakqax yazmışıdı e yalannan. Kağızda yazılmışıdı:

– Üzün qara olsun, oğul. Mən səni yekəltdim pətşah elədim. Amma sən gəlip məni yoxlamırsan. Gəl məni yoxla daa.

Şah bu sözdərdən pis oldu, dedi:

– Baxdıyar, bə mən nə tərər gedim?

Dedi:

– Mən nə tərər həylə.

Patşah dedi:

– Məni isdiyən gəlsin. Gənə də odun yığdılar, odunun üsdünə nefit töhdülər, yuxarıda da bir yer düzəltdilər. Patşahın özü, vəkil, vəzir, oğlu-uşağı, hamısı yığıldılar odunun başındakı çardaxa. Oduna od vurdular. Bulların hamısı yandı öldülər. Baxdıyar oldu patşah. O üç dənə qızı alıp dünyanın kefin çəhdi. O yedi, yerə keşdi, siz də yeyin dölə keçin. Göydən üç alma düşdü. Biri Cəmilin, biri nağıl eliyənin, biri də mənim.

QILLICA

Biri varıymış, biri yoxuymuş, bir kişi varıymış. Bunun bir arvadı və bir qızı varıymış. Aylar ötür, günnər dolanır, bı arvad irəhmətə gedir. Bının barmağında bir dənə üzüh varıymış. İrəhmətə gedəndə bının vəsiyyəti varıymış ki, a kişi, mənim bı üzüyüm kimin barmağına olsa onu alarsan. Deyir ki, yaxşı.

Arvad ölür gedir. Bı kişi düşür bının qırxı çıxannan sora bı üzüyü götürüb bı kənd mənim, o kənd sənin axtarır. Ancax üzüy heş kəsin barmağına olmur.

Deyir:

– Əşi, elə bı arvad bilirmiş ki, bı üzüy heş kəsin barmağına olmuyacax, ona görə belə deyib.

Kişi gətirir bı üzüyü tulluyur istolun üsdünə. İstolun üstünə tulluyanda qızı qapıdan girir üzüyü götürür taxır barmağına.

Deyir:

– Bıy, ata, bı nə üzüydü oldu mənim barmağıma. Sən almısan?

Deyir:

– Ay bala, neçə aydı, neçə vaxdı bı üzüyü gəzirəm heş kimin barmağına olmur. İndi ki, bı sənin barmağına oldu. Onda gərəy mən səni alım. Anam vəsiyyətididi, gərəy mən səni alam.

Deyir:

– Ay ata, sən niyə həylə deyirsən, bəs belə işmi olar? Bəs bı necə sözdü ki, sən danışırsan. Qızı da ata alarmı?

Deyir:

– Ay bala, neynim ananın vəsiyyətididi.

Deyir:

– Nolsun, anam deyib yadı alginən, məni deyimiyib ki, qızını alginən.

Deyir:

– Qızım, gəl onda bir iş eləy. Kişi gedir qırxandan, bı-caxdan bir belə şeytan yığır gətirir. Düzür sapa, asır boynunnan gedir bazara. Bazara gedəndə bına o qəddər gülüllər ki, bı kişiye bax, boynuna şeytan taxıb gəzir. Gülüllər, gülüllər, deyillər bı necə işdi. Kişi gəlir evə deyir ki, qızım, üç gün mən bı işi eliyəciyəm. Görüm axıracan güləcəylər, yoxsa necə?

Qız deyir:

– Ay ata, Allah sənə nəhlət eləsin, bəs belə işmi olar?

Bı birinci gün gedəndə lap çox gülüllər, ikinci gün gedəndə bir az gülüllər, üçüncü gün gedəndə bına heş gülmül-lər. Gəlir deyir ki, qızım, tay səni mən almalıyam. Camahat bı gün gülər, iki gün gülər, sohra heş gülməzdər.

Qız deyir:

– Ay ata, Allah sənə nəhlət eləsin. Belə işmi olar?

Atası deyir:

– Yox e, heş belə olmaz, mən səni almalıyam. Ananın vəsiyyəti.

Deyir:

Vaxtaş ki, həylədi qoy əlimə aftafa alım gəlim. Allah sənə nəhlət eləsin, belə ata. Hə... qız gəlir uzun yaylığı cırır aparır bir dənə kolun başına örtür. Bir dənə də qatmanı bağ-lıyır aftahıya Kişi bının qıçına axı ip bağlamışda ki, bı birdən qaçar. Qatmanı açır bağlıyır aftahıya bir qanadın da bağlıyır kola gedir. Kişi elə bilir ki, bı gəlir. Ha gözdüyür, qız gəlib çıxmır. Gedir görür qız yaylığı örtüb kolun başına, qatmanı da bağlıyıb aftahıya. Elə bilir yaylıx qızdı, aftaha də əlində. Qız da deyir, asda qaçan namərddi. Ha gedir, hu gedir. Gəlir görür örüşdə bir çoban qoyun otarır. Bırda girir bir daşın qoynunda gecəliyin. Bı heş çobanın da gözünə görüyhmür. Orda qalır, bir azdan sonra görür ki, acıyıb. Nə bilim, əlinə düşənnən olan-nan tapıb yeyirmiş. Gücünən qidalanırmış. Axırı görür ki, elə bil bının halı pisdi gedir çobana deyir ki, çoban, səni and veri-rəm üsdəki Allaha nə mənim yerimi deginən. Bir sirdi mən sənə açmışam. Başdıyır bı başına gələn haq-hesabı danışmağa.

Deyir:

Gətinginən qoynunun birini öldüginən, dərisin ver mənə mən geyim bı dünyadan itim. Heş kəs məni tanımasın.

Çoban deyir:

– Bacı, niyə həylə eliyirsən? Gəl sən bırda qalginən, mən səni saxlıyaram.

Deyir:

– Yox, mən heş kəsə umud eliyib qala bilmərəm. Mən bu dünyadan qaçacam. İnsannara yaxın getmiyəcəm.

Hə...çoban bına bir dəri verir, ətdən, süddən də verir bı yaxşı yeyib-içənnən sora durub yola düşür. Gedir o daşın qoynunda, bir az bı daşın qoynunda qalır. Vaxt, dövrən keçir. Bir gün bir padşah ova çıxıb. Ovda görür ki, bir daşın qoynunda qıllı-qıllı nəyisə heyvana oxşar nəyisə var. Patşah deyir, hər nə məxluqsan çıx qırağa səni öldürəcəm. Deyir ki, sən Allah, məni vırmaginən, mən insannan o qarta çöldə qalmışam ki, belə tük gətirmişəm. Deyir:

– Çıx bəri görək. Kişi bunu görəndə qorxur.

Patşah vəzirə deyir ki, gəl bunu götürək atın qucağına, aparax anama kömək eləsin. Vəzir deyir, şah sağ olsun, deyirsən aparax, aparax.

Qılıca deyir:

– A kişi, mənim qılım-qırım tökülər anam sırfasına. Məni anan qəbul eləməz.

Deyir:

– Yox, kül atarsan, zibil yığarsan, ev süpürərsən. Gəlillər bunnar evə qapıda arvad görür ki, oğlu nəysə qıllı bir şey gətirib.

Şahın anası deyir:

– Bala, bı nədi gətirmisən?

Şah deyir:

– Ana, sənə qulluxçu, kül atan gətirmişəm.

Anası deyir:

– Ay bala, uana elə, qılı-qırı üstümüzə tökülər. Bı nədi

nəə gətirmisən bını?

Vaxt, dövrən keçir bı özün elə tay bı qıllı-qıplı adamdı. Heş kəs bına səmt gəlmir. Vaxt olur ki, qonşuda toy olur. Toy olanda camahatın hamısı gedir toya. Patşahnan anası da gedir. Bı deyir ay Allah, mən nə təhər eliyim ki, mən gedim bı toyda oynuyum bir qolum qıçım açılsın. Dərini başından çıxarır qoyur avxırın içinə. Gedir tez toyda oynuyur başmağının bir tayı (başmağı da varıymış) qarıxıx tez bırdan çıxanda da düşüb qalır. Barmağında da üzüy varmış. Haman anasının üzüyü imiş. Bu toydan tez çıxır gedir. Ancaq bı padşahın bura gözü düşür.

Deyir: Ay Allah, ordan bir qız getdi gəldi bırdə oynadı? Bı kim idi. Qız camahata deyir ki, Çömçəqurutmazdanam.

Qız qapıdan çıxanda başmağının bi tayı düşüb qalır. Qıllıca tez qaçarağa gəlir evə həmin paltarın geyir başına. Oturur həmənin yerində şahınan anası toydan gəlillər. Və patşah deyir ki, ana, istiyir dünya əfil, təfil ola, mən gedib o qızı tapbalıyam. O de, qızın başmağının da bir tayı düşüb qalıb.

Vəzir, vəkil, çox axtarırlar ki, bu qızı necə tapsınlar. Padşah deyir ki, ana, sən mənə bir aylıq azuqə hazırla, çörək bişirginən, mən vəzirənən düşürəm gedəm axtaram tapam.

Anası deyir:

– Ay bala, sən axı onu hardan tapassan? Nə bilirsən kimdi, nəçidi gəldi oynadı çıxdı getdi. Patşahın anası çörək bişirəndə qıllıca o tərəfə keçir, bu tərəfə keçir bu xəmirin sırfasın yanında çox hərrənir. Arvad deyir ki, az, cəhənnəm ol, bu dəyqa qılın-qıpın töküləcəh sırfıya.

Qız deyir:

– Yox, qırxıxdan duracam. Qıllıca bu xəmirdən bi cıqqılı oğurruyur. Bu barmağındakı üzüyü qoyur xəmirin içinə balaca bir koka bişirir. Anası çörəyi xurcuna yığanda Qıllıca da gətirir bu kokanı ehmalcadan qoyur xurcunun gözünə. Hə... patşahla vəzir bir aylıq səfərə çıxıllar. Ha gedillər, hu gedillər bir uzax yol gedillər. Bir yerdə bıların çörəyi qutarır bir

səhrada. Deyillər bizim çörəyimiz kutardı. Bıra da nə kəndə yaxındı, nə də bir yerə indi biz neyliyəciyik. Çömçəqurutmaz kəndini də tapa bilmədik. Padşah xurcunu axtaranda görür kü, xurcunun gözündə balaca bir koka var. Götürür bu kokanı sındırır. Baxır görür həmin gördüyü üzüh bi de bu kokanın içindədi. Patşah vəzirə deyir ki, tay biz qayıdax. Day getməli olmadıx. Qayıdıllar gəlillər evə patşah fikirrəşir ki, bu Qılıca elə həmin toyda oynuyan qızdı. Elə bu üzüyü onun əlində görmüşəm. Bu bi tay başmax da elə onunkudu. Qayıdır gəlir deyir ki, ana, getdih tapa bilmədih bunun da atası dərviş donuna girib hər yeri gəzir.

Patşah anasına deyir: Ana, dur bi aş bişi ver Qılıcaya gətirsin sırfıya.

Deyir:

– Ay bala, qılı-qılpı tökülər yeməyin içinə, məə nolub ki, mən gətirərəm sənə yeməy. Patşah deyir:

Sən mən diyəni elə ver. Qılıcıya yeməyi gətirsin.

Deyir:

– Nə deyirəm, yaxşı. Qılıca bir gün, iki gün yeməyi gətirir, ancaq hələ padşah bına bir şey demir.

Padşah bını başdan-əyağa süzür görür elə həməni qızdı ki, toyda gəlib oynamışdı. Görür ki, bının qılı-qırpı oynamışdı. Görür ki, bının qılı-qırpı qoyun dərisidi. Belə bir gözəl, göyçəh qızdı. Öz-özünə deyir hə... yaxşı. Üçüncü günü Qılıca yeməy gətirəndə anası deyir, ay oğlum, axı əvvəl sənini bı qızdan xoşun gəlmirdi, qoymurdu yeməyə, sırfıya yaxın gəlsin, indi nolub niyə belə eliyirsən? Padşah deyir, mənim bir işim aydınlaşdıranda sənə də deyirəm. Sənini işin yoxdu sən yeməyi ver Qılıca gətirsin.

Qılıca üçüncü gün yeməyi gətirəndə padşah tez durur bı qızı tutur deyir:

Sənə deyirəm o paltarı soyunginən. Sənə deyirəm o paltarı soyunginən. Deyir:

– Ay oğlan, bı mənim dərimdi, nəyi çıxardım əynimdən.

Deyir:

– Yox, bı sənın dərın dəyıl. Sənə deyirəm soyungınən. Padşah ol kokanın içındən götdüyü üzüyü də göstərır ki, ala, bı da sənın üzüyündü.

Deyir:

– Yox, heç ola bılməz, mənım üzüyüm dəyıl. Başmağı göstərır deyir:

Bı da sənındı.

Deyir:

– Yox, mənım dəyıl.

Nəyisə bu padşah dartır bı dərını cırır. Baxır görür ki, bı qız dünya gözəlıdı. Elə həmin o toyda oynuyan qız elə bıdı. Hə, deyir apar bı qab-qasığı ver anama, gedım anama da deyım, mən gedım səni alasıyam.

Deyir:

– Ay oğlan, heç həylə şey ola bılməz.

Hə qırx gün, qırx gecə toy eliyillər, şənnənillər, bını alır özünə xanım eliyir. Qılıca deyir, ay oğlan, mən sənə bir söz diyəcəm. Vaxtaş ki, bı evi, eşiyi tikmişəm, bının hər tərəfində bir gözətçi qoy.

Padşah deyir:

–Bı nə deməydi, nolub ki, mən olan yerdə sən nədən qorxursan ki? Deyir:

Hər nə idi, qoy belə qalsın, gəl sən mən deyəni elə. Patşah bınnan irazılaşır. Day bınnan bir şey soruşmur. Bılar belə şad, xürrəm ömür sürüllər.

Hə...ındı sizə kimnən deyım, bı Qılıcanın atasınnan. Bı kişi qız gedənnən dərviş donu geyib, düşür çöllərə, qızını gəzməyə. Bir gün deyillər ki, filan padşah bir qız alıb ki, dünya gözəli. Bını deyəndə bı duyur ki, elə bı həmin bının qızıdı. Axı onu kəndbəkənd izdiyirdi. Elə bı xəbəri də eşidən də bilir ki, yəqin elə bının qızıdı. Gəlir dərviş donunda bı padşahgilin həyətində oxuyur. Qılıca bını görən sahatı tanıyır.

Deyir: Bı nəyisə mənə bı xata törədəcək.

Bı Qıllıcanın da bir oğlu olur. Bının qarnınnan çox qara qannar axır, deyir bı atam mənə nəyisə bir xəter toxunduracaq.

Hə bı dərviş gəlib qapıda oxuyanda pətşah deyir: Gedin görün o kimdi gətirin yanıma. Bı dərvişi gətirillər padşahın yanına deyir:

– A kişi, sən kimsən?

Deyir:

– Mən bir Allah bəndəsiyəm, düşmüşəm çöllərə dərvişdix eliyirəm. Hə bı dərviş bırda yeyir-ıçır, axşam da bı evdə qalır. Kişi evə gələnən qızını tanımışdı. Ona görə də günortan özünə tədbir tökmüşdü. Bı dərviş bir neçə gün qalır bı evdə. Bir gün gecə deyir, mən nə fürsət tapım ki, bı qızı evinnən-eşiyinnən eliyim də. Gecəni yarı bölür. Durur gəlir, görür uşağın anası o qəddər qavğı, fikir çəkib ki, yorulub yatıb. Uşax da beşiydə yatıb. Gəlir bı uşağın başın kəsir, ancax hulqumun vırır. Kəsir yarıdan qalır. Gətirir bı qannı pıçağı qoyur uşağın anasının yastığının altına.

Səhər gəlin durur görür ki, uşağının başın kəsiblər. Hay-haray salır. Vəzir gəlir, vəkil gəlir. Padşah gəlir bəs bı kim belə eliyib? Bı dərviş deyir ki, padşah sağ olsun, gəlin hamının yorğan-döşəyinin altın axtarax. Əgər kimin döşəyinin altından qannı pıçax çıxsə, o du bının başın kəsən. Gəlillər hamının döşəyinin altın gəzillər. Tapmıllar. Axırda anasının döşəyin altına baxanda görüllər qannı pıçax bırdadı.

Səhər padşah əmir verir ki, bı arvadı gətirin dar ağacınan asın. Arvad çox yalvarır, deyir bı mən eləməmişəm. And bı, Quran bı. Heş kəs inanmır. Bı Qıllıcanın o qədər uzun hörükləri varımış ki, bı uşağı bağlyıllar bının saçına, aparıb atıllar suya.

Deyir: Allahdan üzülmüyəndə üzülmür də. Bı uşaxdan nəyisə xırıltı gəlir. Axı bının hulqumunu kişi vurammamışdı. Bının anasının saçdarı bının bı boğazının kəsilən yerin tutur. Qoymur bı uşax ölməyə. Allah tərəfindən bına köməy gəlir.

Allahın bi insafılı bəndəsi gəlir bıları götürür aparır. Bı oğlanı aparır sağaldır. Gəlini də alır. Bı kişi bına deyir gedəy mən səni alım, oğlunu da saxlıyım. Qılıca deyir:

– Mən heş kəsə getməyəm. Ancax sən mənim bı oğlumu xilas elə, mən heş nə isdəmirəm.

İllər keçir, aylar dolanır. Bı oğlan yaxşı olur. Bı oğlan yaxşı varı, malı olur. Allah tərəfindən bına yaxşı gəlir gəlirmiş. Bı oğlan yaxşı at çapır, yekəlir bir iyid olur. Bir gün anası deyir:

– Oğul, sənə mən bir ərz eliyəcəm.

Deyir:

– Nə ərz eliyəssən, ana?

Deyir ki, gəlginən bırdə şahın adına bir dənə saray tikək.

Ana, mən nəynən saray tikim.

Anası deyir:

– Bala, qorxma, Allah kömək eliyəcək. Bu oğlan bir dənə böyük saray tikir. At çapmağnan, at ötməyinən bu oğlana yaxşı gəlir gəlir. Bu saraya iki qapı qoyur.

Bir gün patşaha deyillər ki, orda bir oğlan var, elə at gəzdirir ki, heç onun atını keçən yoxdu. Şah deyir:

– Əşi, o kimdi ye mənim atımı ötə. Onunan at yarışına hazırraşır. Anası oğlana demir ki, bu sənin atandı.

Evdə anası oğluna deyir ki, oğul, at çapanda sən elə elə ki, o sənən qabax gəlsin. Sən ona uduz ki, qonaxlığı sən ona verəsən. Anası evdə yeyib-işməh hazırrıyır.

Yarışda oğlan məğlub olur. Deyir:

– Padşah sağ olsun, mən səni adamlarunan birlikdə qonax çağırırım.

Padşah bunu qəbul edir, öz adamların başına yığıp gəlir bu oğlangilə. Qız da başına bir çadıra salıb dünyanın bütün naz-neymətini yığır istolun üstünə. Nə padşah, nə də qızın atası bunu tanımır. Qapılar bağlansın. Dərviş məsələni başa düşür istiyir aradan çıxa. Qız başından çadıranı götürür.

Deyir:

– Oğlum, gəl dur yanımda.

Deyir:

Bu dərviş mənim qəddar atamdı. Məni bu günnərə salan o atamdı. Bu oğluu başın kəsən o atamdı. O vaxt ki, dedi ki, kimin ki, döşəyinin altından puçax çıxsax qatil odu. Onda mən dinmədim Allahdan bizə kömək gəldi. Mənim atam mənim uşağımın başın kəsdi. Sən də məni saçıma sarıyıb məni atdın sulara. Mən həməən qadınam. Mənə Allah köməh elədi. Gəldi mənim oğlum yekəldi. At çapmağı örgəndi. Eşitdik ki, patşah at çapbağı xoşduyur. Mən onun üçün səni bu yarışa təklif elədim. İndi bil ki, bütün bu işdərin bayiskarı mənim bu qəddar atamdı. İndi xayış eliyirəm mənim sözü-mə yaxşı qulax asın. Buna bir əlac eliyin. Mən sənin arvadınam. Həməənki aldığın o gəlinəm. Bu da sənin oğlundu. O da mənim atamdı. Mənim gözü-mün qabağında o ki, mənə bir belə zulum veripdi. İndi bu zulumu o atama verməlisiz. Çünki, adam öz övladının başına pıçax çəhməz. Ancax Allahın köməhliyi-nən bütün işdər gəldi yerinə düşdü. Hər şey agah oldu. İndi bu atamı neyniyirsiz eliyin. Burda kişini dar ağacında asıllar. Patşahla oğul barışillər genə yığışib gəlillər həmin saraya şad xürrəm ömür sürürlər. Onun üçün deyillər ki, Allahın səbiri çoxdu gec eliyər, ancax güc eliyər. Yetişdi yerə geşdi. Göydən üç alma düşdü. Biri mənim, biri sənin, biri də burda olmuyannarın.

MƏHƏMMƏT VƏ PƏRZADIN NƏĞİLİ

Rəvayələrin dediyinə görə Şah Abbas devrində bir Fatı qarı varıdı. Bunun bir nəvəsi varıdı – oğlan nəvəsi. Onnan sıvay heş bir uşağı zadı yoxudu. Bunun adı da Məhəmməd idi. Məhəmmət çox qəbilyətli, qanacaxlı, mərfətli, dünya görüşü çox gözəl uşağıdı. Şah Abbas hər gün dərviş libasında gəzirdi. Bu gəzdi gördü kü, Şah Abbas gəlir – uşax gördü – Məhəmmət.

Dedi:

– Uşaxlar, mən nətər təzim eləsəm siz də heylə eləsəm siz də heylə eliyin. Qoy Şah Abbas bizə ənam versin. Bu Məhəmmət nə tər təzim elədi, uşaxlarda ona baxdı.

Şah Abbas gördü kü, bu təlim verən uşaxdı, o uşaxlar da ona baxır. Baxdı gördü bu uşax çox ağıllı, kamallı, mərfətli, boyda-buxunda, yaraşıxda çox qəbilyətli uşaxdı.

Dedi:

– Vəzir!

Dedi:

– Hey.

Dedi:

– Vəzir, bu uşağı götü gə aparram saraya.

Uşağı apardılar saraya. Uşağa bir yüngül tapşırıx verdilər işdəməyə. Uşağ isdədi. Şah Abbas baxdı gördü uşax çox tərbiyəli uşaxdı, hər nə deyirsən onu yerinə yetirir. Hər nə deyirsən onu eliyir. Yavaş-yavaş bunun vəzifəsin artıdı. Vəzifəsin artıdı bu minvalla yaşadı. Şah Abbas baxdı gördü kü, bu çox qəbilyətdidi. Axırda qoydu sərkər maavini – ordunun başçısının maavini. Sora bir müddət keçənnən sora sərkər qoydu – başçı qoydu. Tay bunun adı-sanı hər yana yayıldı.

Sora bir gün Şah Abbas dedi ki, filan yerə get.

Getdi. Gördü kü, burda bir zənən var. Ya rəbb, elə bil ay parçasıdı. Hə! Buna söz atdı. Söz atanda bu qız qilinci çəhdi Məhəmmədin başına vırdı. Əməhəmmət huşun itidi. Qız

əyildi ki, bına baxsın. Baxdı gördü bir oğlandı.

Dedi:

– Ya rəbb, mənim qolum qırılaydı bına qılış vurduğum yerdə. Bına mən niyə qılış vırdım. Tay iş işdən keşmişdi. Gətdi Məhəmmədin başın yudu, təmizdədi. Dərmanadı, dərman qoydu böyrünə kağız yazdı.

Dedi:

– Mən Hələp şəhərində* orda, mən xan qızıyam. Adım da Pərvinazdı, atamın adı da** Pərvinaz. Bu namə də yazdı: "Oğlan, əgər sən məni sevdinsə gələrsən mən saa zad olaram – ailə olaram".

Qız kağızı qoydu bının başının altına dərmanarı da yazdı ki, nə tər sürtərsən. Həə! Haçannan-haçana Məhəmməd oyandı. Oyandı gördü bir namə var. Namədə yazılıp ki, adım Pərzatdı, gələrsən mən saa gedərəm.

Məhəmmət çox bekaft oldu, çox məlul oldu, gəldi Şah Abbasın yanına. Namanı verdi Şah Abbas oxudu. Dedi ki, icaza verirəm, get.

Şah Abbas icaza verdi. Məhəmmət düşdü yola. Az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi. Getdi qabağına bir dev çıxdı.

Dedi:

– Bura gələn inni-cinni olmaz sən kimsən ki, sən gəlmisən bura?

Dedi:

– Hələp şəhərinə gedəcəm. İndi mən qız dalınca gedirəm.

Dedi:

– Yaxşı qal burda.

Bu devin də gözəl xanım qız gətirmişdi. Qız o devə koul vermirdi. Nə qədir dev əlləşirdi koul vermirdi. Adı da Gözəl idi. Həə! Lövhəsi varıdı qızın. Kim nə desə yazırdı. İndi sən

* Söyləyici şəhərin adın”dayan görüm o hansı şəhər idi” deyərək çətinliklə yadına saldı.

**Yadıma sala bilmədi və qoy yadıma düşəndə deyərəm dedi.

yazdığı kimi yazırdı. Oğlanı apardı k1, indi qıza sataşacaq dev bunu öldürə. Bırda bir at varıdı, at dilə gəldi dedi:

– Məhəmmət, çoxları gəlip dev burda öldürüpdü. Sən gözəl xanıma baxsan huşun bışannan çıxacaq. Gözəl xanıma baxmaynan. Gözəl xanım nə eləsə denən ki, bacımsan, sənə kəm baxmaq olmaz. Bu sözdərnən artıx söz danışmaynan. Əgər danışsan dev löhədə yazacaq, səni öldürəcəh.

Nəysə, dev getdi löhəni qurdu ku, qız nə desə onu yazsın, oğlan nə desə onu yazsın.

Gözəl xanım dedi ki, niyə maa baxmırsan?

Dedi:

– Qıza haram göz baxmaz. Biz insanıx. Mən haram süd əmən oğlan dəyiləm mən. Mən atanın-ananın halal süd əmmiş halal oğluyam. Mən haram hərəkət eləmərəm. Mən pis oğlan dəyiləm. Qız nə qədir hərəkət eliyirsə Məhəmmət baxmır. At demişdi axı.

Ona görə də qız nə deyirdi yazırdı, oğlan nə deyirdi yazırdı löhə. Uzun sözün gödəyi, dev gəldi gördü qız nə deyip Məhəmməd yox deyip, qız nə deyip Məhəmməd yox deyip.

Dedi:

– Məhəmməd, bura nə qədir adamlar gəlip öldümüşəm. Gözəl xanıma tamamı düşüp mən öldümüşəm. Sən halal oğlan-san. Sən harda dara düşsən tüh verrəm. Hara gedirsən mətla-baa çatarsan. Dev deyir ki, tükü tükə tut yandı, mən orda hazır olajam dara düşsən. Nəysə uzun sözün qızası, dev buna iki tük verdi.

Dedi:

Məhəmməd, bu tükü itiməynən. Harda dara düşsən tükü-tükə tut gəlim. Uzun sözün qızası, Məhəmmət yol uzununu az getdi, uz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəldi Hələp şəhərinə çatdı. Burda bir dənə naxırçı vardı. Bu kim ola, kim olmuya Pərvinaz xanımın danasın otaran. Məhəmməd buna yaxınnaşdı – adı da Tafdıydı. Tafdıx dedi ki, Məhəmmət, sən yaxşı adama ras gəlmisən. Mən işi düzəldəcəm. Hə, gəldi Məhəmmətə

həmin o qız yazdığı kağızı verdi aparsın versin xanıma – Pərvinaza. Tafdıx aparıp dananı yaxınnaşdı Pərvinaz xanıma. Məhəmmədə yazdığı məhdubu verdi qıza. Qız bildi ki, Məhəmmət gəlip.

Pərvinaz dedi:

– Məhəmmədə deynən ki, mən Gülşən bağında olajam özü də qız paltarında gəlsin gedəcəh bizə.

Hə, qız paltarı geydi Məhəmmət qoşuldu qızdara. Pərzad⁴ xanım Məhəmmədi tanıdı. Bunu apardı əvinə – qız paltarında. Qız paltarında əvinə apardı. O günü hənki gün ola yaxşıdı? Pərvinaz xanımın toy günüydü. O gün toy eliyirdi. O gün gəlməsəydi iş işdən geşmişdi. Həə, bu oğlan qıza yaxınnaşan vaxdı Məhəmmət orda oldu. Məhəmməti gizdətdi, əmisi oğlu Pərizada yaxınnaşanda dedi:

– Əluu diş tut. Sənə bir dənə vuraram orda qalarsan. Məhəmmət çıxdı o, oğlanın qolun-qılçələrin bağladılar uzatdılar ora. Pərzadnan Məhəmməd öpüşdü görüşdü şaddıx elədilər. Onu orda qoydular. Məhəmmət bir at mindi – qız verdi ye, özü də qız verdi atı. Məhəmmət bir at mindi, qız da bir at. Oğlan orda bağlı qılçələri bağlı, qolu bağlı qaldı. Qıznan Məhəmməd yola getdi. Az getdi, çox getdi. O getməhdə olsun saa kimnən deyim o zadın – Məhəmmədin – Pərzat xanımın nişan-nısınnan.

Səər gəldilər ki, orda nolup, gördülər orda sızıldıyır. Bunun qolun qılçasın aşdılar nolup?

Dedi:

– Belə düşdülər, xan oğluydu da qoşun yığıldı dalınca. Məhəmmətnən Pərzad gəlmişdilər qoşun gəldi yetdi. Tafdıx da bullarnan gedirdilər. Məhəmmət bir yannan, Tafdıx bir yannan, qız bir yannan qoşunu qırdılar. Qollarının taqəddəri kəsilmişdi.

Qız dedi:

– Məhəmmət, tay qolumda taqət yoxdu təbbir elə.

Dedi:

– Təbbir var qorxma.

Tükü-tükə tutdu yandıdı dev hazır oldu. Dev qoşuna girdi. Qoşunu elə qırdı, elə qırdı qaan sel-su, hərəkət töküldü ora. Həmən qızın nişannisın da öldüdülər. Ta qoşun çəkildi çıxdı getdi. Məhəmməd bir də Tafdıx, qız da getdi devin evinə. Devın də hər bir şeyi boludu, varyıdı. Devın qızılı, gümüşü, varyəti o qədərıdi ki, pətşah da o varyət yoxudu. Hə, nə qədir qızıl varyıdı verdi Məhəmmədə.

Dedi:

– Gözəl xanım məni sevmir. Elə onu da verrəm saa.

Dedi:

– Yox. Qoy Gözəl xanım razı olsun Taftığa getsin.

Gözəl xanım razı oldu, Gözəl xanımı da Tafdıx aldı.

Ordan gəldilər şah Abbasın imarətinə Şah Abbas Pərzada baxdı dodağının altında öldü.⁵ Dedi:

– Nə tər ola gərək mən bu qızı Məhəmmədin əlinnən alam, özüm alam.

Qıza yaxınnaşdı söz atdı.

Qız dedi:

– Mən gələndə Məhəmmədə gəlmişəm saa gəlməmişəm. Ağlı yığ başa, Şah Abbas.

Şah Abbas gördü kü, həqiqətinən bu qız Məhəmmədi sevır. Gördü kü, başqa əlaş yoxdu. Əgər ki, davıya düşsə bu Pərzad elə qoşunun hamısın qıracax.

Axırda dedi:

– Mən sənın fiquraa baxdım, bir də sənın ağlaa baxdım. Onçun mən bu sözü dedim. Öz uşağımı Məmməd. Orda qırh gecə, qırh gecə gündüz, gecəə, gündüz toy vurdular. Məhəmməd Pərzadnan, Tafdıx da Gözəlinən əvləndilər gəldilər şah Abbasın yanına. Onnar yedilər, işdilər, yerə geşdilər, siz də yeyip içip dölə keçin. Sağ olun.

PEYĞƏMBƏRİN VERDİYİ UŞAQ

Bala, Peyğəmbər döründə Peyğəmbər camahata belə

möüzə eliyirdi. Bizim dilnən deyəndə iclas eliyirdi. Bir dənə cavan gəlin, həm də yoldaşı ikisi də gəlmişdi bura. Orda peyğəmbər dedi ki, bir qadının boyuna uşax düşəndə öz yoldaşınan yatmasa onnan olan uşaxlardan bir şey çıxar.

Bı gəlin bunu yadında saxladı, boyuna uşax düşəndə bu oğlana yaxınnıx eləmədi. Bir gün mahna elədi xəsdəyəm, bir gün elə, bir gün belə. Axırı bir gün bu ayın oyunun götdü getdi dədəsi əvinə.

Bu oğlan adam göndərdi ayləsinə, gəl, gəlmədi, bir də adam göndərdi gəlmədi. Bu burda öz əvində yaşadı, o da öz əvində.

Bir gün xəbər gəldi ki, bu oğlana, sənin bir oğlun olup.

Dedi:

– Mənim oğlum yoxdu!

Gəlin də aser-kəsir, öldürəcəm, çapacam. Bu gəlir bunun oğlu olur. Yedijə gün keçənnən sora yeddisin, zadın tökənnən sora durdu uşağı bölədi elədi aldı qucağına getdi əvlərinə.

Xəvər gətdilər ki, bu oğlana yoldaşın getdi əvə. Xəncəri götdü ki, gedip onu öldürəcəm. Bu uşağı kimnən doğup. Elə belə gələndə deyir:

– Səni öldürəcəm, köpəh qızı.

Deyir:

– Öldürmə, deyim.

Fılan vaxdı məçidə gələndə peyğəmbər belə dedi, mən də onu yadımda saxladım. Sana yaxunnux eləmədim. Ona görə bu sənin halal uşaandı, mən də sənin halal ailənəm.

Peyğəmbər deyəndə bunun qolları boşaldı. Bı bir şey eləmədi. Başdadılar bir yerdə yaşamağa.

Bu oğlan çox şürrü uşağ oldu. Bir gün – o vaxdı camahat əkin əkirdi – cütünən, kotannan əkin əkirdilər – bu dedi:

– Ay Allah, – bu uşax da xırdaydı – gərək xodax ola ki, cütü sürəh. Biri boyunduruxda otururdu, biri də macı tutup sürürdü. Yer əkirdilər.

Dedi ki, mən bu xodağı hardan alım? Gədə dedi ki, məni

apar mən xodaxlıyım.

Gədə də uşaxdı.

– Ə, sən nətəər xodaxlıyaassan?

Dedi:

– Bir dənə səbət bağla boyunduruğa məni qoy onun içinə. Mən öküzdəri sürəjəm. Belə elədilər onu apardılar. Bu elə sürür kü, heç olmuyan kimi. Elə kin, işdən gələndə bunun anası yumurta boyuyur. Alma, qanfetdən, zaddan uşaa verir, sevindirir.

Bir gün cüt əkirdilər. Baxdı k1, bir dənə çapar atdı gedir. Dedi kin, o yuxu görüpdü gedir qazıya yuxusun yozdura. Ancax qazı onun yuxusun əlinnən alajax.

Dədəsi gəldi:

– Sənin nə işaa qalıp?

Bunu atdı eşitdi. Gəldi dedi:

– Oğul, yuxu görmüşəm düz deyirsən.

Dedi:

– Sən görmüsən ki, qapında bir quru ağaş bar gətiripdi. Qazı onu sənin əlinnən alajax. Deyəjək, mənim qapımda görmüsən. Denən öz qapımda görmüsən. O dövlətdi. Bu atı sürdü getdi qazının yanına. Dedi:

– Qazı, qazı ağa, bir yuxu görmüşəm.

Dedi:

– Nə görmüsən?

Dedi:

– Gejə yatmışdım, gördüm qapımızda bir quru aaş (ağac) var. Hər budağı bir cür bar gətirip.

Dedi:

– Ə, onu mənim qapımda görmüsən.

Dedi:

– Yox, ə, öz qapımda görmüşəm.

O dedi, bu dedi. Axırda dedi:

– Cütcünün yanında bir uşax varıydı. O da dedi:

– Sən nə danışırsan, öz qapımda görmüşəm.

Burdan çıxdı getdi. Qazı şüpələndi bu uşaxdan.

Dedi:

– Bunun da bir qulu varıdı həmişə alladırdı k1, qızımı verəcəm saa. Qulu müftə işdəirdi, qızı vermirdi bu qazı. Dedi ki, bəlkə gedax o uşayı gətirəh tələf eliyəh. O axırda bizim başımıza bir əngəl gətirəjəh

Kişi elə belə gəlir, uşax uzaxdan dedi ki, – dədəsinə dedi:

– Qazı məni sənin əlinnən alajax. Ama bir az pul al. Qorxma maa bir şey eliyə bilməz.

– Ə, niyə səni mənim əlimnən alır. Mənim uşayımı niyə qazı alsın?

Qazı gəlir deyir:

– A kişi, sən bu məhtəp tələbəsin hara aparmısan, sən niyə bu məhtəp tələbəsinə cüt əhdirirsən?

– Ə, mənim uşaymdı, saa nə? – dedi.

Qazı da kişiyə bir-iki ağaş vırdı. Mən bunu aparam oxudam.

– Ə kişi, mənim hodağım yoxdu, filan, bəhmən.

Ged özuna bir hodax tut.

Dedi:

– Pulum yoxdu.

Qazı biraz buna pul verdi. Bu uşayı götdü getdi. Uşayı götdü getdi. Gəldi əvə kin, anası çıxdı qabağa bə uşayım gəlip. Gördü uşax yoxdu. Kişi də peşmandı. Uşağ hanı?

Dedi:

– Qazı aldı apardı.

Arvat tərpendi, qazı arvada da uşağı vermədi, ona da bir-iki bihörmət söz dedi. Arvat qoydu getdi.

Bı qazı bu qula dedi kin, bu bizim başımıza oyun açajax.

Apar bını kəfşanda öldü qannı köynəyin gəti maa.

Bu uşağı– qatdı qabına apardı öldüməyə.

Dedi:

– Qul, məni aparısan öldümağa, məni öldümə qazı saa

qız verən deyil. Ama mənı öldüməsən mən saa köməh eliyərəm. Ə, – dedi, – sən nə bildin mən səni aparram öldümağa?

Dedi:

– Bilirəm. Bu dağa da mənı çıxartma.

Dedi:

– Köynəyın çıxart.

Köynəyın çıxartdı, quşdan zaddan vırdı bıladı qanına gətđi verdi qazıya. Bu daı keşđi getđi bu uşax gördü kü, bu yuxusun yozduđu adam da bir dövlət, var əmələ gəlđđi ki, eləđi ki, yemax, işmax başa gələn deyil. Bunu görən kimi tanıdı.

Dedi:

– Oğul, gəl.

Başdadı bu oğlan da yedi, işđi, yatdı.

Yatannan sora saa kimmən deyim, şaxdan. Şah bir gün getđi dəryanın qırağına vəzirən getđi. Tor atdılar. Bir tor atdılar boşa keşđi, ikinci tor da bir qızıl ala balıx çıxdı, üçüncü torda bir balıx çıxdı. Bunu saldılar qrapinkiyə suyun içinə. Birdən dedi ki, aparax hovuzə salax bu balıxları. Qoy xanımlar bu balıxlara baxsın.

Birdən patşah dedi:

– Bunun erkəh dişiliyin bilməđih xanımlar nəmərhəm üzünə baxar. Balığın biri güldü, qaltdı düşdü gənə suya – qrafinkənin içinə düşdü.

Dedi:

– Vəzir, balıx niyə güldü?

Dedi:

– Mən nə bilim niyə güldü.

Dedi:

– Yox tap!

Dedi:

– Qazın var qoy o tapsın.

Gəldi qəzəbnən çıxdı taxta dedi:

– Qazının çağırın gəlsin.

Dedi:
– Qazı əhvalat belə bir şey oldu. Toru belə atdıx, belə elədi. Balıx belə güldü. Dedi:
– Bunu tap.
Dedi:
– Mən nə bilim su heyvanıdır?
Dedi:
– Yox, ey tap. Qırx gün saa vaxt verrəm. Tapdın, tapdın, tapbadın boynunu vurduracam.
Qazı kor-peşman gəldi əvə. Çox fikrəşənnən sora dedi ki, keşkəm mən heç o uşağı öldürməyəydim.
Bu qula dedi:
– O uşaqı öldüdü?
Dedi:
– Yaraladım basdım bir yarğan varıdı ora. Heş bilmədim öldü yoxsa qaldı.
Dedi:
– Get gör bəlkə qaldı. Başımıza bir qaza gəlipdi.
Bu qul aşdı ki, bu uşax orda yeyip kökəlip, əməlləşipdi.
Belə görəndə dedi:
– Qul gəldin?
Dedi:
– Gəldim.
Saa dedim saa lazım olacam, gə gedək. Ə, qorxuram səni öldürə.
Dedi:
– Qorhma, məni day öldürə bilməz.
Burdan gəldilər çıxdılar qazının hüzuruna. Qazı yeməh-ışməh hazıratdı, yedilər işdilər.
Qazı dedi:
– Oğul, belə-belə bir məsəl var, onu deyə bilərsən?
Dedi:
– Yox, sən məni apar ora, denən ki, belə şeyləri mənim tələbəm bilər. Tələbənnən soruşun. Ona mən o məsələni

deyəjəm. Saa da yaxşı olajax.

Qazı səər bını götdü apardı patçahlığa.

Patşah dedi:

– Qazı tapdın?

Dedi:

– Ə, o nə sözdü, nə şeydi, mənim tələbəmnən onu soruş.

– Oğul, bunu bilirsən?

Dedi:

– Bilirəm.

Dedi:

– Qılba-aləm sağ olsun, vəzirən getmisən dənizin qırağına. Birinci tor atmısan boşa keçip, ikinci tor atmısan qızıl ala balıx çıxıf, üçüncü torda bir ayrı balıx çıxıf. Salmısan suya demisən ki, aparax bını xanımlar baxsın. Amma orda demisən ki, bunun erkəh-dişiliyin bilmədi. Qadınnar naməhrəm üzünə baxar. Bu balıx gülüfdü.

Dedi:

– Mən onu qazıya danışdım, açın.

Dedi:

– Gə munu mənən soruşma. Bu əngəlli şeydi.

Dedi:

– Yox, de.

– Bala, bir yuxu da patşah görmüşdü. Orası yadımnan çıxdı. Patşah yatdı, yuxusunda gördü kü, bir atı var, sürür dağa qayıdır. Sürür dağa qayıdır. Bir də bını görmüşdü. Dedi:

– Qılba aləm sağ olsun, gə bunu da mənən soruşma.

Dedi:

– Yox, oğul, de.

Dedi:

– Maa bir kağız yaz ver ki, sənən mənim işim yoxdu.

Bir kağız da yazır verir. Dedi:

– Qılba-aləm sağ olsun, bunun da qırx arvadı varımış – sənin arvatdarı içində bir-ikisi var. O naməhrəm döyül, su quşu gülür kü, biz naməhrəmih, belə-belə.

Şh gəlip arvatdarı yığır evin birinə.

Deyir:

– Paltarrarı soyun, vır qoltuğaa, gə yanımnan keş get o biri evə. Belə-belə eliyir. Bir-bir soyundurur keçirir, soyundurur keçirir. Belə-belə otuz doqquzu soyunur qalır biri.

– Mənim canım yaradı, filan bəsməkan. Axşam gələjəhsən, onda baxarsan.

Deyir:

– Yox, soyun.

Soyundurur ku, bu kişidi. Arvatdarı saxlıyır heş bunun xəbəri yoxdu.

Arvatdarının da qırxının da boynun vıdırır.

O yuxunun biri qaldı. Bə o nədi?

Dedi:

– Sən yuxuda yatmışan ki, bir atım var, sürürsən dağa, getmir qayıdır. Deyir o da bu qazıdı. İldə bir dəfə bu qara qulu alladır, işdədir-ışdədir payız qızı verəcəm vermir. Genə deyir işdə yazda verəcəm.

Şah qazının da boynun vıdırır, qızı da verir qara qula.

Deyir:

– Oğul, get atanı, ananı da gətir.

Özün də götürür vəzir. Yanında işdədir. Sağ olun, sağlıxnan qalın.

MOLLANIN ARXAYINÇILIĞI

Diir iki dənə qonşu olur. Hal-hazırda da bəzi adamlar oruc tutmağınnan, meçidə getməyinnən, mollalığınnan razı qalır. Diir: “Elə mən bunu bilirəmsə, cənnət mənimdi”. Amma heylə döylü.

Bir nəfər olur, qırx il idi ibadət eliyirdi, oruc tuturdu, namaz qılırdı. Qonşusu var idi, bir dənə zənən, qırx ildi bu zənən heç bir kişiyə getmədən hər axşam bir oğlannan ləzzət qılırdı evdə. Kişi okkədər özünə qürrələnir ki, diir: “Daa mən

qırx ildi Allah yolunda ibadət eliyif namaz qılırım. Mən cənnətin içində oturmuşam, bunun şübhəsi yoxdu”. Belə qəlbinən keçirmişdi. Gecə Allah-taala tərəfinnən tapşırıx gəldi, didi: “Ya gülüm, bu qədər ki, özünən razısan. Bir murdar tap-san, görsəm ki, tapmışan mən yaradannan, fikirrəşdiyin cənnəti səə vermişəm”. Ayıldı gördü yuxudu. Sübh namazı əl qaldırdı, Allaha yalvardı: “Bu yuxudu, nədi? Mən belə bir yuxu görmüşəm”. Səs gəldi ki, döylü, tapşırıxdı, tapşırığa əməl elə.

Bəli. Kişi düşdü düzə-bayıra, dağa-daşa, murdar axtarır indi, görək, Allah yaradan nədi murdar. Çox gəzdi, dolandı, heç bir şey tapa bilmədi. Bir dəryanın qırağıynan gəlirdi, uje çatmışdı şəhərlərinə, baxdı gördü ki, bir dənə it, yaman günə düşüfdü. Qotur töküf, yaralar beqəbilyət oluf. Belə baxılası döylü. Didi: “Daa bunnan murdar nə ola bilər?” Bu itin boğazına bir ip saldı, başdadı bunu çəkə-çəkə gətirməyə. Qonşusu qadın da bir nəfər cavan oğlannan bu dənizdə kef eliyirdi. Baxdı gördü ki, qonşusu bir qoturramış it gətirir. Didi: “A qonşu, bunu hardan almısan, hara aparırsan?” Didi: “Bu məə lazımdı, aparıram”. Didi: “A qonşu, bunu ver məə”. Didi: “Neynirsən bunu, nəyə lazımdı?” Didi: “Nolar, sən allah, unu ver məə”. Kişi çox inad eylədi, qadın əl çəkmədi. Didi: “U iti məə verjəhsən sən”. – “Bunu niyirsən?” Didi ki, bu məə lazımdı, sirdi, mən diyəmmərəm sirmimi sənə. Didi: “Ə kişi, Allah heyvanınnan nə sirr? Bunu Allah yaradıf, Allahın heyvanıdı, bunun nə sirri ola bilər? Bunun nə insannan danışmağa qabiliyyəti yox, bir şeyi yox”. Didi: “Vabşe, onun nəyə lazım olduđu sirrdi”. Nəysə, əl çəkmədi qadın, iti aldı bunnan. İti aldı, lotuya didi: “Mən gedirəm evə. Sən də isdiyirsən çim, isdiyirsən nə qayırırsan qayır, mən getdim evə”. İti götürdü gəldi evə. Yaxşı gətirdi, iki qazan su qoydu, qəşənh darax gətirdi, qadının baş darağını, o iti dəfələrlə yudu, daradı, yaralarını yudu, daradı, tam da bunun qırmızı əti qalana qədər. Unnan sora qəşənh getdi dərman aldı, bunu dərmanladı, bintnən sarıdı. Bu minvalla başdadı bu itə qullux eləməyə. Nəhayət,

itin yaraları sağaldı, it başdadı öz tükünü üstünə gətirməyə, yaxşı belə öz şəklini aldı, obşim. Öz şəklini alannan sora bir qədər bu itə baxdı, qullux elədi. İt didi daa mən bəni-insan görmüyüm, yad adam. Belə bir həddə çatdı.

Bir gün molla gördü ki, çox belə sərrast səsənən biri it hürür qapıda. Çıxdı qapıya, gördü bunun qapısında döylü, qonşunun qapısındadı. Çox fikir verdi, gördü yox, it elə bir yerdə hürür, ora-bura getmir. Nəysə. Səhər açıldı, çağırdı, didi: “A qonşu, səən qapında beyjə it hürürdü”. Didi ki, hə, bir dənə it saxlıyırım. Artıq kişinin yadınnan çıxmışdı. Bir üç ay, dörd ay idi bu qadın itnən məşğul idi. Didi ki, bağlıdı u? Didi: “Hə” Gəldi, baxdı, didi: “Bərəkallah, səsinə görə göydəsi də var imiş. Mən o səsə görə deyirdim, görəsən, göydəsi də varmı?” Baxdı itə, bir bərəkallah da didi. Qapıdan çıxanda qonşu didi ki, a qonşu. Çörükdü arxaya. Didi: “Bir dəyqə ayağı saxla”. Saxladı. Didi: “Tanıyamadın bu iti?” Didi: “Yox”. Didi: “Sən sürüyürdün e, dənizin qırağında, qumluxda, məə lazımdı diyif, həmin itdi”. Nəqədər elədisə kişi inanmadı, didi ola bilməz.

Nəhayət, aradan bir-iki gün keçdi, gördü bu kişinin qapısına çox adam girir-çıxır dayanmadan. Xəbər aldı ki, noluf bu kişinin qapısında nə var belə gedir-gəlir camaat? Didilər ki, kişi canadı, ona görə. Uje dünyasını dəyişməh üzrədi. Bəli. Kişi dünyasını dəyişdi. Yox, əstəfirillah, səhv elədim. Kişi baxdı gördü ki, bu qadının qapısına çox adam girir-çıxır. Xəbər aldı: “Noluf bu qapıya girir-çıxır qoja-cavan, hamı?” Didilər ki, qadın ağırđı, dünyasını dəyişir. İndi hər kəsi öz qəbrinə qoyjaxlar. O kimdi, nəçidi, bizim borcumuza döylü, məjburux gəlməyə. Bəli. Qadın vəfat elədi, apardılar dəfn elədilər. Ara bir şey keşmədi, kişi vəfat elədi. Kişi vəfat elədi, dünyasını dəyişdi, torpağa tapşirdilər, gəldilər. Gəldi inkir-minkir bunu durğuzdu ayağa, didi: “Dur”. Durdu. – “Hara?” Didi: “Düş qabağımıza dijəyik”. Düşdü qabaxlarına, cənnətin qapısınan keçəndə didi: “A kişi, məni hara aparırsız? Mən cənnətə get-

məliyəm”. Diyəndə didi ki, cənnətə səən yerə gələn olufdu. Bax gör tanıyırsan? Baxdı gördü qonşusu qadın cənnətdədi. Didi: “Bəs məni hara aparırsız?” Didi: “Səni cəhənnəmə”. Didi: “Əşi, siz nə danışırsız? O qırx il mənən qonşu olufdu, qırx il kefdə-damaxda oluf, mən qırx il namaz qılıf, oruc tutmuşam, ibadət eləmişəm, bu nə diyən söhbətdi. Mən Allaha şikayət eliyəjəm sizdən”. Didi: “Biz də Allahın əmrini yerinə yetiririk. Oğraş, Allah-tala murdar yaradıf yaratdıgımı? Sən gedib Allahın yaratdıgı iti sürüyə-sürüyə aparanda ki, bu murdardı, bilmirdin ki, belə gün də var. U iti u sağaldıf. Səən qırx illik zəhməti də verdi ona. Onun günahınnan keşdi. Onun günahını da verib səə. Di bəri gəl”. Apardılar saldılar cəhənnəmə, didilər: “Di dur burda”.

SALSAL PƏHLİVAN

Həzrət Umar böyüh pəhlivan olufdu. Həm peyğəmbərin qayınatası oluf, həm də böyük pəhlivan oluf. Bu Salsal pəhlivan da çox böyüh pəhlivan oluf. Ulara diyiflər ki, get da sən. Unun qabağına bircə sən gedə bilərsən. Diyif ki, gedəmmir? Peyğəmbərin əmisi oğludu, kürəkənidi, Əli gedəmmir? Əli də balaca bir adam oluf. Oturuf Düldülün üstündə, gedif. Salsal pəhlivan da döy kimi oturuf atın üstündə. Diyif: “A bala, mən ismarış eləmişdim ki, peyğəmbərə dinən bir adam yollasın bura”. Diyir: “Mənəm da pəhlivan”. Deer: “A bala, sən uşaxsan, get ona dinən ki, yaxşı pəhlivan yollasın”. Diyif ki, əşi, mən gəlmişəm da. Diyif ki, onda yaxşı. Həzrət Əli belə qalxanı tutur yuxarı, üç dəfə Salsal pəhlivan qılışdan çalır, tərپənmir. Diyir: “İndi növbə sənindi”. Bu səfər Salsal pəhlivan belə tutur. Həzrət Əli Zülfüqarı elə vurur ki, gorda da qırılır tən yerə, bu Salsal pəhlivanı biçif salır yerə. Diyir: “Noldu, saxladın əli?” Diyir: “Bir tərپən da görəh”. Tərپənən kimi parası ayna düşür, parası bayna. Bir palazmı, flaşmı salır bunun nə cer-cehizi var hamısının üstünə, bunun üstünü örtür. Bunun da bir bajısı var imiş. Bunnan da qüvvəli pəhlivan imiş. Bu da qoşun çəkif gəlir ki, gedim görüm bunu kim öldürüf, niyə öldürüf, nağayrıf. Gəlif belə baxıf, görüf, sən ölmüyəsən, bunun nəyi varsa, daş-qaş, saatı, hamısı üstündədi. Belə baxıf, baxıf, diyif: “Bura nətər ölkədi ə, bunu almıyıflar?” Diyif ki, bunu öldürən pəhlivanı mənə gətirin, göstərin, görəh nətər adamdı. Həzrət Əli də balaca adamdı da. Minif Düldülü. Düldüldən də bərk gedən at, Koroğlunun atı kimi, bərk gedən at olmuyuf. Gəlif belə dayanıf. Diyif: “Ə, bunu sən öldürmüsən, mənim qardaşımı?” Diyif: “Mən öldürmüşəm”. Diyifdi ki, sən ki, bu boyda pəhlivanı öldürmüsən, mən qardaşımın qanının halallığını verdim səə. Ordan qayıdıf çıxıf gedir.

OGURLANMIŞ QIZLAR

Alim vardı bizdə, Şəmsəddin kişi, onnan eşitmişəm. O hələ bir pəhlivan olufdu, camaat onun əlinnən zara gəlirdi. Yer kürəsində seçif iki dənə qız götürüf, ucqar, əl-ayax çatmayan yerə aparıf. Harda varsa çalif-çapıf gətirif tökürmüş, başdıyıllarmış yiməyə. Bir gün, diir, yiyif, qarnımı kökəldif sərin yerdə yatmışdı, diir, mağaraan içində. Birdən, diir, ağılna nə gəldisə buları çağırıldı, didi: “Mənə deyın görüm, yer kürəsində mənən cannı adam olar?” Bu qızdarın biri eşitmişdi ki, Allah-tala tərəfinnən bir Əli var, pəhlivan, onun qabağında heş kim dura bilmir. O da, diir, ən çox olur davalarda. Bunu, diir, eşitmişdi, görməmişdi, eşitmişdi. Birdən, diir, dilinnən çıxdı. Dilinnən çıxdı ki, bəs mən eşitmişəm. Didi: “Hardadı u?” Didi: “Dağlarda olur u, özü də çağıranda gəlir”. Didi: “Çağır, gəlsin”. Didi: “İndi çağırmaxnan gələr?” Didi: “Səə qırx gün vaxt verirəm, qırx birinci günü sənın başını əzi f tullujam gəlməsə”. Diyəndə, diir, qız lap məəttəl qaldı. Ağılna gəlməzdi. Bu, diir, bular yatannan sora geje, diir, çıxdı mağaraanın ağzına, əlini qalxızıf Allaha yalvardı. Didi: “Allah, sən Əlinin dilini-ağzını bəndə sal, göndər gəlsin. Mən bu bəladan qutarım”, – diyif ağlıyif yalvardı. Nəsə, diir, otuz doqquz gün tamamdı, üzü açıldı qırxa, qırx birinci gün bunun başı kəsilməliidi. Qırxıncı gün idi, diir, gənə yalvardı. Səhər onun başını kəsəjəh. Yalvardı, diir, gözünə yuxu getmir, bir şey eləmir, yalvarır. O qədər yalvardı ki, səhər, diir, ala qarannıx idi, bu da, diir, söküdü, yiyirdi, çörəh yiyirdi. Didi: “Gəlmədi ha, bir saat qalif vaxda. Çörəyi yiyif sənın başını bədəninnən ayırajam, dartıf qopardajam”. Qızın gözü qapıda idi, çöldə idi. Gördü uzaxdan bir toz qopub. Diqqətnən bir az baxdı, gördü atdıdı gələn. Didi: “Bilirsən nə var?” Didi: “Yox”. Didi: “Mənim başım üzülmüjəh, sənın başın üzüljəh”. Didi: “Niyə?” Didi: “Qapıdan bax u toz gələn yerə, mən diyən adam gəlir”. Diyəndə, diir, bu baxdı gördü, həqqi də, bir adam gəlir. Didi: “Əh, nağara bilər u mənə?” Gəldi, diir, bu hə eliyif çölə çıxınca qapının ağzını kəsdi, dedi: “Məni axtaran kim idi?” Qız, diir, ordan iməhliyə-iməhliyə, diir, onun qabağına gəldi,

didi: “Mən idim çağırın”. Didi: “Noluf?” Didi: “Bəs belə-belə”. Didi: “Çağırmasan, gəlmişəm, axtardığın adam mənəm”. Durdu, diir, bu ayağa, gərnəşə-gərnəşə çıxdı bunun qabağına. Didi: “Sənsən çaarığa gələn?” Didi: “Hə”. Didi: “Nəmənə gəlmisən?” Didi: “Məni çağırılar, gəlmişəm. Sən, diir, elə bilirsən qaçır bura gəlməhnən mənim əlimnən kutarjaydın?” Yüz batman gələn bunun bir gürzü var idi. Batmanın biri on altı kilodu. Batman puta diirlər. Put on altı kilodu. Bu atn belində idi. Atın belində, diir, gürzü mağaraan böyrünnən alıf tulladı bunun üstünə ki, yanı guya mən canlıyam. Guya bu gürzün altında qalıb öləjəh. Bu tayəlli gürzü yuxarıda tutdu. Əlinin birini altdan qoydu, birini belə üstədən, atdı yuxarı, havaya. Didi: “Bax gör hara gedəjəh?” Atdan yuxarı baxdı gördü gözdən itdi. Bir qədərdən sonra düşdü götü üstə yerə, tam batdı torpağa. Bunu, diir, təcrübədən ötrü elədi ki, İslam dinini qəbul eliyə. Cannı adam idi, hayfı gəlirdi buna. Diir İslam dinini qəbul eləsin, nəyə lazımdı ki, öldürməyə gəlmiyif ki? Didi: “Bilirsən nə var?” Didi: “Yox”. Didi: “Din Məhəmməd dinidi, İslam dinidi, dini qəbul elə”. Didi: “Ə, mən əhalidən qaçır bura gəlmişəm, əhali mənim əlimdən zara gəlir, nə din qəbul eliyirəm ə, mən. Bu meydan, bu da şeytan”. Qılınclaşdılar, diir, gördü bunnan hasilə düşmür. Hoppandı, diir, yerə, tutaşdılar bular. Səhərdən, diir, günortaya kimi tutaşdılar. Nə u, diir, qatdalya bilmədi, nə bu bir-birini. Nahar vaxdı gəldi çatdı. Çörəh vaxdı çörəh yidi. Didi: “Çörəyin vaxdıdı”. Bu girdi, diir, mağaraya çörəyə, bu dəsdamazını aldı, namazını qıldı, diir, bunun çörəyi elə-belə havadan gəlirdi, Allah tərəfinnən, gətirən var idi. Çörəyini yidi, istirahətini elədi. Bu da, diir, qarnını bərkitdi, çıxdı. Genə, diir, tutaşdılar. Dedi: “Bu ikinci dəfədi tutaşırım sənnən, din Məhəmməd dinidi, dini qəbul elə, İslamı qəbul elə”. Didi: “Yox”. Didi: “Eləmirsən?” Didi: “Yox”. Allahı çağırır, diir, tokqasınnan tutub qalxızdı yuxarı, qatdadı qoydu yerə. Didi: “Bu üçüncü, ayağımın altındasan, dini qəbul elə”. Didi: “Eləmijəm, ölləm, eləmijəm”. Qılınıcı qoydu boynunnan. Didi: “Hə, qal burda, öl”. Qızdarı, diir, götdü, çıxdı gəldi camaatın içinə, əhalinin içinə.

MUSA PEYĞƏMBƏRİN ALLAHLIĞI

Musa peyğəmbər İra dağına gedif çıxırmış, Allah-talaynan kəlmələşirmiş. Musa peyğəmbər bir gün İra dağına gedif. Dərdini diməyə gedəndə bir qoca kişi mənim kimi bir əsaya dirənif dayanıf yolda. Gedif buna çatanda salam verir. – “Əssalam məleyki rəhmətullax” – “Əssalam məlöykü və rəhmətullax və bərəkätü”. Musa peyğəmbərin salamını alır. Diyir: “Ya Musa, bilirəm hara gedirsən”. Bu da hak adamıdı ha, Allah adamıdı. Diyir: “Ya Musa, bilirəm İra dağına gedirsən, mənim də bir xayışım var sənnən. Allah-talaynan kəlmələşəndə mənim də bu təmənnamı Allah-taladan təmənnə elə. Sənin yolu burda gözdüyəjəm. Diginən u qoja kişi diyirdi İlahi-pərvərdigara, sən bu cənnəti xəlq etmisən, bu cəhənnəmi niyə xəlq etmisən? Bu cəhənnəmi yer üzünən göt, millətimiz cəhənnəmdə yanmasın”. Deyir: “Baş üstə”.

Musa peyğəmbər gedir Allahnan kəlmələşəndə diyir ki, ya Musa, u qoja, nurani kişi diyən sözü də bilirəm. Diyir ki, belə-belə, mənə ismarış elədi ki, Allah-talaya diginən bəs bu cəhənnəmi yer üzünən götsün, cənnət qalsın. Didi ki, ya Musa, sənnən bir dənə xayışım var. Gedəndə u qocaya bir balaca toxun, əsası düşəjək, onda səə o bir söz diyəjəh. Musa peyğəmbər Allahnan kəlmələşəndə diyir ki, ya rəbbi, ya rəsulallah, bilirsən da niyə gəlmişəm. Diyir: “Disən biləjəm. İndi bilirəm onsuz da. Disən tamam biləjəm”. Diyir ki, ilahi-pərvərdigar Allah, sənnən təmənnam odu ki, sən bu Allahlığı üş gün ma ver. Deer ki, ya Musa, mənim sevimli peyğəmbərimisən. Bir peyğəmbər mənən danışa bilmiyifdi. Mən niqabımı götsəm, kül olarsan orda. Mənim sadıq peyğəmbərimisən, səni eşidirəm, hər daim sənin dediyin təmənnanı yerinə yetirirəm. Amma allahlıx eliyə bilməzsən. Dedi ki, ya rəsul, Allahlığı üş gün məə ver. Didi: “Verdim”.

Musa peyğəmbər üş gün allahlığı qəbul edir, gəlir. Gəlir qocaya belə toxunur, qoca orda yıxılır. Tuttur qolunnan dur-

ğuzur, əsanı verir əlinə. Diyir ki, ilahi-pərvərdigar Allah, mən böyüh səyf eləmişəm. Cənnəti yaratmışan, cəhənnəmi də hak yaratmışan. Əyər cəhənnəmi yaratmasaydın bütün gamışdar bu evlərin üstünün qirəmitini dağıdardı. Hakqına yaratmışan. Cənnət öz yerində, cəhənnəm öz yerində. Hər kəs getsin öz qüsürünü çəksin.

Musa peyğəmbər, diyir, gəldi. Getdi çıxdı taxta. Camaat yıgılmışdı. Didi: “Ay camaat, Allah-taladan təmənnə elədim, Allah-tala allahlığı mənə verdi. Mən allahlıx elijəm üç gün”. Ordan camaat qayıtdı didi ki, ya Musa, bu işin axırı haradı, nədi? Didi: “Bu işin axırı ölüm”. Didi: “Sən allahlıx eləmirsən?” Didi: “Hə”. Didi: “Biz dağıldıx day. Ölüm ölümdü, nə işdi-yirih, əkirih, biçirih”. Camaat getdi girdi hamısı qapıdan içəri. Üş gün əlini ağdan-qaraya vurmadı. Musa peyğəmbər nəhqə-dər milləti çağırdı, millət tabe olmadı. Musa peyğəmbər getdi gənə Turi-sinaya, çıxdı, diyir, Turi-sinaya, əlini götürdü, didi: “Ya rəsulallah, mən böyüh səyf eləmişəm, günahlarımdan keç. Özün bilən yaxşıdı. Mən allahlıx eliyif camaatı saxlıya bil-mərəm. Üş gündü camaat qapıdan çölə çıxmır. Nə əkən var, nə biçən. Diyir axırı ölümdü, ölümdü, işdəmirəm”.

İndi bala, millət gəlif Musa peyğəmbərin dövrünə. Əkən yox, biçən yox, hasil eliyən yox.

XIDIR ÖLÜNÜN NAMAZINI QILIR

Bir gün Xıdır əleyhsalam bir qəbirstannığın qırağıynan dağdöşü, diir, gəlirdi. Gələndə gördü ki, qəbir qazılıfı. Qəbir qazılında getdi qəbrin böyründə durdu, didi ki, a bəxtəvər, – özü-özünə diir, – sən məkənində bura, səə Allah qismət eliyə-jəh gələ-jəhsən. Diyən kimi Allah-tala Həzrət Cəbrayılı endirdi yanına. Didi: “Allahın səə salamını gətirmişəm. Bu qəbrdə basdırılacax şəxsın camaat namazını qılmıyıfı, onu namazsız gətirillər. Kətdən çıxır gəlir. Get onu qoy yerə, özün

namazını qıldır”. Xıdır əleyhsalam öz-özünə təəccüb qalar ki, bu Allahın yanında nətər şəxsdi ki, bunun namazını mən qılası olmuşam. Hə, durur ayağa, tərənir gedir. Diir: “Hə, cənazəni qoyun yerə”. Diir: “A kişi, niyə qoyurux yerə?” Diir: “Bunun namazını qılcam mən”. Diir: “A kişi, namaz qılmaq məsləhat olsa, biz camaat namaz qıldırıx”. Didi: “Ə, sizə didim ki, qoyun bunu yerə, dəstəməzi alın, bunun namazını mən qılmalıyam. Özü də mən Xıdır əleyhsalamam. Allah tərəfinnən bunun namazını qılmalıyam”. O dəyqə düşür kəndə car ki, ə, namazını qılmadıgımız şəxsin Xıdır əleyhsalam gəlib namazını qıldırır bizə qoyub yerə. Əyə gəlin. Kəntdə olan camaat da bura gəldi, diir. Gəldi başdadı, diir, bunun namazını qıldılar. Apardılar bunu basdırdılar, qutarannan sora Xıdır əleyhsalam didi: “Bunun gedəjəm məhləsinə, görüm camaatla bunun arasında nə oluf ki, Allah bugünkü gün onun namazını qıldırır məə”. Gedir, bunu basdıranın sora gedir bu şəxsin məhləsinə. Orda dua verilir. Diir: “Bunun ayləsi varmı?” Diir: “Var”. Ayləsini çağırır, diir ki, u şəxs nətər şəxsdi ki, onun namazını qılmışam buyünnəri. Allah yanında, camaat içində bunun yaxşı əməli, yaxşı işi nədi unu mənə danış varsa. Didi: “Mən hələ unnan bir yaxşılıx görməmişəm. Neçə illərdi mənən aylədi, onnan mən bir yaxşılıx görməmişəm, bir Allah kəlməsi eşitməmişəm. Amma onun bir işi var idi. Günüz axşam kimi gedərdi işdiyərdi, gəzərdi, hərrənərdi, axşam gəlif oturan kimi əlini-üzünü yuyuf, dəstəməzini alıf üzü qıbləyə başdıyır Allaha yalvarmağa: “Ey yeri-göyü yaradan Allah, mənim bugünkü etdiyim səhlərdən, taxsırlardan keç”. Gözünnən yaş bıldır-bıldır tökülərdi. Hö-hö ağlıyardı: “Ay Allah, mən sənə nə cür cavab verəjəm? Mən sənin sorğusualına davam elijəm? Mən sənin cəhənnəm oduna dözəjəm, ay Allah? Sən bu günahlardan, taxsırdan keç. Bilməmişəm, eləmişəm, keç mənim günahımdan, taxsırımdan”. Diir: “Bu şəxsdə bir bunu görmüşəm, onnan başqa heş nə görməmişəm”. Diib: “Elə u bəsdı”. Allah tərəfinnən Həzrət Cəbrayıl gəlib

diir ki, belə Allah-talaya gündəlik xeyir-dua elədiyinə görə Allah-tala da onun günahlarını gündəlik silirdi, əf eliyirdi. İndi ay qardaş, Allah-tala özü dadımıza çatsın.

QUŞ SÜMÜYÜNDƏN EV

Bu bir qızı isdiyəndə qız buna deyifdi ki, sən ki, yer kürəsinin padşahısan, getginən quş sümüyünnən öy tikdir, səə gedərəm. Diyif: “Heylə?” Diyif: “Hə”. Diyif: “O da mənim əlimdə”. Bütün quşların hamısını yığıfdı bir dənə binaya. Bax bu yaxşı tarixdi. Bir dənə binaya yığannan sora baxıf görüf ki, quşların içində bu bayquş gəlmədi. Baxır ki, kim var, kim yox. Quşdar diyir ki, ey padşah, bayquş gəlməyif. – “Niyə gəlmədi bayquş?” Quş yolluyuf, get dinən ki, Süleyman peyğəmbər diyir gəlsin. Gedir diyir. Diyir: “Mən heylə padşahın çağrışına getmirəm”. Qızılquş varmış, quşların belə cəngavər quş tutanı, yolluyuf. Diyir: “Padşah çağırır, niyə getmirsən?” – “Getmirəm”, – diyən kimi salır caynağına, tutuf götürüf gətirir unu. Gətirif düz Süleyman peyğəmbərin yanına. Diyir ki, bayquş, niyə gəlmirdin? Diyir: “Niyə gəlim sənün çağrışa? Sənnən padşah olar? Diyir: “Niyə?” Diyir: “İş döyül ki, sənün elədiyin”. Bayquşa əyan imiş. Diyir: “Bayquş, səə üş dənə sual verəjəm. Bu quşları görürsən burda?” Diyir: “Görürəm”. – “Buları nə gözdüyür burda, bilirsən?” Diyir: “Yaxşı bilirəm”. Diyir: “Nə gözdüyür?” Diyir: “Buları sən qırdırif öy tikdirmək isdiyirsən”. Diyir: “İndi səə üş dənə sual verəjəm. Üş sualın üçünə də cavab verdin quşların hamısını sənün başa çörüf buraxajam. Yox, verə bilmədinse, hamızı qırdırıjam”. Diyif ki, di. Diyir: “Birinci sualım bunnan ibarətdi ki, dünyada ölü çoxdu, diri?” Bayquşa sual verif. Diyif ki, ölü çoxdu. Diyir ki, sən unu hardan bildin, ölü çox olmasını? Diyif: “Mən bilirəm ki, ölən ölüfdü, qalannar da öləjəhdı. Ona görə də ölü çoxdu”. Didi: “Düzdü”. Didi: “Yaxşı, dünyada abadannıx çoxdu, xarabalıx?” Didi: “Xarabalıx”. Didi: “Unu nə bildin?” Didi: “Xarabalıx xarabalıxdı, abadannıx da var e, u da çörüküf olajaxdı xarabalıx”. Didi: “Bu da düzdü. İndi üçüncü sualıma cavaf ver. Dünyada arvad çoxdu, kişi?” Bunu bayquş hardan bilə, arvad çoxdu, kişi. Saymıyif, eləmiyif. Diyif ki, dünyada arvad çoxdu.

Diyif: “Nədən bilirsən?” Diyif: “Vallah, arvad arvaddı, arvad sözünə baxan kişi də elə arvaddı”. Süleyman peyğəmbərə çatır bu söz ki, axı mən də arvad sözünə baxıram. Diyif: “İndi mən də arvadam?” Diyif: “Bəli, sən də arvadsan. Navar, arvad alajaxsan deyə bir belə cannını qırdırif öy tikdirməh isdəmirsən? Arvadın sözünə baxmırsan? Diyir: “Bayquş, apardın, sağ ol”. Buraxır quşdarı. Tøyux tayfası ordan qalır. Buların əlləri, qanaddarı bağlı idi. Diyif ki, sizi insannara bəxş elədim. Diyir: “Bayquş, sənə gündə üç dənə sərçə bəxş elədim”. İndinin özündə də elədi. Bayquşu harda görsən, izlə. Sabah-sabah, səhər-səhər üç dənə sərçə gəlir. Bayquş oturuf beləjə, heş bir tərəfə əl atmır. Elə u üç dənə sərçə oturur orda. Onun biri tullana-tullana düz gəlir bayquşun yanına. Əlini qoyur onun üsdünə. Başdıyır onu yiməyə. İkisi uçur. Bu səfər günorta ikisi gəlir. Bunnarın da biri gəlir, onu da yiyir. Axşam olanda da u tək qalan gəlir. Heylə gündə üç dənə onun sərçə yiməyi var.

SÜLEYMAN VƏ KİRPİ

“Ya Süleyman! Sizi mən qiyamət gününə qədər saxlıyaram səlamət. Amma bu şərtə. Bütün səə tabe olan heyvanatın hamısını yığ. Hamısı irazılıx eləsə, mən səni qiyamət gününə qədər saxlıyaram”. Həzrət Süleyman əmr elədi, bütün cannı-cinni iki-üş günün tamamına yığıldı. Həzrət Süleymana dedilər ki, ya Süleyman, bütün cannı-cinni yığıldı. Dedi: “Baxın görün hansı cinsdə hansı heyvan gəlmiyif”. Yoxladılar, gəldilər, Həzrət Süleymana dedilər ki, ya Süleyman, bütün heyvannar gəlif, amma kirpi gəlmiyifdi. Kirpi də onda əti üryan idi, tikan yox idi. Həzrəti Süleyman bu işə çox narahat oldu. Gəldi heyvanatın içinə. Fikirrəşdi ki, mən hansı heyvanı göndərim ki, getsin kirpini götürsün, gəlsin. Fikirrəşdi, dedi ki, at yaxşıdı. Atı çağırdı, dedi ki, get kirpini gət. At getdi, kirpini tapdı, dayandı. Didi: “Ay allahın heyvanı, məni Həzrəti Süleyman göndərifdi. Dur gedəh onun hüzuruna, səni çağırır”. Kirpi atkaz elədi, gəlmədi. At gəldi Həzrət Süleymana dedi ki, ya Süleyman, kirpi atkaz elədi, gəlmədi. Həzrət Süleyman daha da əsəbləşdi, fikirrəşdi, iti göndərdi. İt getdi, kirpini tapdı, didi: “Ay Allahın heyvanı, məni Həzrət Süleyman göndərif ki, get onu gət”. Diyif: “Sənnən gedərəm”. İt bunuynan gəldi. Həzrət Süleyman baxdı, gördü ki, it kirpiynən gəldi. Çağırdı, didi: “Yaxın gəl”. Gəldi. Didi: “Sənnən ötəri ən gözəl, ən mehriban, insannar üçün yaradılmış gözəl heyvan atı göndərdim, gəlmədin, itnən gəldin”. Didi: “Ya Süleyman, düz danışmırsan. Atın harası ehtibarrıdı? Atı Allahın yaratdığı bəndə saxlıyır, onu tolada tumarıyır, yemini verir. Gecənin bir aləmində bir dələduz gəlir, tullanır belinə, götürüf çıxır. İlim-ilim itir. Harası ehtibarrı oldu? Amma it saxlıyan adam elə olur ki, mülkənnən köçəsi olur. İt qalır u mülkdə, görürsən gündüzdər gedir orda-burda qidalanır, axşam olanda gəlir yiyəsinin həyətində, evin qabağında yatır. Ehtibarrı bu heyvandı ki, unnan gəlmişəm”. Didi ki, bilirsənmi bu cannı-cinnini niyə yığmı-

şam? Diyir:“Xeyir.Diyərsən, bilərəm”. – “Mən Allah-talaya təmənna eləmişəm ki, ya rəbbi, məni qiyamət gününə qədər səlamət saxla. Allah-talanın buyruğudu ki, bütün cannı-cinni irazılıx versə, səni qiyamət gününə qədər saxlıyaram. Sən nə deyirsən?” Dedi: “Mən etiraz eliyirəm”. Didi: “Niyə?” Didi: “Ona görə ki, ya Süleyman, sən bir qədər yaşuyıf yaşını keçirənnən sora sənin gözdərin girəjəhdi quyuya, görmüjəhsən həyatı. Tük gətirəjəhsən, ağzınnan şarhaşar su töküləjəh. Elə bir şəklə çörükəjəhsən ki, dünyaya gələnnər səni görüf nifrət elijəh, qorxajax, çəkinəjəh, iyrənəjəh. Odur ki, sənin qiyamət gününə qalmağa etiraz eliyirəm”. Həzrət Süleyman gördü ki, balaca olmasına baxmayarax çox ağıllı sözdər diyir. Didi: “Ya Allahın heyvanı, yaxın gəl”. Kirpi onda dəri idi. Üş dəfə əlini çəkdi Həzrət Süleyman üstünə, didi: “Səni görüm tikannı olasan, özü də gejə gəzəsən, heş bir həşərat sənə toxunuf xata eliyə bilməsin”. Həzrət Süleyman onnan sora bütün cannı-cinnini xilas elədi. Didi: “Dağıla bilərsiz, gedə bilərsiz”.

Yanı oyannan bəri belədi. İsdıyir heyvan, isdiyir insan, ağıllısı ağıllıdı, ağıllı söz danışajax. Yaşnan da döylü ki, ağılsızı dındırsən, sənə elə hərəkət eliyə ki, özün peşman olasan ki, onnan mən niyə söhbət elədim. Hə, bu da belə.

YAZIYA POZU YOXDU

Şah Abbasın bir günnəri səfəri olur. Çıxır ki, camaatı yoxluyum, görüm vəziyyət nə yerdədi, nətər dolanıllar, hancar eliyillər. Çıxır, gedir. Gedillər, gecəliyillər bular. Vəziriyənən ikisi bir çobanın öyündə qalıllar. Çobanın arvadı hamilə imiş. Elə o gejesi uşağa yatır. Uşağı olur. Görür ki, gəlinin yanından arvad xeylağı çıxdı da. Şah oğlu Şah Abbas yapışır bunnan ki, sən kimsən ki, belə xalxın yanından çıxırsan? Kimsən, nəçisən? Deyir ki, mənənnən xəbər alma, axırı pis olar. Diyif: “Yox, niyə, xəbər almalıyam. Mən şah oğlu Şah Abbasam. Dünyanı gəzirəm, görüm mənim millətim nətər dolanır, hancarıdı, vəziyyət nə yerdədi”. Nəysə, ayan-bayan, deyir: “Yazıçı mələyəm. Oğlanı qıza, qızı oğlana yazanam”. Diyifdi: “Bəs nağardın?” Diyifdi: “Nağarasıydım, heş nə. Bu qızın kəbinini şah oğlu Şah Abbasın oğluna yazdım”. Buuy, kişi havalanıf. Diyir: “Mən şah oğlu Şah Abbas olam, bu naxırçı ola. Belə şey ola bilməz. Bu uşağı mən birtəhər elijəm”. Əstafirillah. Deyif: “Yox ey, eləməliyəm”. Uşağı götürüf gedir. Onun sağ əlinə şişi qızdırıf möhkəm vurur ki, görüm bunun axırı nətər olajax. Bu onnan qalıf, o vaxtkı rəvayətə görə (əlinin içindəki xətti göstərir – top.). Vəzirinə deyir: “Çıx bu dağın təpəsinə, bunu ordan fırlıdat düşsün. Ölməliidi bu uşax”. Bu da çıxır fırlıdadır. Aradan bir-iki gün keçir, bu uşax qalır orda. Heş kəs buna yaxınnaşmır. Məən kimi qojanın da bir keçisi var imiş. Keçi də təzə doğufmuş. Gedir keçi, yanını verif uşağı əmizdirir. Uşağ əmələ gəlir. Yekəlır də bir az. Arvad bir gün deyir: “Ay allah, bu keçi sağılır. Bunu kim sağır görəəm. Dalıynan gedim, görüm bunu kim sağır”. Arvad gedir, gedir, görür ki, bir dərəyə düşdü keçi, uşağı əmizdirif çıxdı. Gedər baxar, görər qundağın arasında uşax. Bunu götürər gələr arvad. Bunun adını da qoyar Tapdıq.

Bir günnəri uşaxlarınan futbol oynuyurdu, yekəlıfmiş. Yenə də şah oğlu Şah Abbas çıxır yola. Baxar görüm millətim

nətərdi, hancarıdı. Uşaxlarnan futbol oynuyanda bu, uşaxlara deyər ki, ə, filan şeyi belə elə. Bu səfər onnar: “Ə, Tapdıq, belə elə” - deyər. Tapdıq deyəndə şah oğlu Şah Abbas duruxur. Diyir: “Tapdıq?” Diyir: “O kimin balasıdı, hardandı, nəçidi?” Diyir: “Vallah, burda bir qoca arvad var, o saxlıyır bunu. Hardansa tapıf gətirif. O, saxlıyır”. Gedir qoja arvada deyir ki, o uşağı versənə məə. Uşax da elə sən kimi olufdu. Özü ağırırıda qızıla bu uşağı alır. Yazır, buna kağız verir ki, bunu apar, bəs filan yerdə bizim iqamətgahımız var, ver qul-qarabaşa, sənın boynu vursunnar. Vursunnar dimer də, yəni kağıza yazıf bunu. Bu da aparır. Orda bağ, gül bülbülü çağırır, bülbül gülü çağırır. Vallah, elə yaxşı yerdi ki, deyəsən, bu nədi? Gəlib bu yatır. Elə xor-xor yatır. Qız gəlir kənizdəri ilə, gəzir bağda. Görür bir gözəl oğlan burda yatır. Aya deyir sən çıxma, mən çıxım, günə deyir sən çıxma, mən çıxım. Qız evdə aparıf yazır ki, çatan kimi bu qızı ma nigah eliyin, qırx gün-qırx gecə toy eliyin. Gəlir baxıllar kağıza, görüllər belə yazılıf, altında da möhürü. Buna qırx gün-qırx gecə toy eliyillər. Axırını gecədə kişi gəlif çıxır. Diyir: “Bu nə toydu, bu nə büsatdı belə?” Diyiflər: “Bəs belə-belə”. Deyər: “Allah, sən saxla. O gedəni çağırın bura gəlsin”. Gəlir. Açır əlini, görür ki, həməən xətdi. Diyir ki, yazıya pozu yoxdu, tədbirə mümkün yoxdu. Onunla da evləniflər. Şah oğlu Şah Abbas tacını oğlanın başına qoyur. Deyib: “Gedin ey yaşıyın”.

ATA MƏSLƏHƏTİ

Kişinin bir oğlu olur, gözünün ağı-qarası bir oğlu olur. Deer oğluna ki, ay oğul, mən dünyanı dəyişirəm. Uşax da... Bax harrınix sözünü nədən gətirirəm. Bu da haman sözdü. Uşax okqədər atasının varınnan, döylətiynən harınnıyif ki, gözü qızışif, heş zadı görmür. Atasının son sözünə qulax asır. Deer: Oğul, sən qumar oynuyansan. Mən demirəm qumar oynama. Mən desəm tərgitginən, tərgitmiyəssən. Qumar oynamağa gedəndə yoldaşlarınnan iki saat sora get. Get gör nələr görəssən. Bir bu sözü tapşırıram. Bir də sənə bir söz tapşırıram. Uşaxlar içki məclisinə çağıraxlar səni. Səni çağırax vaxdında denən gələjəm. Uşaxların xətrinə dəymə. İki saat uşaxlardan sora get. Get gör nə görəssən. Bir dən sənin arvadın var, məşuqən var, sən onnan məşğul olasan. Onun yanına gedən saatdan iki saat sora get. Sübh səhərində get. Səhər vaxdında getginən. Get onun yanına, çağır onu yerinnən durğuz, gör nə görəssən. Bu şeylərin üçünü də elə, onnan sora əgər olardan bir şey götürməsən, özün bildiyin kimi elə". Uşax atası ölənnən sora atasının bir il yasını saxlıyır. Bir ildən sora uşax daa neyniyəjəh. Atası yox, bir şeyi yox. Bu bir işnən məşğul olmalıdı da. Gəlif bunun başına yığılıllar özünün uşaxları, cavannar. Bunu çağırillər ki, Allah rəhmət eləsin, atandı da dünyasını dəyişifdi. Gəlin gedəyin qumar oynuyaxın. Deer ki, gedin, gələjəm. Bu uşaxları yola salır. Dediği müddətdən iki saat sora gedir. Diir: "Atam məə bu sözü tapşırımışdı. Qoy gedim görüm nə görəjəm mən". Gedir görür ki, nəşəni çəkiflər, otağa girməyə təer yoxdu. Pul stolun üstündə nə qədərdir. Bunun üstündə bir-birinin üstünə pıçax çəkillər. Deer: "Hə, deməli, mən də bu şəkilə düşürəmmiş. Oynadığım müddətdə, deməli, mən də belə bu forma oluram". Söyüş, qiyamat, pıçax o onun üstünə. Deer: "Deməli, atam buna görə diyirmiş ki, sən iki saat sora get, gör nə görəssən". Toba eliyir ki, bir də mən qumar oynamıyaxam". Çıxır gəlir.

Bir gün içki məclisinə çağırır bunu yoldaşları. Buna diir ki, gedin, gəlirəm. İki saatdan sora gedir. Gedir görür ki, içki yoldaşları bunu ikisinin sözü çəp düşüf, biri-birini pıçaxlıyif. Deer: “Hə, mənim atam bu işdəhləri görüf deef ki, get iki saatdan sora nə görəssən. Bu içkiyə də toba eliyif qayıdır. Deer indi qaldı mənim məşuqəmnən məşğul olmağım. Bir bu qalıfdı, bunnan da mən məşğulam. İkisini tulladım. Deef, qoy bunu da sınıyım, görüm, atam nə deyif. Məşuqəsi bunu yanına çağıranda deef: “Get, gələjəm. Nə vaxdı olsa, gələjəm”. Saba-ha yaxın gedir. Gedir bu qadını durğuzur. Qadını durğuzanda görür ki, gözünü zığ basıf, başının piyi tökülüf, ağzı-burnu sulanıf, pis sifətdədi. Diir: “Ə, mən bunnan hərrəniyəmmiş. Mənim öydə qoyduğum yoldaşım bunnan on dəfə yaxşıdı”. Bu, deməli, hayatda süni özünü o qədər şeyə, şəkilə salır ki, kimsə buna tamahı keçsin. Diir: “Ə, səni yox. Mənim öydəki öz qadınım bunnan on dəfə gözəldi”. Buna da toba eliyif qayıdır. Gör atanın müdrük sözləri u uşağı üş dəfə bələdan qutarır.

PADŞAHLA İKİ QARDAŞ

Biri varmış, biri yoxmuş, iki qardaş var imiş. Onlar dolanışığın yolunu tapa bilmədiklərindən baş götürüb başqa vilayətə gedirlər. Şəhərbəşəhər, kəndbəkənd gəzir, ancaq özlərinə münasib iş tapmırlar ki, tapmırlar. Belə qərara gəlirlər ki, bir müddət qarpız əkib-becərsinlər, onu satıb-sovsunlar, əgər xeyir versə, elə bu işi davam etdirsinlər. Onlar belə də edirlər. Əl-ayaqdan uzaq bir dağ ətəyində çoxlu qovun-qarpız əkib becərilər. Vaxt o vaxt olur ki, qovun-qarpız yetişir. Onu bazara çıxarıb satmağa başlayırlar. Şəhərin camaatı gəlib qovun-qarpıza baxır, istədiklərini seçib götürür, amma heç kəs pul vermir. Qardaşlar bir də görür ki, yemiş qurtardı, amma əllərinə heç nə gəlmədi. Qalırlar məəttəl, bu sirdən baş açmırlar.

Böyük qardaş deyir:

– Nə müddətdi bu şəhərdə yaşayırdıq, amma hələ də bu sirdən baş açə bilmirəm. Nə qədər iş axtardıq, tapa bilmədik, gedib özbaşımıza bostan əkdik, soruşan olmadı ki, siz kimsiniz. O qədər qovun-qarpız gətirdik bir soruşan olmadı ki, hardan almısınız. Hər gələn də bir pulsuz-parasız birini götürüb getdi. İndi yenə bir həsirlik, bir də Məmmədnəsir. Məsləhətin nədir, qardaş?

Kiçik qardaş dedi:

– Sən olan yerdə mənim söz deməyə nə haqqım var, ancaq mən belə görürəm, bu vilayətdə kim nə istəyirsə, onu da edir.

Onlar çox fikirləşdilər, axırda böyük qardaş dedi:

– Düz deyirsən, bu özbaşınalığı mən də görürəm. Gəl gedək şəhər qəbristanlığına. Onun yaxınlığında özümüzbə bir koma düzəldək. Qəbristanlığa gətirilən hər ölü sahibindən beş tümən alağ. Bir təhər dolanağ. Sonra görək nə edirik.

Kiçik qardaş razı olur. Onlar qəbristanlığın kənarında özlərinə ev tikir, ora gətirilən hər ölü sahibindən beş tümən alırlar. Bunlardan soruşan olmur ki, siz kimsiniz? Bu nə beş

tüməndi alırsınız? Qardaşlar görür ki, heç bunları dindirən də yoxdu. Ona görə başlarını aşağı salıb öz işlərini görürlər.

Günlərin bir günü padşahın anası ölür. Onu gətirirlər dəfn etməyə. Qardaşlar ölünün kim olduğunu soruşurlar. Bir nəfər deyir ki, ölən padşahın anasıdır. Böyük qardaş irəli çıxıb deyir:

– Ölü sahibi əlli tümən verməlidir.

Bu xəbər padşaha çatır. Padşah deyir:

– İstədiklərini verin.

Pulu verib ölünü dəfn edirlər. Padşah vəzirdən soruşur:

– Vəzir, bu nə qayda, bu nə özbaşınalıqdır, bunları buraya kim təyin edib?

Vəzir cavab verə bilmir. Adam göndərilib qardaşları padşahın hüzuruna çağırır. Padşah qardaşlardan soruşur:

– Siz kimsiniz, sizi bura kim təyin edib, bu nə ölü haqqıdır yığırsınız?

Böyük qardaş dedi:

– Padşah sağ olsun. Biz bu vilayətə iş dalınca gəlmiş adamlarıq. Münasib iş tapmadıq. Bir müddət qovun-qarpız yetişdirdik, onu bazara çıxardıq, amma hər gələnin istədiyini götürüb getdi, haqqını vermədi. Gördük başına vilayətdi, kim nə istəyir onu da edir. İndi neçə ildi ki, biz bu qəbristanlığa keşik çəkirik, abadlığına fikir veririk. Dolanmaq üçün də ölü sahibindən beş tümən pul alırıq. Eşitdik ki, vəfat edən sizin ananızdır, ona görə də sizi digər ölü sahiblərindən fərqləndirmək üçün əlli tümən pul aldığımızda günahkarıq. Biz bu işi ancaq dolanmaq üçün etmişik.

Padşah qardaşların sözündən fikrə getdi. Gördü ki, qardaşlar kələk-külək adam deyil. Dolanışmaq onları bu işə vadar edib. Günah padşahdadı ki, ölkəni özbaşınalıq bürüyüb.

Padşah əmr verdi, qardaşlara böyük ənam verib onlara yaxşı iş verdirdi. Bu hadisədən sonra padşah ölkəni ədalətlə idarə etməyə başladı.

MAHMUD PADŞAH

Qədim zamanlarda bir padşah vardı. Adına Mahmud padşah deyərdilər. Mahmud padşah çox ədalətli bir padşah idi. Həmişə öz vəzirini də götürüb dəriş libası geyinər, gəzməyə çıxardı. Bir gün Mahmud padşah vəzirini çağırır dedi ki, gəl şəhərə çıxaq. Xülasə, bunlar paltarlarını dəyişib, düşdülər yola. Az getmişdilər, çox getmişdilər, gəlib bir kəndə çatmışdılar. Bir də gördülər ki, bir cütcü öküzlə yer şumlayır. Hərdən onu dayandırır, yerin bir o başında, bir bu başında oynayır, sonra yenə işinə davam edir. Şah soruşdu ki, vəzir, bu nə əhvalatdır. Vəzir dedi ki, şah sağ olsun. Bı cütcünün xanımı yaxşıdır. Ona görə belə eləyir. Padşah dedi: – Gəl indicə yoxlayaq. Cütcüyə yaxınlaşıb salam-kəlamdan sonra dedilər ki, a kişi, bizi bu gecəliyə qonaq eləyərənmi? Cütcü dedi: – qonaq allah qonağıdır, buyurun gedək. Şahın vəzir gördülər ki, evə çatan kimi cütcünün xanımı tez öküzləri açıb apardı. Qabaqlarına ot qoyub qayıtdı. Tez özünü yetirib yoldaşının çarıqlarını soyundurub, ayaqlarını yudu, tez süfrəni açdı. Yoldaşının altına döşəkçə, dalına yastıq qoydu. Hər üçünə yemək çəkdi. Sonra bunlara çay gətirdi. Şahın vəzir gördü, doğrudan da, cütcünün xanımı yaxşıdır. Bunlar üçü də, söz-söhbətdən sonra yerləri hazır oldu, yatdılar, səhər tezdən şah vəzirən öz sarayına yola düşdü. Saraya çatan kimi taxta əyləşdi. Əmr etdi ki, gedib cütcünü onun yanına gətirsinlər. Gedib cütcünü gətirdilər. Cütcü girən kimi şahın vəziri tanıdı. Şah dedi ki, ay kişi, gəl xanımlarımızı dəyişək. Sən xanımları ver mənə, mən də üç xanımları verim sənə. Kişi nə deyə bilərdi ki? Qorxusundan razılış, xanımları da götürüb getdi. Cütcü bunların üçünü də gətirib çayın başına dedi: – Mən sizin hər üçünüzü dalıma alıb bu çayın üstündən keçirdəcəm. Çayın ortasına çatanda birinci xanımdan soruşdu: – Sənin sənətin nədir? Birinci arvad dedi: – Mən

oğruyam. Cütcü bu arvadı keçirdib çayın o başına qoyub qayıtdı. İkinci arvadı dalına alıb çayın ortasına çatanda soruşdu: – Sənin sənətin nədi? İkinci arvad dedi ki, mən dilliyəm. Cütcü bu arvadı çayın ortasına atıb qayıtdı. Üçüncü arvadı dalına alıb çaydan keçəndə soruşdu: – Bəs sənin sənətin nədir? Arvad dedi ki, bəs mənim sənətim pis yola getməkdir. Cütcü bunu da çaydan salamat keçirdib çatdırdı çayın o qırağına. Xülasə, düzəldilər yola. Gəlib çatdılar cütcünün evinə. Cütcü gətirib oğru arvada anbarın açarını və bir dənə də tərəzi verib dedi: – Kimə nə versən, çək ver. İkinci arvadı gətirdi bir otağa. Otağın bir qapısı varıdı. Bir ikinci qapı da açdırıb dedi: – Bu qapıdan girən o qapıdan çıxıb getsin. Xanımlar öz səhvlərini başa düşdülər. Kişi lap arxayın olub, sevindi. İşə gedəndə yerin həm o başında, həm ortasında, həm də bı başında oynadı. Şah vəzirlə yenə də səfərə çıxanda gördülər ki, cütcünün kefi daha da sazdır. Şah dedi: – Vəzir, bu nə işdir? Vəzir dedi: – Şah sağ olsun. Kişinin xanımları yenə də yaxşıdılar. Şah cütcünü çağırtdırıb dedi: – Ay kişi, get arvadlarımı gətir. Kişi əlbəhəm gedib arvadları gətirdi. Şah gördü ki, biri yoxdur. Soruşdu: – Bəs biri hanı? Cütcü dedi ki, şah sağ olsun, biri dilliydi. Onun öhdəsindən gəlmək olmazdı. Ona görə də atdım çaya. Şah iki xanımını alıb cütcünün bir xanımını verdi. Beləliklə, onlar xoşbəxt yaşamağa başladılar. Cütcü yenə də şumlayanda həm yerin o başında, həm də bu başında, həm də ortasında oynadı.

YADİGARIN NAĞILI

Biri varıdı, biri yoxudu, keçmiş zamanlarda xalqın qayğısına qalan bir padşah vardı. Bu padşahın gözəl bir malikanəsi və cahcəlali vardı. Bir gün padşah öz adamları ilə səfərə çıxır. Padşahın da həm gözəl, həm də ağıllı bir arvadı vardı. O, hamilə idi. Padşah səfərdən qayıdandan sonra bərk xəstələndi, ölüm yorğan-döşəyinə düşdü. Padşah vəzirini yanına çağırıb vəsiyyətlərini elədi ki, mən artıq ölüərəm. Neçə illərdir ki, sən mənim yanımda vəzirlik eliyirsən, səndən bir pislik görməmişəm. Həmişə də mənə sadıq qalmısan. Mən öləndən sonra taxtıma sən çıxarsan. Ancaq bilirəm ki, mənim bir oğlum olacaq. Onun adını Yadigar qoyarsan. O böyüyəndən sonra padşahlığı ona verərsən. Padşah bu sözləri deyib dünyasını dəyişdi. Sizə kimdən deyim, vəzirdən. Vəzir taxta çıxan kimi başladı öz pis əməllərini bürüzə verməyə. O, özünə vəzir tutdu. Bir gün vəzirini yanına çağıraraq əmr etdi ki, padşahın oğlu anadan olmamış onu aradan götürsünlər. Vəzir buna razı olmasa da, qorxusundan dinmədi. Vəzir padşahın arvadını meşəyə apardı. Onun arvada yazığı gəldi. Ona görə də arvadı öldürmədi, meşəyə qoyub gəldi. Gələrkən bir quş vurdu, arvadın yaylığını quşun qanına buladı. Padşaha verdi ki, arvadı öldürdüm. Padşah başladı arxayın ədalətsizliklərini eləməyə. Bir neçə gün keçəndən sonra vəzir meşəyə getdi, görək arvad necə oldu. O, gəlib nə görsə yaxşıdı: bir uşaq ağlayır, yanına gəlib gördü ki, arvad dünyasını dəyişib. O, uşağı bir əsgiyə büküb, bir parça kağız yazıb, içinə də bir ləl qoyub, uşağı gətirib yolun kənarına qoyub getdi. İndi sizə kimdən deyim, uzaq məmləkətlərdən birində yaşayan bir şahdan. Şah ağıllı və ədalətli idi. O, bəzi vaxtlarda öz vəzirini də götürüb səyahətə çıxardı. Belə vaxtların birində şahla vəzir gəlib yoldan keçərkən bir də görürlər ki, yolun kənarında bir uşaq ağlayır. Onu da deyim ki, şahın övladı yox idi. Allah-tala ona

övlad verməmişdi. Şahla arvadı neçə illərdi ki, övlad həsrəti çəkirdilər. Şah uşağı görcək fikirləşdi ki, elə Allah-taala bu uşağı mənə göndərib. Onlar uşağı da götürüb saraya qayıtdılar. Şahın arvadı buna çox sevindi. Onlar uşağı göz bəbəkləri kimi saxladılar. Uşağın qucağındakı kağıza yazılanlara görə uşağı Yadigar deyə çağırırdılar. Aylar keçdi, illər ötdü, Yadigar böyük bir oğlan oldu. Öz igidliyi, qoçaqlığı, mərdliyi ilə saraydakı bütün oğlanları ötüb keçdi. Hələ onun atını heç bir at keçməmişdi, qılinc oynatmaqda, güləşməkdə heç kim ona çatmazdı. Tezliklə onun söhbəti bütün məmləkətlərə yayıldı. Yadigarı istəyənlərlə yanaşı onun düşmənləri də peyda oldu. Bir gün Yadigar öz yoldaşları ilə ova çıxanda biri onu uçurumun başından qəflətən itələdi. Xoşbəxtlikdən o bir ağaca ilişib qaldı. Ancaq kiçik ağac bu canlı-cüssəli oğlanın ağırlığına tab gətirmədi. Onu özü ilə bərabər uçurumun dibinə apardı. Yadigarın yoldaşları gedib şaha dedilər ki, oğlan uçurumdan helləndi, meyidini də qarğa-quzğun yedi. Şah sarayında Yadigara yas saxlamaqda olsun, indi sizə kimdən deyim, Yadigardan. Yadigar çox güclü olduğundan, sağ qalmışdı. O vaxt gözlərini açdı ki, uçurumun dibindədi. Sürünə-sürünə gəlib gəlib yolun kənarına çıxdı. Elə bu vaxt yoldan bir karvan gəlib keçirdi.

Karvanbaşı karvanı saxlatdırıb Yadigarı da özü ilə apardı. Sən demə, bu karvan Yadigarın doğma atasının vaxtı ilə şahlıq etdiyi məmləkətə gedir. Karvanbaşı da elə Yadigarın yaşamasına səbəb olan, onun anasını öldürməyən vəzir idi. Şahın zülmələrinə dözə bilməyib, vəzirlikdən çıxıb. Nə isə. Yadigar sağalandan sonra şəhərə çıxdı, başladı özünə iş axtarmağa. Şaha da nökrə lazım idi. Onu şahın yanına apardılar. Şah Yadigarı görən kimi gözləri çıxdı kəlləsinə. Bu oğlan əvvəlki şaha necə də oxşayır. Şahın sümüyü sızıldadı. Fikirləşdi ki, yəqin vəzir bu uşağı öldürməyib. O, əmr etdi ki keçmiş vəziri mənim yanıma çağirt-

dırın. Vəzir indiyə kimi Yadigara fikir verməmişdi. Özü də çox qocalmışdı. Gördü ki, bu oğlan doğurdan da əvvəlki şaha çox oxşayır. Vəzir olanları açıb danışdı. Şah onların ikisini də zindana saldı ki, üç gündən sonra boyunları vurulacaq. Vəzir sarayda çox qalmışdı. Sarayın bütün yollarını bilirdi. Yadigar bir-iki gün əlləşdikdən sonra zindanın qapısını qıra bildi. Onlar keşikçiləri öldürə-öldürə gəlib çıxdılar şahın otağına. Yadigar şahı öldürdü. Sonra keçmiş vəzir camaatı topladı. Bütün əhvalatı onlara danışdı. Camaat Yadigarı özünə şah seçdi. Vəzirin qızı ilə evləndi. Onlar başladılar xoşbəxt ömür sürməyə.

BAFTAÇI ŞAH ABBAS*

Günlərin bir günündə Şah Abbas vəzirini çağıraraq dedi:
– Vəzir, neçə aydır ki, seyrə çıxmamışam. Qoşun hazırlığı gör, tədarük elə, on günün səfərinə gedəcəyəm.

Vəzir Allahverdi baş əyib itaət elədi, çıxıb səfər tədarükü görməyə getdi. Bir neçə gündən sonra vəzir Allahverdi gəlib dedi:

– Qoşun hazır idi.

Şah Abbas atını minib düşdü qoşunun qabağına. Qoşun yavaş-yavaş getməyə başladı. Nağıllarda mənzil tez başa gəlir. Az gedib, çox dayandılar, çox gedib, az dayandılar; axırda gəlib çatdılar bir şəhərə. Bu şəhərdə bir nəfər tacir var idi, bu tacirin arvadı, bir də naxırçısı var idi. Tacir naxırçı qızı Banını öz yanında saxlayırdı. Tacir eşitdi ki, Şah Abbas gəlir, başladı şəhəri bəzəməyə. Banı tacirin xanımından xəbər aldı ki, xanım, bu şəhəri niyə bəzəyirlər? Xanım dedi:

– Şah Abbas şəhərə gəlib.

Tacirin arvadı naxırçının qızı Banının xətrini o qədər istəyirdi ki, evdə, bayırda nə paltar geysəydi, əvvəlcə bir dəst-tini Banıya geydirib, o biri dəstini də özü geyərdi.

Bu dəfə də, xanımı iki dəst paltar çıxardıb, bir dəstini özü geyinib, o biri dəstini də Banıya verdi, hər ikisi geyinib çıxdılar külafirəngiyə.

Şah Abbas öz qoşunuyla şəhərə girmişdi. Təbil vuruldu, bütün şəhər əhli çıxdı Şah Abbasın qabağına. Tacirin arvadıyla naxırçının qızı Banı da yuxarıdan baxırdılar. Şah Abbasın gözü sataşdı yuxarı, gördü ki, iki arvad var, bir-birindən gözəl. Şah Abbas bir köndən min könlə Banıya aşıq olub, öz-özünə dedi:

* Xalq içərisində geniş yayılmış nağıllardandır. Azərbaycanda hələ çox-çox əvvəl sənətə, sənətkarlığa artan meyl burada geniş yer tutur. Görkəmli bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəyov həmin nağıldan istifadə edərək, 1912-ci ildə "Şah Abbas və Xurşudbanu" adlı opera yazmışdır.

– Bu qız kim olsa, gərək alam.

Şah Abbas əmr verdi ki, şəhərin bir tərəfində çadır qursunlar. Qoşun çadır qurub əyləndi. Şah Abbas vəziri çağırıb dedi:

– Gedərsən şəhərə, filan evdə bir qız var ki, mən gələndə külafirəngidən baxırdı. Mən o qızı çox xoşladım, o qızın elçiliyin eləyib al mənə. Vəzir baş əyib, özünü yetirdi həmin tacirin evinə. Qapını döydü, tacir çıxdı qapıya, baxıb gördü ki, gələn vəziridi. Baş əyib, ədəb salamını yerinə yetirib, vəziri evinə apardı.

Vəzir Allahverdi xan çox ağıllı adam idi. Söz tapıb başladı söhbətə, axırda gəlib çıxdı mətləb üstünə, dedi:

– Şah Abbas sənin qızına aşıq olubdu. Gərək qızını verəsən Şah Abbasa.

Tacir qaldı məəttəl, çünki onun qızı yoxudu, dedi:

– Mənim qızım yoxdu.

Vəzir dedi:

– Şah Abbas özü görüb, qızı çox xoşlayıb.

Tacirin yadına Banı düşüb, dedi:

– Yəqin padşah naxırçının qızını görüb.

Vəzir Allahverdi xan sözü çox uzatmadı, durub gəldi Şah Abbasın yanına. Baş əyib dedi:

– Bəs sənin gördüyün qız tacirin qaravaşı, naxırçının qızıdır.

Şah Abbas dedi:

– Naxırçının qızı olmur, lap hər nə olsa, get bu saat mənə al!

Vəzir Allahverdi xan özünü yetirdi tacirin yanına, qapını döydü, tacir qapını açıb, gördü ki, gələn vəziridi.

Vəzir dedi:

– Padşah görən qız naxırçının qızıdır, odu ki, gərək qızı verəsən padşaha.

Tacir dedi:

– Qızın ixtiyarı atasındadır, qoy naxırçını çağırım.

Vəzir razı oldu, tacir gedib naxırçını götürüb gəldi. Naxırçı tacirin evinə gəlib gördü ki, vəzir burdadı. Naxırçı ikiqat olub, vəzirin qabağında dayandı.

Vəzir naxırçıya yer göstərdi, naxırçı oturdu.

Vəzir Allahverdi xan dedi:

– Gərək qızın Banını padşaha verəsən.

Naxırçı baxıb gördü ki, vəzir elçiliyə gəlib, dedi:

– Padşaha mənim canım da qurbandı, amma qızım əhd eləyib ki, hər kimin əlində sənəti olsa, ona gedəcəyəm.

Vəzir dedi:

– Kişi, dəli olubsan, padşahın sənət nəyinə gerekdi?

Naxırçı dedi:

– Onda qoy, qızıma məsləhət eləyim.

Vəzir Allahverdi xan razı oldu. Naxırçı durub getdi qızının yanına. Qızına dedi:

– Qızım, padşah sənə elçi göndərüb, nə deyirsən?

Qız dedi:

– Get vəzirə de, istər şah ola, istər tacir, əlində sənəti olmasa, ona getməyəm.

Naxırçı özünü yetirdi vəzirə, ikiqat olub dedi:

– Qızım deyir, qoy padşah bir sənətin sahibi olsun, sonra gedərəm.

Vəzir baxıb gördü ki, çox ağıllı bir sözdü. Durub özünü yetirdi Şah Abbasa. Şah Abbas vəzirdən soruşdu:

– Necə gəlmisən? Razı oldu, ya yox.

Vəzir dedi:

– Razıdı, amma bir şərtən.

Şah Abbas dedi:

– Danış görüm nə şərti?

Vəzir Allahverdi xan sözə başlayıb dedi:

– Naxırçının qızının sənə gəlməyə sözü yoxdu, amma deyir, hər kim olur-olsun, sənəti olmasa, mən ona getməyəcəyəm.

Şah Abbas qəzəblənib dedi:

– Cəllad gedib vursun qızın boynunu.
Vəzir Allahverdi xan ağıllı adam idi, padşahın ayağına düşüb dedi:
– Gəl mənə bu sözü qulaq as, boynunu vurdurma. Gəl sən bir sənət öyrən. Naxırçının qızını al.
Şah Abbas vəzir Allahverdi xanın xətrini çox istəyirdi. Sözü yerə salmayıb razı oldu, dedi.
– Bəs nə sənət öyrənir?
Vəzir dedi:
– Baftaçılıq təmiz və gözəl sənətdi.
Padşah razı olub dedi:
– Get naxırçının qızına de ki, padşah baftaçılıq sənətini xoşlayır öyrənməyə.
Vəzir Allahverdi xan gedib naxırçının yanına, dedi:
– Padşah razıdır, amma baftaçılıq sənətini xoşlayır.
Naxırçının qızı razı oldu. Vəzir Allahverdi xan gedib padşaha xəbər verdi.
Şah Abbas xoşal olub, əmr verdi ki, bir baftaçı tapın, iki günə mənə bu sənəti öyrətsin.
Padşah adamları şəhərə yayıb bir bafta toxuyan tapdı. Götürüb gəldilər padşahın yanına. Şah Abbas xəbər aldı ki, neçə günə mənə bafta toxumağı öyrədərsən?
Baftaçı dedi:
– İki günə öyrədərəm.
Şah Abbas razı oldu. İki gün oturub ustadan bafta toxumağı öyrəndi. İki gün tamam olanda Şah Abbas oldu baftaçı. Şah Abbas vəzir Allahverdi xanı çağırıb dedi:
– Get, toy tədarükündə ol.
Vəzir Allahverdi xan toy tədarükündə olub, üç gün toy elədi, naxırçının qızını aldı Şah Abbasa. Şah Abbas naxırçının qızı Banını götürüb gəldi evinə. Bir müddət aradan keçəndən sonra Şah Abbas vəzir Allahverdi xanı çağırıb dedi:
– Vəzir, bu gecə bir yuxu görmüşəm.

Vəzir dedi:

– Xeyir ola?

Padşah cavab verdi:

– Xeyirə oxşamır. Yuxuda görmüşəm ki, bir qurd gündə bir qoyunumu yeyir.

Vəzir başını aşağı salıb getdi fikrə.

Şah Abbas dedi:

– Mən gərək bu yuxunu yozam, tez mənim dərviş libasını verin.

Vəzir Allahverdi xan durub getdi Şah Abbasın dərviş libasını gətirib verdi ona. Şah Abbas dərviş libasını geyinib çıxdı şəhərə. Dükanbadükan, evbəev gəzib, axırda gəlib çıxdı bir yerə, çox acmışdı, gördü bir aşpaz dükanı var, girib içəri gördü ki, burda o qədər adam var ki, oturmağa yer yoxdu. Axırda bir yer tapıb oturdu, xörək yedi, gördü ki, bu aşpazın xörəyi elə ləzzətli xörəkdi ki, ta nə təhər. Oturub axşamı gözlədi. Gün batdı, aşpazın dükanı boşaldı. Şah Abbas istədi ki, getsin, aşpaz baxıb gördü ki, qərirdi, tez qapını bağlayıb, Şah Abbasın döşünə bir yumruq vurub, itələyib saldı anbara.

Şah Abbas anbara düşüb gördü ki, özündən başqa da burda bir neçə nəfər var, bunlardan xəbər aldı:

– Bu nə işdi, siz burda neyləyirsiniz?

Dedilər:

– Bizi aşpaz bura salıb, gündə birimizi kəsib, xörək bişirib verir camaata.

Şah Abbas barmağını dişləyib dedi:

– Yuxum düz çıxdı.

Şah Abbasın əlacı kəsildi, oturdu bunlarnan bir yerdə. Zindan görməyən adamın dünya başına dar gələr. Bu dəmdə aşpaz qapını açıb, əlində bıçaq içəri girdi. Yapışdı Şah Abbasın yaxasından istədi ki, başını kəsə. Şah Abbas dedi:

– Əl saxla. Sən bu adamları kəsib neyləyirsən?

Aşpaz dedi:

– Kəsib pul qazanıram.
Şah Abbas dedi:
– Gəl, mən sənə gündə üç yüz tümən qazanc verim.
Sən bu adamları kəsmə.
Aşpaz dedi:
– Hardan verəcəksən?
Şah Abbas dedi:
– Mənə bir az ipək sap ver, bafta toxuyum, apar ver
Şah Abbasa. O sənə üç yüz tümən versin.
Aşpaz dedi:
– Razıyam, amma sözün yalan çıxsam, atanı
yandıracağam.
Aşpaz tez bafta sapının tədarükündə oldu. Çoxlu sap
gətirib Şah Abbasa verdi. Şah Abbas başladı bafta
toxumağa. O elə naxışlar açdı ki, da nə təhər. Baftanı verib
aşpaza, dedi:
– Apararsan bu baftanı verərsən vəzirə. O, sənə pul ve-
rər.
Aşpaz baftanı alıb, özünü yetirdi paytaxta. Eşit vəzir
Allahverdi xannan Banıdan.
Neçə günüdür ki, Şah Abbas getmişdi, heç bir xəbər
yoxudu, vəzir çox niğarandı. Banı xanım da durub gəlmişdi
vəzirin yanına, oturub Şah Abbasın yolunu gözləyirdi.
Bu dəmdə adam gəlib xəbər verdi ki, bir nəfər Şiraz şə-
hərindən gəlib, vəziri görmək istəyir.
Vəzir dedi:
– Buraxın gəlsin. Allah eləsin ki, Şah Abbasdan xəbər
gətirsin.
Bu dəmdə aşpaz girdi içəri, vəzirin qabağında ikiqat
olub, baftanı uzatdı vəzirə, dedi:
– Bunu Şiraz şəhərindən bir dərviş gətiribdi.
Vəzir Allahverdi xan baftanı alıb uzatdı Banıya. Qız
baxıb gördü ki, Şah Abbas bu baftaya darlıq naxışını vu-
rub, dedi:

– Şah Abbas dardadı.

Vəzir Allahverdi xan tez aşpazı tutub, əl-qolunu bağlayıb dedi:

– Bu saat məni gərək dərvişin yanına aparasan.

Vəzir qoşun götürüb, aşpazı saldı qabağına, Banı xanım da qoşuldu bunlara. Birbaş gedib çıxdılar Şiraz şəhərinə. Aşpaz əlacı kəsilib, Şah Abbasın yerini göstərdi. Şah Abbas oturmuşdu, bir də gördü ki, qoşun töküldü içəri. Tez durub başına gələni vəzir Allahverdi xana danışdı. Əmr verdi aşpazın boynu vurulsun. Aşpazın boynunu vurdular.

Şah Abbas gəlib çıxdı vilayətinə, təzədən toy vurdu-rub, şəhərdə şadlıq elədi.

Bu işdən bir neçə müddət keçdi, bir gün Şah Abbas naxırçının qızını çağırıb dedi:

– Tədarük gör, bir seyrə çıxmaq.

Banı tədarükdə oldu. Şah Abbas vəzir Allahverdi xanı da götürüb çıxdılar seyrə, at minib yola düşdülər. Dərələrdən sel kimi, çəməndə bülbül kimi, gedib çatdılar bir çayın qırağına. Şah Abbas baxıb gördü ki, bir qoca kişi yerdən daş götürüb atır çaya, bərk ah çəkir. Şah çox diqqətnən baxırdı, gördü ki, qoca öz işindədi.

Naxırçının qızı Banı dedi:

– Bu qocanın ürəyində bir dərdi var ki, belə ah çəkir. Onun dərmini bilmək istiyirəm. Yazıq kişini görəndə nə dərdi var?

Bu söz Şah Abbasın çox acığına gəlib, dedi:

– İndi ki, belədi, get otur qocanın dərdinə şərik ol.

Bu söz Banıya çox toxundu. Odu ki, dedi:

– Gedərəm, mən qocadan artıq adam deyiləm ki.

Şah Abbas cəllad çağırdı ki, qızın boynunu vursun, vəzir qoymayıb dedi:

– İndi ki, belədi, öldürmə, qoy getsin qocanın yanına.

Şah Abbas razı olub, naxırçının qızını buraxdı, özü də təxtinə getdi.

Eşit naxırçının qızından.

Banı gəlib oturdu qocanın yanında, dedi:

– Gəl, məni sən götür qızlığa.

Qoca razı olub, naxırçının qızı Banını götürüb qızlığa, durub evə getdilər. Banı başladı qocanın evini silib-süpürməyə. Qoca oduna gedirdi. Axşam evə gəlib görürdü ki, Banı xörək bişirib. Bu qız qocanın çox xoşuna gəldi.

Günlərin bir günü qoca oduna gedirdi, naxırçının qızı Banı, ona dedi:

– Qoy mən də gedim, bir az odun yığım, paltar yuyacağam.

Oduncu razı oldu. Onlar meşəyə getməyə başladılar.

Yolnan gedirdilər. Banı baxıb gördü ki, yolun ortasında bir daş var, amma yarısı yerdədi. O, qocaya dedi:

– Bu daş gedib-gələnə əziyyət verir, gəl bunu yoldan çıxaraq.

Qoca baxıb gördü Banı ağıllı söz deyir, razı oldu. Qoca baltaynan daşı çıxardıb, bir təhərnən yoldan rədd elədi. Qız baxıb gördü ki, daşın altında bir qədim mağara var. Tez torpağı o yana, bu yana atıb, mağaraya düşdü. Gördü ki, burda o qədər ləl, cavahirat var ki, ta nə təhər.

Naxırçının qızı qocanı çağırıb, cavahiratı göstərdi. Tez iki kisə tapıb, başladılar bu cavahiratı daşımağa. Daşdıqlarını daşıyıb, daşmadıqlarını da ört-basdır elədilər.

Naxırçının qızı Banı qocaya böyük bir ləl verib dedi:

– Apar bu ləli ver filan tacirə, de ki, Banı xanım deyir ki, bu ləli pul eləsin, tez versin sənə.

Qoca tez özünü yetirdi tacirin yanına, dedi:

– Xanım deyir ki, bu ləli pul eləsin.

Tacir qocadan ləli alıb, baxıb gördü ki, çox qiymətli ləldi, amma bu ləli xırdalamağa gücü çatmayacaqdı.

Qocaya dedi:

– Sən dayan burda.

Tez gedib iki-üç tacir cəm elədi, bu ləli xırdaladılar.

Qoca iki hambal tutub, pulları yığdı kisəyə, götürüb gəldi evinə.

Banı hambalları yola salıb, qocaya pul verib dedi:

– Get, bir dəst paltar al geyim, amma gələndə bir yaxşı bənna tap gətir.

Qoca sevin-sevinə bir dəst paltar alıb, üzünü, başını qırxdırıb getdi hamama, təmiz olub, paltarını geydi, sonra bir yaxşı bənna tapıb gətirdi evə.

Naxırçının qızı Banı baxıb gördü ki, odunçu elə dəyişilib ki, tanımaq olmur. Banı ustasını çağıraraq dedi:

– Bir aya kimi bir imarət tik, Şah Abbasın imarətindən də yaxşı olsun. Qiymətini də birə-üç artıq verim.

Ustalar razılaşıb işə başladılar. Nağıllarda vaxt tez başa gələr, bir ayın içində xəbər gəldi ki, imarət hazırı.

Naxırçının qızı Banı ustaların pulunu verib yola saldı. İmarətə köçüb, ev şeyləri alıb, otaqları bəzəməyə başladı, amma qoca üçün bir otaq ayıraraq, altına döşək salmışdı. Hər cümə axşamı da qazan qaynadıb, kasıblara xörək paylayırdı.

Naxırçının qızının adı yayılmışdı bütün şəhərə. Bir gün vəzir Allahverdi xan Şah Abbasa dedi:

– Şəhərdə təzə imarət tikilibdi, sənin imarətin onun yanında heç nədi.

Şah Abbas çox həvəslənib dedi:

– Vəzir, gəl gedək görək o necə imarətdi?

İkisi də dərviş libası geyindilər çıxdılar şəhərə, gəlib evə çatmaqda olsunlar. Eşit naxırçının qızı Banıdan.

Banı gördü ki, Şah Abbas gəlir, tez çıxdı küləfirəngiyə. Şah Abbas imarətə baxırdı, birdən gözü sataşdı Banıya, dedi:

– Ey dad-bidad, gərək bu qızı alam, almasam, yaşaya bilmərəm. Vəzir, gedək o qızın elçiliyini elə.

Vəzir razı oldu, bunlar qızın elçiliyinə getməkdə olsun, eşit Banıdan.

Banı tez özünü qoca odunçuya yetirib dedi:

– Bu saat Şah Abbas vəziriyənən yanına gələcəkdi. Ağır ol, batman gəl. Şah Abbasa icazə verərsən otursun kənarında, vəzir də bayırda. Onlar səndən məni istəyəcək. Sən deyərsən ki, qoy qıza məsləhət eləyim. Durub gələrsən yanıma.

Naxırçının qızı Banı qocanın dərşini verib, özü çıxıb getdi. Şah Abbas öz vəziriyənən odunçunun yanına gəldi. Şah Abbas baxıb gördü ki, qız burda yoxdu, amma bircə qoca kişidi, xalis ləl-cavahirat içində keçinir. İstədi ki, içəri girə, qoca əliynən işarə elədi ki, kənarında otur. Vəzir Allahverdi xan istədi otura padşahın yanında, qoca qoymadı. İşarə verib oturdu qapı ağzında. Şah Abbas təəccüb qaldı, amma qoca başını aşağı salıb dinmirdi.

Şah Abbası dərd kəsirdi. Vəzir Allahverdi xana bir dürtmə vurub dedi:

– Sözə başla.

Vəzir Allahverdi xan dedi:

– Biz gəlmişik, Allah əmrinyənən sənənin qızını bu dərvişə alağ.

Qoca cavab vermədi, vəzir bir də dedi. Axırda qoca durub getdi qızının yanına, dedi:

– Nə deyirsən?

Banı dedi:

– Get deginən ki, iki yüz qızıl versin, bütün şəhərin kasıblarına xörək, paltar versin, sonra gedim.

Qoca gəlib yerində oturub, dedi:

– Qızım belə deyir, əgər gücün çatsa, qızımın dediklərini yerinə yetirsən, onu ala bilərsən.

Şah Abbası fikir aparıb dedi:

– Mən bu işi axırına kimi gedəcəyəm.

Durub getdilər.

Şah Abbas təxtə çıxıb, nə ki xəzinəsində qızıl varıdı göndərdi qıza. Qazan qaynadıb kasıblara əl tutdu, xəbər yolladı ki, toya başlayıram.

Şah Abbas qızın əlindən o qədər yanmışdı ki, düşsəydi əlinə, qanını su yerinə içərdi.

Naxırçının qızı da işi başa düşmüşdü. Gəlin evinə gələndə, bir tuluq üflüyüb içini doşabnan doldurdu. Naxırçının qızı Banını götürüb gəldilər. Banı tez içəri girdi, bildi ki, Şah Abbas bunu öldürəcək. Çatan kimi tuluğu qoydu gəlinin təxtinə, üstünü ipəknən örtüdü, özü də gizləndi. Şah Abbas əlində qılınc içəri girib, gördü qız yatıbdı. Ya allah deyib, qılıncı çəkdi tuluğa. Banı da bu tərəfdən çıxıb, dayandı Şah Abbasın qabağında. Şah Abbas baxıb gördü ki, naxırçının qızıdı, dedi:

– Ay Banı, bu nə işdi mənə başıma gətirdin?

Banı dedi:

– Qulaq as, o qoca ki, varıdı, ah çəkirdi, həmin qoca bax, budu. Mən dedim ki, bunun da bir istədiyi var, sən mənə qovdun, mən də onun istədiyini yerinə yetirdim. Özüm də onun qızıyam. İndi nə deyirsən? Əgər mənə saxlayırsansa, onda gərək bu qoca odunçunu da saxlayasan, yox, qocanı saxlamasan, mən sənə getməyib, pullarını da geri qaytaracağam.

Şah Abbas naxırçının qızı Banının ağlını bəyənib, onun alnından öpdü. Təzədən toy vurdurub, murad hasil elədilər, qocanı da yanlarında saxladılar.

HACININ QIZI

Biri var idi, biri yox idi, bir Hacı var idi. Bir günləri Hacı arvadına dedi:

– Ay arvad, gəl hazırlaşaq, gedək Kərbəlaya.

Arvad razı oldu. Bunlar hazırlaşib getməkdə olsun, sizə kimnən xəbər verim, Hacınin qızlarınnan. Hacınin üç qızı var idi. Bu qızlar eşitdilər ki, ataları Kərbəlaya gedir, o saat böyük qız bir yemiş, ortancıl qız bir heyva, kiçik qız da bir alma atalarına göndərdilər ki, ata, bunlar yetişib, saralıb çürüyəndə bil ki, biz ərə getdik.

Hacı qızları ilə öpüşüb, görüşüb yola düşdü.

Bir gün Hacınin böyük qızı güllü bağçada gəzirdi. Padşahın oğlu bunu gördü, bir könülən min könülə buna bənd oldu, götürüb qıza bir alma atdı. Qız almanı alıb öpdü, gözünün üstünə qoydu. Padşahın oğlu adam göndərib bu qızı aldı, toy eləyib, gətirdi evinə.

Aradan bir müddət keçmişdi, padşahın oğlu Hacınin bağçasının yanından keçib ova gedirdi, bir də gördü ki, həmin bağçada bir qız gəzir ki, qabaq aldığı qız heç bunun əlinə su tökməyə də yaramaz. Bunu görən kimi, oğlanın az qaldı ağı başından çıxsa. Padşah oğlu bu qıza da bir alma atdı, bu qız da almanı öpüb gözünün üstünə qoydu, padşahın oğlu qayıtdı evinə, adam göndərib, bu qızı da aldı, toy eləyib apardı evinə.

Eşit Hacıdan. Hacı gördü ki, yemiş də, heyva da çürüdü. Arvadına dedi:

– Ay arvad, qızlar ərə gedib.

İndi eşit kiçik bacıdan. Bir günləri Hacınin kiçik qızı başında bir dəstə qız güllü bağçada gəzirdi. Elə bu vaxt padşahın oğlu bir dəstə atlı ilə gedirdi. Baxıb gördü ki, həmin bağçada bir qız gəzir ki, yemə, içmə, xətti-xalına, gül camalına tamaşa elə. Oğlan bu qıza da bir alma atdı. Qız almanı aldı, əzdi-əzdi, qaytardı atdı oğlanın özünə. Bunu

görən oğlan özündən gedib atdan yıxıldı. Gədələr bunu götürüb evinə apardılar. Oğlan ayılıb arvadlarına dedi:

– Əgər bacınızı mənə aldınız, aldınız, almadınız ikinizi də öldürtdürəcəyəm.

Qızlar qaldılar məəttəl. Nə elədilər, olmadı. Axırda qızlar durub bacılarının yanına gəldilər. Bacılarına dedilər:

– Ay bacı, padşahın oğlu bizə deyir, ya bacınızı mənə alın, ya da ki, sizi öldürtdürəcəyəm.

Qız bir qədər fikir eləyib dedi:

– Gedərəm, ancaq gərək halvadan bir hamam tikdirə ki, gəlin gedən gecə, o hamamda çiməm.

Bunlar bu xəbəri padşahın oğluna yetirdilər. Oğlan razı oldu. O saat vəziri çağırıdırıb, halvadan bir hamam tikdirməyi ona əmr elədi. Vəzir "baş üstə" deyib çıxdı. O saat usta gətirib hamam tikdirmək binasını qoydu.

Hacının qızının bir qoca lələsi vardı. Bir gün Hacının qızı lələsinə dedi:

– Lələ, get gör, padşahın oğlu nə cür paltar geyinib, nə rəng at minib, o cür mənə paltar və at al gətir.

Qoca getdi, padşahın oğlunu görüb qayıtdı bazara, padşahın oğlunun paltarı kimi bir dəst paltar və bir at aldı. Qız paltar gələn kimi durub, paltarı geyindi, atı minib, birbaş hamamı tikən ustaların yanına gəldi. Ustalar da gördü ki, padşahın oğlu gəlir. Qız gələn kimi:

– Ay ustalar, allah xeyir versin, əliniz, qolunuz ağrımasın, - deyib, çıxardıb bunlara xələt verib, üstəlik dedi:

– Usta, yaxşı hamamdı, ancaq burdan bir gizli yol qoy.

Usta dedi:

– Baş üstə!

Qız atı minib genə qayıtdı evlərinə.

Müxtəsər, hamam tikilib qurtardı. Oğlan adam göndərdi ki, hamam hazırdı, toyu başlayıram. Qız da razı oldu. Bəli, toy başlandı. Qırx gün, qırx gecə toy oldu. Qızı

gəlin apardılar, gəlin hamamına göndərdilər.

Qız hamama girən kimi barmağından üzüyü çıxarıb bağladı ipə, bir ucun da bağladı göydəki dirəyə, saldı suya. Özü də həmin qoydurduğu gizli yolla qaçıb getdi. Üzük batırdı suya, qalxırdı. Hamamdan səs çıxırdı. Oğlan da elə bilirdi ki, qız hamamdadı, hələ qurtarmayıb. Oğlan bir xeyli gözlədi, gördü qız gəlmir, içəri girdi ki, görünüm bu niyə qurtarıb gəlmir. Girib gördü nə, qız nə gəzir burda, bu səs də bir üzüyün səsi, suya batıb çıxır.

Padşah oğlu qəzəbnak oldu. Yağı kimi gəldi arvadlarının üstünə, dedi:

– Bu saat bacınızı mənə aldınız, aldınız, almadınız, ikini də dar ağacına çəkdirəcəm.

Arvadlar bir-birinə qoşulub gəldilər bacılarının yanına dedilər:

– Ay bacı, bu nə işdi bizim başımıza açmısan? Padşahın oğlu bizə deyir: ya bacınızı mənə alın, ya da ki, sizi asdıracam. Gəl bu daşı ətəyindən tök. Padşahın oğlundan artığına getməyəcəksən ki? Həm bizi ölümdən qurtar, həm də özün sərfnaz ol.

Qız dedi:

– Ay bacı, sizin xatirinizə gedərəm, ancaq bir iş var, gərək padşah oğlu qızıldan bir bağça saldıra ki, heç bir padşahda o bağçadan olmaya. Özü də meyvələri qızıldan olmalıdır ki, mən gəlin gedən gecəsi o bağçada gəzəm.

Bu sözü qızlar eşidən kimi, padşahın oğluna xəbərə getdilər. Oğlana məsələni açıb dedilər ki, hal-qəzyə belə.

Oğlan razı olub dedi:

– Bağçanı da saldıraram.

Başladı usta gətirib bağçanın binasını qoydurdu. Bağça salınmaqda olsun, sizə Hacı'nın qızından xəbər verim.

Hacı'nın qızı lələsin çağırtdırıb dedi:

– Ay lələ, get gör, padşahın oğlu nə cür paltar geyib, o cür də mənə bir dəst paltar al, gətir.

Qızın lələsi getdi, oğlanın paltarına baxıb, o rəngdə paltardan bir dəst aldı, gətirdi. Paltarı gətirən kimi, qız alt-dan geyinib, üstədən qıfıllandı. Atını minib getdi bağça salınan yerə. Ustalar gördü ki, padşahın oğlu gəlir. Ona ehtiramla salam verdilər. Qız çıxarıb bunlara xələt verdi, dedi:

– Ay usta, yaxşıdı, ancaq burdan barı çəkən vaxtı bir gizli yol qoyun.

Sözün qurtarıb getdi. Müxtəsər, o zaman aynan-ılənən, indi şirin dilnən, bağça hazır oldu. Poladdan darvaza asıldı. Padşahın oğlu adam göndərdi:

– Bağça hazırdı, toyu başlayımmı?

Qız dedi:

– Başlasın.

Yenə də qırx gün, qırx gecə toy elədi, qırx gün tamam olan günü, gəlini təzə salınmış bağçaya apardılar. Qız gördü ki, doğurdan da özü dediyindən yaxşı bağçadı, beş ağacın ortasından bir bulaq axır, dörd bir tərəfi güllükdür. Bunun yanında bir böyük masa qoyulub. Nə qədər meyvəcat varsa, hamısından bu masanın üstə var. Amma burda bir çarmıx var, qırx kom da çubuq. Qızı gətirib bura qoydular, qayıtdılar. Bir azdan sonra oğlan gəldi, dedi:

– Hacınin qızı, xoş gəlmisən!

Qız dedi:

– Sağ ol! Padşah oğlu, bəs bu çarmıx nədi, bu çubuq nədi? Sənin nəyinə lazımды bunlar?

Oğlan baxıb dedi:

– Bunların hamısı sənin canından ötəridi.

Qız dedi:

– Necə yanı, sənin canından ötəri?

Oğlan dedi:

– Bu çarmıxa səni çəkəcəm, bu çubuqla da döyəcəm. Yorulanda da bu meyvələrdən yeyəcəm. Heylə-heylə bu qırx çubuq sınıca səni döyəcəm.

Qız ürəyində dedi:

– Yaxşı, gör mən sənın başına nə iş açaram.

Sonra oğlana dedi:

– Axı, mən çarmıxa uzanmağın qaydasını bilmirəm. Sən uzan, səni çəkək çarmıxa, mən baxıb öyrənım, sonra da sən dur, mən uzanıım.

Oğlan razı oldu. Oğlan uzanan kimi, qız oğlanı çəkdi çarmıxa. Oğlan nə qədər çığırdı, yalvadı, qız dedi:

– Olmaz, gərək öyrənım.

Qız oğlanı qırx kom çubuq sınınca vurdu. Oğlan dildən kəsildi. Qız meyvələrdən də yedi, çıxıb həmin gizli yolla getdi. Gedən kimi lələsinə bir dəst həkim paltarı aldırdı.

Sizə kimdən deyim, padşahdan. Üç gün gözlədi, gördü oğlu gəlmədi, dörd gün gözlədi, gördü gəlmədi, adam göndərdi ki, get gör nə oldular, niyə gəlmirlər. Fərraş gəldi, gördü darvaza qıfıllıdı. Nə qədər elədisə, açə bilmədi. Barıdan aşdı. Getdi, gördü nə? Padşahın oğlu çarmıxda ölüb. Qızzad da yoxdu. Tez gəlib padşaha xəbər verdi. Bunlar ağlaşa-ağlaşa gəldilər gördülər ki, oğlan ölüb, ağlaşma, qiyamət, oğlanı apardılar evinə. Ağzına güzgü tutmuşdular, gördülər ki, nəfəsi var. Bunlar o saat həkim axtarmaqda olsunlar, Hacının qızı da bir dəst həkim paltarı geyinib, bir ülgüc götürüb, bir qədər də duz, padşahlığın qapısına gəlməkdə olsun. Bunu görən kimi dedilər:

– Ay həkim, adam yaxşı eləyə bilirsənmi?

Qız dedi:

– Ax, necə!

Dedilər:

– Onda qayıt, padşahın oğlu bərk xəstədi, onu yaxşı elə.

Həkim dedi:

– Yaxşı!

Getdilər. Qapıdan içəri girən kimi oğlan qızı tanıdı. Dili yox idi, deyə məni bu öldürəcək. Qız oğlana baxdı,

dedi:

– Gərək bir xəlvət otaq ola ki, bunu orda müalicə edəm.

Müxtəsər, otağı xəlvət elədilər. Hamı çəkildi getdi. Qız durub oğlanı göydən asdı, başladı bunu ülgüc ilə doğrayıb yerinə duz basıb, iynə ilə tikməyə. Belə-belə bunda bir sağ yer qoymadı. Hamısın kəsdi, yerinə duz basdı, iynə ilə tikdi. Qız bir yandan qaçıb getdi. Aradan bir neçə saat keçdi. Getdilər görsünlər ki, oğlan necədi.

Gördülər ki, oğlan tamam qanın içindədi, həkim-zad yoxdu. Təzədən getdilər həkim gətirdilər. Həkim buna üç ay dava-dərman eləyib axırda yaxşı elədi. Oğlan yaxşı olan kimi arvadlarına dedi ki: "bacınızı mənə aldınız, aldınız, almadınız, ikinizi də öldürəcəm".

Arvadlar durub, kor-peşiman bacılarının yanına getdilər, dedilər:

– Ay bacı, səni salamat olma! Bacı, bizim təqsirimiz nədi ki, bizi öldürtdürürsən? Bu nə kələkdə ki, bizim başımıza gətirirsən? Padşahın oğlu bizi öldürür, bizim qanımıza bayis olma, gəl sən get padşahın oğluna.

Qız bacılarına söz verib dedi:

– Gedərəm, gedin deyin, toyun eləsin?

Arvadlar gedib padşahın oğluna xəbər apardılar. Padşahın oğlu üçüncü toyu başladı, yenə qırx gün, qırx gecə toy elədi. Gəlin aparmaq məqamı olanda Hacının qızı lələsinə bir balqabaq aldırıb, için təmizləyib doşabla doldurdu, özünə gələn paltarın da bir dəstini ona tikib geyindirirdi. Gəlin gedəndə balqabağı gəlin yerinə mindirdi. Özü də yengə yerinə minib gəcavəyə getdi. Gəlini apardılar gərdəyin dalına, yengə də onunla getdi... Gecə oldu. Oğlanı gəlin otağına gətirdilər. Bunu görüb Hacının qızı balqabağın boğazına bir ip bağlayıb, ucun aldı əlinə, özü də qaçdı gizləndi. Padşahın oğlu qılıncı siyirib, girdi gərdəyin dalına. Dedi:

– Hacının qızı!

Hacının qızı əlindəki ipi çəkdi, balqabağın başı tərpendi.

Oğlan dedi:

– Hacının qızı, almanı əzib-əzib üstümə atan sən idin?

Hacının qızı ipi çəkdi, balqabağın başı tərpendi. Oğlan elə bildi ki, deyir hə...

Oğlan dedi:

– Hacının qızı, mənə xərc çəkdirib, halvadan hamam tikdirib, üzüyünü suya salıb, məni aldadıb, qaçan sən idin?

Qız ipi çəkdi, balqabağın başı tərpendi. Oğlan dedi:

– Hacının qızı, nə zəhmətnən mənə bağça saldırıb, axırda da özümü çarmıxa çəkib, qırx kom çubuqla məni döyən sən idin?

Hacının qızı yenə ipi çəkdi, balqabağın başı tərpendi.

Oğlan dedi:

– Hacının qızı, bu işlərin hamısından ürəyin soyumayıb, həkim paltarını geyib, gəlib məni doğrayan sən idin?

Qız yenə ipi çəkdi, balqabağın başı tərpendi. Oğlan əlindəki qılıncla balqabağın boynunu vurdu, ovucun tutdu bunun axan qanının altına, ovucu doldu qanla. Oğlan çəkdi başına, qan əvəzində doşabı içdi. Qurtarandan sonra oğlan dedi:

– Bunun qanı belə şirin olanda, gör özü necə şirin imiş!

Oğlan sözünü qurtarıb özündən getdi. O saat qız gizləndiyi yerdən çıxıb, qılınıcını aldı, oğlanın başını kəsdi. Oğlanın paltarını soyundurub özü geydi. Gəldi bacılarının yanına ki, durun gedək, sizi xilas etmişəm. Qızları da götürüb gəldi öz evlərinə.

Atası da gəldi gördü ki, qızların üçü də evdədi.

ƏLİMƏ SU TÖK

Biri var idi, biri yox idi, dövlətli tacirin gözəl bir qızı var idi. Bu qız nə qədər gözəl idisə, bir o qədər də ağıllı idi. Tacir çoxlu pul xərcləyib qızı oxutmuşdu. Qız həddi-buluğa çatandan sonra bunun gözəlliyi, ağıl-kamalı, şöhrəti yayıldı ətrafa. Yaxşı-yaxşı yerlərdən qıza elçi gəlirdi. Amma qız heç kəsə getmirdi. Gələn elçilərin hamısına deyirdi:

– Kim mənə almaq istəsə, gərək əvvəlcə mənə əlimə su tökə. Hərgah dediklərimi eləməsə, ona getməyəm.

Buna görə də heç kəsə getmirdi. Bir gün padşahın oğlu bu qızın gözəlliyini eşidib, ona elçi göndərdi. Qız onun da elçilərinə hamıya dediyi sözləri dedi:

– Gedin, padşahın oğluna deyən ki, mənə əhdim var. Qabaqca əlimə su tökməsə, ona getməyəm. Əgər şərtimi yerinə yetirsə, gedərəm.

Bunu padşahın oğluna xəbər verdilər. Bu söz padşahın oğluna çox acıq gəldi. Öz-özünə fikirləşdi, dedi:

– Necə yanı, mən padşah oğlu ola-ola gedim tacir qızının əlinə su töküm?.. Onun nə həddi var ki, mənə belə söz deyir.

Oğlan düşdü lap acığa, toy elətdirdi. Gəldilər gəlini aparmağa. Qız yengəsiynən sifariş göndərdi:

– Hərçənd ki, gücnən mənə aldı, amma əlini qoysun ürəyinin başına, lap arxayın olsun. Əvvəlcə əlimə su tökməsə, məndən ona arvad olmayacaq.

Padşahın oğlu hirslənib əmr etdi ki, bir quyu qazsınlar. Bir quyu qazdılar, üstünə bir az çör-çöp töküb, ağzını basdırdılar, getdilər gəlini gətirməyə. Gəlin qapıya çatanda padşahın oğlu camaatı mürəxxəs eləyib özü yapışdı qızın qolundan, apardı həyəətə, qızı saxladı quyunun ağzında, dedi:

– Hə, necə oldu, gəldin, gəlmədin?

Qız dedi:

– Mən sözümlü demişəm, əvvəlcə əlimə su tökməsən, məndən sənə arvad olmayacaq.

Padşah oğlu hirsələnib qızı itələdi saldı quyuya. Qız qaldı quyuda. Padşahın oğlu hər gün səhər qıza bir az çörək, bir bardaqla da su sallayıb deyirdi:

– Hə, sözün nədir, gəlirsən, gəlmirsən?

Qız cavabında elə bircə bu sözü deyirdi:

– Mən demişəm, əvvəlcə əlimə su tökməsən, gəlmə-yəcəyəm. Məndən sənə arvad olmayacaq.

Bu münvalnan bir neçə gün keçdi. Qız fikirləşdi, fikirləşdi axırda bir kələk qurdu. Bir gün padşahın oğlu genə səhər çörək, su gətirib soruşdu:

– Mənə gəlirsən, yoxsa yox?

Qız genə həmişəki cavabını verdi, padşahın oğlu getmək istəyəndə qız ona dedi:

– Ay insafsız, məni salmışsan bura, özün gedib kef eləyirsən, gəzib dolanırsan, mən qurd kimi qalırım burda tək. Barı heç olmasa bir külüng at bura, burda məşğuliyyət eləyim.

Padşah oğlu götürüb bir külüng saldı quyuya.

Qız yaman ağıllı idi, öz hesabını apardı, planını qurdu, başladı qazmağa. O, hər gün padşahın oğlu gələn vaxt quyunun dibində oturardı, suyun, çörəyin alıb, həmişəki cavabını verib, genə gedərdi qazmağa. Belə-belə düz bir ay qazdı, axırda lağım vurub gəldi çıxdı düz dədəsinin mətbəxinə. Axşamçağı tacirin arvadı mətbəxdə plov bişirirdi. Bir də baxdı ki, ayağının altı tappıldı. Qorxu onu basdı ki, görəsən, bu nə tappıldı. Bir də baxdı ki, yer sökülür. Arvad lap özün itirdi, elə bildi ki, cin çıxır.

Bir də baxdı ki, öz qızı budu, salam əleyküm, çıxdı yerdən. Arvad gözlərinə inanmadı. Bir gözlərini dəsmalnan silib, baxdı gördü ki, yox, elə öz qızıdır ki, var, soruşdu:

– Ay qız, bu nə işdi?

Qız dedi:

– Ana, hələ bir az çörək ver yeyim, lap acından ölü-
rəm, sonra danışaram.

Bəli, çörəyi yeyəndən sonra əhvalatı başdan-ayağa anasına danışdı. Anası heç qızından geri qalan deyildi. O da onun kimi əllamənin biri idi. Huşi-guşinən qızının sözünə qulaq asandan sonra dedi:

– Qızım, fikrin çox yaxşı fikirdi, bu kişiləri elə görə belə eləyəsən, yoxsa qədrini bilməzlər. Çox yaxşı fikir eləmisən, fikrindən əl çəkmə. Ancaq bir yerdə nahaq iş görmüsən ki, fikrini əvvəldən mənə deməmişən. Yoxsa indiyə kimi oğlanı elə bir hala salmışdım ki, ayağından öpmüşdü.

Qərər, ana-bala verdilər baş-başa. Anası ona dedi:

– Bala, çörəyini-zadını ye, gecəni burda yat, səhərdən dur getginən yerinə. Elə ki, oğlan gəldi, birtəhərnən ondan soruş gör, sabah hara gəzməyə gedəcək. Bunu öyrənib, gəlib mənə de. Daha dalısıynan işin olmasın.

Qız gecəni orda yatıb, səhər tezdən genə gəldi quyuya. Oğlan gecə həmişəki kimi bir bardaq su, bir az da çörək götürüb, gəldi quyunun ağzına. Genə qızdan soruşdu:

– Nə deyirsən, hələ yorulmadın? Gəlmirsən?

Qız cavab verdi:

– Mən demişəm, əlimə su tökməsən, gəlməyəcəyəm.

Oğlan çörəyi, suyu sallayıb getmək istəyəndə, qız dedi:

– Hara gedirsən?

Oğlan cavab verdi:

– Sənə nə var? Gəzməyə?

Qız dedi:

– Harda gəzirsən? Sən barı heç olmasa gəzdiyin yerləri denən, mən də burda onun fikriynən birtəhər dolanım. Yoxsa lap tək qalırım, bağrım çatlayır.

Oğlan dedi:

– İndi ki, bağrın çatlayır, razı ol, quyudan çıxarım.

Qız dedi:

– Yox, əlimə su tökməyincə, o barədə danışma.

Oğlan gördü yox, razı olmur ki, olmur, axırda dedi:

– Bu gün Ağ gülün bağına gəzməyə gedəcəyəm.

Bunu deyib getdi. Qız tez lağımnan öz evlərinə gəlib, əhvalatı anasına danışdı ki, oğlan bu gün gedəcək Ağ gülün bağına gəzməyə. Arvad əmr verdi, qulluqçular gedib bazar-dan qırx dəst paltarlıq ağ ipək gətirdilər. Tez tikdilər, hazırladılar. Qızın da otuz doqquz yoldaşı var idi. Arvad çağırıb əhvalatı onlara dedi, hamısı qızın da, arvadın da fikrin bəyəndilər, razılıq verdilər. Arvad səhər tezdən adam göndərib, Ağ gülün bağını rahatlamışdı. Bəli, qızlar hamısı səhər tezdən geyinib, qırxı da gəldilər Ağ gülün bağına. Padşahın oğlu da gəldi həməən bağa ki, bağ qızla doludu. Ordan-burdan, qapıdan-bacadan boylanıb gördü ki, ədə kasıb, evin yıxılsın, pulun yoxdu, xəbərin olsun, bağ doludu qıznan.

Bağbana bir az pul verib girdi içəriyə, bir tərəfdə gizləndi. Oğlan özü heç qızın üzün görməmişdi odu ki, burda qızı görəndə tanımadı. Baxdı ki, ədə, qırx dənə qızdı, amma içində biri var, elə gözəldi ki, tay nə bilim. Bir ürəkdən, min ürəyə vuruldu qıza. Qızlar da duymuşdular ki, padşahın oğlu gəlib, özü də gizlənib ağacların arasında. Ancaq anası tapşırmışdı ki, bu gün bir şey eləməsinlər, heç oğlana məhəl də qoymasınlar. Özlərini elə göstərsinlər ki, guya ki, heç onu görmürlər.

Bəli, yedilər, içdilər, çaldılar, oynadılar, padşahın oğlu da ağzının suyu axa-axa axşamacan ağacın dalında durub, bunlara tamaşa elədi. Axşam qızlar durub getdilər. Gəlib oğlanın gizləndiyi ağacın yanından keçəndə qız qəsdən oğlana eşitdirə-eşitdirə dedi:

– Qızlar, sabah da gedərik Qırmızı gülün bağına.

Qızlar getdi. Padşahın oğlu da lap hayıl-mayıl oldu. Fikrində qoydu ki, sabah hər nə təhər olsa, gedəcəyəm Qırmızı gülün bağına. Qız gəlib əhvalatı anasına danışdı. Anası çoxdan qırmızı ipək paltarlar tikdirmişdi. Qızları

mürəxxəs eləyib tapşırırdı ki, səhər tezdən gəlsinlər. Səhər tezdən qız genə gəldi quyuya. Oğlan onun suyunu, çörəyini gətirdi. Qız baxdı ki, oğlanın kefi bu gün xarabdı, heç daha bundan soruşmur ki, gəlirsən, gəlmirsən.

Yəqin elədi ki, bəli, kələk baş tutub, oğlan vurulub buna. Padşahın oğlu çörəyi, suyu sallayıb getmək istəyəndə qız ona dedi:

– İnsafsız, məni salmısan burda quyuya, özün gedib bağda qızların gəzirsən?

Oğlan dedi:

– Necə qız? Bağda qız nağayırır?

Qız dedi:

– Bah, guya ki, bilmirəm. Yatmışdım yuxuda gördüm ki, sən Ağ gülün bağında gəzirsən, yanında da qırx dənə qız var. Onların içində bir gözəl qız var, özün də ona bənd olmusan.

Oğlan dedi:

– Hə, ağlın olsun, razı olginən, sənnən gedək bağda gəzək.

Qız dedi:

– Yox, əlimə su tök, sonra. Yoxsa razı olmayacağam.

Oğlan dedi:

– Özün bil, olursan ol, olmursan heç olma.

Oğlan getdi. Qız onun sözlərindən açıq gördü ki, yox, oğlan hayıl-mayıl olub. Tez gəlib əhvalatı anasına xəbər verdi. Anası onları geyindirirdi, saldı yola. Özü də nə eləmək lazım olduğunu öyrətdi.

Gəlib girdilər bağa. Bir az keçdi, padşahın oğlu özün yetirdi bağa, baxdı ki, qızlar burdadı. Tez bağbana bir az pul verib, girdi içəriyə, ağacların arasında gizlənib, başladı qıza tamaşa eləməyə. Qız, deyəsən, bu gün lap gözəlləşmişdi. Qız gördü ki, oğlan gəlir, anasının dediyini başladı eləməyə, çağırdı qızlara dedi:

– Ay qızlar, əti gətirin mən doğrayım, siz gedin, pencər

yığın. Bişirək, yeyək, kef eləyək.

Qızlar əti onun qabağına qoyub, özləri əkildilər. Qız gördü ki, ta heç kəs qalmayıb, birdən qəsdən əlini bıçaqnan kəsdi. Çığır-bağır saldı, dedi:

– Ay qızlar, tez olun, kim var burda, əlimi bıçaq kəsdi, qan mənə aparır.

Qızlar ta heç birisi cavab vermədilər, qaçıb gizlənib, özlərini eşitməməzliyə vurdular, guya çox uzaqdaydılar. Padşahın oğlu ağacların arasında gizlənmişdi. Gördü ki, heç kəs gəlmir, sevdiyi qızın da əlini bıçaq kəsib qan tökülür... Ürəyi tab gətirməyib tez çıxdı. Dəsmalını cibindən çıxarıb, yüyürdü qızın yanına, dedi:

– Xanım, qoy mən bağlayım.

Qız dedi:

– Sən kimsən, burda nə qayırırsan?

Oğlan dedi:

– Heç zad, xanım, mən belə... quş qovanam.

Bəli, oğlan qızın əlini bağlamaq istədi.

Qız dedi:

– Orda lüleyin var, su tök əlimin qanını yuyum, sonra bağla.

Bəli, oğlan su tökdü, qız da əlini ağır-ağır yuyub qurtardı. Sonra oğlan öz əl dəsmalını çıxarıb qızın əlinə bağlayırdı ki, qızlar gəlib yığışdılar. Yedilər, içdilər, axşam durub getdilər. Gedəndə oğlana eşitdirdilər ki, sabah Sarı gülün bağına gələcəklər. Qız gəldi evə, paltarın soyundu, çörək-zad yedi, əhvalatı anasına danışdı, dəsmalı da açıb verdi anasına, getdi genə quyuya. Səhər genə padşahın oğlu suynan çörəyi gətir-di verdi qıza. Qız qəsdən ona heç bir söz demədi. Sonra gəldi evə, durdular qızlarnan bir yerdə geyinib, getdilər Sarı gülün bağına. Padşahın oğlu genə həmişəki kimi gəldi bağa girdi, uzandı otların arasında, başladı bunlara tamaşa eləməyə. Qıza xəbər verdilər ki, oğlan gəlib. Qız anasının öyrətdiyi kimi, yoldaşlarını başından dağıtdı.

Qaldı tək. Qəsdən arxın başına bir lüləyin qoymuşdu. Yoldaşları gedəndən bir az sonra, qız əlini palçığa buladı, birdən başladı qışqırmağa.

– Ay qızlar, tez olun, o lüləyini doldurun verin mənə, əlim palçığa bulaşıb.

Qızlardan səs çıxmırdı. Qız bicliynən başladı ora-burana axtarmağa, guya ki, lüləyini tapa bilmir.

Padşahın oğlu o yan-bu yana baxıb gördü ki, lüləyin arxın başındadı. Tez durub lüləyini doldurub, gəldi qızın yanına, dedi:

– Xanım, ala, burdadı.

Qız bir diqqətnən ona baxıb, ürəyində güldü, sonra dedi:

– Tök, əlimi yuyum, yaxşı-yaxşı tök!

Oğlan suyu tökdü, qız yudu, dedi:

– Bax belə... Nə qəşəng su tökürsən. Di apar lüləyini qoy yerinə.

Birdən qəsdən əlini torpağa buladı, dedi:

– Bay, bay, əlimə torpaq sıçrayıb. A gədə, bir lüləyini gətir, əlim torpağa bulaşıb.

Oğlan gedib lüləyini gətirdi, qızın əlinə su tökdü, qız da əlini üçüncü dəfə yudu, öz məqsədinə çatdı. Qızlar yıışıdılar. Hamısı çıxıb getdi evə. Qız genə soyunub getdi quyuya, oğlan getdi buna çörək, su sallamağa. Qız dedi:

– Hə, mənim əlimə su tökmürsən, amma gedib Sarı gülün bağında xalqın qızlarının əlinə üç dəfə su tökürsən.

Oğlan dedi:

– Sən hardan onu bilirsən?

Qız dedi:

– Sənin fikrinlə yatıram, elə bilirsən heç şey bilmirəm?

Oğlan dedi:

– Mən heç kəsin əlinə su tökməmişəm.

Qız bir ucadan güldü, sonra oğlanın onun əlinə bağladığı dəsmalı bağladı ipə, oğlan çəkdi yuxarı. Oğlan

baxdı ki, öz dəsmalıdı. Lap qaldı məəttəl, soruşdu ki, dəsmal səndə hardandı.

Qız dedi:

– Get evə, sonra bilərsən. Gözlə məni, heç yerə getmə.

Bunu deyib gəldi evə, sarı paltarını geyinib getdi padşahın evinə. Oğlan oturmuşdu evdə, bir də gördü ki, qapı açıldı, həmin o əlinə su tökdüyü qız girdi içəriyə. Qız əhvalatı oğlana danışdı. Oğlan baxdı ki, iş-işdən keçib, qızın əhdi yerinə gəlib... Təzədən qıza qırx gün, qırx gecə toy elədi. Onlar muradlarına çatdılar, siz də öz ürəyinizdə olan muradınıza çatın.

LOĞMAN

Biri varıydı, biri yoxuydu, bir zalım padşah varıydı. Camaata o qədər zülm eləmişdi ki, hamı gecə-gündüz ona qarğış eləyirdi. Camaat o qədər qarğamışdı ki, padşah azara düşmüşdü, rəngi sapsarı, ölü rənginə oxşayırdı, üzü-gözü yupyumru şiş tökmüşdü, qarnında xərçəng peyda olmuşdu. Dünyada nə qədər həkim-təbib varıydı, hamısı gəlib bax-mışdı, amma heç biri yaxşı eləyə bilməmişdi. Padşah gələn həkimlərin hamısınıyan şərt bağlamışdı ki, əgər onu yaxşı eləsələr çoxlu ən'am alacaxlar, yox, yaxşı eləyə bilməsələr onda boyunları vurulacaq. Nə qədər həkim gəlirdisə, padşahın dərdinə əlac eləyə bilmirdi. Cəlladlar o saat həmin həkimlərin boynunu vururdular. Padşah o qədər həkim öldürmüşdü ki, yekə bir qəbiristanlıq düzəlmişdi. Axırda xəbər gedib Loğmana çatdı ki, nə durubsan, dünyada həkim qalmadı, padşah hamısını qırıb tərək elədi. Loğman soraqlaş-soraqlaş düz gəldi padşahın yanına. Padşahnan şərt bağlayıb işə başladı. Loğman dedi:

– Şah sağ olsun, sən qarnında xərçəng var. Mən səni sağaldaram, amma gərək oğlunun öldürülməsinə icazə verəsən. Sənin dərmanın oğlunun qanıdır.

Padşah bu sözü eşidən kimi az qaldı dəli olsun, gözləri çıxdı kəlləsinə. Dedi:

– Gözümün ağrı-qarası bircə oğlum var, mən bu işə necə razı ola bilərəm?

Loğman dedi:

– Özün bil, razı olmazsan çıxıb gedərəm.

Padşah razı olmadı ki, olmadı. Loğman vəziri, vəkili bir tərəfə çəkib dedi:

– Mən yalandan belə deyirəm. Oğlanın başını kəsməyəcəyəm, onun əvəzinə bir qoyun başı kəsəcəm. Bu haqda nə badə padşaha bir söz deyəsəniz ha, bu işə razı salın ki, oğlunun başını kəsməyə icazə versin.

Loğmanın bu sözünnən sonra vəzir, vəkil padşaha

yalvar-yapış elədilər:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, sən gəl taxtı-tacı buraxıb camaatı başsız qoyma. Bir oğul nədi ki, bu cahı-cəlahı ona qur-ban verirsən. Evlənersən, təzədən övladın olar. Sən gəl razı ol.

Hərə bir tərəfdən yalvar-yapış eləyib padşahı razı saldılar. Loğman oğlanı gətirib atasının gözünün qabağında əl-ayağını bağladıb yıxdı yerə, əlinə pıçağı alıb oğlana sarı getdi ki, guya başını kəsir. Padşah qışqırıb dedi:

– Heç olmasa oğlumun başını gözümün qabağında kəsməyin.

Loğman dedi:

– Padşah sağ olsun, ayrı cür yolu yoxdu, gərək belə ola. İndi ki, görmək istəmirsən, onda aralığa bir pərdə tutaq.

Gətirib padşahın oğlunun arasına pərdə tutdular. Loğman bilirdi ki, iş belə olacax, odu ki, oğlana göz vurub dedi:

– Dostum, indi tez bura bir qoyun gətirt, mən qoyunun başını kəsdikcə sən başla səs-küy salıb xırıldamağa, qoy atan elə bilsin ki, sənın başını kəsirəm.

O saat qoyun hazır oldu. Loğman başladı pərdənin dalında qoyunun başını kəsməyə, oğlan da xırhaxır salmışdı. Padşahın yanında da vəzir, vəkil onu birtəhər sakit eləyirdilər. Loğman kəsdiyi qoyunun qanının bir kasa doldurub padşahın hüzuruna apardı, dedi:

– Əgər sağalmaq istəyirsənsə, al bu qanı iç.

Padşah nə qədər elədi, içə bilmədi. Axırda Loğman barmaqlarını qana batırıb padşahın üzünə çilədi. Padşah o saat qusdu. Ağzının bir yekə xərçəng düşdü. Loğman dedi:

– Ey padşah, daha canın qurtardı, bu günnən sən oldun sappasağ.

Sonra Loğman pərdəni açıb padşahın oğlunu ona görsətdi. Padşah gördü oğlu budu gülür, başa düşdü ki, kəsilən qoyunun başı imiş. Padşah dedi:

– Loğman, bu nə sirridi sən elədin?

Loğman dedi:

– Sənin dərmanın tək cə bu idi, əgər belə eləməsəydim, səni sağalda bilməzdim.

Hamı Loğmana afərin deyib, dua elədi. Padşah ona çoxlu xələt verdi. Vəzir, vəkil də Loğmanın ayağına düşüb dedilər:

– Ey həkimi-Loğman, bizim də dərdimizə əlac elə.

Loğman dedi:

– Sizin dərdiriniz nədi?

Vəzir dedi:

– Mənim başımda qurt var, həmişə ağrıyır.

Vəkil də dedi:

– Mənim də beynimdə qurbağa var, elə hey quruldayır.

Loğman dedi:

– Vəzir, sən düz deyirsən, başında qurt var. Amma vəkil yalan deyir, fikrinə gətirir ki, beynimdə qurbağa var, elə bilir ki, doğrudan da var. Beyində qurbağa olmaz.

Qərəz, Loğman bunların hər ikisini hamama aparıb dedi:

– Mən sizi burda müalicə edəcəm.

Əvvəlcə vəkilə bir az bihuşdarı verib onu yuxuladı. Sonra başının dərindən bir balaca çərtib qan çıxardı. Bir boşqabda da bir qurbağa ölüsü qoyub üstünü də qana batırdı. Sonra vəkilin başını bərk-bərk sarıyıb ayıltı. Vəkil baxıb gördü ki, başı sarıxlı, qabağında da qanlı bir qurbağa balası. Elə bildi ki, bunu onun başından çıxardılar. Odu ki, dedi:

– Ay Loğman, sənin əlinə qurban olum, nə yaxşı eləyib qurbağanı başından çıxartdın, indi tamam rahatlandım.

Vəzir bu əhvalatların hamısını görürdü. Elə bilirdi ki, onunku da belə asanlıqla keçəcək.

Loğman vəziri qabağında oturdub bihuşdarı verəndə vəzir dedi:

– Həkim, neyləyirsən bihuşdarı verirsən, burda nə var ki, mən elə-belə də dözərəm.

Loğman başa düşdü ki, vəzir yuxarıdan baxırmış, odu ki, belə deyir.

– Hə, elə sən düz deyirsən, burda nə çətin iş var ki, sənə bihuşdarı verim.

Bəli, Loğman vəzirin kəlləsini çəkiç-kəlbətinlə tam iki yerə ayırdı, gördü beynində yekə bir qurt var. İstədi maqqaşnan qurdu götürsün. Birdən hamamın bacasından Loğmanın şagirdi qışqırıb dedi:

– Usta, maqqaşı isit, sonra qurdu götür.

Loğman gördü ki, şagirdi yuxarıdan xəlvətçə baxır, tez maqqaşı qaynar suda bərk qızdırdı, qurdun başınan tutub kənara atdı. Sonra xəstənin başını yenə bitişdirib bərk sarıdı. O günnən vəzirin da başının ağrısı tamam kəsdi. Loğman hamamnan çıxanda şagirdini çağırıb dedi:

– Bala, de görüm sən niyə dedin ki, usta maqqaşı qızdır?

Şagird dedi:

– Usta, mən gördüm ki, qurdun çoxlu əl-ayağı var. Sən soyuq maqqaşnan qurdu götürəndə o əl-ayağıynan beyindən bərk-bərk yapışacaqdı ki, onu qopartmasınlar. Beyin də zərif bir şey olduğunna zədələnmə bilərdi. Amma isti maqqaş qurda dəyən kimi onun bədəninə yandıracaqdı, o saat qurdun əl-ayağı boşalıb heç yerdən tuta bilməyəcəkdi, sən də asanlıqla onu götürəcəydin.

Loğman dedi:

– Əhsən, oğlum, mən bilirəm ki, sən çox ağıllı həkim olacaxsan.

Bu işdən sonra Loğmanın şücaəti hər yerə yayılmışdı. Odu ki, canı-başı ağrıyan qaçıb gəlirdi onun yanına. Loğman bütün xəstələri düzürdü yanına, bir-bir üzlərinə baxıb hamısının dərini deyirdi. Bir gün Loğman otuz doqquz xəstənin hamısının dərini dərmanını tapdı, amma birinin üzünə ba-xıb dedi:

– Oğul, sənin dərmanın məndə yoxdu, get özünə çarə tap.

Kişi kor-peşiman qayıdıb gəldi evinə, arvadına dedi:

– Arvad, mənim dərdim gör necədi ki, Loğman da ona

çarə eləyə bilmədi, baş götürüb gedirəm, harda öləm-öləm.

Arvadı nə qədər yalvar-yarış elədi ki, getmə, kişi razı olmadı. Baş götürüb getdi. Az getdi, çox dayandı, çox getdi, az dayandı, dağlar aşdı, təpələr keçdi, gəlib bir düzəngaha çıxdı. Gördü acınan qılçalarında taqət yoxdu ki, getsin. Göydən də yağış elə töküdü ki, sel kimi. Göy guruldadı, ildırım çaxdı, birdən-birə şaqqıltı qopdu, yekə bir qoz ağacının başına ildırım düşdü. Ağac o saat yanıb külə döndü. Ağacın başınan yerə ildırım vurmuş bir göy qarğa düşdü. Taqətdən düşmüş xəstə acından dayana bilməyib ölü qarğanı yedi. Qarğanı yeyəndən sonra kişi gördü ki, gözünə bir az işıq gəldi. Başladı yenə yol getməyə, yolda bu dəfə də bir çobana rast gəldi. Aclıq kişini əldən salmışdı. Çobandan bir az süd istədi. Çoban südü sağmağa qab tapmadı. Gördü ki, yerdə bir qırax kəllə sümüyü var, südü ona sağıb verdi. Xəstə canını dişinə tutub birtəhər bu südün yarısını içdi. Qabın içində bir az süd qalmışdı. Onu da qırağa qoydu ki, əlacsız qalsa onu da içsin. Elə yenicə kəlləni yerə qoymuşdu, bir də gördü bir qara ilan gəlib südün qalanını içdi, sonra da hamısını təzədən kəllənin içinə qusdu. İlan südnən bərabər yamyaşıl zəhərini də tökmüşdü. Kişi bu əhvalatı gözüynən görmüşdü. Öz-özünə dedi: "Mənim ki, dərdimə dərman yoxdu, ölüb gedəcəyəm, qoy elə bu zəhərli südü içim, bir yolluq canım qurtarsın". Bu fikirnən südü çəkdi başına. Ha gözlədi, gördü ölmür. Ayağa qalxıb gördü xəstəliyi tamam gedib, lap ana-dangəlmə olub. Düz gəldi Loğmanın yanına, dedi:

– Loğman, sən deyirdin ki, mənim dərmanım yoxdu, bəs necə oldu ki, mən sağaldım?

Loğman dedi:

– Qardaş, mən hardan alaydım ildırım vurmuş göy qarğanın ətiynən qara qulun kəlləsindəki südün içinə qusmuş ilan zəhərini ki, sənə verə idim? Bunlar sənin dərmanın idi.

Kişi Loğmandan bu sözləri eşidəndə lap mat qaldı, doğrudan da onun böyük həkim olduğunu gördü. Kişi

Loğmanla qardaş olub, onun yanında qaldı.

Loğman çox qocalmışdı, daha tez-tez xəstələrin evinə gedə bilmirdi. Kimin xəstəsi olsaydı onu gəlməyə də qoymurdu ki, birdən yolda soyux-zad dəyər. Odu ki, evdəki xəstənin nəbzinə bir ip bağladıb bir ucunu öz olduğu yerə gətirdirdi. Əvvəlcə ipi qulağına tutub, sonra da bir o yana, bir bu yana oynadıb xəstənin dərmanını deyərdi.

Bu şəhərdə bir ayrı həkim də var idi. Bu həkim Loğmanı yoxlamaqdan ötrəi camaatı öyrətdi ki, mən bir kələk işlədəcəm, əgər Loğman onu başa düşsə, doğrudan da çox böyük həkimdi, yox, başa düşməsə, onu şəhərdən qovub biabır eləyərək. Camaat sözbir olub küçədən yenicə beş bala doğmuş taqətsiz, arıq bir pişik tutdular. Pişiyin ayağına bir ip bağlayıb ipin o biri ucunu da apardılar Loğmana.

– Həkim, de görək bizim xəstəmizin dərmanı nədi?

Loğman kəndiri qulağına tutub bir az o yana, bu yana tər-pədid dedi:

– Bu xəstə yenicə beş bala doğub, özü də acınnan taqətdən düşüb, ona bir neçə siçan tutub yedirtmək lazımdı.

Camaat bu sözü eşitcək Loğmanın ağına heyran qaldı, onun həkimlər həkimi olduğunu bir daha təsdiq etdilər.

Camaatla gələn həkim gördü ki, Loğmanın hörməti bir idisə, innən belə on qat artacax. Paxıllıq ona güc elədi. Həkim dedi:

– Loğman, mən də sənə kimi həkiməm, özü də dərmanlarım var ki, onların səndə heç biri də yoxdu, amma camaat hamısı bir balaca başı ağrıyanda qaçıb sənə yanına gəlir. İnnən belə heç mənim adıma da çəkən olmayacax. Bir şəhərdə iki həkim olmaz. Bir də ki, iki qoçun başı bir qazanda qaynamaz. Ya bu şəhərdə sən qal, ya da mən.

Loğman buna bir altdan-yuxarı baxıb dedi:

– Ey həkim, fikrini bir azca açıq de, görüm nə istəyirsən?

Həkim dedi:

– Loğman, gəl şərtləşək, ikimiz də zəhərli dərman hazırlayax. Mənim dərmanımı sən iç, səninkini də mən. Kimin dərmanı güclü olsa, o biri öləcək. İkimizdən birimiz qalarıq.

Loğman bu şərtə razı oldu. Hər ikisi çəkilib öz evlərinə getdilər. Həkim kişi evinə gedən kimi yeddi-səkkiz dərmanı bir-birinə qatıb elə bir zəhər hazırladı ki, daşın üstünə tökəndə, daş yeddi yerdən parçalandı.

Həkim qoyaq evdə, görək Loğman neylədi? Loğman davacat otağına gedib, bir həvəngdəstə götürdü, içinə bir parça keçə qırığı salıb başladı döyməyə. Loğman həvəngdəstədə keçə qırığını o qədər döyəclədi ki, bir də gördü ki, sabah açılır. Bu tərəfdən də həkimin ürəyi dayanmadı ki, gedim görüm Loğman nə elədi. Həkim yavaş-yavaş qarıya yaxınlaşıb başladı qulaq asmağa. Gördü elə Loğman həvəngdəstədə dərman döyəcləyir. Öz-özünə fikirləşdi ki, ey dili-qafil, mənim dərmanım bir saatın içində düzəldi. Amma Loğman dünəndən çalışır, hələ qurtarmayıb. Gör bunun dərmanı nə qədər güclü olacax. Həkimin qorxudan ürəyi partladı, tappılıtnan yerə yığılıb öldü. Tappılıtya Loğman eşiyə çıxdı, gördü ki, həkim ölüb. Əhvalatı başa düşdü. Dedi:

– Ey həkim, mən hələ sənə dərman verməmişdən öldün. Həvəngdəstədə döydüyüm bir tikə keçə qırığı səni bu günə salanda, gör mənim hazırladığım zəhər neyləyərdi.

Bu əhvalatı hamı bildi. Loğmanın ağılna heyran qaldılar.

İKİ QARDAŞ

Bir şəhərdə iki qonşu var imiş, biri tacir imiş, o biri əkinçi. Bunların hərəsinin iki oğlu var imiş. Tacirin oğlanları həm fərasətsiz, həm də yaman dəcəl imişlr. Elə işləri, peşələri ona, buna sataşmaq imiş. Amma əkinçinin oğlanları ağıllı, zəhmətkeş, başı aşağı imiş. Bu kişinin bütün var-dövləti bircə cüt öküzü var imiş. Kişinin böyük oğlu evli imiş, kiçiyi subay.

Ay dolanır, il keçir, kişi canını oğlanlarına tapşırıb ölür. Ataları öləndən sonra iki qardaş bir müddət bir yerdə dola-

nırlar. Amma böyük qardaşın arvadı hey ərinin baş-beynini aparıb, giley eləyir:

– Qardaşın böyüyüb yekə oğlan olub. Nə vaxtatan biz-nən bir yerdə qalacaq. Ona de ki, çıxıb getsin. Özünə ayrı yerdə ev-eşik düzəltsin.

Arvad nə qədər deyirsə, əri qardaşından ayrılmaq istəmir. Amma arvad əl çəkmirdi ki, çəkmirdi. Axırda əri əlacsız qalıb, kiçik qardaşına dedi:

– Qardaş, görürəm bu arvad səni yola verməyəcək, mən də öhdəsindən gələ bilmirəm. Yaxşısı budu gəl səni ayırım, sən də canın rahat olsun. Mən də onun dannağından qurtarım. Arxayın ol, səni ayırsam da gözüm üstündə olacaq.

Kiçik qardaş razı oldu. Atalarından qalan var-yox iki öküzləri var idi. Onu da bölüşdürdülər, hərəsinə biri düşdü. Qardaşlar bir neçə ay ayrı yaşadılar.

Ay dolandı, gün keçdi, əkin əkmək vaxtı gəlib çatdı. Böyük qardaş baxıb gördü bir öküzünən heç bir iş görə bilməyəcək. Əlacı kəsilib, gəldi kiçik qardaşın yanına, dedi:

– Qardaş, indi əkin vaxtı gəlib bir öküzünən nə sən iş görə biləcəksən, nə mən, gəl birlikdə əkib, becərək, nə götürsək tən yarı bölərik.

Kiçik qardaş razı oldu. Həmin gündən iki qardaş arpanı, buğdanı əkib, biçib döydülər. Hərəsi öz payını taya kimi bir yerdə yığdılar. İstədilər evə daşısınılar, gördülər qaranlıq düşüb. Hərə öz taxılının yanında uzanıb, yatdı ki, səhər açılarda işıq gözü durub, daşıyarıq. Böyük qardaş yuxuya gedənən bir az sonra kiçik qardaş durub, öz-özünə bərkdən dedi:

– Bu heç insafdan deyil, böyük qardaşımın arvadı-uşağı var. Külfəti böyükdü, amma mən təkçəyəm. Taxılı da tən yarı bölmüşük. Gərək mən çox hissəsini böyük qardaşıma verəydim.

Oğlan sözünü qurtarıb, kürəyi aldı əlinə, öz arpa-buğdasının yarısını tökdü qardaşının payının üstünə. Sonra yenə yığılıb yatdı. İndi də böyük qardaş yuxudan ayıldı. O da

ucadan öz-özünə dedi:

– Heç insaf deyil. Mən taxılı kiçik qardaşımnan tən yarı bölmüşəm. Əvvəla, mən haqsızlıq eləyib, onu ayırdım. Sonra da öküzünü verməsəydi, mənə kömək eləməsəydi, bu qədər taxılı hardan ala bilərdim.

Bu qardaş da kürəyi əlinə alıb öz arpa-buğdasının tən yarısını kiçik qardaşının payının üstünə tökdü. Sonra da yıxılıb yatdı.

Qardaşlar burda yatmaqda olsun, sizə kimnən xəbər verim, qırx quldurdan. Qırx quldur demə həmin gün padşahın xəzinəsini yarıb, qırx dəvə yükü qızıl gətirirlərmiş. Gəlib yoldan keçəndə burda arpa-buğda tayalarını görüb, gəlirlər ki, atlarına bir az arpa aparsınlar. Buğda tayasının dalısında durub, pusurlarmış. Quldurlar burda pusan zaman iki qardaşın danışığını eşidirlər. Qardaşların bir-birinə belə can yandırmaları quldurbaşının xoşuna gəlir. Bir-iki çuval arpa götürürlər. Quldurbaşı əmr eləyir ki, apardığımız arpanın əvəzində bunların hərəsini taxılının üstünə bir dəvə yükü qızıl səpin! Quldurlar o saat quldurbaşının sözün yerinə yetirib, iki dəvə yükü qızılı taxılın üstünə töküblər gedirlər.

Qardaşlar səhər yuxudan ayılıb görürlər ki, taxıllarının üstü qızılınan doludu. Onlar bu işə məəttəl qalırlar. Öz aralarında götür-qoy eləyirlər ki, bəlkə, bizi şərə salmaq üçün qızilları bura töküblər. İstəyirlər ki, qızilları götürməsinlər. Baxıb görürlər ki, taxıl tayasının üstündə bir kağız var. Kağızı açıb, oxuyurlar: "Ey allahın təmiz ürəkli bəndələri, mən bilirəm ki, siz bu qızilları aparmaq istəməyəcəksiniz, qorxmayın, aparın. Öz malınız kimi halaldı. Gecə sizin hər ikinizin söhbətini, elədiyiniz işi gözümünə gördüm. Bu iş mənə çox xoş gəldiyinə görə bu qızilları sizə bağışlayıram. Aparın, halal xoşunuz olsun". Kağızı oxuyandan sonra qardaşlar taxıl və qızilları yığışdırıb apardılar evlərinə. Özlərinə gözəl imarət tikdilər.

Qonşu tacirin oğlanları bunların bu cahi-cəlalını görüb,

paxıllıqları tutdu. Tacirin böyük oğlu atasının nə qədər var-dövləti var idisə, hamısını qumara, keyfə, damağa verib, xərcləyib qurtarmışdı. O, bir gün atasının yanına gəlib, deyir:

– Ata, daha sən qocalıbsan. Ticarətə getməyə halın yoxdu. Gəl mənə pul ver, gedim alver eləyim, çoxlu pul qazanım, yenə əvvəlki dövlətini qaytarım özünə.

Atası dedi:

– Ay oğul, mənim o qədər pulum nə gəzir ki, sənə verəm, olan-qalanımın hamısını sən dağıtdın. Bir də fərasətinə bələdəm. Sənnən pul qazanan olmaz.

Oğlan dedi:

– Ata, məgər mən qonşumuzdakı əkinçinin oğlanlarından fərasətsizəm. Görmürsən nə cah-cəlal düzəldiblər.

Tacir dedi:

– Əlbəttə, fərasətsizsən. Mənim dövlətim onların indiki varından çox idi, hamısını dağıtdın.

Oğlan yarı dil, yarı güc atasının olan-qalan pulunu alıb, yol başladı uzaq şəhərlərə ticarətə getməyə. Az getdi, çox dayandı, dağlar aşdı, deryalar keçdi. Gedib çıxdı Firəngista-na. Burda bir arvad tapıb, başladı keyf çəkməyə. Atasına da bir məktub yazıb, yolladı ki, ata, daha mənim yolumu göz-ləmə. Mən burda qalası oldum.

Atası məktubu alandan sonra, cavab göndərdi ki, oğul, səbəb nədi ki, öz evinə qayıtmaq istəmirsən?

Oğlan təzədən yazdı ki, ata, sən qocalıb əldən düşübsən. Sən nə bilirsən ki, al yanaqlar, qoşa xallar, ala gözlər, bal dodaqlar, incə bellər, sərvə boylar nə deməkdi. Mən burda evlənmişəm. Arvadımı qoyub, oralara gələsi deyiləm.

Tacir məktubu açıb oxuyan kimi, cin vurdu beyninə. Götürüb oğluna yazdı ki, oğul, düz deyirsən. Sən də evinə qonaq gələndə, onun üçün bir dəst yorğan-döşək tapmamağı, arvad-uşaq evdə acınnan ağlaşanda gedib ona, buna əl açmağı, boş süfrəni görməyibsən. Borclular başının üstünü kəsib, ver borcumu deyəndə tər tökməyi görməyibsən. Səndəki fərasətə

ki, mən bələdəm, bu şeyləri görəcəksən, onda özün qayıdıb gələcəksən.

Tacir məktubu yola saldı, oğlan atasından məktubu alanda, doğrudan da əlində olan pulu, var-dövləti tamam qurtarmışdı. Borc boğazına qədər yığılmışdı. Arvad da ağına-bozuna baxmayıb, gündə bir şey istəyirdi. Oğlan baxıb gördü ki, işlər şuluqdu. Əlacı kəsilib, kor-peşiman qayıtdı atasının yanına. Atası oğlunu görüb dedi:

– Hə, oğul, indi necəsən, bəs qədirini bildiyin o qönçə dodaqlar harda qaldı?

Oğlan başını aşağı salıb dinmədi. Tacirə hər şey əyan idi deyə o da heç nə demədi.

Hə, sizə indi kimdən deyək, tacirin o biri oğlundan. Bu oğlan da ağıldan kəm, qoldan qüvvətli idi. On adam onun bir qolunu qatlaya bilməzdi. İş belə görəndə kiçik qardaş cuşa gəlib dedi:

– Ata, indi də mənə icazə ver gedim, bir yerdə iş-gücdən tapım, bəlkə bir az puldan-paradan qazandım.

Tacir dedi:

– Oğul, səndən böyük qardaşın getdi neynədi ki, sən də neynəyəsən.

Oğlan dedi:

– Ata, sən ki, məndəki gücə, qüvvətə bələdsən. Bu qəddər gücü olan adam nə desən eləyər.

Tacir dedi:

– Oğul, səhv eləyirsən, təkcə gücnən heç nə eləmək olmaz. Adamda ağıl, bacarıq da olmalıdır. Oğlan hirslənib dedi:

– Ata, indi ki, belə oldu, mən getdim. Görərsən, bu güclə, bu qüvvətlə nə qazanaram.

Oğlan evdən çıxıb o qədər getdi ki, bir böyük çayın qırağına çatdı. İstədi soyunub çaydan keçsin. Gördü yox, bu o deyən çaylardan deyil. Bu çaydan keçmək mümkün deyil. Amma baxıb gördü ki, iki nəfər adam camaatı bərəyə mindirib, sudan keçirir. Gedib onlara dedi ki, məni də keçirin. Bə-

rəçilər dedilər:

– Adamın birini bir manata keçiririk. Pulun varsa ver keçirək, yoxdursa keçirmirik.

Oğlan gördü bunlar pulsuz keçirməyəcək, qolunun zoruna salıb, hərəsini bir tərəfə itələyib, keçib oturdu bərədə. Özlərinə də qışqırdı ki, keçirin məni o taya.

Bərəçilər sözü bir yerə qoydular ki, oğlanı itələyib, suya yıxsınlar. Dinməz-söyləməz bərəni sürdülər. Bir xeyli gəlib, suyun lap gur yerində bərəni ləngərlətdilər. Firsət tapıb, oğlanı itələdilər düz suyun içinə. Su o saat oğlanı axıtdı. Oğlan suyun içində o qədər əlləşdi ki, axşam qaranlıq düşəndə birtəhər gücnən qırağa çıxmağa bildi. Səhər tezdən təzədən başladı yol getməyə. Gedib bir yerə çıxdı, gördü burda adamlar bir quyunun başına yığılıb, pulnan su alıb içirlər. Oğlan irəli keçib, bir az su istədi. Pulu yox idi deyə su vermədilər. Oğlan qolunun gücünə güvənib su satanı itələdi ki, alıb su içsin, su satan o saat haray saldı ki, ay camaat, nə durubsunuz, bu adam bizim suyumuzla sahib olmaq istəyir. Oğlanı o ki, var döyüb, baş-gözünü yarıb, yola saldılar. Oğlan kor-peşiman başladı yol getməyə. Gedib, bir dəvə karvanına rast oldu. Karvanbaşidan xəbər aldı:

– Bu səhralıqda niyə düşüb qalıbsınız?

Karvanbaşı dedi:

– Qardaş, qabaxda qırx quldur mağarası var, gecə vaxtı ordan keçsək, bizi soyarlar. Elə buranın özündə də qorxuludur, birdən gəlib, quldurlar bizi tapa bilərlər.

Oğlan dedi:

– Siz qorxmayın, təkcə mən iyirmi-otuz quldura cavab verərəm.

Karvanbaşı oğlanın sözündən bir az ürəkləndi, ona çörəkdən-zaddan verdilər yedi, yatdı. Gecənin bir vaxtı karvançılardan biri dedi:

– Ay qardaşlar, mən bu adamdan şübhələnirəm, birdən o quldurların yoldaşlarınnan olar, bizi arxayın salıb, yuxuya

verəndən sonra yoldaşlarını çağırır. Var-yoxumuzu əlimizdən alarlar. Gəlin elə bunu yata-yata qoyaq, xəlvətcə yol başlayaq gedək. Yoldaşları bu fikrə razı oldular. Sakitcə yığışib getdilər. Oğlan neçə gün idi ac-susuz, yorğun idi deyə elə yatmışdı ki, heç nədən xəbəri yox idi. Oğlan bir də gözün açıb, gördü lələ köçüb, yurdu qalıb. Bilmədi nə eləsin, hara getsin. Gəlib bir meşəyə çatdı, yenə otdan-ələfdən yeyib aclığını söndürdü. Demə bu vaxt padşah öz qoşunuynan ova çıxıbmiş. Birdən oğlanı gördü, yanına çağırıb dedi:

– Oğlan, kimsən, buralarda tək-tənha nə eləyirsən?

Oğlan ağlaya-ağlaya başına gələn əhvalatları bir-bir danışdı. Padşahın yazığı gəldi, oğlana pal-paltar, bir xeyli pul verdi. Oğlan cıdırı tutub düz gəldi evlərinə.

Atası oğlunun qayıtdığını görüb sevindi. Bir xeyli söhbətdən sonra oğlan başına gələn əhvalatların hamısını atasına da söylədi, dedi:

– Ata, bəs sən deyirdin ki, tək-cə güc ilə heç nə qazanmaq olmaz. Bəs mən bu pulu necə qazandım?

Atası dedi:

– Oğul, əvvəla, sən bu pulun bir həftədən artıq qalmaz. Axı bir də sən o pulu bir zəhmət çəkib qazanmayıbsan. Bu bir təsadüf nəticəsində olub. Əgər yolda padşaha rast olmasaydın bu pulu da ala bilməzdin. Təsadüfə bel bağlamaq olmaz. Pul qazanmaq üçün zəhmət çəkmək, ağıl işlətmək lazımdır. İndi mən sənə bir əhvalat söyləyəcəm, görəcəksən ki, səndən balaca bir uşaq təsadüfə nə cür cavab veribmiş.

Günlərin birində bir padşahın bir qiymətli üzüyü var imiş. Padşah düzgün ox atmağı çox sevərmiş. Odu ki, üzüyü bir məscidin minarəsinin lap təpəsində, görünən bir yerdən asdırıb, hər yerə car çəkdirir ki, kim bu üzüyün içindən ox keçirə bilsə, üzük onun olacaq. Ölkədə nə qədər ox atan vardısı, hamısı tökülüb gəlir, heç kim üzüyün içindən ox keçirə bilmir. Bir uşaq da qarğıdan özünə ox düzəldibmiş. Uşaq gözünü yumub, oxu hara gəldi atıb hey gülürmüş. Birdən uşağın oxu

düz üzüyün içindən keçir. O saat hamı hay-küy salıb uşağı alqışlayır. Gətirib üzüyü uşağa verirlər. Uşaq üzüyü geri qaytarır. Ondan xəbər alırlar ki, bəs niyə belə eləyirsən? Uşaq deyir:

– Mən gözlərimi yumub oxu atdım, təsadüfdən o üzüyün içindən keçdi. Bu mənim zəhmətimlə yox, təsadüf nəticəsində olmuşdur. Mən belə mükafatı özümə əskiklik bilirəm.

Kişi əhvalatı söyləyib qurtarandan sonra üzünü oğluna tutub dedi:

– Oğul, indi çox öyünmə, sən qazandığın qəpik-quruş da belə təsadüf nəticəsində olubdur. Əsil qazanc zəhmət, bacarıq, ağıl nəticəsində əldə edilir.

İKİ YOLDAŞ

Biri varıymış, biri yoxuymuş, bir qarının İlyas adında bir nəvəsi varıymış. İlyas həm gözəl, həm də ağıllı iymiş.

Nənə-bala çox əzab-əziyyətlə, kasıblıqla dolanarmış. Qarı yun əyirib corab toxuyarmış, İlyas da aparıb bazarda satarmış.

İlyasla nənəsi nə qədər çalışırlarmış ki, güzəranları bir az yaxşılaşsın, amma heç bir şey çıxmırmış. Axırda İlyas tənqə gəlib, nənəsinə dedi:

– Nənə, görürsən ki, corab toxuyub satmaqla heç nə qazana bilmirik, indi mən istəyirəm kəndimizdən baş götürüb gedəm özgə şəhərlərə, kəndlərə, bəlkə oralarda bir işdən-gücdən tapıb işləyəm, bir az puldan-para qazanam.

Qarı əvvəlcə istədi nəvəsini buraxmasın. Dedi:

– Oğul, sən hələ uşaqsan, ağzınnan süd iyi gəlir, haranı tanıyırsan ki, ora gedəsən. Gedərsən yolda-izdə nanəcibə rast olarsan. Gəl sən heç yerə getmə, mən də qorcalmışam, bir əlimnən tutanım yoxdu. Məni qoyub hara gedirsən?

İlyas dedi:

– Nənə, qorxma, hara getsəm tez qayıdıb gələcəm, sən mənə xeyir-dua ver, dalısıycan işin olmasın.

Qarı gördü nəvəsinin tərs damarına düşüb, dediyinnən dönməyəcək, dedi:

– Oğul, indi ki, sözümə baxmırsan, get, allah köməyin olsun. Amma sənə üç söz öyrədəcəm. Yolda bir adamla yoldaşlıq eləsən bu sözləri yadına salıb o adamı sınayorsan.

Qarı gətirib İlyasın heybəsinə dörd fətir, bir az da soğan-nan, şordan qoydu, özünə də tapşırırdı:

– Yolda sənə yoldaşlıq eləmək istəyən bir adama rast olsan, bir az gedəndən sonra bu fətirin birini çıxardıb verərsən həmin adama, özünə də deyərsən kəs yeyək. Əgər həmin adam fətirin çox hissəsini kəsib özü götürsə, az hissəsini sənə versə, bil ki, o adam tamahkardı, sənə zərər verər, bir bahane tapıb ondan ayrılırsan. Yox, əgər fətiri ya tən bölsə, ya da çox hissəsini sənə verib, az hissəsini özü götürsə, onda onunla yol yoldaşı olarsan. Bir az gedəndən sonra bəhanə eləyib deyərsən ki, məni burda bir saat gözlə, dəyəsi yerim var, ora dəyib gəlirəm, gedib kənardan baxarsan, əgər həmin adam səni gözləsə, onunla ürəkdən dost olarsan. Yox, çıxıb getsə, ondan uzaq olarsan. Üçüncü sözüm də odur ki, əgər qabağımıza çay çıxsın, sən yoldaşına deyərsən ki, gəl min dalıma, sudan keçirdim. Əgər o dalına minsə, ondan da uzaq olarsan, yox, işdi, o səni dalına alıb çaydan keçirsə, onnan əl çəkməzsən.

Qarı nəsihətini eləyib, xeyir-duvasını verəndən sonra İlyas başladı yol getməyin binasını qoymağa. Az getdi, çox getdi, yolda bir adama rast oldu. Bu adam ədəb-ərkanla İlyasa salam verib dedi:

– Qardaş, xeyir ola, hara belə gedirsən?

İlyas dedi:

– Uzağa səfərim var.

Həmin adam dedi:

– Elə mən də səfərə çıxmışam, təkcə getmək çətindi,

sənnən yol yoldaşı olaram, söhbət eləyə-eləyə gedərik.

İlyas dedi:

– Yaxşı olar, mən də özümə bir belə yol yoldaşı axtarırdım.

İlyasla həmin adam bir xeyli yol getdilər. Bir bulağın başına çatanda İlyas dedi:

– Qardaş, mən yaman acmışam, bir az oturaq çörək yeyək.

Hər ikisi oturdular bulağın başında, göy otluğun üstündə. İlyas heybəsindən bir dənə fətir çıxarıb verdi həmin adama, dedi:

– Al, bu fətiri yarı böl, yeyək:

Həmin adam fətiri kəsib çox payını özünə götürdü, az hissəsini İlyasa verdi. İlyas bir altdan yuxarı baxıb, gördü ki, həmin adamın gözündən elə bil cin yağır, ürəyində dedi:

– Hə, sənnən mənə yoldaş olmadı.

Bir az dinclərini alıb, təzədən başladılar yol getməyə. Bir xeyli yol gedəndən sonra birdən İlyas dedi:

– Qardaş, sən məni burda bir saat gözlə, bu yaxın kənddə bir balaca işim var, ora dəyim, sonra qayıdım gedərik.

Kişi razı oldu. İlyas bir tərənin dalında gizləndi. Bir də gördü ki, kişi heç beş dəqiqə də gözləmədi. Elə İlyas bu tərəfə gələn kimi, o da başladı o biri tərəfə getməyə.

Kişi uzaxlaşıb gedəndən sonra İlyas ayrı yolnan başladı getməyə. bir xeyli gedəndən sonra indi də qabağına bir cavan oğlan çıxdı. İlyas bu oğlanla başladı söhbətə. Bu oğlan da İlyasdan xəbər aldı:

– Qardaş, xeyir ola, səfərin haradı?

İlyas dedi:

– Heç, gedirəm bir iş tapıb işləyəm, bir az puldan-paradan qazanam.

Oğlan dedi:

– Elə mən də özümə bir sənin kimi yoldaş axtarırdım, yaxşı oldu səni tapdım.

İlyasnan oğlan şirin söhbət eləyə-eləyə başladılar yol getməyə. Bir az gedənnən sonra İlyas dedi:

– Qardaş, mən yaman acmışam, bir az oturaq çörək yeyək.

Oğlan razı oldu. Oturdular yolun kənarında, bir göy otluğun üstündə. İlyas heybəsindən bir fətir çıxarıb verdi oğlana, dedi:

– Al, bu fətiri böl, yeyək.

Oğlan fətiri yarı bölüb, çoxunu İlyasa verdi. İlyasın bu iş çox xoşuna gəldi, ürəyində dedi: "Deyəsən, elə mən axtardığım adamı tapmışam".

Hər ikisi çörəklərini yeyib durdular ayağa, başladılar yol getməyə. İlyas oğlanı sınamaq üçün nənəsinin ikinci sözünü də yadına saldı, dedi:

– Qardaş, gəlsənə məni burda bir saat gözləyəsən, bu yaxın kənddə mənim bir balaca işim var, onu düzəldim, sonra gəlirəm bir yerdə gedək.

Oğlan dedi:

– Get, arxayın ol, lap sabaha qədərə gəlməsən səni burda gözləyəcəyəm.

İlyas oğlandan ayrılıb bir xeyli getdi. Bir ağacın dalında gizləndi başladı baxmağa. Gördü ki, yox, bu oğlan heç yerinə də tərənəm. Oturub onu gözləyir. İlyas bir az ora-bura gedib axırda gördü oğlan sədaqətli adama oxşayır, odur ki, gəldi yanına, dedi:

– Qardaş, çox sağ ol, məni gözləmiyəsən deyə tez qayıtdım, di dur gedək.

Oğlanla İlyas təzədən başladılar yol getməyə. O qədər getdilər ki, axırda gəlib çatdılar bir çayın qırağına. İlyas öz-özünə dedi ki, atalar üçə qədər deyiblər, gəl elə bu dəfə də oğlanı sına. Dedi:

– Qardaş, indi bu çaydan keçmək lazımdı, ikimiz də qılçalarımızı çırmayınca elə mən soyunum səni alım dalıma, keçək o tərəfə.

Oğlan dedi:

– Qardaş, elə iş yoxdur, mən dura-dura qoymaram ki, sən soyunub məni dalına alasan. Gəl min dalıma, mən səni keçirəcəm.

Oğlan tez qılçalarını çırmayıb İlyası aldı dalına, çaydan keçirib qoydu o tərəfdə yerə. İlyas tamam arxayın oldu ki, nənəsinini dediyi adam elə budur.

İlyasnan oğlan o qədər biri-birinə isinişmişdilər ki, yolun uzaxlığı heç yadlarına da düşmürdü. Bir də başlarını qaldırıb gördülər ki, hər yan düzənlik, çəmənlikdir. Qabaxlarında isə ucu-bucağı görünməyən bir dərya var. Dəryanın lap kənarında qəşəng bir hündür bina var. Amma uzaxda bir çoban qoyun otarır. Gedib çobandan xəbər aldılar:

– Çoban qardaş, de görək bu ev kimindi, niyə buralarda başqa ev-eşik görünmür?

Çoban dedi:

– Qardaş, bura şəhər deyil, kənd deyil. Qaldı o böyük bina, orda bu torpaxlar padşahının qızı olur. Qız analığının zülmündən cana doyub, gəlib burda insan ayağı dəyməyən bir yerdə bu binanı tikdirib, təkçə ömür, gün keçirir. Onun yanında kişi tayfası yoxdur, amma çoxlu qulluqçuları, qara-başları var.

İlyas bu əhvalatı eşidəndən sonra başını aşağı salıb başladı fikir eləməyə. Oğlan gördü İlyas qəm dəryasına batıb, soruşdu:

– Qardaş, düzünü de görüm sənə nə oldu belə fikrə getdin?

İlyas dedi:

– Hal-qaziyə, allahdan gizli deyil, bəndədən nə gizlin, çoban bu əhvalatı söyləyəndə ürəyimnən keçdi ki, nə olaydı, o qızı bircə dəfə görə biləydim.

Oğlan dedi:

– Qardaş, bu mənim əlimdə bir su içimi kimidir. İndi ki, belə oldu, sən çobandan bir keçi al, dalısıynan işin olmasın.

İlyas o saat çobana pul verib ondan bir yaxşı keçi aldı, ke-

çini qabaqlarına qatıb gəldilər düz qızın küləfirəngisinin qabağına. Oğlan dedi:

– İlyas, mən nə eləsəm, sən mənnən heç nə soruşma. Sonra özün görəcəksən ki, mən niyə belə eləyirəm.

Bəli, oğlan keçini yerə uzadıb başladı qulağını qatlayıb əzməyə. Keçi qulağının əzildiyinə dözə bilməyib bərkdən bəyirdi. Oğlan gah keçinin quyruğunu qatladı, gah tükünü yoldu, gah da qulağını əzdi. Keçi ağrıya dözə bilməyib hey bəyirirdi. Keçinin səsinə şahzadə qız yuxudan ayılıb qulluq-çusuna dedi:

– A qız, get gör bu nə səs-küydü.

Qız küləfirəngiyə çıxıb gördü iki adam keçini gah o tərəfə çevirir, gah bu tərəfə, quyruğunu qatlayır, qulağını əzir. Qız dedi:

– Ay qardaşlar, siz neyləyirsiniz?

Oğlan dedi:

– Bu keçini kəsmək istəyirik, amma təhərini bilmiirik.

Qulluqçu qız bərkdən gülüb dedi:

– Qəribə kişidilər, bir keçini kəsə bilmirlər.

Qız gedib xanımına dedi:

– Xanım, iki bıçığıburma cavan oğlan bir keçini kəsə bilmirlər.

Xanım bu işə bir az gülüb, qulluqçusuna dedi:

– Ay qız, bir bıçaq götür get, onlara öyrət ki, keçini necə kəsirlər.

Qulluqçu qız əlində bıçaq İlyasgilə sarı getməkdə olsun, görək İlyas neylədi. Bu vaxt idi ki, şahzadə küləfirəngidən baxırdı.

Oğlan dedi:

– Qardaş, gördün fəndim baş tutdu, şahzadə qız küləfirəngiyə çıxdı, indi nə qədər keyfindi bax.

İlyas baxıb gördü ilahi pərvərdigarə, bu elə bir gözəl qızdı adam baxanda ağzının suyu tökülür. Qız bir az baxandan sonra keçdi evə.

Oğlan dedi:

– Qardaş, de görüm şahzadə xoşuna gəlir, ya yox?

İlyas dedi:

– Vallah, qız o qədər xoşuma gəldi ki, onu bircə dəfə də görsəm, ölsəm də ürəyimdə dərdim qalmaz.

Oğlan dedi:

– Yaxşı, bu dəfə onu sənə göstərərəm.

İndi də oğlan başladı guya keçini soya bilmir. Bir ağac götürüb, birini də verdi İlyasa. Özünə də öyrətdi ki, qışqırbağır sala-sala keçinin cəmdəyini başla döyəcləməyə. Oğlanla İlyas keçinin cəmdəyinə bir hərəkət gəldilər ki, şappıltı az qalırdı yeddi ağaclıq yol getsin.

Bu hay-küyü eşidib şahzadə qız yenə çıxdı küləfirəngiyə, gördü bu iki oğlan elə hey keçinin cəmdəyinə ağac vururlar. Şahzadə yenə qulluqçusuna dedi:

– Soruş gör, nə eləmək istəyirdlər.

Qulluqçu səslədi:

– Ay çobanlar, nə eləmək istəyirsiniz?

Dedilər:

– Keçinin dərsini soymaq istəyirik, amma bilmirik necə soyaq.

Şahzadə qız dedi:

– Qız, bunlar yazıq, avam adama oxşayırlar, get onları çağır həyəətə, özlərinə də öyrət ki, keçini necə soyarlar.

Qulluqçu gedib xanımının tapşırığını bunlara yetirdi. Elə bunlar da onu istəyirdi ki, birtəhər həyəətə girsinlər. Tələsik keçini də götürüb getdilər həyəətə. Qulluqçu bunlara keçini soymaq qaydasını öyrətdi. İlyasnan oğlan yalannan hıqqana-hıqqana o qədər əlləşdilər ki, axşam şər qarışdı. Oğlan qul-luqçuya dedi:

– Qəşəng qız, get xanımına de ki, bunlar qərib adamlardı, qalmağa heç bir yerləri yoxdu, bu gecəliyə bizə yatmağa bir yer versin, səhər durub gedərik.

Qulluqçu gedib xanımına dedi. Xanım razılıq verib tapşırırdı ki, onlara bir otaqda yer versin. Qız gəlib İlyasla yoldaşını apardı bir evə. Tapşırırdı ki, burda gecələyin, amma səhər durub gedərsiniz. Qız getdi ki, bunlara yorğan-döşək gətirsin. İlyas

dedi:

– Qardaş, xanımı görmək istəyirəm, nə eləyək ki, onu bir də görüm.

Oğlan dedi:

– Bu dəfə qorxuram gəlməyə.

İlyas əl çəkmədi ki, gör birtəhər eləyə bilərsənmi. Oğlan dedi:

– İndi ki, elə oldu, onda sən başını qoy yerə, ayaqlarını qaldır yuxarı, qulluqçu gəlib səni belə görsün, sonra dalısıyan işin olmasın.

İlyas ayaqlarını göyə qaldırıb təkəsi üstə dayandı. Bu haltdə qulluqçu əlində yorğan-döşək içəri girdi. Xəbər aldı:

– Bu niyə təkəsi üstə durub?

Oğlan dedi:

– Bizim yerlərdə adamlar belə yatırlar.

Qız gəlib əhvalatı xanımına danışdı. Xanım gəlib özü bu əhvalatı gördü, başladı bunları ordan-burdan danışdırıb ürəklərini öyrənməyə. Xanım başa düşdü ki, bunların kələyi var, əmr elədi o saat ikisini də qapıdan eşiyə atdılar.

İlyasla oğlan qaldılar gecənin qaranlığında düzün üzündə. Bir xeyli gedəndən sonra qabaqlarına bir qəbiristanlıq çıxdı. Bərk yağış yağıb, yel əsirdi. Eşikdə qalmaq mümkün deyildi. Oranı-buranı axtarıb bir də gördülər ki, qəbirlərin arasından yerin altına bir lağım gedir. Lağımnan bir az gedib çıxdılar bir yekə sərdabənin içinə. Gördülər sərdabənin küncündə beş-altı meyit də var. İlyasla oğlanı vahimə bürüdü, amma neyləsinlər, eşikdə qalıb qurt-quş dağıdınca elə burda qalmağı məsləhət bildilər.

İlyasla oğlan yenicə yanlarını yerə qoyub dincəlmək istəyəndə, gördülər lağımın içindən adam səsi gəlir, elə bil ağır bir şey gətirirlər. İlyası vahimə basdı. Oğlan dedi:

– Qardaş, bu gələn quldurlara oxşayır, özü də bura onların gizlənmək yerləridir. İndi bizim bircə yolumuz var, o yolnan qurtara bildik qurtardıq, yox, qurtara bilməsək, hök-

mən bizi öldürəcəklər. İndi gəl hərəmiz o ölümlərin kəfəni üstümüzə örtək, uzanaq meyitlərin arasında, əgər bizi ölü bilib dəymənilər, səhər durub qaçarıq, yox, işi başa düşsələr, onda mən tez kəfəni üstümnən atıb deyəcəm:

– Ey ölümlər, nə durubsunuz, qalxın ayağa, bu insanları qıraq, canımız onların əlindən qurtarsın. O saat mənim sözüm ağzımdan çıxan kimi sən də kəfəni onların üstünə atıb de ki, gəlin bunları qıraq. Onda quldurlar qorxub qaçarlar. Onlar qaçandan sonra biz də çıxıb gedərik. Oğlan sözünü deyib işıqları keçirdi, kəfəni çəkdi üstünə, amma gözünün ucuyla kəfənin altından baxırdı ki, görsün bu gələnlər kimdi. Bir də gördü ki, budu, qırx quldur dalbadal doldular sərdabənin içinə. Quldurbaşı əmr elədi, işıqları yandırdılar, ortalığa o qədər qızıl, gümüş, daş-qaş tökdülər ki, gəl görəsən. Başladılar bölüşdürməyə. Gətirdikləri şeylərin hamısını tən yarı böldülər, amma bu şeylərin içində bir qəşəng qılınc var idi. Qı-lıncın qəbzəsi, qını tamam başdan-ayağa ləl-cavahiratla bəzədilmişdi. Hamının qılıncda gözü var idi. Quldurbaşı dedi:

– Hər kim bu qılıncı yerdəki meyitləri bircə dəfə vurmaqla tən yarı bölə bilsə, qılınc onun olacaq.

Quldurbaşı qılıncı əlinə götürüb getdi ki, əvvəlcə meyiti özü iki bölün. Qılıncı qaldırdı ki, oğlanı iki bölün. Tez oğlan yerdən sıçrayıb kəfəni atdı onun üstünə, bərkdən qışqırıb dedi:

– Ey bədbəxt ölümlər, nə durubsunuz, görmürsünüzmü, bu insanlar bizi qəbirdə rahat yatmağa da qoymurlar, tez qalxın bunların hamısını qıraq, canımız dincəlsin.

Söz oğlanın ağzından qurtarmamış, İlyas ondan da bərk qışqırıb qalxdı ayağa:

– Qardaş, gəl bunları qıraq.

Quldurları vahimə bürüdü. Qızıl-gümüşü də burda qoyub başladılar qaçmağa. Quldurlar qaçandan sonra İlyasla oğlan qızılları böldülər. Qılıncı da oğlan götürdü. Quldurlar gedib bir xeyli fikirləşdilər ki, bu nə olan işdir, bəlkə bizi qara basır. Odur ki, quldurbaşı qoçaq, ürəkli oğlanlarından iki nəfərini

göndərir ki, gedib görsünlər ölümlər ordadı, ya qaçıblar. Quldurlardan iki nəfəri yaraqlanıb-yasaqlanıb qayıtdılar qəbiristanlığa. Sinə-sinə, yavaşca, ayaxlarının ucu ilə yeriyib sərdabənin qapısından baxdılar. İlyasla oğlan gördülər ki, hənir gəlir. oğlan başa düşdü ki, gələn quldurlardandı, onları yoxlamağa gəlirlər. İlyasın qulağına pıçıldadı ki, sən dava salıb de ki, heç olmasa mənə bir quruş verin. Bəli, İlyas o saat başladı qışqırmağa ki, di mənim də bir quruşumu verin. Oğlan dedi:

– Ay ölümlər, gördünüz pulları payladım, hərənizə bir quruş düşdü, indi daha qızıl qalmaq ki, hamınıza verəm. Gözləyin, bəlkə buralara bir adam gəlsə, onu öldürüb sizin quruşunuzu da verərik.

Oğlan tez əlin atıb qapıdan busan adamın papağını götürüb atdı İlyasın üstünə, özünə də dedi:

– Al, allahın yetirdi, quldurlar qaçanda birinin papağı qapınının küncünə ilişib qalıb, bu da sənin bir quruşunun əvəzi.

Qapıdakı iki nəfər bu əhvalatı görəndə kimi başladılar əkilməyə. Düz gəlib başçılarına söylədilər ki, sərdabədə o qədər meyit var ki, qızılların hamısını bölüşüblər. Hələ üstəlik mənim papağımı da alıb birinə verdilər.

Quldurlar qaçıb gizlənməkdə olsun. İlyasla oğlan qızılları yığışdırıb gecəyənən yol başladılar getməyə. Gethaget, gethaget, gəlib çatdılar İlyasın evinə. Başladılar yeyib-içib keyf çəkməyə. Bir neçə gündən sonra İlyas qızıllardan bir az da xırdalayıb özünə toy tədarükü görməyə başladı.

Bunlar burda qalsınlar, görək qırx quldur necə oldu. Həmin gecəni səhərə qədər quldurlar yatmadılar, fikirləşdilər ki, burda deyəsən kələk var, heç ölü də dirilib pul bölüşərmi. Yəqin görəsən, hansı lotu imiş bizə kələk gəlib, biz də qorxub qaçmışıq. Səhər sübh tezdən qırx quldurun hamısı yaraqlı-yasaqlı gəldilər qəbiristanlığa. Girdilər sərdabəyə, gördülər ölü nədi, zad nədi, lələ köçüb yurdu qalıb. Lap yəqin elədilər ki, axşam bunları qorxudan ölü yox, diri adamlar imiş.

Düşdülər hər yeri axtarmağa. Bir-iki gündən sonra soraq aldılar ki, bəs İlyas hardansa çoxlu qızıl tapıb, toy eləyib evlənmək istəyir. Quldurlar yəqin elədilər ki, yeməyə çörək tapmayan İlyas bu qədər qızılı hardan ala bilər, elə bizim qızıllarımızı aparıb. Quldurlar gecənin bir vaxtı doluşdular İlyasın evinə, qılınclarını çəkib dedilər:

– De görək bizim qızılları hara qoyubsan? Deməsən səni tikə-tikə doğrayacağıq!

İlyas dedi:

– Qardaşlar, bir az səbirli olun, qılıncları taxın yerinə. Qızıllarınızın hamısı durur. Nə vaxt istəyirsiniz götürüb apara bilərsiniz.

Quldurlar İlyasın sözündən bir az sakit olub oturdular. Oğlan dedi:

– Ey quldur qardaşlar, siz gördünüzmü biz qəbiristanlıqda sizə nə kələk gəldik. Özümüz də əhli-keyf adamıq, gəlin dostlaşaq, gecənin bu vaxtı harda gedib qalacaqsınız, bu gecə bizə qonaq olun, yatın, burda, səhər tezdən qızıllarınızı da götürüb gedərsiniz.

Quldurlar fikirləşdilər ki, gecədən xeyli keçib, doğrudan da gedib qalmağa başqa yerləri yoxdu. Bir də iki-üç adam qırx quldura nə eləyə bilər. Razi oldular gecələməyə. Quldurlar hərəsi evin bir tərəfinə döşənib yatmaqda olsun, sizə xəbər verim İlyasın dostundan. Oğlan eşiyə çıxıb tez quldurların birinin atına minib özünü yetirdi padşahın yanına, əhvalatı danışdı:

– Sənin xəzinəni yaran qırx quldur bu saat bizdədir, tez qoşun göndər tutsunlar.

Padşah əmr elədi, qoşun İlyasın evin üzük qaşı kimi mühasirəyə aldı. Quldurların hamısını tutdular. İlyasla oğlan qızıllardan bir xeyli gizlədib özlərinə saxladılar, qalanını padşahın adamları apardı.

İlyas həmin pulnan bir yaxşı imarət tikdirdi. Özünə ev-eşik düzəltdi. İlyas ha istəyirdi ki, yolda gördüyü qızı yadın-

dan çıxartсын, çıxarda bilmirdi. Dərdini yoldaşına danışdı. Oğlan dedi:

– İlyas, bilirəm sən o qızı almaq istəyirsən, amma onu elə-belə asanlıqla ala bilməzsən. Burada bir tədbir işlətmək lazımdır. Əgər elə-belə bu paltarda bir də ora getsək, qız o saat bizi tanıyacaq. Gedib hərəməzə bir yaxşı köhlən at, bir dəst gözəl şahənə paltar alarsan.

İlyas gedib oğlanın dediklərini elə həmin gün tapdı.

İlyas nənəsini evdə qoydu, ata süvar olub, yoldaşınan getdilər. Gəlib çıxdılar həmin qızın imarətinin qabağına. O qədər gözlədilər ki, axşam qaranlığı düşdü. Oğlan gəlib darvazanı bərkdən döydü. O, saat qulluqçulardan biri gəlib qapını açıb dedi:

– Ay qardaş, kimsiniz, nəçisiniz? Gecənin bu vaxtı kimi istəyirsiniz? Oğlan dedi:

– Bacı, uzaq yerdən gəlirik, qərib adamıq, qalmağa yerimiz yoxdu. Bu gecəliyə bir yer verin, yataq, səhər durub gedərik.

Qulluqçu dedi:

– Ay qardaşlar, burada durun, gedim xanıma deyim, icazə versə gələrsiniz.

Qız gedib əhvalatı xanımına söylədi. Xanım dedi:

– Yoxsa o keçini kəsə bilməyən adamlardı?

Qulluqçu dedi:

– Xanım, yox, bunlar əmməli-başlı adamdılar. Şahzadəyə oxşayırlar.

Xanım razılıq verdi. Qulluqçu gedib onları içəri buraxdı. Xanımın qulluqçuya ürəyi qızmadı, özü çıxıb onları yoxlamaq istədi. Qulluqçuya dedi:

– Tövlədən bir qoç gətir qonaqlar kəssinlər.

Oğlan bu sözü eşidən kimi İlyasın qulağına pıçıldadı ki, nə durmusan, qız bizi yoxlamaq istəyir. Qoçu elə kəsib soyarsan ki, elə bil bir sərçə başı kəsirsən. Qız qoçu gətirən kimi İlyasnan oğlan bir göz qırpımında qoçun başını kəsib, soyub

şaqqaladılar. Xanım baxıb gördü yox, bunlar igid adamdılar. Onlara əmməli-başlı yer verib getdi. Oğlanlar çörəkdən-xörəkdən yeyib yatdılar. Səhər açıldı. Qız onların yanına gəlib dedi:

– Axı mən heç sizdən soruşmadım ki, kimsiniz, hardan gəlib hara gedirsiniz?

İlyas bir ah çəkdi, dedi:

– Xanım, vallah, düzünü deməyə utanıram, səni aldatmaq istəmirəm.

Qız dedi:

– Nədən utanırsan, de. Bəlkə dərdinə əlac elədik.

İlyas dedi:

– Vallah, allahdan gizlin deyil, bəndədən nə gizlin, bir analığım var idi. Mənə o qədər divan elədi, o qədər şər-böhtan atdı ki, axırda onun əlindən cana doyub baş götürüb çıxdım. İndi hara gedəcəyimi özüm də bilmirəm.

Qız dedi:

– Elə bunu deməyə utanırdın.

İlyas dedi:

– Xanım, bəli, bunu deməyə utanırdım. Qorxurdum deyəsən ki, sən necə kişisən ki, bir arvadın əlindən baş götürüb qaçırsan. Mən şahlarla, şahzadələrlə vuruşmuşam. Nər kimi pəhlivanların arxasını yerə vurmuşam. Şirlər, pələnglərlə üz-üzə gəlmişəm. Amma arvada əl qaldırıb, qılınc vurmağı özümə ar bilirəm. Odu ki, baş götürüb, bu diyardan uzaqlaşmışam. İndi xanım, mənim bu fikirlərim sənə birtəhər gələr. Çünki belə işlər sənə başına gəlməyib, bir də yaxşı deyiblər, kotan nə bilir qayıq nə çəkir.

Xanım dedi:

– Oğlan, mən görürəm ki, sən yaxşı adama oxşayırsan. Mən də öz dərdimi sənə deyim, qulaq as. Mən də səndən dərdli adamam. Analığımın zülmündən, şərindən, xatasından baş götürüb bu diyara gəlmişəm.

Xanımın ürəyi yumşalmışdı. Bütün başına gələn qəzavü-qədərin hamısını birbəbir İlyasa nağıl elədi. Qız dedi:

– Oğlan, bəs indi nə elmək fikrindəsən?

İlyas dedi:

– Xanım, vallah, mən burda qərib, yersiz, kimsəsiz adamam. İndi hara gedəcəyimi özüm də bilmirəm. Biz də səndən bir gecəliyə yer istəmişdik. İndi çıxıb getməliyik.

Xanım dedi:

– Ey oğlan, əgər yerə görə getmək istəyirsinizsə, getməyin. Nə qədər istəyirsiniz qalın.

İlyas xanımnan çox razılıq eləyib dedi:

– Xanım, sizə zəhmət versək də keçib, onda bir neçə gün qalıb fikirləşək.

Bəli, aradan beş gün, on gün keçdi. Qız İlyasa tamam alışdı. Elə oldu ki, İlyas bir-iki saat evdən çıxanda qız onnan ötəri darıxası oldu. İlyasın yoldaşı gördü qız tamam məhəbbətini salıb oğlana. İlyası bir tərəfə çəkib dedi:

– İndi qıza de ki, biz yığışıb, getmək istəyirik, nə deyirsən?

İlyas elə də elədi. Xanımın yanına gedib dedi!

– Xanım, sən bizə o qədər hörmət elədin ki, biz bilmirik bu hörmətin əvəzini necə çıxacayıq. İndi çıxıb getmək istəyirik. Sən nə məsləhət görürsən?

Xanım bu sözləri eşidən kimi, gözləri doluxsundu, bir ah çəkib, başını aşağı saldı. İlyas gördü firsətdi, dedi:

– Xanım, niyə ah çəkdin?

Qız əvvəlcə səbəbini demək istəmədi. İlyas çox yalvar-yarış eliyənnən sonra qız utana-utana dedi:

– Vallah, sənə o qədər isinişmişdim ki, indi getməyini istəmirəm.

İlyas dedi:

– Xanım, onu bil ki, mən getmək istəsəm də ürəyim burda qalır. Mən sənə məhəbbətini çoxdan ürəyimə salmışdım. Gəl götürüm səni gedək mənim vətənimə, orda bir yaxşı toy eləyib evlənək.

Qız bir xeyli fikirləşəndən sonra, başını aşağı salıb,

razılıq işarəsi verdi. Elə həmin günü atları, dəvələri yükləyib, qızın qul-qarabaşını da götürüb, yola düşdülər. Yola düşməmişdən əvvəl qız dedi:

– Bu evi-eşiyi burda qoyub gedirik. Mən bir neçə söz yazım, apar vur qapının başına. Qız qələmi əlinə alıb bir kağıza yazdı : "Ey bu yoldan keçən qərib adamlar, bu evi sizə halal eləyirəm. Ölənə kimi qalıb gününüzü keçirə bilərsiniz".

İlyas həmin kağızı aparıb, darvaza qapısına yapışdırdı. Sonra yol başlayıb gəldilər İlyasın evinə. Üç gün, üç gecə toy eləyib evləndilər.

İlyasın yoldaşı da kimsəsiz adam idi deyə o da qaldı bunların yanında. İlyas nənəsini də yanına gətirib, keyf-damağnan ömür sürüb, gün keçirdilər. Siz də xoş günlər görüb, uzun ömür sürəsiniz.

İNSAFLI OĞRUNUN NAĞILI

Bir ölkə vardı. Bı ölkədə bir qoca qadın vardı uşaxları çoxuydu. Dolandıra bilmirdi, dilənip uşaxlarını dolandırır. Peyğəmbərin vaxtıydı, özü də. Orda da bir cahıl oğlan vardı, on altı-on yeddi yaşında mahir oğruydu. O da oğurruxnan özünü dolandırır. Çünki körpəlihdə anası, bı səkgiz yaşında olanda anası irəhmətə edir, bı oğlan başdıyır qonşudan yumurta oğurramağa, filan oğurramağa. Axırsında olur böyüh bir dəsəbaşçısı. Özü də insaflı, qanuni oğru olur. Day əlinə keçəni oğurramır. Bı oğlan da oğruydu.

Bı ölküyə bir ajdix düşmüşdü. Heş zad tapılmırdı. Bı qadın nəqədən gəzdi bir manat vermədilər ki, apara uşaxlarını dolandıra. Bı oğlan da çox gəzdi, çox dolandı bir şey tapa bilmədi ki, oğurrasın.

Bir qoca kişi vardı onu tanıyırdı. Yüz yaşındaydı qoca kişi. Bı oğruydu. Bir günnərisi axşam çağıydı bı oğlan gəlir ordan keçirdi. Bı çağırdı, a bala, a bala.

Dedi:

– Bəli.

Dedi:

– A bala, əlinə bir şey keşmədi sən belə boş gedirsən.

Dedi:

– Ay baba, vallah, tezdənnən axşama qədər gəzmişəm. Heş zad yoxdu. Çünki ölkə ajdığa düşüp heş kəsin qapısında bir şey yoxdu ku, nə oğurruyam. Ya da dükan, maqazinnərdə bir şey yoxdu ki, mən onu oğurruyam.

Dedi:

– İndi ki, elədi, gəl sana bir yer deyim yaxşı yerdi. Gədersən, orda yaxşı qazanc eliyərsən.

Dedi:

– Hardadı?

Dedi:

Şəhərin laap ucqarında bir tacir yaşıyırdı, çox varı bir

tacirdi. Onun bir qızı vardı, uşağı yoxuydu. Tacir ölüpdü. Var-dövlət hamısı qalır qıza. Ora getsən bir şey taparsan.

Dedi:

– Hardadı?

Dedi:

– Bı yolnan getsən taparsan.

Bı axşamnan düşdü yola bir az səhərə yaxın idi həməni bağı tapdı ki, o tacirin evidi. Baxdı doğurdan da bir bağı içində iki-üç mərtəbəli evdi. Bı cahıl oğlanıydı hasardan aşdı o yana baxdı ki, orda bir çərhouz var, cinamaz var, aftafa var.

Dedi:

– Həə, yəqin qız namaz da qılır. Bağı nəqədən gəzdi axşamıydı heş nə tapa bilmədi. Axırında gəldi imarətin qabağınan keçə pənəcərənin qabağında baxdı ki, bir qız qaratda yatır. Amma yuxarıdan bir ipnən bir kisədi ipnən asılıp qızın iki döşdərinin arasındadı.

Dedi:

– Sən öl, nə varsa, yəqin bı kisənin içindədi.

Qız da həqiqi bilirdi ki, oğrular var, bılar gəlip oğruyullar hər şeyini satıp qızıl eləmişdi və onu doldumuşdu kisiyə. Onu da, kisəni də gecə yatanda düşünün arasında saxlıyır ki, birdən onu əlləşdirəndə onun xəbəri olsun.

Oydu ki, bı oğlan çox mahir oğruydu. Şüşəni nətəhər çıxartdı bilmirəm, qızın düşünün arasınan kisəni nətəhər götdüyünü bilmirəm qızın xəbəri olmadan kisəni aşdı baxdı qızıldı. Bı qızıldan on dənəsini götdü və qalanını bağladı yavaşca yerinə qoydu. Çıxdı ki, getməyə baxdı səhərdi, namaz vaxdıdı. Oğlan da namaz qıladı, ayrı vaxt, düz vaxt. Bı dedi, elə, çərhouz bırda var, cinamaz bırda var, aftafa var bırda namazımı da qılım, onnan sora çıxım gedim. Bı papağını qoydu kanara, qızılları qoydu papağın içinə başdadı namaz qılmağa.

Bı namaz qılannarda adətdi, tez-tez namazın vaxtında ayıllar. Qız bir vaxdı ayıldı ki, vay, namazın vaxdıdı, gəlsin

namazın qılsın. Gəldi baxdı bının yerində başqa bir adam namaz qılır. Orda da onu mən sa deyim, günahdı namaz üsdündə adamı dindirməh. Gərəh gözdüyəən namazı kurtula sora dindirəsən. Odu ku, bı getdi ayrı cinamazı gətđi və başdadı bının böyründə bı da namaz qılmağa. Hər ikisi namazı kurtulannan sora qız bına dedi:

– Sən kimsən, gəlip bı bağa giripsən?

Dedi:

– Mən oğruyam.

Dedi:

– Necə yanı oğruyam?

Dedi:

– Oğruyam da.

Dedi:

– Bə oğrusan bırda heş nə yoxdu, bə bırdan nə oğurruya bilirsən?

Dedi:

– Vallah, hər yeri gəzdim bir şey tapmadım. Axırda sənın o döşünün üsdündəki kisədən on dənə qızıl götürmüşəm.

Dedi:

– Elə şey olmaz.

Dedi:

– Elə şey olmaz, get bax.

Qız getdi, qızıllarını saydı baxdı doğurdan da on dənə qızıl əskikdi.

Dedi:

– Bə qızıllar hanı?

Dedi:

– O de papağımın içində.

Dedi:

– Bə papağın içinə niyə qızılı qoyufsan?

Dedi:

– Günahdı mən namaz qılıram onu kanar qoydum ki,

namazımı kutarannan sora onu götürəm günaha batmıyam.

Qız baxdı doğurdan da bı götürüpdü.

Qız dedi ki, indi ki, belə oldu, qızılın kökünü niyə götürüf getmiyifsən?

Dedi:

– Yox, mən o oğrulardan dəyiləm. Mən insafli oğruyam. Mənə on dənə lazımıydı. On dənə götürmüşəm.

Qız dedi ki, indi ki, elədi mən də Allahdan arzu eliyirdim ki, bir halal südəmmişə ərə gedəm. İndi görürəm ki, halal südəmmişsən, bı qızılların hamısını aparmıyıfsan. Sən qərəz, məni alasan, mən sa yoldaş olam.

Dedi:

– Mən də irazıyam.

Getdilər o zamannarı axuntlar vardı, axundun yanında kəbin kəsdirdilər və bunnar başdadılar gecə evlərində yaşamağa.

Dedi ki, yoldaşına dedi:

Dur onda yaxşı bir xörəh pişi və biz o xörəyi yiyəh onnan sora yatax.

Sizdən xoş, bı da durdu bir yaxşı plov pişirdi. Bir dənə də yaxşı xoruz kəsdilər qoydular qızartdılar qoydular pilovun başına, onun lavaşınan, ədvasınan hər şeyinən hazır oldu.

Qız gətirdi süfrə açdı, binnar yiyə sora yata. Binnarın qapılarını döydülər. Bı oğlan getdi, görüm kimdi?

Getdi aşdı həməni sizə nağılladığım dilənçi arvatdı. Həməni dilənçi arvat da həməni qoca kişiyə ras gəlirdi. Qoca kişi deyirdi. Filan yerdə bir cahıl oğlannan bir qız evlənilər. Çox varırdılar. Ora getsən sana bir pay verəllər.

Oydu ku, dedi:

– Sən kimsən?

Dedi:

– Mən dilənçiyəm.

Dedi:

– Nə isdiyirsən?

Dedi: Vallah, uşaxlarım evdə aj susuzdular. Gəlmişəm mənə bir pay verin aparım uşaxlarım yesinnər.

Bı oğlan qayıtdı. Qız dedi:

– O kimdi?

Dedi:

Bir dənə dilənçidi, pay isdiyir.

Qız dedi: Onda bir qab gəti bı pilovdan bir az qoyax, çörəhdən verəh götüsün aparsın uşaxlarına yazıxdı.

Oğlan dedi: Yox, indi ki, elədi, elə pişirdiyimiz qazannın zətdi hamısını bir dəsmala pükəh verəh bı aparsın gətsin biz özümüzə təzdənnən xörəh pişirəh.

Qız dedi: Mən də irazıyam.

Bınnar eləcə pühdülər verdilər qadına aparsın uşaxlarına yazıxdı. Qadın neynədi?

Oğlannan qız qalsın bırda qadın getdi evinə qapını aşdı uşaxları çox körpə idi acıdılar. Bı, mənə bağışdıyın pişih balaları kimi hucum elədilər analarına ki, anaları bir şey gətiripdi. Dedi:

– Uşaxlara dəymiyin. Sizə bir yaxşı şey gətmişəm, ancax belə düzülün, mən nə desəm onu eliyim. Onnan sora bunu açaram yiyərsiz. Uşaxlar dedilər. Buyur, de görəh, nə deyirsən.

Arvat dedi:

– Allah, mənəim ömrümnən kəs otuz il ver o oğlana. Allah tərəfinə amin elədilər uşaxlar, hamısı qabil olundu. Deyir, üç yaş onnan, beş onnan, on onnan, bir bunnan, otuz ildə uşaxlarınnan kəsdilər. Allah tərəfinnən altmış il oğlanın ömrü çoxaldı. Bı qaldı bırda, indi görəh qıznan oğlan neynədilər. Munnar durdular təzdənnən çörəh pişirdələr, gətdilər ortuya qoydular ki, bu xörəyi yesinnər bunnarın qapıların döydülər. İstədi oğlan gedə aç, qız qoymadı getməyə. Dedi, bayax sən açmışdın, indi mən açacam.

Dedi, ged aç.

Qız getdi qapını aşdı. Bəyax sizə dediyim göydəki

mələhlərdən biri gəlip qapıda durupdu ağ xələtdə.

Qız dedi:

– Nə isdiyirsən?

Dedi: Heş zad istəmirəm. Məni Allah tərəfindən yolluyuplar ki, sana bir xəbər verəm.

Dedi:Nə xəbər?

Dedi:

–O xəbəri yetirəcəm ki, bı gecə özünü o oğlannan qoru bir gecədən ötəri bədbaxt olma. O oğlan bı gecə öləcəhdi sən bədbaxt olacaxsan. Sən bı gecə özünü onnan qoru. Qız peşman qayıtdı dala. Oğlan dedi:

–O kimidi?

Dedi: Heş zad. Qonşuydu gəldi bir şey soruşdu. Dedim çıxdı getdi. Demədi ki, belə-belə. Qız dedi ki, vallah, mən görüm bı necə olacaxdı. Bı xörəyi okqədən yubatdı, qabı yudu, dəsmalladı onu gətədi, çayı qoydu, çay dəmlədi, belə-elə oğlan yorulmuşdu oğlan yıxıldı yatdı.

Qız dedi:

–Gərəh mən oyax qalam görəm hələ bı nətəhər öləcəhdi. Qız okqədən gözdədi ki, qızı da yuxu tutdu, o da yatdı. Səhər durdu ki, ha oğlan diridi. Gecə də nə pişiriplər sırfa da açıxdı. Dedi ki, ayə, bı nətəhər işdi ki, bı bəs ölməliydi, bə niyə ölmüyüpdü?

Oydu ku, surfanı aşdılar ki, bınnar yeməh yesinnər dübara qapıları döyüldü. Qız çıxdı qapıya baxmağa gördü axşam gələn mələhdi ki, gəlip bınnara xəbər vermişdi.

Qıza dedi ki, de görüm, siz dünən nə iş görüfsünüz, bı oğlan ölmüyüfdü.

Dedi:

–Biz heş bir iş görməmişih.

Dedi:

–Yox. Fikirrəş gör dünən neynifsə bı ölməliydi ölmüyüf?

Dedi:

–Vallah, dünən bir dilənçi arvat bizim qapıya gəlmişdi. Pay isdiyirdi. Biz də öz payımızın hamısını verdih qadın götdü getdi. Bınnan başqa bir iş görməmişih.

Dedi:

–Elə həmin işdi ki, qadın gedip Allahdan arzu eliyipdi bı oğlanın atmış il də ömrü çoxalıpdı. Gedin, yeyin-için yaşayın. Siz də sağ, mən də salamat.

PADŞAHNAN KASIBIN NAĞILI

Ravayata görə bir pətşah deyipkin kim maa Xızır peyğəmbəri görkassa ona bir belə pul verəjəm.

Bir səfər günü keşmiş, irax sizdən, bir qoca kişi varımış. Elanı eşidir. Deyir, hələ gedim görüm pətşahı bu başdan aldadajamsa, pulu alım gətirim uşağı saxlıyım. O biri başda nə

olar, olar.

Gəlir pətşahın yanına deyir ki, qibleyi-aləm, sənin elanuu eşitmişəm gəlmişəm. Amma sənnən iki şərtim var.

Deyir:

– Nədi?

Deyir:

– Gərək pulun yarısını bu başdan verəsən. Qırx gün də maa möhlət verəsən. Qırx gün dincəlim Xızır peyğəmbəri saa görkəzəjəm.

Ə, kim Xızır peyğəmbəri görkəzər? Görür uşax əldən gedir o yalanı ona görə düzəldir.

Gəlir otuz dokuz gün o pulu uşağa xəşdiyir. Yalancın (?) taxılın, onun alır qoyur başının üsdə.

İndi pətşah da meydanı süpürtdürür, özünə görə adam yığır ki, Xızır peyğəmbəri görkəzəjəh.

Baxır k1, həməən pul aparən kişi həmin vaxta budu atıla-atıla gəlir. Gələndə deyir:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, mən kiməm ki, saa Xızır peyğəmbəri görkəzəm. Mən gördüm küflət əldən gedir. Ona gora səni alladıp pulu aparıp xəşdamışam. İndi maa neynirsən elə. İxtiyar sahibı sənsən. Onun üç vəziri olur. Heş pətşah bilmir ki, onun vəzirrəri nəçidi, nə yollandı. Deməh o vaxtlar pətşahlar it saxlıyırmişdar, irax üzdən. O zindənda k1, olanı – böyün elə bil birin aparıp salajeymişdər zindana onu atırmışdar itdərin ağzına. İt də patçalayıp yeyirmiş. Savax kişinin nobatı (növbəsi) gəlir. Gələndə bu kişi baş vəzirə deyir ki, mən quş dili bilirəm, məni öldümə. Mən sizə quş dili örgədim – deyəndə,

Deyir:

– Yaxşı.

Gedir. Patşah vəzirə deyir:

– Sən saxla onnan quşu dili öyrənəh.

Bu kişi vəzirə dil-ağız eliyir.

Pətşah bu vəzirrəri bir-bir yanına çağırıp soruşur, nəçidi.

Bu kişi deyir:

– Baş vƏzirin gƏrƏp gƏtƏmƏş oĖludu. İkinzi vƏzirin ilxıçı oĖludu. ÜçƏncü vƏzirin qƏssap oĖludu.

Ona kimi hƏlƏ pƏşah bilmirmiş. ÇaĖırıp soruşur, gƏrür dÜzdü. Şahın gƏnƏ dƏ hirsı soyumur. Bu kişini qatır qarsa (zindana) ki, sabah ata itdƏrƏ. O qoca kişi vƏzirƏ deyir:

– VƏzir, çox saĖ ol. SƏnnƏn razıyam, belƏ, heylƏ. Ama, elƏ elƏ ki, bƏyünnƏn bu itdƏrin yemin daşı ver sƏni tanısınar. Vaxt olar sƏni dƏ atallar bu itdƏrin aĖzına.

Bu şaha bir söz demƏmiş bu kişini buraxır.

Bu kişi gedƏndƏ bu kişinin vƏsiyatnaması girir bunun (başına) kƏllƏsinƏ. O gÜnnƏn daşıyır o itdƏrin yemin verir. Başıyır o itdƏrin hamsı onu tanımaĖa.

Bir gÜn vƏziri çaĖırır yanına deyir ki, bizim bir quş dili bilƏn adamımız varıdı o nejdü?

Deyir:

Onu buraxdı getdi.

Əmr eliyir o biri vƏzirrƏrƏ, atın onu itdƏrin aĖzına. Bala, bı vƏzirrƏr dƏ bir şey gƏrmƏmişdilƏr daa. EliyillƏr.

İt bunun əyaĖına sarmaşannan sora pƏşah bir xeyli zad mƏhəttəl qalır. Deyir:

– VƏzir, bu nə işdi?

Deyir:

– Qibleyi alƏm saĖ olsun, mƏnim günahım olmadıĖı üçün bu itdər mƏni yemƏdi. Şah bunu geri qaytardı. İnandı.

Bir gÜn hƏmƏn vƏzir pƏşaha deyir ki, hamı nƏrazıdı sizdƏn.

Deyir ki, nƏtƏr?

Deyir:

– İnanmırsan? Tərki-libas ol dÜş şƏhərbəşƏhər, kƏndbəkƏnd, gƏz gƏr razı olan var, yoxsa yox?

Bu aĖlına batır. Cır-cındır paltar geyinir. Bir az da puldan-pƏnƏdƏn tƏkür civinƏ. DÜşür hər yeri gƏzməyƏ. Gedir bir el yolu gƏlir, kƏs gƏlirmiş. İrax bu mƏclisdƏn, gƏrür bir qoja

kişi oturub yolun qırağında ağlıyır. Buna yaxınnaşır deyir:

– Niyə ağlıyırın?

Deyir:

– Bəs mən dağdan gəlirdim yolda ildırım vırıp oğlum ölüp. İndi mənim güjüm çatmır kı, onu dəfn eliyim.

Bu səfər həməən o pətşah bir xeylax qızıl, gümüş verir ona. Onnan sora gəlir çıxır taxta deyir:

– Vəzir, filan xəzinəni aş camata təmənnasız payla, o biri xəzinəni də aş təmənnasız payla camahata.

Bu camahat da yaxşı yaşyır. Biz də arzu eliyirih biz də heylə yaşyax.

HUŞSUZ ADAM

Gedir harasa. U da həmişə xaşıl yiyən imiş. Görüf ki, xaşıl bişirillər. Gətirillər, yiyillər, içillər, bunun da adını bu bilmir. Deyir: “Bunun adı nədi?” Deyir: “Xaşıl”. Bu xaşıl, xaşıl, xaşıl diyə-diyə gedir. Bir keşqalın qırağınnan hoppanası olur. Xaşıl, ha bunun yadınnan çıxır. Girir bu suya, palçığı tapdalıya-tapdalıya oturur. Biri gəlif deer ki, a molla, sən nağarırsan burda? Deyir: “Ə, bir şey itirmişəm, tapammıram. Bu yazıx da düşür bura, başdıyıllar tapdalıyıllar. Deer: “A molla, biz da bunu tapdalamaxdan xaşıla döndərdik, burda nə

olsa tapardım”. – “Ə, tapdım”. – “Nədi?” Deer: “Elə xaşıldı”. Burdan çıxır, elə xaşıl deyə-deyə gedir çatır öylərinə. Deyir: “A arvad, bir şey tapmışam”. Deyər: “Nədi?” Deyər: “Xaşıldı”. Deyir: “A kişi, hanı?” Bu da bilmirmiş. Diyir: “Bişircəhsən”. – “Ə kişi, nətər bişirillər, bilmirəm. Ə kişi, una duz töküllər?” Deyir: “Hə”. – “Di dur tez get, öyrən gəl”. Təzədən qayıdır gəlir. Diyir: “Ay molla, noldu, indi getmişdin?” Diyir: “Vallah, u xaşılı nətər bişirirsiz mənə öyrədin, duzu da nəhqədər tökürsüz deyın”. Diyir: “Xaşılı su qoyursan, qaynadırsan, un tökürsən, bişirirsən. Duzunu da çox töksən, bir belə (söyləyici iki ovcunu göstərir – top.), az töksən bir belə (söyləyici tək ovcunu göstərir – top.)”. Araya qoyur. Bu çox töksən bir belə, az töksən bir belə eliyə-eliyə gəlir çatır öyə. Diyir: “Ay arvad, belə-belə elijəhsən. Duzunu da çox töksən bir belə tökəjən, az töksən bir belə tökəjən”. Diyir: “Yaxşı”. Arvad suyu qoyur, unu tökür, xaşılı bişirir, diyir: “A kişi, nəhqədər tökək?” Diyir: “Çox tök da. Çox töksən, diyir, bir belə tökərsən”. Bir belə duzu (iki ovuc – top.) alır basır qazanın içinə, olur zəyux, yiyəmmillər. Diyir: “Ay arvad, gət bir də bişir. Bu səfər bir belə (bir ovuc – top.) tök”. Gətirir bişirir, bu səfər bir belə tökür. Bir belə duzu yiməh olar? Diyir: “A kişi, vallah, ular səni araya qoyufdu, sən də məni. Gəl bunu mən bişirən kimi bişirəh”. Diyir: “A köpəyin qızı, bilirdin, vaxtında bişirəydin da. İndi heş bişirmə”.

PADŞAHIN YENİ TACI

Haman kişi danışır. Diyirdi, mənim kimi tənbel kişi əlini ağdan-qaraya vurmurdu. Yıxılmışdı evə, arvad nə tapıf gətirsəydi, onu yeyəjəydi. Baxdı gördü ki, aradan bir on-on beş, iyirmi il keçifdi, beş uşaxları var, bir də bu kişi altı. Tək arvad işdiyir, bulara baxır. Amma kişinin u dərəcədə qiryəti yoxuydu ki, diyə ki, gedim ordan bir şələ odun gətirim ojağın altına qoyum. Bu da yox idi.

Bir gün arvad fikirreşir, diyir ki, a kişi, səni öldürəjəm.

Diyir: “Niyə?” Diyir ki, bax, mən səni neynirəm. Beş uşağa baxım, səə baxım? Deyir ki, arvad, öldürmə məni. Deyir: “Niyə?” Deyir ki, mənim uşaxlarıma deyəllər ki, anası atasını öldürmüş, belə-belə olmuş. Hamma qoy, çıxım gedim, qurt-quş məni meşədə yisin. Eybi yoxdu bunnan. Deyir: “Yaxşı”. Hayatdan çıxardır bunu, deyir: “Çıx get”. Kişi gedir.

İki gün, üç gün, beş gün yol gedirdi. Gördü ki, camaat yaman harasa belə gedir. Xəbər aldı: “Ay camaat, hara gedirsiz belə?” Dedi ki, vallah, padşah car çağırır ki, nəşə bir sözü var, camaat ora yığılsın. Hamı gedir, yığılır. Camaat çoxdu. Padşah durur, çıxır, diyir ki, ayə, camaat, hansınız biliklisə, mənim başıma bir dənə tac toxusun. Elə bir tac toxusun ki, bütün yer üzündə olan padşahların tacınnan artıx olsun. Kim var onu bacaran? Bu kişi də burda idi, bu məclisin içində öz-özünə fikirreşir ki, gedəjəm məni meşədə qurt-quş yijəh, amma öydə qalsam, arvadım məni öldürsə, mənim uşaxlarıma belə diijəhlər. Mənim adıma pis ləkədi. Qoy mən bu padşahın əlində ölüm, mənim uşaxlarıma disinnər ki, padşah atasını öldürən kopoğlu. Dedi, camaatın içinnən bu kişi yardı çıxdı irəli ki, mən bajararam onu. Çağırdı gətirdi onu, dedi: “Nəşə bajararsan?” Deyir: “Padşah, səə bu camaatın içində söz verəjəm. Səə elə bir tac toxujam ki, bir tərəfində gün doğajax, bir tərəfində ay doğajax. Bütün yer üzündə olan camaat tamaşa elijəh ki, sənin başında belə bir tac var”. Dedi: “Havaxt hazır elijəhsən?” Dedi: “Bir ildən sora, gələnin ilin bugünkü günü”. Deyəndə dedi ki, səə nə lazımdı. Dedi: “Mənə on beş kilo qızıl lazımdı, on beş kilo gümüş”. On beş kilo qızıl verdirir, on beş kilo gümüş verdirir. Bunu bir ata qoyur, diyir: “Get”. Camaata deyir ki, bir ildən sora bura yığılarsız.

On gün idi, on beş gün idi ki, hayatdan çıxmışdı. Arvad gördü kişi gəlir, çiyində xurcundu içi dolu yüknən gəlir. Deyir: “Hara gəlirsən? Sən ölümə getmişdin, niyə qayıdırın?” – “Arvad, bura gəl, diyəjəm”. Diyir: “Bura gəl, bura gəl”. Xurcunu açır, görür qızıl-gümüşdü. Diyir: “Bu

nədi?” Diyir: “Aaz, kiri. Nədi, nədey? Ye, nə qədər yeyirsən ye. Sən mənə diyirdin tənəlsən, yatıfsan öydə, bax, Allah mənəni yetirif”. – “De görüm hardan almısan? Oğurrux eləmişən, neynəmişən?” Diyir: “Onu mənən xəbər alma. Yenən, o sözü səə dijəm bir il sora. Oturuflar, buların güzəranı yaxşı keçir, yaxşı dolanıllar. Yaxşı yaşayan vaxtında günnəri sayır kişi. Günnəri sayır, vaxt gəlir üç yüz altmış beş gün tamam olur, deyir: “Arvad”. Deyir: “Hə”. – “Mən gedirəm, padşah mənə dar ağacınnan asdırajax”. Deyir: “Niyə?” Deyir: “Bu qızıl-gümüşdəri padşahdan alif gətirmişəm ki, səə tac toxuyajam”. Deyir: “A kişi, sənənin əlinnən nə gəlir ki, gedif tac toxuyasan. Gedif nə cavab verəjəhsən?” Deyir: “Heş bir cavab vermijəm. Mən gedəjəm, qoy padşah mənə öldürsün. Qoy mənənim uşaxlarımın adına da böyük bir ad olsun ki, padşah dədəə öldürüf”.

Götürüf qara kalağayını, mal təzəyini həmin kalağayıya bağılyır, alır qujağına bu kişi, götürüf gedir padşahın hüzuruna. Camaat yığılır ki, padşah gələjəh, padşahın tacı gələjəh, onun başına qoyulajax. Camaat tamaşaya gəlif. Gəlif yaxınnaşif, öyə girəndə diyif ki, padşah sağ olsun, gərək biz olan evdə heş kəs olmasın. Hamını çıxardın evdən. Deyir: “Bu şərtən, gərəh başı ülgücnən qırxdırasan”. Başını padşah ülgücnən qırxdırır. Deyir ki, qarannıx evin içində u tacı qoyajam sənənin başına. Dimişdim u tacın bir tərəfində gün doğajax, bir tərəfində ay doğajax. Qarannıx evə salır kişini, mal təzəyini qoyur başına, yaylığı da çəkir üzünə, diyir: “Padşah, bir azdan sora kələğayını götürərsən başınnan”. Kələğayını götürür, görür ki, başında nəsə var bunun. Belə-belə əlini vurur, çöyrülüf diyif: “Ə, nədi ə, bu?” Diyir: “Padşah, sənənin başının içindəyi unlandı”. Diyir: “Niyə?” Diyir: “Padşah, mənənim əlimnən-ayağımnan iş gəlmir. Səə yaxınnaşdım, səə didim ki, mənə on beş kilo qızıl ver, on beş kilo gümüş ver. Heç sən mənən xəbər almadın, sən hansı sənətin sahibisən, sən kimsən, nəçisən? Bax belə-belə padşahların əlində ölməyim mənə

yaxşıdı”. Öldürmür onu padşah. Öldürmür, buraxır. Diyir: “Düz deyirsən bala, padşah olmaxnan döyül, savad lazımdı, elm lazımdı, örgənəsən, biləsən verdiyi də kimə verdin, aldığı da kimdən aldın. Hamısını gərəh biləsən”.

TƏRS ARVAD

Bir kişinin çox tərs bir arvadı varmış. Yamanlıqda ilxıdakı ayğıra oxşayırmış. Tərslikdə ona çatan olmazmış. Çox höcət adammış, ağızından çıxan söz düz oldu, olmadı bir də geri götürməzmiş.

Bu arvadın bir xasiyyəti də o imiş ki, həmişə ərinin sözlərinin əksini deyərmiş. Əri desəydi ki, qatıq ağdı, yox deyəcəydi ki, qaradı. Əri çox götür-qoydan sonra belə qərara gəlir ki, bu arvadın olmasından olmamağı yaxşıdı. Günü sabahdan aparım ötürüm atasının xarabasına.

Səhər açılır, kişi arvadı götürüb qonşu kəndə qayınatasıgilə gedir. Yolda təzəcə biçilib tayalanmış buğda zəmisinə rast gəlirlər. Kişi deyir:

– Gör zalım uşağı necə gözəl, təmiz yer biçiblər?

Arvad deyir:

–Kişi, sən bilməzsən, bizlərdə zəmini elə belə biçirlər. Bunu qayçı ilə biçiblər.

Kişi qalır məəttəl, deyir ki, ay arvad, heç buğdanı da qayçı ilə biçərlər. Bunu kərənti ilə biçiblər.

Arvad deyir:

– Kişi düz demirsən. Başın üçün bura qayçı ilə biçilib.

Kişi deyir ki, ay arvad, Allaha bax, tanrıya bax, heç qayçı ilə də zəmi biçərlər?

Arvad dediyinnən dönmür ki, dönmür.

Kişi cin atına minir. Öz-özünə deyir ki, necə olursa olsun, gərək bu arvadı başa salım ki, söz mən deyəndi. Arvad da ki, nıx deyib dayanır öz sözünün üstündə. Kişi dözməyib şillə-yumruqla arvadın baş-gözünü əzir. Arvad da ki, "qayçı ilə" deyib sözündən dönmür. Əlacsız qalan kişi arvadı tutub yıxır yerə, dizin də qoyur onun sinəsinə. Deyir ki, arvad, məni qana batırma, de ki, kərənti ilə biçilib.

Arvad deyir:

– Kişi, sən öl, elə şey yoxdu, bura qayçı ilə biçilib!

Bezikmiş kişi axırda arvadın ağzından dilini çıxardır, onu bıçaqla dibdən kəsib atır. Deyir ki, indi gördün ki, kərənti ilə biçiblər?

Ağzını qan götürmüş arvad başını bulaya-bulaya barmaqlarını qayçı kimi haçalayıb "qa...qa...qa" deyə-deyə qışqırır yenə sözündən dönmür. Arvadın inadkarlığına dözə bilməyən kişi baş götürüb gedir. Başqa bir vilayətdə ömür sürüb, gün keçirir.

DAD XANPƏRİNİN ƏLİNDƏN

Bir kişi var idi, onun da bir arvadı var idi ki, adına Xanpəri deyirdilər. Bu kişi mollaşayaq adamdı. Ona görə də hamı buna molla deyirdi. Bir gün Xanpəri getmişdi hamama. Rəmmalın arvadı bunu döyüb qovdu ki, hamamda mən çiməcəyəm, başqa adam qoymayacağam. Xanpəri korpeşiman gəldi evə, dedi:

– Kişi, bu kəlama and olsun, rəmmallıq öyrəndin, öyrəndin, öyrənmədin səndə oturmayacağam, günü sabah çıxıb gedəcəyəm.

Kişi dedi:

– Ay arvad, allaha bax, tanrıya bax. Mən bunnan bu yana rəmmallıq öyrənə bilərəmmi? Bunun məktəbi, mollaxanası var. Elə başlı-başına deyil ki?

Arvad dedi:

– Xeyir, nə deyirəm, o olacaq. Ölsən də gərək rəmmallığı öyrənəsən. Öyrənməsən, səni Kəlləgözün mağarasına atdıracağam.

Kişi nə qədər yalvardı, olmadı.

Arvad dedi:

– Qırxdı, biri əskik deyil, gərək öyrənəsən.

Kişinin əlacı kəsildi, dedi ki, allaha təvəkkül, nə ola-ola. Oxumamışdan rəmmal olacağam.

Durub getdi bir rəmmal paltarını aldı, geyindi çıxdı bazara. Hər kəs ondan soruşurdu, deyirdi ki, rəmmalam. Bu dəmdə padşahın xəzinəsini yardılar. Bu xəzinəni yaran da qırx lotuydu.

Bu kişinin soracağını padşah da eşitmişdi. Gəldilər bu kişini apardılar padşahın yanına.

Padşah dedi:

– Sən yaxşı rəmmalsan?

Kişi dedi:

– Bəli.

Padşah dedi:

– Bizim xəzinəmizi yarıblar. Bir rəml at görək, kim yarıb. Əgər tapsan, sənə çoxlu ənam verəcəyəm.

Kişinin gözləri qaldı ağara, bilmədi nə etsin. Çar-naçar dedi:

– İndi rəml atmağın vaxtı deyil, qırx günə xəzinəni yaranı taparam. Mənə qırx gün möhlət ver.

Padşah möhlət verib dedi:

– Rəmmal, sənə qırx gün möhlət verirəm. Tapdın, canın qurtardı, tapmadın boynunu vurduracağam.

Kişi evə gəlib dedi:

– Arvad, allah sənin üzünü qara eləsin. İndi mən neyləyim, padşah boynumu vurduracaq.

Kişi çox fikirdən sonra çıxdı bazara, qırx qarpız aldı, gətirdi yığıdı yükün altına, arvadına dedi:

– Padşah onsuz da məni öldürəcək. Onun üçün bu qırx gündə hər gün bir qarpız yeyib, dünyada arzu qoymayacağam. Görək bu qırx günü keflə keçirəm.

Arvad dedi:

– Ölsən də rəmmal olacaqsan.

Padşahın rəmmal çağırıldığını lotular da bildilər. Axşam bu lotular bir yerə yığılıb dedilər:

– A gedə, bu bilikli rəmmal olar, tapıb bizi qırdırar. Bunu yoxlamaq lazımdı. Birimiz gedib onun bacasından baxaq görək, nə deyir, heç bir şey bilir, yoxsa yox. Bir şey bilirsə, başımıza çarə qılaq.

Bəli, lotuların biri gəldi, damdakı bacaya çıxdı, yavaş-yavaş qulaq asmağa başladı. Bu kişi də qarpızın birini gətirdi, başladı kəsməyə. Elə bıçağı vuranda dedi:

– Arvad, qırxların biri gəldi ha... Dalbadal o biriləri də gələr.

Lotu bu sözü eşidən kimi, başı alovlu yoldaşlarının yanına gəlib dedi:

– Vallah, elə mən bacaya çıxan kimi, rəmmal dedi:

"qırxların biri gəldi ha... arvad". Siz öləsiz, deyəsen çox bilikli rəmmaldı.

Lotular bərk əl-ayağa düşüb xəzinədən gətirdikləri qızilları möhkəm bir yerdə gizlətdilər. Lotuların əl-ayağı işdən-gücdən soyudu, qərara aldılar ki, hər gecə rəmmalın bacasından biri pussun. Bəli, günü keçirdilər. Genə axşam qaranlıqlaşdı... Bu dəfə lotuların ikisi gəldi. Elə rəmmalın bacasına təzəcə çıxmışdılar, kişi durub qarpızın birini də gətirdi, kəsib dedi:

– Arvad, qırxların ikisi gəldi ha... Dalı da gələcək.

Bu lotular bunu eşidən kimi, qayıtdılar getdilər yoldaşlarının yanına. Onlardan soruşdular:

– Nə oldu?

Dedilər:

– Vallah, elə bacaya çıxan kimi, rəmmal dedi ki, arvad qırxların ikisi gəldi ha...

Bunlar dedilər, bu gecə də üçünüz gedin. Bəli, genə axşam oldu. Bunların üçü getdilər, çıxdılar bacaya. Dedilər baxaq görək nə olur. Kişi durdu, qarpızın birin də gətirdi, dedi:

– Arvad, budu, qırxların üçü gəldi ha...

Belə-belə otuz doqquzu gəldi. Onlar da gələndə kişi bir qarpız kəsib dedi:

– Arvad, budu, qırxların otuz doqquzu gəldi.

Tay lotular inandılar ki, bu kişi çox bilikli rəmmaldı, onların boğazını padşahın kəndirinə keçirəcək. Onlar bu qərara gəldilər ki, qırxı da bir yerdə pusmağa getsinlər, lotubaşı da görsün.

Bəli, qırxıncı günü axşam lotuların qırxı da cəmləşib getdilər kişini pusmağa. Elə onun damına təzəcə çıxmışdılar ki, kişi durdu, qarpızın qırxıncısını gətirib dedi:

– Arvad, ta qırxı da cəm oldu. Budu ha...

Lotubaşı dedi:

– Gəlin, hamımız birdən dolaq içəri, bunun əl-ayağına

döşənək deyək ki, amanın bir günüdür, bizim adımızı padşaha vermə. Padşah bizim boynumuzu vurdurar.

Hamı bu sözə razı oldu. Düz kişinin evinə gəldilər. Düşdülər kişinin əl-ayağına, dedilər:

– Padşaha bizim adımızı vermə, xəzinə də filan yerdədi, heç bir qəpiyin də xərcəlməmişik. Padşaha deyərsən, gedib çıxardar. Amanın günüdür, bizi ələ vermə, boynumuzu vurdurar.

Kişi dedi:

– Mən elə o günü bilirdim xəzinə sizdədi. Özüm demədim, yazığım gəldi sizə. Bildim ki, desəm, padşah sizi öldürər. Onun üçün qırx gün möhlət aldım ki, sizlə görüşəm.

Bunlar kişiyyə yalvara-yalvara çıxıb getdilər. Səhər tezdən padşah bu kişini çağırırdı. Kişi xidmət məqamında əl-əl üstə dayanıb dedi:

– Padşah sağ olsun, xəzinəniz filan yerdə, filan evin uçuğunda. Gedin çıxardın, gətirin. Oğrular aparıb orda gizləyiblər.

Padşah adam göndərdi, xəzinəni gətirdilər. Hesab elədilər, gördülər düzdür. Heç bir şahı da xərcəlməyib, dedilər:

– Ədə, belə bilici rəmmal olmaz, əhsən bu rəmmala.

Kişiyyə çoxlu xələt verdilər. Kişi xələti götürüb evinə gəldi.

Arvadı yaxşı paltar aldı, geyindi, genə ağzı qızıxdı. Kişinin gününü göy əskiyə düydü. Bir müddət gəldi keçdi. Eşit padşahdan.

Padşahın qızının bir qiymətli üzüyü vardı. Bu üzüyün qaşı dedikcən qiymətli idi. Bu qaş laxlayırdı. Gətirdilər verdilər zərgərə ki, bərkidib versin. Zərgər bu üzüyü çəkicdən vurdu ki, qaşı çıxartsın, möhkəm salsın, qaş birdən sıçradı düşdü yerə. Nə qədər axtardılar, qaş tapılmadı ki, tapılmadı. Zərgər durdu gəldi bu kişinin yanına, dedi:

– Sənə bir bu qədər pul verərəm, gərək o qaşı hardadı,

tapasan.

Kişi bilmədi nə desin, qaldı məttəl. Axırda oğlana dedi:

– Gedərsən, bir qazan südlü aş bişirtdirərsən, arxası üstə yatarsan, südlü aş qaşıqnan götürüb tökərsən ağzına, üzük gəlib çıxar.

Zərgər gəldi dedi:

– Arvad, bir qazan südlü aş bişir, tök bir qaba soyusun.

Arvad bişirdi, soyutdu gətirdi. Zərgər mütəkkəni qoydu başının altına, arxası üstə uzandı: südlü aş qaşıqnan aparıb tökdü boğazına. Gözü elə dirəklərdəydi ki, bir də gördü, qaş budu, dirəklərin arasındadı, yapışib qalıb orda. Tez durdu, dirəkdən qaşı götürdü, sevinə-sevinə dedi:

– Ta belə rəmmal olmaz.

Padşaha xəbər getdi. Padşah bu kişini aparıb, buna çoxlu xələt, bəxşiş verdi, yanında saxladı. Bir gün padşahın xəzinə qatırından bir neçəsi itdi. Nə qədər axtardılar, tapmadılar. Gəldilər kişinin yanına, dedilər:

– Bir bax görək, qatırlar hardadı.

Kişi nə bilirdi ki, nə deyə. Yalandan-palandan dedi:

– Bu dağın dalından belə gedin, tapacaqsınız.

Getdilər dağın dalına, hərləndilər, gördülər qatırlar dağın dalında otlayır. Gətirdilər, gəldilər.

Padşah dedi:

– Belə də bilikli rəmmal olarmı?

Əmr elədi ki, sabah tezdən atları hazır elərsiniz. Vəzir də, vəkil də, rəmmal da, mən də çıxacağıq seyr eləməyə.

Gecə yedilər, içdilər, söhbət elədilər. Vaxt oldu, bunlar yatdılar. Səhər açıldı, durdular. Nökərlər atları tumarladılar, yəhərlədilər, tamam hazır elədilər. Bunların dördü də atlandılar düşdülər yola. Yavaş-yavaş gəlirdilər, qabaqlarına bir dəryə çıxdı. Gördülər bir torçu tor atır. Padşah dedi:

– Rəmmal, rəml at görək, tora nə düşəcək.

Rəmmal bilmədi nə desin. Birdən ağzına gəldi, dedi:
– Bir cüt sağsağan balası düşəcək.
Padşah dedi:
– Ədə, dəryada da sağsağan balası olarmı? Dəli olmamısan ha.
Rəmmal dedi:
– Padşah sağ olsun, rəml belə göstərir. Bəlkə rəml yalan deyir.
Axı, bu heç bir şey bilmirdi ki, deyə də. Elə ağlına gəldi, dedi. Padşah gəldi, torçuya əmr elədi:
– Toru çək kənara.
Torçu toru çəkdi, baxdılar, gördülər, doğrudan da tora bir cüt sağsağan balası düşüb. Padşah dedi:
– Ta heç belə rəmmal olmaz. Mərhəba bu rəmmala!
Getdilər buna xələtdən, baratdan verdilər. Bir az seyr elədilər, qayıtdılar evə. Bu da gəldi öz evinə. Əhvalatı arvadına nağıl elədi, aldığı şeyləri ona verdi. Xanpəri iki əlin onun başına vurub, ağzına gələn söyüşü dedi:
– Ədə, köpəyoğlu, mənim qarnımın dərisi ağaclarda qaldı, sağsağan balası axtarmaqdan. Ta bir tısbağadan, qurbağadan tapmırdın deyəsən. Gərək sağsağan deyəydin? Bir də belə qələtləri eləmə.
Kişi lap cana gəldi, arvadın zülmü onu boğaza gətirdi. Axşam, səhər kişini danladı, başına vurdu. Axırda bir axşam kişi dedi:
– Mən ta bu Xanpərini öldürməsəm, olmaz. Bu mənim canımı boğazıma yığdı.
Xanpəri dedi:
– Köpəyoğlu, niyə xəzinə düzəltmirsən? Gərək padşah kimi ev tikəsən, mənə qırx qulluqçu tutasan!
Kişi öz-özünə dedi: "ölmək-ölməkdi, xırıldamaq nə deməkdi". Üzünü arvadına tutub dedi:
– Xanpəri, filan yerdə bir quyu var. Doludu qızılla. Gedib gətirək, yaxşı ev tikək. Sənə də qırx qulluqçu tutum.

Arvad dedi:

– Gedək gətirək. Axmaq kişi, bax dediklərimi eləmə-sən, dərinə boğazından çıxaraçağam.

Bəli, bunlar durdular, bir kəndir də götürdülər, düşdülər yola. Bu kişi bir xarabalıq yerdə bir dərin quyuyu görmüşdü. Getdilər bu quyunun başına. Kişi dedi:

– Bax, qızıl bu quyudadı. Kəndiri bağla mənim belimə, enim çıxarım.

Xanpəri onun üstünə qışqırıb dedi:

– Bunun fəndinə bax. Məni axmaq hesab edir, istəyir qızılı orda gizləsin. Mən özüm girəcəyəm...

Arvad kəndiri öz belinə bağladı.

Kişinin də istədiyi bu idi. Sevinib dedi:

– Ay arvad, sən allah, dava eləmə, yaxşı, düş özün çıxart...

Kişi Xanpərinə salladı, quyunun dibinə yaxınlaşanda kəndiri qırdı. Xanpəri gumbultu ilə düşdü quyunun dibinə. Onun üstünnən bir yekə daş da salıb kişi qayıtdı gəldi evə, dedi:

– Allah, sənə şükür. Canım Xanpərinin əlindən qurtardı.

Bəli, bir neçə gün belə gəldi, keçdi. Bir gün kişi dedi: "gedim görüm, Xanpəri ölüb, yoxsa yox".

Kişi durub gəldi quyunun başına, başın salladı quyuya, bərkdən çığırdı:

– Xanpəri, Xanpəri.

Səs gəlmədi. Bir neçə dəfə də çağırdı, genə səs gəlmədi. Kişi dedi ki, sicimi sallayım görüm, ölubsə lap arxayın olum. Kişi sicimi salladı, yuxarı çəkəndə gördü ki, ağır idi. Baxıb gördü ki, bir ilandı. Kəndiri kəsmək istədi.

İlan dil açıb dedi:

– Aman günüdü, kəndiri kəsmə, məni quyudan çıxar. Mən səni dünya malından qani edəcəyəm. Dad Xanpərinin əlindən!

Kişi ilanı quyudan çıxartdı. İlan dedi: sən ki, mənə Xanpərinin əlindən qurtardın, mən də sənə yaxşılıq edəcəyəm. Mən gedib Çin padşahının qızının boğazına dolaşacağam, nə qədər eləsələr, açılmayacağam. Həkim paltarı geyib gələrsən. Sən gələndə açılacağam. Qız yaxşı olar, çoxlu xələt alarsan.

İlan bir dua da buna öyrətdi, dedi:

– Havax ki, sən qızın yanına gəldin, onda bu duanı oxu, üfür, mən açılacağam. Çin padşahı deyəcək ki, həkim, bu ilan qızın boğazından rədd eləsən, qızı verəcəyəm sənə... Sən də mənə açanda qızı verəcəklər sənə.

Bu ilan çıxdı getdi haman qızın boğazına dolaşdı. Padşah hər yerə adam saldı, harda həkim və iş bilən adam var, gətirdilər, ilan açan olmadı. Dedilər, filan padşahın bir rəmmalı var, gedin onu gətirin, bəlkə o buna əlac eləyə.

Gəldilər bu kişini apardılar. Padşah da bunu bir gözəl ata mindirdi, yola saldı. Bunu gətirdilər padşahın hüzuruna. Padşah dedi:

– Hər kəs bu ilan qızın boğazından açsa, qızı ona verəcəyəm.

Bəli, kişi gəldi, gördü ilan qızın boğazına sarılıb. Qız da qorxusundan sapsarı saralıb, heyva kimidi. İlan baxdı, dedi:

– Mən bunu bu saat açım.

Başladı ilan öyrədən əfsunu oxuyub, üfürməyə. İlan o saat açılıb düşdü yerə. Kişiyə dedi:

– Gedirəm, filan yerdə bir sövdəgər var, onun qızının boğazına sarılacağam. Bax, gəlmə, gəlsən səni elə çalacağam ki, parça-parça olacaqsan.

Bəli, padşaha xəbər getdi ki, rəmmal qızın boğazından ilan açdı. Padşah qızını rəmmala verdi, üstəlik çoxlu xələt də bağışladı. Qırx gün, qırx gecə toy elədilər. Kişi burda padşah qızı ilə kef çəkməyə başladı. Bunlar kefdə olsunlar, eşit ilandan.

İlan getdi haman sövdəgərin qızının boğazına dolaşdı. Şəhər əhli yığışdı, qorxularından nə ilana səmt gedə bildilər, nə də ilanı açə bildilər.

Hər tərəfə səs saldılar, əlac eləyə bilmədilər. Bir adam gəlib dedi:

– Bu ilan Çin padşahının qızının da boynuna dolaşmışdı, bir rəmmal gəldi açdı.

Sövdəgər at da, pul da göndərdi ki, o rəmmalı gətirsinlər. Padşaha dedilər ki, sənin qızının boğazına dolaşan ilanı kim açıb, onu verin aparaq, ilan sövdəgərin qızının da boğazına dolaşıb. Padşah bu rəmmala nə qədər elədi, rəmmal dedi:

– Xeyir, getməyəm.

Bir təhərnən padşah bunu yola saldı. Kişi gəldi çatdı Yəmən vilayətinə. Bu sövdəgər də Yəmən vilayətində olurdu. Kişi gəlib gördü ki, ilan qızın boğazına dolaşıb. İlan bunu görəndə dedi:

– Kişi, genə gəldin? Mən sənə deməmişdim ki, gəlmə?

Kişi dedi:

– Gəlmişəm sənə xəbər verim ki, Xanpəri gəlir.

İlan dedi:

– Ay aman, dad Xanpərinin əlindən! Qoy mən düşüm qaçım.

İlan düşdü qaçdı. Sövdəgər öz qızının ağırlığı qədər rəmmala qızıl, gümüş və başqa qiymətli şeylər verdi. Rəmmal da şeyləri götürdü, gəldi Çin padşahının qızının yanına. Orda yedilər, içdilər, kef çəkildilər. O yedi, yerə keçdi, siz də yeyin dövrə keçin.

Göydən üç alma düşdü. Biri mənim, biri özümün, biri də nağıl deyəninin.

GÖY TƏPƏ GÖYƏRDİ, ƏRİM MƏNİ DÖYƏRDİ

Biri varıymış, biri yoxuymuş, bir kasıb qız varıymış. Bu qızın bir boy-buxunu varıymış ki, lap pəhlivan kimi, özü də çox qoçaq qızıymış. Gündə üç əppək para yeyib, üç kələf yarım da yun əyirərmiş. Elə ki, yeməyi bir gün az olurmuş, işləyə bilməzmiş, yaman gödənqulu imiş. Günnərin birində bu qız üç əppəyi yeyir, amma parası çatmır, odu ki, çıxıb damlarının üstünə qışqırır ki, üçünü yedim, param vay, üçünü yedim, param vay. Elə bu hində bir tacir dəvə karvanıyan yolnan gedirmiş. Kişi qıza məəttəl qalıb qonum-qonşudan soruşur ki:

– Bu niyə belə eləyir?

Qonşulardan biri deyir ki:

– Bu qız gündə üç əppək para yeyib, üç kələf yarım da yun əyirir. Bu gün üç əppək yeyib, parası çatmayıb odu ki, belə şivən qopardır.

Tacirin qız xoşuna gəlir, həm də fikirləşir ki, yaxşı olar, mən alverə gedəndə o da evdə yun əyirər, satıb bir az da oradan qazanaram. Tacir qızın qonşusuna deyir:

– Gəlsənə onu mənə alasan.

Qonşusu tacirin sözünə razı olur. Əhvalatı gedib qıza danışır. Qız deyir:

– Mən tacirə gedərəm, amma şərtim var, gərək ona əməl eləyə.

Qonşu deyir:

– Şərtin nədi?

Qız deyir:

– Gedib tacirə deyərsən ki, mən ona ərə gedəcəm, hər nə desə eləyəcəm. Amma gərək mənə çox işlətməyə. Əgər çox işlətsə onda dönüb qarayüyrük olacam.

Qonşu arvad qızın sözlərini gəlib tacirə söyləyir. Tacir öz-özünə deyir: "Adam da dönüb qarayüyrük olarmı? Yəqin mənə sınamaq istəyir". Odu ki, qızın təklifinə razı olur. Bəli,

elə həməən günün sabahı tacir toy eləyib qızı alır. Bir gün keçir, beş gün keçir, tacirənən qız şad dolanırlar. Günlərin bir günü tacir arvadına deyir:

– Arvad, indi bir ev dolusu yun qoyub gedirəm alverə, mən gələnə kimi bu yunu əyirib qurtararsan.

Arvad deyir:

– A kişi, bəs nə vaxt gələcəksən?

Tacir dedi:

– Bax, odu evimizin dalındakı təpə göyərəndə gələcəm.

Tacir arvadınan halallaşib dövələrini yükləyib başlayır yol getməyə.

Tacir gedəndən sonra arvad baxıb görür ki, bir ev dolusu yunu ölənətən əyirib qurtara bilməyəcək. Odu ki, elə hərdən bir az əyirib gündə üç əppək para yeyib gününü keçirir. Bir gün baxıb görür təpə göyərən. Canına qorxu düşür ki, yunu əyirib qurtara bilməyib, ha çalışırsa gündə üç kələf yarımından artıq əyirə bilmir. Başı o qədər qarışır ki, çörək bişirməyə də vaxt tapmır. Odu ki, xamır yoğurub hər çiyinə bir gündə yapışdırır, əlində də iplik çıxır damın üstünə. Başlayır haray təpməyə:

– Göy təpə göyərdi, ərim məni döyərdi.

Sonra haf-huf eləyib çiyindəki kündələrin hərəsinnən bir dişlək alıb bir az yun əyirir.

Bunu burda qoyax, sizə xəbər verək Çəzən padşahının oğlundan. Bu padşahın oğlunun boğazında neçə il imiş ki, sümük qalıbmış, heç bir həkim-təbib onu sağalda bilmirmiş. Odu ki, hər yeri gəzdirirləmiş ki, bəlkə buna bir əlac tapıla. Elə bu vaxt o vaxt idi ki, arvad damın üstündə: "Göy təpə göyərdi, ərim məni döyərdi", - deyib çiyindəki kündələrdən dişləyib hay-küy salmışdı. Padşahın oğlunu həməən küçədən dəm-dəstgahnan gəzməyə aparırdılar. Oğlan neçə il qəm dəryasına qərql olmuşdu, həmişə bikef idi, heç üzü gülmürdü. Oğlan arvadın bu hay-şivənini görüb özünü saxlaya bilmir, bərkdən bir şaqqıltı çəkib gülür, sümük boğazından gedir.

Hamı baxıb görür ki, oğlan danışır. Bəli, vəzir, vəkil bu işə sevinib şadlıq edirlər. Şahzadə deyir:

– Camaat, bu arvad məni güldürməsəydi, sümük boğazımdan getməzdi. İndi məni istəyən ona xələt versin.

Camaat arvada xələt vermək istəyəndə arvad deyir:

– Ey oğlan, sənən heç bir şey istəmirəm. Ərim gedəndə bir ev dolusu yun qoyub gedib. Özü də tapşırıb ki, mən gələne kimi bu yunu əyirib qurtararsan. İndi ki, mənə yaxşılıq etmək istəyirsən, adamlarına tapşır mənim yunumu əyirsinlər.

Padşahın oğlu o saat əmr eləyir. Bir günün içində yunun hamısını əyirib qurtarırlar. Aradan iki-üç gün keçənnən sonra tacir gəlib görür ki, arvad yunun hamısını əyirib qurtarıb. Deyir:

– Ay arvad, sən nə qoçaxsan, daha bu şəhərdə bizdən dövlətli adam olmayacaq, elə mən hər səfərə gedəndə sən bu boyda yun əyirib parça toxusan, var-dövlətimizi yığıb-yığırdırmaq olmaz.

Arvad başa düşür ki, əgər əri bir də alverə getsə, yenə bir ev dolusu yun qoyub gedəcək, o da yunu əyirib qurtara bilməyəcək, bütün kələklərinin üstü açılacaq. Odu ki, arvad başlayır ərinə kələk gəlməyə. Əri evdən çıxan kimi bir qarayüyrüyü tutub bir camın altında gizlədir. Kişi evə gələndə kimi arvad xələtcə camı qaldırıb qarayüyrüyü buraxır. Qarayüyrüyü başlayır evdə gəzməyə. Arvad qarayüyrüyü görəndə kimi başlayır onun boyunu söyməyə ki:

– Bıy, ay xala, sən xoş gəlibsən, səfa gətiribsən, sənə qurban olum, quru yerdə niyə gəzirsən, gəl döşəyin üstündə otur.

Kişi bu əhvalatı görüb lap məəttəl qalır. Deyir:

– Arvad, sən dəli olubsan, nədi, qarayüyrüyə niyə xala deyirsən?

Arvad dedi:

– A kişi, dəli niyə oluram. Bu mənim əsil doğma xalamdı. Bizim cinsimiz belədi. Əvvəlcə qəşəng olurux, elə ki,

evdə-eşikdə çox işdədik, onda dönüb qarayıruy oluruq. Mənim bu xalamın əri də tacirdi. Həmişə alverə gedəndə bu yazığa o qədər yun əyirtirirdi ki, axırda xalam dönüb olub qarayıruy.

Kişi deyir:

– Arvad, sən də çox işləsən belə qarayıruy olarsan?

Arvad deyir:

– Bəs nə? Bizim cinsimiz belədi.

Kişi də bir az ağıldan yüngül imiş deyir, bu sözə inanıb deyir:

– Arvad, qadan alım, daha innən belə nə işləmə, nə də qarayıruy olma. Elə özüm gedib qazanaram, birtəhər dolanarıq.

Bəli, günlər, aylar gəlib keçir, tacir yenə alverə gedir. Bu dəfə arvada heç bir iş tapşurmır. Tacir gedəndə arvadını həmli qoyub gedir. Özü də deyir:

– Arvad, bu dəfə bazarım bazar olsa, lap tez qayıdacam.

Amma iş tərsinə gətirir. Aradan bir ay, üç ay, yeddi ay keçir, tacirdən heç bir soraq çıxmır. Arvad axırda ərini ax-tarmağa başlayır.

Tacir gedəndə tövlədə bir qılçası sınıq at qoyub gedibmiş. Arvad atın ayağına kündə təpitmə döşəyib sağaldırmış. Elə ki, atın ayağı sağalır, arvad atı minib yola düşür. Az gedir, çox gedir, dağlar aşır, dərələr keçir, gəlib çıxır bir meşəyə. Demə bu hində arvadın vaxtı tamam olmuş, düz tacir gedəndən doqquz ay, doqquz gün, doqquz saat keçirmiş. Arvad yavaşca atdan düşüb bir uşaq doğur. Uşağı ləçəyinə büküb şəlləyir dalına, yenə sıçrayıb minir atına, başlayır yol getməyə. Demə bu vaxt padşah öz adamlarıynan meşədə ova çıxıbmiş, arvadın sakitcə doğub, yenə ata mindiyini görürmüş. Arvad gedənnən sonra padşah öz-özünə fikirləşib deyir:

– A kişi, belə iş olar? Mənim arvadım hələ doğmağına qırx gün qalmış əlini ağdan-qaraya vurmur, ipək yorğan-döşəyin içində naz-qəmzəynən, gah hıqqıldayır, gah zaqqıl-

dayır, nökr qarabaş onun başına fır-fır fırlanır. Doğannan da qırx gün sonra həngamə qopardır ki, ay öldüm, ay getdim, burda yeriməyin, orda oturmayın, ay yemirəm, ay içmirəm. Amma bu arvad heç belə eləmədi. Bu necə olan işdi. Demək, mənim arvadım yalandan eləyir. Gərək gedənnən sonra onun başına bir oyun açım ki, əl-ləzinəni əzbərdən oxuya.

Bəli, padşah çoxlu quşdan, heyvandan ovlayıb imarətinə qayıdır. Meşədə gördüyü bütün əhvalatı arvadına söyləyib onu bərk danlayır. Arvad nə qədər eləyirsə, padşahı inandıra bilmir. Axırda deyir:

– Yaxşı, mən sənə görsəyəm ki, bu niyə belə olur.

İş elə gətirir ki, padşah uzaq səfərə gedəsi olur. Padşahın da bir bağı varıymış ki, misli-bərabəri yox imiş. Dünyanın bütün meyvəsi, gülü, çiçəyi burda varıymış. Bağda hərəsi min rəngə çalan güllərin, çiçəklərin ətri adamı valeh eləyirmiş. Ağaclardakı meyvələrə baxanda adamın ağzının suyu axırmış. Sarı bülbüllər, tutuquşular da bağın gözəlliyini birə min artırırmış. Padşah səfərə çıxanda bağbanı hüzuruna çağırıb deyir:

– Bağban, bağa yaxşı fikir ver, ağacları vaxtında sula, qoyma yanib tərkl olmağa.

Bağban ədəb-ərkənnən baş əyib gedir. Bu tərəfdən də padşah yaraqlanıb-yasaqlanıb, bir xeylax da qoşun götürüb, başlayır yol getməyə. Padşah gedən kimi arvadı bağbanı çağırıb deyir:

– Bağban, ərim gələndə kimi bağdakı ağaclara, güllərə, çiçəklərə bir damcı da su verməyəcəksən:

Bağban deyir:

– Xanım, axı onda hamısı quruyar, bəs padşaha nə cavab verərəm?

Arvad deyir:

– Sənin işin yoxdu, onun cavabını mən verəcəm. Sənə nə deyirəm, onu elə.

Yazıq bağban əlacsız qalıb arvadın sözünə qulaq asır.

Ağacları sulamır. Yayın qızmarında bağ tamam yanıb tərki olur. Aradan bir xeyli keçmiş padşah səfərdən qayıdıb gəlir. Baxıb görür bağ tamam quruyub, bir çəngə ot da qalmayıb. Bağı belə görəndə cin vurur beyninə. O saat əmr eləyir ki, bağbanı gətirsinlər. Gedib bağbanı gətirirlər. Padşah onu görəndə kimi yerindən qəzəblə qalxıb deyir:

– Kişi, mən gedəndə demədimmi bağdan muğayət ol? İndi sən dərinə saman təpim, sən də bax.

Bağban yenə ədəb-ərkənnən baş endirib deyir:

– Qibleyi-ələm, mənə heç bir taxsırım yoxdu, bu işləri eləyən sən öz arvadındı, çağır ondan xəbər al, hamısını desin.

Padşah tez aravadını çağıraraq dedi:

– Arvad, bu nə əhvalatdı?

Arvad deyir:

– A kişi, burda nə böyük iş var, bağban ağaclara su verməyib, onlar da quruyub.

Padşah arvadının bu sözünə təəccüb eləyib deyir:

– Arvad, sən dəli olubsan, nədi, susuz da ağac bitər?

Arvad dedi:

– Bəs meşədəki ağacları heç kim sulamır, onlar niyə qurumur?

Padşah deyir:

– Ay arvad, axı meşədəki ağaclar elə öyrəniblər, ona görə də qurumurlar.

Arvad deyir:

– Mən elə sənnən bu sözü eşitmək istəyirdim. Yadında meşədə bir arvadın doğub, sonra da ata minib getdiyini görmüşdün. Gəlib mənə danlayırdın ki, bəs sən niyə elə deyilsən. Mən sənə nə qədər deyirdim ki, o arvad elə öyrənib, mən də belə. Sən sözümə fikir vermirdin. İndi gördünmü sən bağdakı ağaclara su verməyəndə quruyur, amma meşədəki ağacları heç sulamırlar, onlar böyüyüb qol-budaq atır. İndi mən sənə bağdakı ağaclar kimi tərbiyə almışam. O arvad da

meşədəki ağaclar kimi. Odu ki, belə əzmə-büzmə olmuşam.

Padşah görür ki, arvadı onu yaman yerdə tutub. Bir söz deməyib bağbanı da buraxır.

Bunları burda qoyax, sizə kimnən xəbər verək, tacirin arvadınınan. Arvad o qədər yol gedir ki, gəlib çıxır bir şəhərə. Öyrənir ki, ərinin dəvələri padşahın qoruğuna girdiyinə görə tutub zindana salıblar. Arvad nə qədər eləyirsə, onu nə ərinin yanına buraxırlar, nə də padşahın hüzuruna aparırlar. Axırda arvad fikirləşir ki, bu padşahın hər işi tərsinədi, mən yaxşılıqnan onun yanına getmək istəyirəm, buraxmırlar, indi ki, belə oldu, pislik elə, bəlkə tutub aparalar. Odu ki, atını vurur padşahın qoruğuna. O qədər o üzə, bu üzə çapır ki, tamam qoruğu alt-üst eləyir. Qoruxçular arvadı tutub gətirirlər padşahın yanına. Əhvalatı da olduğu kimi danışirlar. Padşah deyir:

– Arvad, sən nə cür'ətnən mənim qoruğuma at salıbsan?

Arvad deyir:

– Ey padşah, mən yalan bilmirəm, öldürsən də düzünü deyəcəm. Mənim ərimi tutub salıbsan zindana, nə qədər elədim ki, sənın yanına gəlib dərdimi deyəm, buraxmadılar. Mən gördüm ki, düzdüknən sənın torpağında iş getmir, odu ki, başladım sənə pislik eləməyə, öz-özümə dedim ki, heç olmasa padşahı görə bilməsəm də, tutub zindana salacaxlar, bəlkə orda ərimi görə bildim. Bəli, qəsdən qoruğa girdim, indi doğrudan da məni sənın yanına gətirdilər.

Padşah bərk qəzəblənmişdi deyın əmr eləyir ki, bunu da aparın salın zindana. Arvadı aparmaq istəyəndə deyir:

– Ay padşah, səni bir adam ölümənən qurtarsa ona neylərsən?

Padşah deyir:

– Onu dünya malından qəni edərəm.

Arvad deyir:

– İndi ki, elədi bəs niyə məni zindana salırsan, mən həməm arvadam ki, sənın boğazında sümük qalmışdı, mənə ba-

xıb gülənnən sonra sümük boğazından getdi, təmiz sağaldın.
Arvad yaşmağını bir az açıb üzünü görsədir. Padşah onu tanıyan kimi əmr eləyir ki, gedin taciri zindandan çıxardın.
Gedib taciri azad edirlər. Ər-arvad görüşüb-öpüşürlər.
Kişi deyir:
– Arvad, sən hara, bura hara?
Arvad bütün əhvalatı ərinə söyləyir. Hər ikisi evlərinə gəlib keyf-damağnan günlərini keçirib, dövrənlərini sürürlər.
Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri nağıla qulaq asanın, biri də tacirin arvadının.

İSBAĞA İLƏ TÜLKÜNÜN YARIŞI

Tülküynən tısbağa, diir, dağda bostan əkillərdir ortaxlı. Tülkü diir ki, tısbağaya, bostan vaxdı mərc elijəyih, dəyən vaxdı. Mənşir qoyarix ki, misalçün, dağda əkmişik, bizdə dağ var da, burda yaxında. Gəlib Ağcaazının başında durajayix. Kim tez getsə bostana bostan unundu. Amma tısbağa da bijiydi. Tısbağa da, diir, neçə vaxt bunnan qabağa orda bala qoyuf torpağın altında, bostan əkilən yerdə. Torpağa bala

qoyuf, gəlif. Diif: “Eliyəh da, nə diyirəm”. Tülkü, baxıf, baxıf, bir burda, bir orda, diir, tullanıf bostanın ortasında duruf. Tısbəğa hara gedir, tısbəğa gedif çata bilərmi ona? Çatamıyıf. Nəsə, yığılıllar buların işdərinə qiymət verməyə. Tısbəğa diifdi ki, mən bayaxdan gəlmişəm bura. Tülkü baxıf görüf, ə tısbəğan biri burdadı, çıxıf oturuf. Demək, olar bura gələn kimi tısbəğa balası çıxıf oturuf çardağın dibində, bostan çardağının dibində. Tülkü görür yox, vay, öyüm yıxıldı, bostan qaldı səə. Bu da belə. Belə-belə nağıllar söylüyüflər.

İNSANIN GÜCÜ

U kişi danışan sözdərdi bular da. Şir çıxdı dağın tərpsinə, nərildəyif deer, əsnədi, diyir. Dedi: “Hə, kim gələ mənim qarşıma ki, mənən qüvvətdi ola bilər. Parçalıyif yiyərəm”. “Ordan tülkü başını çıxartdı didi ki, var sənən qüvvətdisi”. Dedi: “Kimdi o?” Dedi: “İnsannar. İnsan oğlu”. Dedi: “O hancarı məxluqatdı?” Dedi: “Heş bir şey”. Dedi: “Çox yekədi, çox böyükdü?” – “Yox. Balacaboy insandı. İki qılçası var. O səni elə eliyər ki? Səni bağliyar alar əlinə”. Dedi: “Eliyə bilməz”.

Belə bu formu bir gün, iki gün nərildəyirdi ki, kimsə mənim döşümə gəlsin, onnan savaşacam. Baxdı gördü bir dənə balacaboy usta gedir. Qoltuğunda dəhrəsi, mişarı, mismarı gedir üzü belə. Görür gedir. Gedəndə tülkü başını çıxarır, diyir: “Ba, ba, ba, insan məxluqatı didiyim odu, gedir”. Dedi: “Odu?” Dedi: “Hə”. Dedi: “Onun çağır bura”. Çağırdı: “Bura gəl, bura gəl”. Gəldi. Dedi: “Hara gedirsən belə”. Dedi: “Gedirəm belə. Bizim at ilxımız var, buraxmışıx meşəyə. Çayın qırağında ağaclardan alaıx qayıram, çaydan su içəndə gəlsin orda kölgələnsin”. Fikirrəşdi, dedi ki, mən də yuva qayıra bilərsən? Dedi: “Qayıram”. Dedi: “Hancarı?” Dedi: “Vallah, bu saatdarı o ağajdarı qırif səə bir yuva qayıram”. Diyir: “Bax, qayırginən. Qayırmasan, səni parçalaram”. Çıxır söyüd ağacınnan qırif tökür yerə, qırif tökür. Yüzdüh mismarlardan qəfəsə qayırır. O dərəcədə qayırır ki, şiri salajax içəri, daldan da qapısını vuruf mismarıyif qoyajax. Diyir: “Şir qardaş, səə bir qəfəsə qayırmışam, görüm bu qapıya uyğun gəlirsənmi?” Şir içəri girir, içəri girən kimi qapı hazır idi, qoyur ora, daldan mismarı qoyur. Ağzını bağliyif qoyur ora. İnsannar keşmiş zamannarda o dərəcədə elm sahibi oluflar. Şiri heylə u formu tutuf qəfəsəyə salıfdı. Deer ki, məni çıxart. Deef ki, səni çıxarmıyajam. Yox, qardaş, səni çıxardaram, məni parçalıyarsan. Qal orda qəfəsdə. Bax, insannar da belə oluf.

TÜLKÜNÜN ORUCU

Bir tülkü İran tərəfdən Arazdan addıyır, gəlif görür ki, arıx bir tülkü Sovet torpağı tərəfdə yatıf, Azərbaycanca yatıf. Baxıf görüf ki, bu yaman arıxdı. Deef: “Tülkü qardaş, niyə belə arıxsan?” Deef: “Nağarım?” Deef: “Neçə fənd bilirsən?” Diir: “Bircə dənə fənd bilirəm”. Deef: “Ə, bir fəndnən tülkü dolanar, Allah evi tihsin. Ona görə belə arıxsan da”. Diir: “Bəs sən neçə fənd bilirsən?” Deer: “Mən yüz dənə fənd bilirəm”. Deer: “Yüz dənə fənd bilirsən, ona görə belə köhsən də, yaxşı yiyifsən, fəndin çox”. Bu deef: “Bəs burda niyə yatıfsan?” Deer: “Orucam”. Deef: “Tülkü oruc tutar?” Deef: “Nətəri? Sən bilmirsən hələ, tülkülər oruc tutur?” Hə. Bu məqamda sən demə bu arıx tülkü nəyi gözdüyürmüş? Tələdə quyrux varmış, bu İrannan gələn tülkü də bilmir ki, burda quyrux var, tələ var. Deer ki, ə, yol gəlmisən, aj olarsan, qonax adamsan. Keç, orda bax, quyrux var, al yiginən. Deer: “Bəs sən niyə yimirsən?” Deer: “Ə, səə mən dimədim orucam”.

Bu İrannan gələn tülkü atılır quyruğu dartanda tələ açılır. Açılan kimi quyruğu götürür bir beş metrə tulluyur ayna, bunun özünün qolu düşür tələyə. Tülkünün qolu tələyə düşür, partdıyır, partdıyır, bu dəmdə arıx tülkü quyruğu yeyirmiş orda arxeyin. Bu çörükür geri baxır ki, quyruğu yeyir. Deer: “Adə, sən deyirdin mən orucam”. Deer: “Allahın məsəli, ay görükdü da, vaxtdı, açıram orucu”. Deer: “Yaxşı, indi mənim bayramım havaxt olajaxdı?” Deer: “Sənin bayramın tələ sahabı gələndə”. Deer: “Yaxşı, bəs onda mən nağayrajam?” Deer: “Yüz dənə fənd bilirsən, birini işdət, çıx get da. Sən niyə qalırsan ovçu gələndə”. Deer: “Vallah, qolum elə ağrıyır ki, yüz fənddən biri də qalmıyıf yadımda”. Deer: “Onda elə mənim u bir fəndimi işə salım, görəh səni qutara billərəmmi?” Diir: “Sən allah, gör nağarırsan, bir şey elə”. Deer ki, sən axşamdan yatarsan tələən üstündə. Elə yatginən üstünə şaxta düşsün, nəfəs almaginən. Tərpənsən tələ yiyəsi biləjh ki, sağsan. Gələjh tezdənnən,

tüfəngini qoyajax qırağa, səni açığ tulluyajax. Tərpənmə ha. Dijəh ki, paho, axşamnan gəlib bunu açsaydım, qurardım, biri də düşərdi. O məqamda, mən ordan çıxıf oynujam. Mən çıxıf oynuyan kimi o yüyürəjəh tüfəngi götürüf atmağa, sən onda qaç. Deer: “Yaxşı”. Bu formu eliyillər. Tələ sahabı gəlir, baxır, ə, bu tələyə tülkü düşüf, uzanıf bərdən oyana yatıf, kök tülküdü. Açır qıçınnan tulluyur gölün dibinə. Bu səfər isdiyir tələni qursun bu dəmdə arıx tülkü çıxır ordan, oynuyur. Oynuyanda bu görür. Yüürür tüfəngi götürür bu arıx tülkünü atmağa, bunatan kök tülkü qaçır. Gedir meşədə birrəşillər. Deer ki, hə, belə. Bax, mən də gəldim, qolumun biri belə oldu. Deer: “Qolunnan zərəl yoxdu, bir qolun da başına sadağa olsun. Bir də özgəən torpağına keçmə”.

İndi bu ermənilər bizim torpağıımıza keçir ey, bax heylə lazımdı.

HARINLAMIŞ ÇAQQAL

Çaqqal bir gün gəlib tülküynən qardaş olur. Diir: “Tülkü, gedəh ova”. Tülkü gəlir, çaqqalı götürür, diir ki, mən ov yeri bilirəm, gedəh. Tülküynən gəlillər, bir boyaxçı kişi var imiş, bunun yaxşı toyuxları, xoruzları var imiş. Ki, gedəh ordan toyuxlardan götürəh aparax. Gəlillər ora. Gəlir, belə dəlihdən keçəndə qarğı damı olur, qarğı damının yanında da bu boyaxçının boyax küpləri var. Tülkü keçir, bicdi tülkü, balacadı axı o bir az, bu çaqqal da bunun dalıynan keçəndə çaqqal düşür bu boyax küpünə. Birtəri çabalıyif çıxır. Silkələnir, eliyir, gedillər ov ovluyullar, qayıdıllar. Gedəndə tülkü görür ki, bunun hər tükü bir rəng çalır. Hər tükü bir rəngə çalır, diir: “Hə, gəl bəri, çaqqal qardaş, gəl bəri”. Çaqqalı götürüf gedir, yiyif, içib yatıllar. Səhər açılır, xeyirri olsun, duruflar. Tülkü çaqqalı götürüf gedir şahın yanına. Buların şahı da aslandı, pələngdi, bir də şirdi. Bu heyvaniyyətdəri aslan, şir, pələng yığır ki, bizə təzə padşah gəlifdi. Bunu seçif qoyullar padşah. Baxıf görürlər ki, bu irəhdə buların içində padşah yoxdu. Bimillər ki, bu çakqaldı. Bu olur padşah. Tülkünü buna müavin seçirlər. Bular gedillər ov ovluyullar, gətirillər, töküllər tülkünün qabağına. Tülkü bölür hamısına verir, yaxşı yerinnən də özü yiyir, çaqqala da verir. Bular kökəllilər. Çakqalın bir gün ulamağı gəlir. Vurnuxur o yana, bu yana ulamağa. Diir ki, tülkü, çakqal, birdən uluyuf eliyərsən ha. Dərənin içinə girif uluyarsan! Gün beli qızdırar, kökəlmisən, mən də kökəlmişəm, yaxşı yiyirih, içirih burda, bunu heyvaniyyət bilməsin. Bilsələr ki, sən çakqalsan, sən öl, səni cırıx-cırıx eliyəjhələr. Diyib: “Yaxşı”.

Bir gün belə, üç gün belə, tülkü bunu gözdən qoymur. Bir günü tülkünün gözünü oğurruyuf girir dərəyə. Dərədə başdıyır ağzını göyə tutub uluyur. Görüllər ki, çakqaldı bu. Çakqal uluyuf gəlir. Gələn kimi aslan tutuf bunu cırıx-cırıx eliyif tulluyur heyvaniyyətin içinə. Diiflər ki, gəlin indi hamız yiyin bunnan, bu çox yiyif kökəlmişdi. Tülkü də bunu görüf cırıf aradan çıxır. İndi həməən tülkələr, həməən çakqallar gəlif hamısı padşah olmuyufmu?

ŞAHIN FƏRMANI

Tülkülər deer meşədə gəzillərdi. Ovçular da göz verif işix vermillərdi. Birdən bu tülkünün biri bir Avrora qutusu tapıf. Avrora pərosu görmüşdünmü o vaxt? Tapıf, belə tutuf oxuyanda o birsi tülkü deyif ki, ə, o nədi oxuyursan? Deer: “Şah əmr eliyif ki, tülküyə kim güllə atsa, qolunu kəsərəm, heş kəs tülkü öldürməsin”. “Allah, səə şükür. Bizə də bir gün oldu ha. İrahat yaşıyarıx bu meşədə”. Deer: “Ə, onu bərk saxla, bərk saxla”. Tülkü belə qatdıyır qoyur qoltuğunun altına. Kötüyün üstündə oturuflar. Birdən ovçular gəlir. Bu diyir qoyma, bu diyir qoyma, itdər hürüşəndə bu diir: “Kağızı tulla da, ə. Kağızı tulla, oxusunnar. Deef: “Ə, oxuyuf dinşiyən yoxdu ey, qola dəm ver. Kimdi kağız oxuyan”.

NUŞAPƏRİ XANIMIN NAĞILI

Biri varıdı, biri yoxudu, allah varıdı, şəriki yoxudu. Günlərin bir günündə Qəndəharda bir padşah varıdı. Bu padşahın gözü'nün ağı-qarası, Nuşapəri adlı bir qızı varıdı. Nuşapərinin atası çox əzazil və zalım idi. Camaata qan ağladardı; başqa padşahlar bunun əlindən dad çəkərdi. Bu padşahın bir darğası varıdı, darğa da padşahdan geri qalmazdı. Darğa padşahın dediyini üç dəfə artıq camaatın kürəyindən çıxarırdı. Darğanın əlindən adamlar başladılar şəhərdən qaçmağa. Kəndlilərin handa bir yaxşı qızını darğa görsəydi, onu ya Qəndəhar padşahı üçün, ya da özü üçün zornan gətirərdi.

Xəbəri sənə verim kimdən? Qəndəhar padşahının qızı Nuşapəri xanımdan. Nuşapəri xanım baxıb gördü ki, atasının bu vilayətdə zülmü gün-gündən artır. Az qalıb ki, camaat şəhəri qoyub qaçsın. Nuşapəri xanım özünü vurdu naxoşluğa. Xəbər getdi padşaha ki, bəs qızın naxoşlayıb. Qəndəhar padşahı bu xəbəri eşidən kimi ayağa durub, gəldi Nuşapəri xanımın yanına. Gördü ki, qız yorğan-döşək-dədir. Qızından xəbər aldı:

– Qızım, naxoşluğun nədi?

Nuşapəri xanım baxıb gördü, atasıdır. Səsini, sifətini dəyişdirib, başladı zarıldamağa. Atası baxdı ki, qızı buna cavab vermədi, gedib oturdu yanında; başladı əliynən onun başını tumarlamağa. Sonra qızına dedi:

– Ey əziz olan qızım, naxoşluğun nədi?

Qız zarıldaya-zarıldaya dedi:

– Ata, neçə gecədi ki, mənə yuxuda bərk sıxıb incidirlər. Hamı yuxuma girib, səndən mənə şikayət eləyir. Deyirlər, atan bizi çox incidir. Mehriban ata, mənə naxoşluğum həmin yuxudan olub. Bu dərd mənə saraldıb-soldurubdu. Qorxumdan da sənə sirrimi açə bilmirəm.

Nuşapəri xanım sözü'nü tamam eləmənmiş atası ayağa

durub, qızının ağzına bir şillə vurdu. Nuşapəri xanımın ağzı doldu qannan. Şah hirsindən durub, getdi öz hərəmxanasına.

Nuşapəri xanım yerindən durdu, əlini, üzünü yuyub oturdu öz təxtində, başladı fikir eləməyə. Bu oturmağnan Nuşapəri xanım günü axşam elədi; axşam durub, bütün qaravaşlarını başına yığıb, əmr elədi ki, bunun yataq otağında heç kəs dayanmasın. Hamı qul-qaravaşlar, hərəsi bir tərəfə dağıldılar. Nuşapəri xanım ayağa durub, bir dəs* pəhləvan paltarı götürdü, ayaqdan geyinib başdan qıfıllandı. Qılıncını belinə bağladı, qalxanını əlinə götürdü, yavaş-yavaş üz qoydu getməyə. Nuşapəri xanım şəhəri qapı-qapı gəzirdi. O, gecəni sübhə kimi gəzdi, bir şey tapmadı. Səhər namazında özünü evə yetirdi, paltarını soyundu, girdi yorğan-döşəyə. Axşam olan kimi yerindən durdu, genə başdan geyindi ayaqdan qıfıllandı. Qılıncını belinə bağladı, qalxanını əlinə götürdü, evdən çıxdı, üz qoydu yol getməyə. Nuşapəri xanım gəzmədiy yerləri başladı qarış-qarış gəzməyə. Yenə də bir şey tapa bilmədi. Amma gördü ki, şəhərin qırağında bir daxma var, o daxmadan işıq gəlir. Nuşapəri xanım öz-özünə dedi:

– Ey dad, atamın bu boyda şəhərində neçə minə kimi ev var, evlərin heç birindən işıq gəlmir, amma bu daxmadan işıq gəlir. Yəqin burda bir sirr var.

Nuşapəri xanımın ürəyinə şək damdı. İşıqı tutub ona tərəf üz qoydu getməyə. Gedib çatdı həmənl işıq gələn yerə. Nuşapəri xanım baxıb gördü, bura bir balaca daxmadı, amma həyətidə bir ağac var. Nuşapəri xanım qapını döydü. Bu dəmdə Nuşapəri xanımın üzünə qapı açıldı. Bir qoca qarı Nuşapəri xanımın qabağına çıxıb dedi:

– Nə istəyirsən?

Nuşapəri xanım qoca qarıya dedi:

* Dəst.

– Allah qonağı istərsənmi?

Qarı cavab verdi:

– Tanrıya da qurban olum, qonağına da.

Nuşapəri xanım içəri girdi, gördü ki, bura bir balaca daxmadı, sol tərəfdə bir qapı, sağ tərəfdə də bir mətbəx var. Nuşapəri xanım evə göz gəzdirib gördü ki, divardan bir qılınc asılıb.

Qarı Nuşapəri xanımı evə buraxmış və çıxıb getmişdi. Haçannan-haçana qayıdıb gəldi. Nuşapəri xanımın altına döşək saldı, su gətirdi, onun əl-ayağını yudu. Nuşapəri xanımı oturtdu evin başında. Aradan bir az keçdi, qarı ayağa durdu, Nuşapəri xanımın qabağına süfrə saldı, çay gətirdi. Çaydan sonra xörək gəldi. Qarıyan Nuşapəri xanım çörəyi yeyib qurtardılar. Yatmaq vaxtı gəlmişdi, qarı ayağa durub, Nuşapəri xanıma yer saldı. Nuşapəri xanım baxıb gördü, qarı yatmır. Nuşapəri xanım soyunmadı, paltarlı girdi yorğan-döşəyə, özünü yuxululuğa vurdu. Gördü qarı durdu ayağa, divardan qılıncı götürdü, üç dəfə qılıncı onun üstünə çəkdi. Nuşapəri xanım belə halı görünəndə yerindən tərpənmədi, başa düşdü ki, burda bir sirr var. Qarı qılıncı yenə divardan asdı, sol tərəfdəki qapını açdı, o biri otağa girdi. Aradan bir az keçdi, qarı iki küçük gətirdi evin ortasına. Küçükləri zəncirdən açdı, bunların altına yumşaq şey saldı. Bu küçüklər başladılar bir-biriynən oynamağa. O qədər oynadılar ki, axırda yorulduqlar, hərəsi bir tərəfə yığılıb yatdılar. Qarı ayağa durdu, bunların altına bir dəş ipək yorğan-döşək saldı, küçükləri yorğan-döşəkdə yatırtı, özü də oturdu bunların başının üstündə, başladı ağlamağa. Qarı o qədər ağladı ki, özündən gedib yığıldı yerə. Haçannan-haçana özünə gəldi, oturdu bunların başının üstündə, əlinə yelpin* alıb bu küçükləri yelləməkdə olsun, eşit Nuşapəri xanımdan.

* Yelpək.

Nuşapəri xanım səbir eləyə bilmədi, yorğan-döşəkdən durdu, qarını paçalayıb qoydu dizinin altına. Çıxıb oturdu qarının sinəsinin üstündə. Qılıncını sivirib dedi:

– Ey qarı, gəl sən məni bu sirdən agah elə. Əgər məni agah eləməsən, and olsun allaha, səni parça-parça eləyəcəyəm.

Qarı dedi:

– Yox demərəm.

Bunların hər ikisi başladılar sözləşməyə. Qarı baxıb gördü bu oğlan onu öldürəcək, başladı ağlamağa, dedi:

– Burax, deyim.

Nuşapəri dedi:

– And iç, sonra buraxım.

Qarı anasının südünə and içəndən sonra Nuşapəri xanım onu buraxdı, qarı ayağa durub oturdu bir tərəfdə, dedi:

– Ey pəhləvan, eşit, agah ol, bu iki küçüyü görürsən, bunlar insandı, bunları bir qarı tilsimə salıb.

Nuşapəri xanım dedi:

– Ey qarı, danış görək, necə olub qarı bunları tilsimə salıb?

Qarı gəlib oturdu Nuşapəri xanımın yanında, sağ əlini onun dizinə qoyub dedi:

– Günlərin bir günündə mənim ərim torunu götürüb dərya qırağına getdi ki, axşama kimi bir az balıqdan-zaddan tutub gətirsin. Axşam gördüm ərim boş gəlir. Xəbər aldım ondan, kişi niyə belə? Ərim dedi:

– Arvad, səhərdən neçə kərəmdim* tor atıram dəryaya, toruma heç bir şey düşmür. Sabah da gedəcəyəm, Allah kərimdi, bəlkə balıqdan-zaddan tutdum.

Səhər oldu. Ərim torunu götürdü, dərya qırağına getdi. Gün batana bir boy qalmışdı, gördüm ki, ərim dalında

* Dəfə.

bir sandıq hıqqana-hıqqana gəlir. Mən tez ərimin qabağına çıxdım, dedim:

– A kişi, bu sandıq nədi?

Ərim dedi:

– Hələ bir kömək elə, sonra danışaram.

Mən sandığı ərimin dalından alıb yerə qoydum, ürəyim səbir eləmədi, yenə ərimdən xəbər aldım, a kişi, mən çatdım, de görüm, bu sandıqdakılar nədi? Ərim dedi:

– Arvad, bilmirəm bu sandıqdakı nədi? Mən səhər dəryaya getdim, üç dəfə tor atdım, toruma heç bir şey düşmədi. Amma gördüm ki, ləpə qabağına bir sandıq alıb, belədən-belə atır, belədən-belə. Mən tez dəryaya atılıb özümü yetirdim sandığa. Sandığı götürüb qoydum qırağa.

Mən baxıb gördüm ərim çox uzun getdi, tez ayağa durub sandığın ağzını açdım, gördüm sandığın içində bir oğlan uşağı, bir də bir qız uşağı var. Mən bunları görəndə kimi, ərimə dedim:

– Ay kişi, nə yaxşı oldu, neçə ildi ki, biz allahdan övlad istəyirdik, indi şükür olsun ki, arzumıza çatdıq.

Ərim dedi:

– Arvad, yubanma, bu uşaqları götür, ayılt.

Mən tez uşaqları sandıqdan götürüb, dava-dərman eləyib ayıltım. Qayıtdım ki, sandığı götürüm, qoyum bu yana. Gördüm sandığın içində bir torba var. Tez torbanı götürüb açdıq, gördük içində bir xeylək qızıl var, qızılların içində də bir parça kağız var. Ərim tez kağızı götürüb oxutdurmağa apardı. Haçannan-haçana evə gəlib dedi:

– Arvad, bunlar əmi qızı, əmi oğludu. Ey pəhləvan, eşit və agah ol! Mən başladım bu iki yetimi böyütməyə, hər ikisini aparıb qoydum oxumağa. Nağıllarda vaxt tez başa gələr. Bu iki uşaq gəlib çatdılar on beş yaşa. Günlərin bir günü uşaqlar gəldilər yanıma. Mənə dedilər, nənə, biz gedirik gəzməyə, bizə izn ver. Mən dedim:

– Ay balalarım, gəlin gəzməyə getməyin.

Bunlar dedilər yox ki, yox. Mən çox dedim, bunlar az eşitdilər. Axırda gördüm ki, uşaqlar məndən əl çəkmir. Mən də razılıq verdim, bunlar gedirlər. Axşam oldu, ərim evə gəldi. Məndən xəbər aldı, bəs uşaqlar hanı?

Mən dedim:

– Ay kişi, uşaqlar günortaüstü mənə dedilər, biz gedirik gəzməyə, mən də razı oldum, amma bu vaxta kimi gəlib çıxmayıblar.

Kişi bu sözü eşidən kimi bir başına, bir döşünə vurdu, ayaqyalın, başıaçıq düşdü bunların dalısınca. Şəhəri ələk-vələk elədi, tapa bilmədi, gəlib oturdu evdə. Ər-arvad bu münval bir ay gözlədik. Ay tamam oldu, gördük uşaqlardan bir xəbər yoxdu. Ərimin də ağlamaqdan gözləri kor olub oturdu evin bir küncündə.

Eşit, ey pəhləvan, bu sirdən agah ol! Günlərin bir günü, oturmuşdum həyətdə, düyü arıtlayırdım, gördüm, iki göyərçin gəlib qondu ağacın bir budağına. Böyük göyərçin dil açıb kiçik göyərçinə dedi:

– Bacılı, bacılı.

Kiçik göyərçin dedi:

– Can bacılı.

Böyük göyərçin dedi:

– Bu qarını tanıyırsan?

Kiçik göyərçin dedi:

– Yox, bacılı, tanımıram.

Böyük göyərçin dedi:

– Bu qarının başına gələni allah heç kafirə qismət eləməsin.

Kiçik göyərçin dedi:

– Bacılı, bacılı, danış görək bu qarının başına nə gəlib?

Böyük göyərçin bir budaq aşağı düşüb başladı sözə. Mən gördüm göyərçinlər dil açıb başladılar danışmağa, özümü qoydum bilməməzliyə. Durdum bunlara qulaq as-

mağa. Gördüm, böyük göyərçin bacısının yanında oturub başladı nağıl eləməyə:

-Ey bacılı, günlərin bir günündə bu qarının əri iki yetim tapmışdı. Bu yetimlər əmi qızı, əmi oğlu idilər. Vaxt başa çatdı, bunlar yaşa doldular. Bir gün nənələrindən izn alıb getdilər gəzməyə. Güzarları düşdü padşahın bağına. Eşit padşahın şəhər darğasından. Padşahın şəhər darğası yolnan gedirdi, güzarı düşdü bu bağa. İstədi ki, gəlib çarhovuzda əl-üzünü yusun, gözü sataşdı bu qıznan oğlana. Tez özünü yetirdi bu ağacın dibinə. Gördü burada bir oğlannan qız yatıb, qız oğlandan gözəl, oğlan da qızdan gözəldi. Bunları burda qoyub, tez özünü yetirdi padşaha, xəbər elədi ki, sənin bağında bir qıznan bir oğlan yatıb, qız oğlandan gözəldi, oğlan qızdan. Padşah bu xəbəri eşidən kimi, darğanın əlindən yapışıb bir baş gəldi həmin ağacın dibinə. Padşah baxıb gördü bir oğlan yatıb ki, dünyaya dəyər. Gözü sataşdı qıza, bir könüldən min könülə qıza aşiq oldu. Əmr elədi oğlanı aparın dustaqxanaya, qızı da hərəmxanaya. Padşah əmri idi. Qıznan oğlanı biri-birindən ayırıb, oğlanı dustaqxanaya, qızı da hərəmxanaya apardılar.

Padşah gecəni səhərə kimi qıza zor-güc elədi onu özünə tabe eləsin, amma qız buna əl vermədi. Padşah lap dəlidivanə olmuşdu. Vəzir, vəkil gördü qız bu evə gələnə padşah bunları tamam gözdən salıb, istədilər qızı öldürsünlər. Amma padşah bu işdən xəbərdar oldu, şəhərin qırağında bir qalaça tikdirdi, qızı gətirib saldı qalaçaya, qapısına da bir qarovulçu qoydu. Şəhərdə nə ki, falçı, tilsimkar varıdı, yolladı bu qızın yanına ki, onu başdan çıxarıb, özünə arvad eləsin. Amma qız buna əl vermədi. Axırda padşah nələc qaldı. Hər gecə qızın yanına gedər, üzünü torpağa sürtdürdi ki, qız bunnan söhbət eləsin, amma qız onu görəndə qaçıb gizlənərdi, ona fikir verməzdi. Bir müddət belə gəlib keçdi.

Günlərin bir günü bir qarı bu işdən xəbərdar oldu, gəldi qalaçanın yanına, gördü ki, qız burda təkdi, istədi

qızın yanına getsin, qaraulçular buraxmadı. Qız baxıb gördü bunun yanına bir qarı gəlir, amma qaraulçular buraxmır. Tez qarovulçulara dedi:

– Qarını buraxın yanıma. Qaraulçular qarını buraxdılar. Qarı özünü tez qıza yetirib, oturdu yanında, dedi:

– Qızım, bir qaşığı su ver, içim, ürəyim yaman yanır.

Qız buna su verdi. Qarı suyu alıb içəndən sonra bir ah çəkib, dedi:

– Ey qız, indi ki, sən padşaha getmək istəmirsən, niyə özünü burada çürüdürsən. Sənin əmin oğlu dustaqxanadadı, buradan bir lağım atdır dustaqxanaya. Əmin oğlunu hər gecə gətir sal yanına. Padşahın bundan nə xəbəri olar?

Qız gördü qarı ağıllı söz danışır. Qız dedi:

– Qarı nənə, lağımçı tap.

Qarı bu sözü qızdan eşidən kimi dedi:

– Mənim bu bir tay gözüm üstə.

Tez durub gəldi, özün yetirdi şəhərə, bir lağım atan tapıb, gətirdi qızın yanına. Qız lağımata dedi:

– Ey lağımçı, bu qalaçadan padşahın dustaqxanasına lağımı neçə günə açarsan?

Lağımçı dedi:

– Bir gecəyə.

Qız razı oldu. Lağımçı başladı qalaçadan dustaqxanaya lağım atmağa. O, həmin gecə lağımı qurtardı. Qız öz əmisi oğlunu götürüb gəldi yanına. Bunlar hər gecə bir-birynən görüşüb, kef çəkməkdə olsunlar.

Qarı gəldi padşahın barigahının yanına, nə illah elədi onu padşahın yanına buraxmadılar. Axırda qarı bir tilsim oxudu, oldu bir ilan, tez qapının deşiyindən özünü yetirdi padşaha. Cildindən çıxdı, padşahı yuxudan ayıldıb dedi:

– Ey padşah, filan qarıyam, gəlmişəm yanına. Neçə ildi məni yollayırsan qızın yanına. Mən qızı yola gətirə bilmirəm. Amma sənə bir məsləhət görürəm, dur get tikdirdiyin qalaçaya, gör həmin qız nə busatdı. Qarı pad-

şaha bir çubuq verib dedi:

- Əgər qız sənə əl verdi, heç, əl vermədi, bu çubuqnan o qızı vurub elərsən küçük. Bir ay ki, qaldı, qız gəlib düşəcək sənin ayağına, başlayacaq yalvarmağa. Onda sən o küçüyü eləyərsən adam. Elə ki, elədin adam, qıza təklif eləyərsən, qız özü razılıq verəcək, onda qızı alarsan.

Qarı padşahı yoldan çıxartdı.

- Ey pəhləvan, eşit və agah ol!

Bu söhbətin içində böyük göyərçin kiçik göyərçinə dedi:

- Bacılı, bacılı.

Kiçik göyərçin dedi:

- Can bacılı.

Böyük göyərçin dedi:

- Bacılı, bacılı, söhbətimiz qalsın, yarısını sabah gəlib elərik.

Bir vədə gördüm ki, göyərçinlərin hər ikisi qanad-qanada verib getdilər. Mən o günü səhərə kimi ağacın dibində yatdım. Səhər durub gördüm ki, həmin göyərçinlər yenə gəlib, qondular həmin budağa. Kiçik göyərçin dedi:

- Bacılı, bacılı, söhbətimiz yarımçıq qaldı. Danış görək, əmi qızıynan əmi oğlunun axırı necə oldu?

Böyük göyərçin sözə başlayıb dedi:

- Əgər qarı yatıbsa ayılsın, ayıqsa, eşitsin. Padşah qarını yola salandan sonra, gecədən bir şəx* keçirdi, özünü yetirdi həmin qalaçaya. Qarını açıb içəri girdi. Pilləkanlardan yuxarı çıxıb, qızın yataq otağına girdi. Padşah gördü qızın oğlan qol-boyun olub yatıblar. Tez çubuğu vurub bunları elədi küçük. Aşağı düşdü, qalaçanın qapısına bir iri qıfıl vurdu, bir də bir qaraulçu qoydu.

Sonra kiçik göyərçin böyük göyərçinə dedi:

- Bacılı, bacılı, bəs bu qarı gedib, o küçükləri tapıb gətirə bilərmimi?

* Yuxu, vaxt.

Böyük göyərçin dedi:

– Nə üçün tapa bilməz? Elə ki, gecədən bir şər keçdi, bir az bihuşdarı götürsün, getsin həmin qalaçaya. Görəcək qalaçanın qapısında bir qaraulçu oturub. Qaraulçu mürgüləməyə başlayanda bihuşdarını burnuna verib, onu bihuş eləsin; sonra küçükləri götürüb gəlsin evinə.

Kiçik göyərçin dedi:

– Bacılı, bacılı, bəs bu qarı necə eləsin ki, küçükləri insan cildinə salsın.

Böyük göyərçin dedi:

– Gərək həmin o qarını tapsın, başını kəssin, ya qanından bunlara verib sağaltsın, ya da tilsimli çubuğu tapsın, hərəsinə bir dəfə vursun. Əgər belə eləsə, bunlar tilsimdən çıxarlar, yox, olmasa tilsimdən çıxmayacaqlar.

Söhbətlərin qurtaran kimi, göyərçinlər uçub getdilər. Mən də ayağa durub bir az bihuşdarı götürdüm, gecədən bir şər keçirdim, qalaçaya tərəf getməyə başladım. Gedib çatdım, gördüm qaraulçu yatıb. Tez bihuşdarını burnuna verib, qaraulçunu bihuş elədim. Qalanın qapısını sındırıb, içəri girdim. Elə ki, qapını açdım, küçüklər məni görən kimi, ikisi də atıldı üstümə. Bunları qucağıma alıb, götürüb gəldim evə. İndi hər cümə axşamı bu küçükləri bir-birinin yanına buraxıram. Bunlar da bir-biriynən başlayırlar oynamağa, ta o vaxta kimi ki, yorulub ikisi də yatır. Mən də bunların başının üstündə oturub ağlayıram.

Nuşapəri xanım çox mə'yus oldu, gecəni qarının yanında qalıb, səhər tezdən durub gəldi öz imarətinə. Otağının qapısını açıb içəri girdi, oturdu evdə. Axşam ki, oldu Nuşapəri xanım bir dəs nimdaş arvad paltarı geydi çıxdı şəhərə gəzməyə; bazarnan gedirdi, gördü şəhərin darğası gəlir. Nuşapəri xanım darğanı görən kimi, başladı ona göz-qaş eləməyə. Darğa gördü bir qız buna göz-qaş eləyir. Yan alıb Nuşapərinə götürüb apardı evinə. Darğa elə ki, öz evinə çatdı, içəri girən kimi, tez öz arvadının qo-

lundan tutdu, döyə-döyə aparıb saldı təndirə. Təndirin ağzını da örtüdü. Darğa gəlib oturdu Nuşapərinin yanında. Nuşapəri gördü qapı döyülür. Bir kəndli qızı əlində bir sini aş içəri girdi, qoydu darğanın qabağına. Darğa aş yeyib qurtarandan sonra başladı kəndli qızıynan kefə.

Keflərini qurtarandan sonra, darğa kəndli qızının ağzına bir şillə vurub, saldı yola. Bu getməkdə olsun. Darğa durub gəldi Nuşapəri xanımın yanına. İstədi Nuşapəri xanımnan da eyş-işrətlə məşğul olsun. Amma Nuşapəri xanım əl atdı darğanın belindən qılıncını çəkib, öz qılıncıynan onun boynunu vurdu, gəldi təndirə sarı. Təndirin ağzını açdı, darğanın arvadını çıxartdı. Nuşapəri xanım darğanın arvadını götürüb evinə apardı. Bunlar burada qalmaqda olsunlar, xəbəri sənə kimdən verim, padşahdan.

Səhər padşaha xəbər gəldi ki, darğanı öldürüblər. Bu xəbəri padşah eşidən kimi, qırmızı geyinib çıxdı taxta. Vəziri çağırtdırıb dedi:

– Vəzir, sənə üç gün möhlət verirəm, gərək darğanı öldürəni tapasan. Əgər tapmasan, boynunu vurduracağam.

Vəzir padşahın yanından çıxıb birbaşa gəldi evə, başladı ağlamağa. Vəzir ağlamaqda olsun. Xəbəri sənə kimdən verim, vəzirin qızından.

Vəzirin qızı varıdı. Bu qız hər bir tilsimdən, hər bir elmdən xəbərdarıdı. Vəzirin qızı gördü ki, atası oturub öz otağında ağlayır. Durub yanına gəldi, dedi:

– Ata, nə var, niyə ağlayırsan?

Vəzir dedi:

– Qızım, sən öz işində ol, mənim dərdimə əlac eləyə bilməzsən.

Vəzirin qızı dedi:

– Ata, gəl sən sirrini mənə de, bəlkə mən bu sirrə bir türkəçara* tapdım.

* Xalq təbabəti.

Vəzir dedi:

– İndi ki, belədi, qulaq as. Padşahın bir darğası varıdı, bu darğanı öldürüblər. Padşah mənə üç gün möhlət verib ki, gərək darğanı öldürəni tapam. Heç bilmirəm hardan tapım, nə eləyim?

Vəzirin qızı dedi:

– Ata, o mənim əlimdə.

Vəzir dedi:

– Qızım, necə sənin əlində?

Vəzirin qızı dedi:

– Ata, sən get, mənə bir dəs rəmmal paltarı tap. Mən bu paltarı geyim, gedim səniyən* dayanım padşahın qapısının qabağında. Sən gedib padşaha deyərsən ki, bir rəmmal tapmışam, o, darğanı öldürəni tapar.

Vəzirin qızı atasını yolladı bazara. Vəzir gedib qızına bir dəs rəmmal paltarı aldı. Rəmmal paltarını gətirib verdi qızına. Vəzirin qızı rəmmal paltarını geydi, düşdü rəmçi şəklinə. Atasına dedi:

– Di, mən hazıram, gəl gedək.

Atası qızını yanına salıb birbaşa getdi padşahın yanına. Qız qapıda dayandı. Vəzir özü padşahın yanına getdi, baş əyib, ədəb salamını yerinə yetirəndən sonra dedi:

– Şah sağ olsun, bir rəmçi tapmışam, yerin altını da bilir, üstünü də. Mənə söz verib ki, darğanı öldürəni tapsın. Əgər izin versən, gedib rəmçini çağıraram.

Padşah razı olub, əmr elədi gedib rəmçini çağırınsınlar. Vəzir aşağı düşdü, gəlib özünü yetirdi qızına. Öz qızını apardı padşahın yanına. Vəzirin qızı padşahın yanına çatan kimi, iki əlini döşünə qoydu, ədəb salamını yetirib dayandı ayaq üstə, ta o vaxtaca ki, padşah ona yer göstərdi, vəzirin qızı diz üstə oturdu.

Padşah buna dedi:

* Sənlə, səninklə.

- Rəmçisən?
- Qız cavab verdi!
- Bəli, rəmçiyəm.

Padşah dedi:

– Mənim bir darğam varıdı, onu bu günlərdə öldürüblər. Əgər onu öldürəni tapsan, dünyada nə istəsən sənə verərəm, əgər tapmasan, boynunu vurduracağam.

Bu sözü vəzirin qızı eşidən kimi, bir hərəkət eləyib, tez durdu rəml atmağa. Rəml atıb qurtarandan sonra padşaha dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, əgər qəzəbin tutmasa, deyərəm.

Padşah dedi:

– Deyinən, acığım tutmaz.

Vəzirin qızı dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, sənin darğanı öldürən öz qızın Nuşapəri xanımdı.

Elə ki, vəzirin qızı bu sözü dedi, padşah özünü təxtinin üstündən yuxarı atıb, ayağa durdu. Vəzirin qızı gördü padşah dönüb quduz köpəyə. Özünə xəlvət bir yer tapdı, tez qaçıb getdi. Padşah o qədər qəzəbləndi ki, rəmçinin yerinə vəzirin boğazından yapışib başladı boğmağa. Bu hay-küyə cəmi sarayda olanlar gəldilər, vəziri padşahın əlindən aldılar. Padşah əmr elədi gərək bu saat həməm rəmmalı tapıb boynunu vurasınız. Şəhərə adam yayıldı, amma rəmmalı tapa bilmədilər.

Eşit Nuşapəri xanımdan. Elə həmin vaxtlarda Nuşapəri xanım atasına bir belə kağız yazıb yolladı:

– Ey ata, filan qalada iki küçük var, gərək o küçükləri tilsimdən çıxartdırasan. Əgər çıxartdırmasan qızılığından çıxaram, səni özümə ata hesab eləmərəm.

Padşah bu kağızı oxuyanda çox qəzəbləndi, əmr elədi Nuşapəri xanımı şəhərdən çıxartsınlar. Adam gəlib Nuşapəri xanımın yanına, dedi padşah əmr edir, gərək şəhər-

dən çıxasan. Nuşapəri xanım bu sözü eşidən kimi dedi:

– Mənə iki saat möhlət versin.

Xəbər getdi padşaha, padşah dedi:

– Eybi yoxdu, verərəm.

Nuşapəri xanım bu iki saatın ərzində öz paltarını dəyişdirdi, bir dəs pəhləvan paltarı geydi, bir dəs kişi paltarı götürüb qoydu xurcununa. Atasının mehtərxanasına getdi, handa bir yaxşı atı var mindi, üz qoydu şəhərdən çıxmağa. Nuşapəri xanım yolnan getməkdə olsun, xəbəri sənə kimdən verim, quldurbaşından. Quldurbaşı öz mağarasında tək oturmuşdu. Yolnan gedib-gələni soyub çapırdı. Baxıb gördü yolnan bir atlı gəlir. Tez atına minib, gəlib durdu Nuşapəri xanımın qabağında. Nuşapəri xanım baxıb gördü bunun yolunun üstündə bir qara adam dayanıb, ona dedi:

– Ey atlı, gəl keç yolumdan, yol ver mənə gedim.

Quldurbaşı dedi:

– Ey pəhləvan, neçə ildi ki, mən bu dağın döşünə çəkilmişəm, burdan gəlib keçən bütün pəhləvanlar mənim nə'rəmin zərbindən tir-tir əsir, amma sən mənim gözümə başqa cür görünürsən. Gərək mən sənnən qurşaq yapışam, hər kəs, hər kəsi basdı, o, onu öldürsün.

Nuşapəri xanım dedi:

– Ey cavan, özünə yazığın gəlsin, yol ver, çıxım gedim.

Quldurbaşı dedi:

– Yox, gərək sənnən güləşəm.

Nuşapəri xanım baxıb gördü bundan əl çəkməyəcək, atın döndərib quldurbaşıynan vuruşmağa başladı. Nuşapəri xanım bir nə'rə çəkib, quldurbaşını yerdən qalxızıb göyə, elə vurdu yerə ki, tikəsi də tapılmadı. Nuşapəri xanım atını minib başladı yol getməyə. Dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, özün yetirdi İstambul şəhərinin düzəngahına. Atından düşdü. Pəhləvan paltarını soyundu, bir dəs kişi paltarı geydi,

genə atın minib getdi şəhərə. Karvansaraların birində atını bağladı. Bir neçə gün burda qaldı. Nuşapəri xanım gördü pulu qurtarıb, dedi:

– Ey dad, pul qurtarıb, bu atı qoy çəkim bazara satım, sonra allah kərimdi.

Nuşapəri xanım atını bazara çəkdi, satıb həmin pulnan bir müddət şəhərdə dolanmağa başladı. Bir gün güzarı düşdü bir aşpaz dükəninin qabağına. Eşit aşpazdan. Aşpaz aftafanı əlinə götürüb, bayıra çıxanda gördü dükən qabağında bir oğlan dayanıb. Aşpaz Nuşapəri xanıma tərəf gedib dedi:

– Ey oğlan, kimsən, burda niyə dayanmısan?

Nuşapəri xanım dedi:

– Qəribəm, atamdan acıq eləyib, gəlmişəm bura.

Aşpaz bu oğlanı görəndə kimi, məhəbbətini saldı ürəyinə, ona dedi:

– Oğlan, adın nədi?

Nuşapəri xanım dedi:

– Adım Əhməddi.

Aşpaz dedi:

– Əhməd, yanımda şəyird qalarsan?

Nuşapəri xanım dedi:

– Elə qalaram!

Aşpaz bunu dükana aparıb dedi:

– Bu dükən, bu da sənə yatmaq yerin.

Nuşapəri xanım əl-qolunu çırmaladı, durdu qab-qacağı yudu. O günün səhəri bir xörək bişirdi ki, bu xörəyin ləzzətindən heç kəs doymadı. Nuşapəri xanımın xörək bişirməsi yayıldı bütün şəhərə. Hamı gəlib Nuşapəri xanım olan dükanda xörək yeyirdi. Aşpaz baxıb gördü ki, əgər bundan qabaq əlli tükən qazanırdısa, indi qazancı birə üç artıb

Bunlar burda qalsın, xəbəri sənə İstanbul padşahının vəzirindən verim. İstanbul padşahının vəzirinin oğlu-uşağı yoxudu. Ər-arvad gecə-gündüz allaha yalvarıb, övlad

istəyirdilər. Bir gün vəzir baxıb gördü İstanbul padşahı öz oğlunu qucağına alıb gəzdirir. O saat onun əhvalı pozuldu. Tez durub bayıra çıxdı. Şəhərin küçəsiyənə gedirdi, güzarı düşdü bu aşpaz dükəninin qabağına. Dükana baxıb gördü dükanda bir şeyird var, ay parçası kimi. Vəzir tez özünü dükana saldı, bir yer tapıb əyləşdi.

Nuşapəri xanım baxıb gördü dükana təzə bir adam gəldi. Tez onun qabağına gedib, dedi:

– Meylin nə yemək istəyir?

Vəzir dedi:

– Mənə bir ləzzətli xörək gətir.

Nuşapəri xanım getdi, xörək gətirdi, qoydu onun qabağına. İstədi getsin, vəzir onu dayandıraraq dedi:

– Ey oğlan, adın nədi?

Nuşapəri xanım dedi:

– Adım Əhməddi.

Vəzir xörəyini yeyib, birbaşa gəldi evə. Axşama kimi dolandı. Gecədən bir az keçəndən sonra, ayağa durdu, birbaşa gəldi həmin aşpaz dükənina. Gördü dükən bağlı, amma şeyird içəridədi. Qapını döydü. Nuşapəri xanım dükən qapısını açıb dedi:

– Nə istəyirsən?

Vəzir dedi:

– Əhməd, mən İstanbul padşahının vəziriyəm. Neçə ildi allaha yalvarıram mənə bir oğuldan, qızdan versin, amma Allah-Taala məni bu ne'mətdən məhrum eləyib. Odu ki, gəlmişəm səni özümə oğulluğa götürəm. Nə deyirsən?

Nuşapəri xanım razı olub dedi:

– Sözü yoxdu, amma qoy səhər olsun, ağam gəlsin, onnan haqq-hesabımı qurtarım, gələrəm.

Vəzir bu sözü eşidən kimi sevinə-sevinə öz evinə getdi. Nuşapəri xanım gecəni yatıb, səhər tezdən durdu. Dükanı süpürdü, əti hazır eləyib başladı xörək bişirməyə. Bu dəmdə aşpaz gəlib çıxdı. Nuşapəri xanım aşpaza dedi:

– Ağa, atam-anam yadıma düşüb, mənə izin verginən, gedim öz vilayətimizə. Aşpaz bu sözü eşidən kimi, başladı buna yalvarmağa:

– Sən məndən nə pislik gördün?

Nuşapəri xanım dedi:

– Mən səndən heç bir pislik görməmişəm, amma atam, anam, şəhərimiz yadıma düşüb, odu ki, getmək istəyirəm.

Aşpaz dedi:

– İndi ki, getmək istəyirsən, ixtiyar özündədi. Nuşapəri xanım aşpazdan ayrılıb, şey-meyini götürdü, getdi. Vəzir də bu tərəfdən evdən çıxıb, dükana sarı gəlirdi. Vəzir baxıb gördü ki, həmin oğlan gəlir. Nuşapəri xanım vəzirə çatan kimi, salam verdi.

Vəzir dedi:

– Əhməd, indi gəl gedək bizə.

Vəzir Nuşapəri xanımı evinə aparıb, arvadına dedi:

– Arvad, bunu götürmüşəm oğulluğa.

Vəzirin arvadı Nuşapəri xanımın alnından öpdü, köynəyindən keçirdi. Nuşapəri xanım burda qalmaqda olsun, xəbəri verim sənə kimdən, İstanbul padşahından.

Qasid gəlib İstanbul padşahına dedi:

- Firəng padşahıyanan Qəndəhər padşahı səndən yeddi ilin bacxəracını istəyir.

İstanbul padşahı bu xəbəri eşidən kimi, vəziri yanına çağırtdırıb dedi:

– Vəzir, bundan qabaq Firəng padşahı tək gəlirdi üstümüzə, heç ona cavab verə bilmirdik. Amma indi Qəndəhər padşahıyanan əlbir olub. Yeddi ilin bac-xəracını istəyir. Biz ona nə cür cavab verəcəyik? Vəzir, bir tədbir!

Vəzir dedi:

– Bunun heç bir tədbiri yoxdu, ya gərək dava eləyəsən, ya da yeddi ilin bac-xəracını verəsən.

İstanbul padşahı dedi:

– Vəzir, get fikirləş, gör gücümüz bu iki padşaha çatar
dava eləyək; yox çatmaz, yeddi ilin bac-xəracını verək,
çərəmiz yoxdu.

Vəzir durub padşahın yanından birbaşa evə gəldi.
Nuşapəri xanım baxıb gördü atalığı çox qəmginidi.
Nuşapəri vəzirin otağına girib dedi:

– Ata, nə üçün pərişansan?

Vəzir dedi:

– Oğul, hər il Firəng padşahı üstümüzə qoşun çəkib, bizdən
yeddi ilin bac-xəracını istəyirdi, biz birtəhər Firəng padşahının
qoşununu sındırıb qayıtırdıq geri. Amma bu il Firəng padşahı
Qəndəhar padşahıyanan əlbir olub üstümüzə gəlməkdədi.

Nuşapəri xanım öz atasının adını eşidən kimi, ayağa
durub dedi:

– Ata, məni apar padşahın yanına. Mən gərək gələm
iki padşahnan dava eləyəm.

Vəzir dedi:

– Oğlum, göydə gəzirdim, yerdə rastıma düşmüşən,
gəl, sən məni gözü yaşlı qoyma.

Nuşapəri xanım dedi:

– Gərək gedəm.

Vəzirin əlacı kəsildi, Nuşapəri xanımı götürüb, gəldi
padşahın yanına, dedi:

– Qibleyi-aləm, bu mənim oğlumdu. Oğlum öz
xahişiyən Qəndəharnan Firəng padşahının qabağına
çıxmaq istəyir.

Padşah dedi:

– Vəzir, sənin oğlun yoxudu, bu nə cür oldu?

Vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, bu mənim gözüümün ağı-
qarası bir oğlumdu. Anası bunun xatirini o qədər istəyir ki,
evdən bayıra buraxmır. İndi əmr sənindi.

Padşah dedi:

– İndi ki, oğlun davaya getmək istəyir, mən bir söz demirəm.

Padşah əmr verdi bütün qoşunun ixtiyarı Nuşapəri xanıma verildi. Nuşapəri xanım öz otağına getdi. Bir dəs pəhləvan paltarı götürüb, başdan geyindi, ayaqdan qıfıllandı, ayaqdan geyindi, başdan qıfıllandı, atına minib, özünü yetirdi dəryanın qırağına. Gördü atasının qoşunu quruynan, Firəngin qoşunu da gəmiynən gəlib çatdılar; hər ikisi düşüb çadır qurdular.

Xəbəri sənə kimdən verim, Firəng padşahının oğlu Məlik cümşüddən. Firəng padşahının oğlu Məlik Cümşüd qoşunun sərkərdəsiydi. İstanbul padşahının qoşununa tərəf baxıb gördü bunların içində bir oğlan var, yemə, içmə, gecə-gündüz bunun xətt-xalına, gül camalına tamaşa elə. Firəng padşahının oğlu Məlik Cümşüd öz-özünə dedi:

– Ey dad, kaş bu mənim qardaşım olaydı!

Nuşapəri xanım da Firəng padşahının oğlunu görən kimi, min könüldən bir könlə ona aşiq oldu. Nuşapəri xanım cəng təbilini vurub, fürsəti fota vermədi, özün yetirdi meydana. Gələn qoşunları qırıb qaytardı geriye. İstanbul padşahına xəbər getdi ki, Firəng padşahının qoşunuynan Qəndəhar padşahının qoşunu sınıq düşdü. İstanbul padşahı bu xəbəri eşidən kimi, çox şad oldu, o günü təbil vurdurdu, böyük bir şadlıq elədi.

Aradan bir müddət keçdi. Firəngnən Qəndəhar padşahı İstanbul padşahının üstünə yenə qoşun çəkdilər. İstanbul padşahı Nuşapəri xanımı yolladı qoşunun qabağına. Nuşapəri xanım cəng paltarı geydi, qılıncı belinə bağladı, gəldi qoşunun bərabərinə, hər iki tərəf çadır qurdu, amma bu dəfə Nuşapəri xanım davanın başlanmasını Firəng qoşunu tərəfindən gözləyirdi.

Bir neçə kəlmə eşit Firəng padşahının oğlundan. Firəng padşahının oğlu Məlik Cümşüd İstanbul padşahının qoşununa göz gəzdərək gördü ki, həmin oğlan burdadı. Tez bir kağız yazdı, elçiyə verib, yolladı Nuşapəri xanıma. Nuşapəri xanım kağızı açıb oxudu, gördü ki, Firəng padşahı-

nın oğlu yazır ki, ey pəhləvan, mən sənnən siğə qardaş olmaq istəyirəm, əgər qəbul eləməsən özümü öldürəcəyəm. Nuşapəri xanım adam yolladı ki, gedin Firəng padşahının oğlunu yanıma çağırın. Adam getdi, Firəng padşahının oğluna dedi:

– İstambul padşahının sərkərdəsi səni öz çadırına çağırır.

Məlik Cümşüd başdan geyindi, ayaqdan qıfillandı; ayaqdan geyinib, başdan qıfillandı, özünə zinət verib, getdi Nuşapəri xanımın yanına. baxıb gördü ki, doğurdan da bir oğlandı, dünyalar malına dəyər.

Məlik Cümşüd dedi:

– Ey pəhləvan, mən atamın qoşununu geri qaytaracağam, özü də sənlə siğə qardaş oldum, nə desən qulluğunda hazırım.

Nuşapəri xanım bu oğlana bir könüldən min könülə aşiq oldu. Elə orda istədi soyunub, özünü bildirsin, amma bir az səbir eləyib dedi:

– Məlik Cümşüd, mənim ürəyimdə əhdi-peymanım var, gərək indi mən əhdi-peymanımı yerinə yetirəm, indi ki, elə oldu, gəl sən atanın qoşununu qaytar geriyyə. Mən gərək Qəndəhar padşahının qoşunlarını öz şəhərinəcən qovam. Əgər mənnən getmək istəyirsən, gəl sən mənim qilincimin altından keç, mən də sənin qilincimin altından keçim, əhd bağlayaq.

Hər iki pəhləvan razı oldu. Məlik Cümşüd öz atasının qoşununu geri qaytardı. Nuşapəri xanım ayağa durub, gördü düşmən tərəfindən səs yoxdu, başladı dava şeypuru çaldırmağa. At minib, qilincini çəkib başladı davaya. Məlik Cümşüd də qoşuldu Nuşapəriyə.

Nuşapəri xanım bir nərə çəkib, atasının qoşunun qatıb qabağına, ta Qəndəhar şəhərinəcən qıra-qıra apardı. Qəndəhar padşahına xəbər getdi ki, iki pəhləvan sənin bütün qoşununu qırıb yarıdan keçirdi, az qalıblar şəhərə girsinlər. Qəndəhar padşahı bu xəbəri eşidən kimi, vəzirini çağırıb dedi:

– Vəzir, buna bir tədbir!

Vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, buna heç bir tədbir yoxdu, şəhərin nə ki, pəhləvanları var, yollagınən bu pəhləvanların qabağına, bəlkə bunlar bacara bilə.

Padşah əmr elədi ki, şəhərdə olan bütün pəhləvanlar cəng* meydanına getsinlər. Təzədən qoşun yığıldı. Pəhləvanlar dava paltarlarını geydi, əmud, qılınclarını götürüb özlərini yetirdilər meydana. Nuşapəri xanımlar Məlik Cümşüd baxıb gördü yer üzünü qara qarışqa kimi, qoşun alıb, hər iki pəhləvan əl atdı qılınca, özlərini vurdular qoşuna, biri sağdan girdi, biri soldan, başladılar qoşunu taxıl kimi biçməyə. Bir vədə Qəndəhar padşahına xəbər getdi ki, ey xətti tarac olmuş, nə yatmışan, qoşun əldən getdi! Pəhləvanlar qırıldı! Padşah bu xəbəri eşidən kimi, başladı özünü didməyə. Əmr elədi həmin rəmmal gəlsin. Vəzir bir başına, bir döşünə döyə-döyə qızına dedi:

– Qızım, allah evini yıxsın, yıxdın evimi. Padşah səni çağırır

Qız dedi:

– Ata, tez mənim rəmçi paltarımı gətir. Mən bu saat gedib, rəml atıb padşaha deyərəm.

Vəzir qızının rəmmal paltarını gətirib verdi. Qız rəmmal paltarını geydi, özünü yetirdi padşahın yanına.

Qəndəhar padşahı dedi:

– Ey rəmmal, rəml at görək, bu davanın axırı hara çıxacaq.

Vəzirin qızı başladı rəml atmağa, dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, eşit, agah ol, sənənin üstünə qoşun çəkən, pəhləvanlarını qırıb dağıdan, sənənin öz qızın Nuşapəri xanımdı.

Elə ki, bu sözü Qəndəhar padşahı eşitdi, ayağa durub əmr elədi atasından qalan pəhləvan paltarını götürüb gəlsinlər. Qəndəhar padşahı pəhləvan paltarını geyib, atını

* Dava.

mindı, özünü yetirdi meydana. Nuşapəri xanım baxıb gördü bu dəfə meydana gələn atasıdı.

Məlik Cümşüdə dedi:

– Məlik Cümşüd, nə badə, bu qabaqda gələn qoca pəhləvannan işin ola, sən özünü vur o biri pəhləvanların içinə. Mən bunu gərək özüm öldürəm.

Məlik Cümşüd razı oldu, özünü verdi pəhləvanlara tərəf. Amma Nuşapəri xanım özünü verdi atası dayanan tərəfə. Nuşapəri xanım öz atasıynan üzbəüz durub dedi:

– Ata, necəsən?

Qəndəhar padşahı başını aşağı saldı, bir kəlmə də danışmadı, onun fikri o idi ki, fürsət tapıb qızının boynunu vursun. Nuşapəri xanım əl atdı qılınca, atasının boynunu vurub öldürdü. Sonra üz qoydu şəhərə, atasının nə ki tərəfdarı varıdı, hamısını qılıncdan keçirdi. Əmr elədi, filan evdə bir qarı var, o qarının yanında iki küçük var, gedin o iki küçüyü gətirin bura. Gedib küçükləri götürüb gəldilər.

Küçüklər bura gəlməkdə olsun, eşit vəzirin qızından.

Vəzirin qızı bildi ki, Nuşapəri xanım onu öldürəcək. Öz-özünə dedi: "Gedim uşaqları küçük eləyən qarını tapım gətirim Nuşapəri xanıma verim. Məndən razı qalsın, mənə dəyməsin". Bir tilsim oxuyub oldu alıcı quş, çəkildi göy üzünə. O, oğlannan qızı küçük eləyən qarını axtarıb tapdı. Gördü həmin qarı ki, əmi qızıynan əmi oğlunu küçük eləyib, o qarı təndirin başında oturub çörək yapır. Vəzirin qızı göydən endi, qarını vurdu caynağına, bağırda-bağırda götürüb gəldi Nuşapəri xanımın yanına.

Nuşapəri xanım dedi:

– Bu kimdi?

Vəzirin qızı dedi:

– Bu həmin qarıdı ki, əmi qızıynan əmi oğlunu küçük eləyib qalaçada saxlatdırıb.

Nuşapəri xanım əlini belinə atıb, qılıncını siyirdi, qarının başını kəsdi, qanından bir şüşəyə töküüb verdi bu

küçüklərə, küçüklər oldular adam. Sonra, Nuşapəri xanım Məlik Cümşüdü yanına çağırıb dedi:

– Ey Məlik Cümşüd, bu taxt, bu da sən, əyləş ədalətnən.

Məlik Cümşüd taxta əyləşib padşah oldu və Nuşapəriyə dedi:

– Qardaş, bəs sən hara gedirsən?

Nuşapəri xanım o biri evə keçib öz paltarını soyundu, bir dəş arvad paltarı geydi, özünə zinət verdi, gəldi Məlik Cümşüdün qabağına, dedi:

– Məlik Cümşüd, tanıdın?

Məlik Cümşüd dedi:

– Yox.

Nuşapəri xanım dedi:

– Mən həmin pəhləvanam ki, sənnən siğə qardaş olmuşam.

Məlik Cümşüd dedi:

– Ey qız, gəl bu sirdən məni agah elə!

Nuşapəri xanım Məlik Cümşüdün yanında oturdu, başına gələn əhvalatı ona danışdı. Məlik Cümşüd bundakı şücaəti gördü, məhəbbəti birə min artdı. Hər ikisi durdular toy tədarükünə. Nuşapəri xanım əvvəlcə adam elədiyi küçüklərə yeddi gün, yeddi gecə toy elədi, əmi qızıynan əmi oğlunu bir-birinə çatdırdı. Sonra başladı özlərinə qırx gün, qırx gecə toy vurdurdu, bütün fağır-füqəraya, əlsiz-ayaqsızlara xörək payladı. Bunlar fağır-füqəranın tərəfində olub, camahatnan yaxşı rəftar elədilər. Onlar yeyib-içib yerə keçdilər. Siz də yeyin-için, muradınıza çatın.

AĞATLI ƏZRAYIL

Diyif: “Ay oğul, apar bu borcumu ver, ölüm yatağında dayam, ölərəm”. Onda da gərəh piyada gedəydi. Bizim kimi maşın yoxuydu, dura minə, gedə. Bu bir gündə gedif gələ bilməz. Qapıya çıxan kimi görüf qapıda ağ geyimli, ağ atdı bir kişi var. Buna ayandı bu hara gedir. Diyir: “Ay oğul, hara gedirsən?” Diyir, misalçun, filan yerə gedirəm, işim var. Deyir: “Ot ata, mən də ora gedirəm”. Oturur ata, aparır salır bu adamın qapısında. Gedir görür bu da qırvatdadı. Düşür, düşəndə buna diyir ki, get o da yataxdadı. Onun qırvatını, deer, düz qoymuyufklar, onun yatağını çöyür. Özü də nə qədər eləsələr dayanma, qayıt gəl. Diyir: “Baş üstə”. Gedir qırvatı çöyürür, pulunu da verir, qayıdır. Bu darvazadan çıxanda görür ağlaş qopdu. Bu kişi keçindi. Bu isdiyir qayıda bu atdı diyir ki, qayıtma, gəl bura. Deməh, bu Azrayıldı. Getdi onun canını aldı. Otdu atın üstünə bular, deer, gəldilər. Gələndə bir meşənin qırağında düşdü. Dedi: “Burda dayan, gəlirəm”. Bunun atının belinə çıxdı, baxdı gördü ki, dərənin dalına keşdi. Baxdı gördü ki, iki çoban burda qoyun güdür. Biri-birini vurdu öldürdü. Çobanın biri öldü. Qayıtdı gəldi. Gənə bunu götürdü ata, gəldi. Bu gəlif bunu öz darvazasında düşürəndə bu oğlan tutdu bunun çuxasınan, dedi: “Səni u bir Allaha ant verirəm, de görüm sən kimsən?” Dedi ki, mən Azrayılam. Dedi: “Onda de görüm mənəim ömrüm nə vaxt tamamdı”. Əl çəkmədi bu. Dedi: “Sənin ömrün toy günü tamamdı. Gəlini gətirif yatağına girən kimi vaxtın tamamdı”. “Ay aman, ay dad, helə şey olmaz”. Dedi: “Da sən xəbər aldın, mən dedim”. Gəldi.

Bala, bu, nəhqədər eliyillər öylənmiş. Atası öldü, götürüldü, noldu, anası bunu öyləndirə bilmir. Bir gün aşdı dərini didi. Ana didi. “Ay bala, bənd olma, kimsə kimdi, yol ötəndi, nədi?” Nəysə, bunu öyləndirillər. İndi qorxusunnan gələ bilmir qızın yanına. Pencərədən baxır. Nəysə, qız bunu çağırırdı: “Ay oğlan, belə eliyəcəydin bə mənə niyə alırdın?” Gəldi

dərdini qıza da danışdı. Qız da dedi: “Əşi, kimsə haranın avarasıdı, yol ötənidi”. Elə ikisi bir yerdə idi, pəncərədən baxdı, didi: “Toba gəlir, ağ atdı kişi gəlir”. Didi: “Zərəl yoxdu”. Həqiqi, qız da baxdı gördü gəlir. Qız dedi ki, səni bir Allaha ant verirəm, onun canını alma. Əvvəl mənim canımı al, sora onun canını al. Özünü verdi qabağa. Axı Allaha ayandı. Allah-taladan ona vəh gəldi ki, işin yoxdu olarnan. Qoy onnar yaşasın. Bax, bu da gerçəhdi. Çünki bunnar Quran kitabındadı.

İTKİN QIZ

Məhəmməd adlı bir kişi varıdı. Bunun bir arvadı, Əhməd adlı bir oğlu, Güllü adlı bir qızı da varıdı. Bir gün Məhəm-məd kişi Məkkəyə gedəsi oldu. Arvadı, oğlu dedilər ki, biz də gedəcəyik. Məhəmməd kişi onların getməsinə razı oldu. Məhəmmədin bir yaxşı qardaşlığı varıdı. Özü də qazı idi. Məhəmməd kişi qardaşlığının yanına gedib dedi:

– Mən Məkkəyə gedəcəyəm. Ev-eşiyimi, qızım Güllünü sənə tapşırıram.

Qazı dedi:

– Arxayın ol, özündən yaxşı muğayat olaram.

Məhəmməd kişi arvadını, oğlu Əhmədi götürüb Məkkəyə yola düşdü. Onlar yol getməkdə olsun. Sizə qazı ağadan xəbər verim. Qazı ağa gündə ət, xuşkəbər alıb nökəriynən Güllüyə göndərirdi. Bir gün də özü ət, şey-şüy alıb, Güllü qızın yanına gəldi. Gördü ki, Güllü başını yuyur, bulud kimi qara saçları üzünə tökülüb. Bir qızdı ki, günə deyir, sən çıx-ma, mən çıxım, aya deyir, sən çıxma, mən çıxım. Qazı ağa imanını əldən verib, Güllü qıza bənd oldu. İçəri girib şey-şüyü qıza verdi. Dili tutar-tumaz dedi:

– Ay qardaşlığımın qızı, yenə ətdən-zaddan alıb nökər-nən göndərəcəyəm, bir yaxşı xörək bişir, mən də axşama sənə qonaq gələcəyəm.

Güllü qızın təmiz ürəyinə heç bir xayınlıq gəlməyib dedi:

– Gələcəksən gəl, gözüm üstə yerin var.

Qazı ağa soyuq dəymiş tazı kimi, evinə getdi, bazardan əlli iki cür şey alıb, nökəriynən qıza göndərdi. Güllü axşama yaxşı bişmiş qayırdı. Axşam qazı ağa başında bir top ağdan əmmamə, belində on beş arşın parçadan qurşaq, ayağında bəzəkli başmaq, əynində əba, əlində təsbeh, saqqalı yırğalana-yırğalana Güllü qıza qonaq gəldi. Güllü

yuxarı başda bir dö-şəkçə saldı. Qazı ağa dəvə kimi, diz üstə çökdü, gözlərini qıza zillədi. Pişik kimi əl atdı qızın çənəsinə. Güllü qız dedi:

– Ay qazı ağa, atam məni sənə belə tapşırdı? Ayıbdı, sa-çından, saqqalından utan!

Qazı ağa dedi:

– Kəs səsini, çəpəl, məni günaha batırma, mən səni şə-riətnən özümə əyal eləyəcəyəm.

Güllü qız ha dedi, qazı ağa eşitmədi, onun sözünə qulaq asmadı, çənəsinə bir də əllədi. Qız gördü qazı ondan əl çək-mir. Kəfgiri götürüb qazı ağanın təpəsindən elə vurdu ki, tə-pəsi qarpız kimi cırıldı. Qazını qan aparıb, çul kimi yerə sə-rildi.

Güllü qızın yenə də qazı ağaya yazığı gəldi. Başının qa-nını yudu, yarasına bir yaylıq sarıdı. Xeyli keçdi, qazı birtə-hər özünə gəldi. Utandığından Güllünün üzünə də baxa bil-məyib, əbasının ətəyini dəstələyib evinə getdi. Qardaşlığı Məhəmmədin yolunu gözləməyə başladı. Qazı ağa bir gün eşitdi ki, qardaşlığı Məhəmməd gəlir. Qazı bir at minib getdi onun qabağına. Məhəmməd qazı ağanın başını, gözünü sa-rınmış görüb dedi:

– Qardaş, sənə nə olub?

Qazı dedi:

– Sən gedəndən sonra qızın başına lotuları yığmışdı. Mən getdim qovlamağa, vurdular başımı, gözümü yardılar. İndi sən yaxşı qardaşlıqsansa, mənim sözümü eşit, qızın başını duzda.

Məhəmməd kişi təbdən çıxdı. Onun gözü yeri görmədi, rəng verdi rəng aldı. Oğluna dedi:

– Oğul, Əhməd mən daha bu sözdən sonra evə getmi-rəm. Əgər gedib o çəpəli öldürüb, qanlı köynəyini mənə gətirməsən, evə ayaq basmaram.

Əhməd ordan atlanıb düz evlərinə gəldi. Güllü qız qarda-şını görüb qapıya çıxdı ki, onnan görüşsün. Qardaşı

Əhməd qaş-qabağını tökdü. Güllü dedi:

– Ay qardaş, bəs anam, atam hanı?

Əhməd dedi:

– Onlar yoldadılar, səni qabaqlarına aparmağa gəlmişəm.

Güllü bir söz demədi. Əhməd bacısını tərkinə alıb yola düşdü; xeyli at sürdü, bir meşəyə yaxınlaşdılar. Güllü dedi:

– Ay qardaş, niyə yolundan çıxdın. Hara gedirsən, atam, anam bu tərəfdədimi?

Əhməd dedi:

– Sənin kimi namussuz bacı nə mənə, nə də atama lazımdı. Aparıram səni öldürməyə.

Güllü dedi:

– Ay qardaş, öldürürsən apar öldür, ancaq mən bilirəm, o şeytanlığı qazı eləyib, bu işdə mənim heç bir taxsırım yox-du. Mən qazı deyən yolun sahibi deyiləm.

Əhməd bacısının bu sözündən fikrə getdi. Bir az yumşal-dı, sonra öz-özünə dedi:

– Yəqin qazı bacıma şər atır. Daha bundan ötrü bacımı niyə öldürürəm?

Əhməd bu sözü deyib, bacısına rəhmi gəldi. Onu aparıb bir meşədə qoydu. Köynəyini aldı, bir quş vurub köynəyi o quşun qanıyan qıpqırmızı boyadı. Atını sürüb, qanlı köynəy-ini aparıb atasına verdi. Atası qızın ölümünə inanıb evlərinə gəldi. Onlar evlərində qalsınlar, sizə Güllü qızdan söyləyim. Güllü qız meşədə ağlaya-ağlaya gəzirdi. Gəldi bir ağac koğuşu tapdı; oranı özünə məskən elədi. Meyvələrdən yeyib, ölmə-diril orda ömür sürməyə başladı.

Günlərin bir günü, bir padşah oğlu ova çıxmışdı. Yolu azıb meşədə tək gəzirdi. Birdən bu oğlan Güllü qızı meşədə gördü, istədi onu tutsun, qız qaçıb çıxdı bir ağaca. Padşah oğlu ağacın dibinə gəldi. Oxu çəkib dedi:

– Ey nəçisən, düş ağacdən aşağı, yoxsa oxnan səni vu-

racağam!

Güllü qız əvvəl düşmək istəmədi, sonra gördü oğlan əl çəkmir. Qorxusundan ağacdən yerə düşdü. Padşah oğlu gördü bu bir gözəl qızdı ki, dünyada bərabəri yoxdur. Padşah oğlu bir könüldən min könlə Güllü qıza vurulub dedi:

– Ay qız, söylə görüm sən kimsən, kimin qızısan? Bu qalın meşələrdə təkbaşına nə gəzirsən, demirsənmi səni qurd-quş basıb yeyər?

Güllü başına gələn əhvalatı padşah oğlundan gizləyib de-di:

– Padşah oğlu, mən də padşah qızıyam. Qardaşlarımla gəzməyə çıxmışdım. Meşədə yolumuzu azdıq, bura gəlib çıxdıq. Qardaşlarımı qurd-quş dağıtdı, tələf elədi. Mən gizləyib salamat qaldım.

Oğlan dedi:

– Mən padşah oğluyam, gedək səni özümə alım.

Qız dedi:

– Nə deyirəm, apararsan gedərəm.

Padşah oğlu Güllü qızı götürüb, axtara-axtara gəldi qoşu-nunu tapdı. Onlara dedi:

– Mən ovumu tapdım. Atların qayıdaq şəhərə.

Qoşun atlandı, qayıtdılar şəhərə. Padşah oğlu əmr elədi şəhəri xalılar, çiçəklərnən başdan-ayağa bəzədilər. Padşah oğlu qırx gün, qırx gecə toy eləyib Güllü qızı aldı. Bu vaxtdan aylar keçdi, illər dolandı, bunların iki oğlu oldu. Oğlanların birini adını Həmid, o birinin adını Mahmud qoydular. Oğlanlar ayları, günləri sanıyıb böyüyürdülər.

Bir gün padşah oğlunun dostları ona dedilər:

– Ey şahzadə, söylə görək sən niyə şəhərlərimizdəki gözəl qızları bəyənmədin, getdin bir meşə qızı aldın. Bilən yoxdu ki, əsli kimdi, nəslə kimdi.

Dostlarının, əşnalarının bu sözləri padşah oğluna ox

kimi dəydi. Bikef, bidamaq ordan qayıdıb evə gəldi. Güllü padşah oğlunu bikef görüb dedi:

– Niyə belə bikefsən?

Padşah oğlu dedi:

– Bu gün dostlarımla mənə aramda söhbət keçdi, de-dilər ki, sən niyə sahibsiz, itkin bir meşə qızı alıbsan?

Güllü qız ağlayıb dedi:

– Oğlan, dərd çəkmə, mən yetim qız deyiləm, mənəim də böyük əqrabam var, mənəim də atam, anam, gözü yolda qala-nım var. İstəyirsən onları görəsən, gedək gör.

Padşah oğlu dedi:

– Mən tac-təxtimi buraxıb gedə bilmərəm. İnandığım vəzirimi, qoşunu sənə qoşum, get qohumlarını gör, mənə də xəbər gətir.

Güllü qız razı oldu. Padşah oğlu, o gün oğlanlarını, arva-dını qoşundan bərabər vəzirə qoşub yola saldı. Onlar üç gün, üç gecə yol getdilər; dördüncü günü bir meşənin qırağında çəmənli, güllü-çiçəkli bir yerdə düşüb çadır qurdular. Hərə öz çadırında oturmuşdu. Qoşun yerbəyer olmuşdu. Vəzir baş çadırda əyləmişdi. Güllü də öz çadırında oğlanları ilə oturmuşdu. Bir dəfə Güllü çadırından çölə çıxdı. Vəzir Güllünü görüb, onun gözəlliyinə vuruldu.

Gecə oldu. Vəzir bütün qaraulları çadırlara göndərüb dedi:

– Bu gecə rahat yatın, mən tək qaraul çəkəcəyəm.

Qoşun bütün çadıra doldu. Vəzir o qədər gözlədi ki, hamı yuxuya getdi; sonra özünü bir tərəfdən Güllü qızın çadırına saldı. Güllü vəzirin ayağının tappılısından ayılıb dedi:

– Ay vəzir, gecə vaxtı burda nə gəzirsən? Sənə ayıb deyilmi padşah oğlunun arvad-uşağının üstünə gəlirsən?

Vəzir dedi:

– Kiri, danışma, gərək hər nə olur-olsun, mənə başbir olasan, yoxsa səni də, oğlanlarını da öldürəcəyəm.

Güllü qız gördü vəzirdən yaxa qurtara bilməyəcək, istədi hiylə yoluynan əlindən canını qurtarsın, dedi:

– Vəzir, yaxşı, nə deyirəm, qoy çölə çıxım gəlim, sonra.

Vəzir Güllü qıza inanmadı, onun belinə ip bağladı, ipin ucunu əlində tutdu. Güllü qız çölə çıxdı. İpi bir ağaca bağlayıb, getdi bir təkərdə durdu. Bir xeyli keçdi. Vəzir gördü Güllü qız gəlmədi. İpi çəkəndə ucunda ağac gəldi. Vəzir bildi ki, Güllü onu aldadıb qaçıb. Vəzir çıxdı hər tərəfi gəzdi, qızı tapa bilmədi, acıqlı-acıqlı çadıra girdi. Həmidini görüb, çadırın ağzında yerə yıxıb dedi:

– Ay qız, hardasan, gəl! Yoxsa oğlun Həmidini öldürəcəyəm.

Güllü qız namusunu oğlundan çox istədiyindən gəlmədi. Vəzir gördü ki, Güllü gəlmədi, qılıncı çəkib Həmidini öldürdü. Sonra Mahmudu gətirib yerə yıxdı, yenə dedi:

– Ay qız, hardasan, gəl! Yoxsa bu oğlunu da öldürüb səni sinəsi dağlı qoyacağam.

Bu dəfə Güllü dözə bilməyib təkərdən dedi:

– Ay namussuz vəzir, mən bir oğul deyil, min oğuldan ötrü özümü binamus eləməyəm. Öldürürsən öldür. Bir vaxt gələr ki, sən də cəzana çatarsan!

Vəzir bu sözdən daha da acıqlanıb, Mahmudu da öldürdü.

Güllü oğlanlarını ölmüş görüb daha çadıra gəlmədi. Qaçdı getdi qalın meşəyə. Vəzir yenə çıxdı hər tərəfi gəzdi, qızdan bir əsər tapmadı, gəldi öz çadırına, gözlədi sabah açıldı. Qoşun yuxudan oyandı. Vəzir qoşunun içinə hayküy salıb dedi ki, baxın, padşah oğlunun arvadı öz oğlanlarının başını kəsib meşəyə qaçdı. Qoşun əhli bir-birinə dəydi. Dedilər ki, vəzir, nə eyləyək ki, yaxamızı padşah oğlunun əlindən qurtaraq?

Vəzir dedi:

– Nə eyləyəcəyik, gedək olduğu kimi söyləyək.

Qoşun atlanıb gəldi şəhərə. Əhvalatı vəzir deyən kimi, padşah oğluna söylədilər. Padşah oğlu fikrə getdi, oğlanları-na, arvadına çox ağlayıb dedi:

– Yenə bu kələk vəzirin kələyidi. Gərək işi başacan qo-vam.

Padşah oğlu vəzirə dedi:

– Gərək biz meşəyə gedək, qızı tapaq.

Vəzir əlacsız qalıb razı oldu. Hər ikisi sayıl libası geyinib, yola düşdülər.

Güllü qız gizləndiyi meşədən çıxıb yola düşdü. Yolnan az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gedib sürüdə bir çobana rast gəldi. Çoban Güllünü gözəl görüb dedi:

– Gərək mənə gələsən.

Güllü baxdı ki, çobanın əlində bir çomaq, yanında bir kö-pək var. Elə qanmaz, heyvərə çobandı ki, çomağı çəkib itə qıs vursa, adamın bağırını yarar. Güllü öz-özünə fikir elədi ki, bu çobandan dilnən, xoşnan yaxa qurtarmaq olar. Güllü bu fikirnən çobana dedi:

– Mən sənin çoban paltarını geyinib qoyununun qırağın-da durum; sən get evinizdən mənə bir dəst gəlin paltarı gətir, geyinim gedim. Yoxsa bu cırıq-cındır paltarnan kənddə sənin evinə getmək camaat içində həm sənə, həm də mənə ayıbdı.

Çoban Güllünün sözünə inandı, paltarını çıxarıb ona verdi. Güllü çoban paltarını geyinib, sürünün yanında qaldı. Ço-ban getdi evlərinə Güllüyə gəlin paltarı gətirməyə. Çoban gözdən itəndən sonra Güllü sürünü buraxıb, yola düşüb get-di, az getdi, çox getdi, gəzə-gəzə, axtara-axtara gedib öz yerlərinə çıxdı. Öz obalarında doqqaznan gedirdi, birdən qardaşı Əhməd qabağına çıxdı. Əhməd Güllünü tanımadı, ancaq Güllü qardaşını görən kimi tanıdı. Əhmədgilə nökrə lazım idi. Əhməd dedi:

– Ay çoban, hara gedirsən?

Güllü dedi:

– Nökər olmağa gedirəm.

Əhməd dedi:

– Gedək bizə nökər ol.

Güllü dedi:

– Gedək.

Getdilər evə. Güllü atasıgilə nökər oldu. Güllü atasına ata, anasına ana, qardaşına qardaş deyirdi, ancaq onlar buna nökər deyirdilər. Güllü onları tanıyırdı, amma onlar Güllünü tanımadılar.

O tərəfdən də padşah oğlu, vəzir çölləri, meşələri gəzə-gəzə gəlib həmin Güllü rast gəldiyi çobana rast gəldilər. On-dan xəbər aldılar ki, Çoban qardaş bu nişanda bir qız görmə-din?

Çoban cavab verdi ki, gördüm, elə mən də onu axtarıram.

Padşah oğlu dedi:

– Çoban, onda gəl gedək birlikdə axtaraq.

Çoban dedi:

– Gedək axtaraq.

Hər üçü yola düşüb gəzirdilər. Axırda gəlib Güllünün atası Hacı Məhəmmədin qapısına çatdılar. Gecə onlara qonaq oldular. Güllü onların hər üçünü tanıdı; amma açıb ağartmadı, axırını gözlədi. Qonaqlıq düzəldi. Hacı Məhəmməd çoxdan bəri evinə çağırmadığı qardaşlığı qazı ağanı da bu qonaqlığa çağırdı. Qonaqlara cürbəcür xörəklər bişdi. Qonaqlar xörək yedilər, sonra padşah oğlu dedi:

– Bir nağıl danışan olsaydı, bir az könlümüz açılardı.

Güllü bu sözü eşidib fürsət vaxtı olduğunu bildi. Ayağa qalxıb dedi:

– Mən bir qəribə nağıl danışaram, ancaq bu şərtənən ki, sən qapını kəs, mən nağılı söyləyib qurtarana kimi, heç kəsi evdən eşiyə buraxma.

Padşah oğlu ayağa qalxıb qapını kəsdi. Güllü qız ba-

şına gələn bəlaları başdan-ayağa kimi, bir-bir nağıl eləməyə baş-ladı. Güllü nağılı söyləyib, qazı ağaya çatanda, qazı qalxdı ki, əlinə aftafa almaq mahnasıynan çıxıb qaçsın padşah oğlu dedi:

– Qazı, şərtimiz var, nağıl bitməmiş qoymaram çölə çı-xasan.

Qazı qorxa-qorxa qayıtdı öz yerində oturdu. Güllü nağılı söyləyib atası Hacı Məhəmmədə çatanda, Hacı Məhəmməd də istədi aftafa almaq mahnasıynan çıxsın çölə. Yenə padşah oğlu qoymadı. O da qayıdıb yerində oturdu. Güllü bu dəfə sözünü söyləyib vəzirə çatdı. Söz vəzirə çatanda, o da qalxdı ki, eşiyə çıxmaq mahnasıynan qaçsın. Yenə padşah oğlu qoymadı. Söz gəldi çobana çatdı. Çoban da çıxıb qaçmaq istədi, yenə padşah oğlu qoymadı; axırda Güllü danışib sözünü qu-tardı əhvalat açıldı, susdular, iş məlum oldu. Padşah oğlu qılıncı çəkib əzəl vəziri, sonra qazının boynunu vurdu, çoba-na da ənam verib azad elədi.

Güllü ata-anasıynan, qardaşıynan, padşah oğlu tə-zədən qohumlarıynan görüşdülər, öpüşdülər. Hacı Məhəmməd oğlu, arvadı elədikləri işdən peşman oldular. Padşah oğlu Gül-lüynən bərabər qaynatasıgildə bir neçə gün qonaq qaldı; sonra onlarnan halallaşib yola düşdülər. Gedib evlərinə çatdılar, gün keçirməyə, ömür sürməyə başladılar.

Onlar yedilər, içdilər yerə keçdilər; biz də yedik, içdik dövrə keçdik.

Göydən üç alma düşdü, biri bacadan baxanlara, biri nağıla qulaq asanlara, biri də nağıl söyləyəne düşdü.

NAĞILLARI SÖYLƏYƏNLƏR VƏ TORLAYANLAR HAQQINDA MƏLUMAT

Şahzadə Mütalib. Söyləyən: Bağır Tağıyev, 24 yaşında, Naxçıvan, 1936. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın I cildində çap olunub, B., 1960.

Üç bacının nağılı. Söyləyən: Baxşalı Süleymanov, müəllim, 32 yaşında, Naxçıvan, 1934. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın I cildində çap olunub, B., 1960.

İlyasın nağılı. Naxçıvan, folklor şöbəsi arxivi, 1934. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın I cildində çap olunub, B., 1960.

Qara vəzir. Söyləyən: Məliknisə Kazım qızı, 60 yaşında, Bakı, 1935. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın I cildində çap olunub, B., 1960.

Əmiraslanın nağılı. Söyləyən: Səməd Səmədov, müəllim, 27 yaşında, Əlibayramlı rayonu, Çölbeşdəli kəndi, 1935. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın I cildində çap olunub, B., 1960.

Bəxtiyar. Söyləyən: Fizuli rayonunun Hadrut kəndindən Cabbar Mövla Qulu oğlu; Toplayan: Qulu Quluzadə. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın II cildində çap olunub, B., 1961.

Məlik Məmməd və Məlik Əhməd. Söyləyən: Naxçıvanlı İbrahim Əli oğlu; toplayan Novruz Qaytanov, 1930. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın II cildində çap olunub, B., 1961.

Ölü Məhəmməd. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın II cildində çap olunub, B., 1961.

Qızıl qoç. Söyləyən: İbrahim Qafar oğlu, 35 yaşında, 1935. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın IV cildində çap olunub, B., 1963.

Kəsik baş. Söyləyən: Murad Qəhrəman oğlu, 42 yaşında, dəmiryolçu. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın IV cildində çap olunub, B., 1963.

Uşaq pəhlivan. Söyləyən: Murad Qəhrəman oğlu, 42 yaşında, dəmiryolçu, Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın IV cildində çap olunub. B., 1963.

Mərd və Namərd. Söyləyən: Mahmud Paşa oğlu, Qubadlı rayonu, 75 yaş, 1943. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın V cildində çap oolunub, B., 1964.

Kəlləgöz. Nağıyeva Afıqa Alı qızı, Ağdaş rayonu Şəmsabad kəndi, təvəllüdü 1933. Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006, s.398

Kəlləgöz və onu böyüdən qarı. Qocayeva Kamilə Əlipaşa qızı, Ağdaş rayonu, Hüşün kənd sakini, təvəllüdü 1934. Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006, s.399-400

Şah qızı. Söyləyən: Göyçə mahalı, Şəmşid Məmmədov, 1932-ci il təvəllüdü. Toplayanlar: Hikmət Quliyev, Şəfa Qarayev.

Kasıb oğlan. Söyləyən: Vəliqulu Əliyev, Zəngilan rayon sakini, 1936-cı il təvəllüdü. Toplayanlar: Hikmət Quliyev, Şəfa Qarayev.

Gudulun nağılı. Söyləyən: Füzuli rayonu Zərgər kənd sakini Qarayev Məxmər, 67 yaşında. Toplayanlar: Hikmət Quliyev, Şəfa Qarayev.

Gülüqahqahın nağılı. Söyləyən: Qafan rayon sakini Cəmil kişi, 1936-cı il təvəllüdü. Toplayanlar: Səfa Qarayev, Hikmət Quliyev.

Qılıca. Söyləyən: Zəngilan rayonu Şobu kənd sakini Hürü Həsənova, 62 yaşında. Toplayanlar: Səfa Qarayev, Hikmət Quliyev.

Məhəmməd və Pərzadın nağılı. Söyləyən: Qafan rayon sakini Cəmil kişi, 1936-cı il təvəllüdü. Toplayanlar: Səfa Qarayev, Hikmət Quliyev.

Peyğəmbərin verdiyi uşaq. Söyləyən: İsa kişi, Dərələyəz mahalının Ələyəz kənd sakini, 1930-cı il təvəllüdü, 2004-cü il. Toplayanlar: Səfa Qarayev, Hikmət Quliyev.

Mollanın arxayınçılığı. Əhmədov Rəsul Məhərrəm oğlu, Ağdaş rayonu, Xosrov kənd sakini, 7 illik təhsil. Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru), Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006. s.245

Salsal pəhləvan. Əhmədov Əhmədiyyə Kərim oğlu, Ağdaş rayonu Ərəb kənd sakini, təvəllüdü 1927, Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006 s.265

Oğurlanmış qızlar. Məhərrəmov Məmmədsəid Əli oğlu, Ağdaş rayonu Dəhnəxəlil kənd sakini, təvəllüdü 1928, Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006, s. 265

Mussa peyğəmbərin allahlığı. Ağdaş rayonu Padar kənd sakini Dadaşov Knyaz Qardaşəli oğlundan qeydə alınmış. Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006, s.281-282

Xıdır ölünün namazını qılır. Ağdaş rayonu Bulaqotağı kənd sakini Osmanov Dursun Əli oğlundan qeydə alınmış. Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, s.284-285

Quş sümüyündən ev. Musayev Süleyman, Ağdaş rayonu, Xosrov kəndi, Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006, s. 302

Süleyman və kirpi. Ağdaş rayonun Aralbir kəndindən qeydə alınmış Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006, s. 304

Yazıya pozu yoxdur. Yusifova Zülqayda Kərim qızı, Ağdaş rayonu Şəmsabad kəndi, təvəllüdü 1930, Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006, s.339

Ata məsləhəti. Əliyeva Əliağa Əli oğlu, Ağdaş rayonu, Pirəzə kəndi, təvəllüdü 1935. Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006, s. 381

Padşahla iki qardaş. Söyləyən: Abdulla Hüseynov,

Naxçıvan şəhəri. «Azərbaycan nağılları» (Naxçıvan) toplusunda çap olunub, B.,2005

Mahmud padşah, Yedigərm nağılı. Söyləyən: Zərifə Əliyeva, Ordubad rayonu, Əylis kəndi. «Azərbaycan nağılları» (Naxçıvan) toplusunda çap olunub, B., 2005.

Huşsuz adam. Ağdaş rayonu Hüşün kənd sakini Qocayeva Kamilə Əlpəşə qızından qeydə alınıb. Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006, s.407

Baftaçı şah Abbas. Söyləyən: Sabunçu qəsəbəsindən Yunis Bəhram oğlu, toplayanı Əhliman Axundov, Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın II cildində çap olunub. B., 1961.

Hacının qızı. Söyləyən: Həsən Mir Sadiq oğlu, 72 yaşında, Qafan rayonu, 1939. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın III cildində çap olunub, B., 1962

Əlimə su tök. Söyləyən: Məmiş Məhərrəm oğlu, 75 yaşında, Qubadlı rayonu, Mollu kəndi, 1939. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın III cildində çap olunub.B., 1962.

Loğman. Söyləyən: İsa Həsən oğlu, 79 yaşında, 1935. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın IV cildində çap olunub, B., 1963.

İki qardaş, iki yoldaş. Söyləyən: İsrail Tağızadə, 60 yaşında, dərzi, 1935. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın IV cildində çap olunub, B., 1963.

İnsafli oğrunun nağılı. Söyləyən: Arif İbrahimov, Zəngibasar rayonu, Yuxarı Necili kənd sakini. Toplayanlar: Səfa Qarayev, Hikmət Quliyev.

Padşahın kasıbın nağılı. Söyləyən: Əli Xəlil oğlu Vəliyev, 1931-ci il təvəllüdü, Toplayanlar: Səfa Qarayev, Hikmət Quliyev.

Padşahın yeni tacı. Əliyev Əliəğa Əli oğlu, Ağdaş rayonu Ptirəzə kəndi, təvəllüdü 1935. Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006 s. 407

Tərs arvad. Söyləyən: Kəmalə Bağirova, Şahbuz rayonu, Nursu kəndi. «Azərbaycan nağılları» (Naxçıvan) toplusunda çap olunub, B., 2005.

Dad Xanpərinin əlindən. Söyləyən: Müslüm Əhməd oğlu, 62 yaşında, kəlxozçu, Qubadlı rayonu, Əliquluuşağı kəndi, 1939. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın III cildində çap olunub, B; 1962.

Göy təpə göyərdi, ərim mənə döyərdi. Söyləyən: Ruxsarə Əsgər qızı, 75 yaşında, evdar qadın. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın IV cildində çap olunub, B., 1963.

Tısbəğa ilə tülkünün nağılı. Məmmədov Vahid Nəbi oğlu, Ağdaş rayonu, Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006. S 430.

İnsanın gücü. Əliyev Əliağa Əli oğlu, Ağdaş rayonu, Pirəzə kəndi, təvəllüdü 1935, Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006 .s 431

Harınlamış çaqqal. Dadaşov Knyaz Qardaşəli oğlu, Ağdaş rayonu Padar kəndi, təvəllüdü 1926. Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006 s. 432

Şahın fərmanı. Orucov Haqverdi Qara oğlu, Ağdaş rayonu, Xosrov kəndi. Azərbaycan folkloru antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006,s. 435.

Nuşapəri xanımın nağılı. Söyləyən: Zaqatala rayonun Danaçı kəndindən Mir Əhməd Məhəmməd oğlu. Toplayan: Əhliman Axundov, 1940. Beşcildlik «Azərbaycan nağılları»nın II cildində çap olunub, B., 1961

Ağathı Əzryail. Söyləyən: Ağdaş rayonu Pirəzə kənd sakini Mikayılova Fatimə İsmayıl qızı. Azərbaycan folklor antologiyası, XVI kitab (Ağdaş folkloru). Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006, s.320-321

İtkin qız: Folklor İnstitutunun arxivindən.

NAĞILLARIN SÜJET GÖSTƏRİCİSİ

Nağillarin süjet göstəricisi SUS (Сравнительный указатель сюжетов. Восточнославянская сказка, Л., 1979), AA (Н.П.Андреев: Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне, Л., 1929) və AT (Thompson S. The types of the folktale. A classification and bibliography. Second revision, 1973) kataloqları əsasında tərtib olunub.

Göstəricidə istifadə olunan şərti işarələr:

+ (üstəgəl işarəsi) - bu işarə ilə kontaminasiya olunmuş süjetlər göstərilmişdir.

= (bərabərlik işarəsi) - Aarne-Andreyev və SUS göstəricilərində eyni süjetə bəzən fərqli nömrələr altında rast gəlinir. Belə halla qarşılaşdıqda bərabərlik işarəsindən istifadə etməklə süjetin digər kataloqdakı nömrəsi göstərilmişdir.

0 (sıfır işarəsi) - bu işarə ilə adı çəkilən kataloqlarda rast gəlinməyən süjetlər verilmişdir

Şahzadə Mütəlib: SUS 936* = AA *936 + SUS 4001 = AA 400A (Ər itmiş arvadını axtarır)

Üç bacının nağılı: SUS 311 = AT 312A

İlyas: SUS 655 = AA 925 + 0 (Bir inəyim var, nə arıqdı, nə kök, öldürsəm nə qədər edər? Qız ona elçi düşən şəxslərə bu sualı verir. Nökər sualın cavabını tapır)

Qara vəzir: Qarşılığı yoxdur.

Əmiraslanın nağılı: 0 (Qəhrəman atasını öldürmüş vəzirdən qisas alır) + 0 (Qız özünü göy muncuqla əjdahaya tilsimbənd edir; qəhrəman tilsimi sındırır qızla evlənir)

Bəxtiyar: SUS 465 C (Qəhrəman arvadının köməyi ilə padşahın tapşırıqlarını yerinə yetirir)

Məlik Məmməd və Məlik Əhməd: 0 (Qəhrəman qardaşının köməyi ilə yeddi qardaş divin tapşırıqlarını yerinə yetirib onların bacısı ilə evlənir) + 301A, B + SUS 0 (Qəhrəman yoldaşını qarşıda gözləyən təhlükədən xəbər tutur; onu xilas edir, sirri açdığı üçün daşa çevrilir)

Ölü Məhəmməd: SUS 533** = AA 533*B (Qız ölünün

başı üstündə 40 gün 40 gecə Quran oxuyub onu dirildir)

Qızıl qoç: SUS 516 (Qəhrəman qızıl qoçun içində qızın otağına daxil olur və onu qaçırdır) + 0 (Qəhrəman yoldaşını qarşıda gözləyən təhlükədən xəbər tutur; onu xilas edir, sirri açdığı üçün daşa çevrilir) + SUS 893 (Qəhrəman torbanın içinə qoyun cəmdəyi atır, adam öldürüdüyunü deyib dostlarından kömək istəyir; köhnə tanışından başqa heç kim ona kömək etmir) + 0 (Qəhrəman dostunun nişanlısı ilə evlənir; dostu borc pul üçün qarıya gələndə onu əliboş geri qaytarır, amma sonradan anası, atası vasitəsi ilə ona köməklik edir)

Kəsik baş: 0 (Tacirin qızı kəllənin tozundan dadıb uşağa qalır; dünyaya gələn uşaq padşahın qızının erkək göyərçinləri yolmasının səbəbini izah edir) + 0 (Tutuquşu qardaşının toyunda iştirak etmək üçün padşahdan qırx gün möhlət alır) + 0 (Qu quşu padşaha qeyri-adi alma toxumu hədiyyə edir; onu yeyən on beş yaşında cavan olur; bağban toxumu əkir, onun meyvəsindən padşaha nübar göndərir; vəzir almaları zəhərlisi ilə dəyişir; padşah qu quşundan şübhələnilib onu öldürür; həqiqəti biləndən sonra tutduğu işə peşman olur)

Uşaq pəhlivan: 0 (firəng qoşunu ilə müharibədə əsir düşür)

Kəlləgöz: SUS 1137

Kəlləgöz və onu böyüdən qarı: 0 (Kəlləgöz karvanı soyub-talayır, ələ keçirdiyi qəniməti onu böyüdən qarıya verir)

Mərd və Namərd: SUS 613

Şah qızı: SUS 575

Kasıb oğlan: 0 (Sətəlcəm olmuş qız: onu ölmüş bilib dəfn edirlər; qəhrəman qızı xilas edir və onunla evlənir)

Gudulun nağılı: SUS 315

Gülüqakqanın nağılı: SUS 465 C + SUS 3021 (Divin canı şüşədədir)

Qılıca: SUS 706 C

Məhəmmədnən Pərzadın nağılı: AT 861

Peyğəmbərin verdiyi uşaq: SUS 671E* + 0 (Balıqların gülməsi)

Mollanın arxayınçılığı: 0 (Molla qotur tökmüş iti murdan hesab etdiyi üçün Allah tərəfindən cəzalandırılır)

Sal-sal pəhlivan: 0 (Həzrət Əli Sal-sal pəhlivanı öldürür)

Oğurlanmış qızlar: 0 (Həzrət Əli oğurlanmış qızların harayına çatır və onları xilas edir) + 0 (Musa peyğəmbər allahlıq iddiasına düşür, amma onun öhdəsindən gələ bilmir)

Musa peyğəmbərin allahlığı: 0 (Qoca Allahın cəhənnəmi yaratmasına etiraz edir)

Xıdır ölünün namazını qılır: 0 (Çox günah etmiş şəxs hər gün Allaha yalvarıb günahlarının bağışlanmasını dilədiyindən Allah onun cənazə namazını Xıdır Nəbiyə qıldırır)

Quş sümüyündən ev: SUS 983* = AA * 981 I

Süleyman və kirpi: 0 (Kirpi Süleyman peyğəmbəri dirilik suyunu içmək fikrindən daşındırır)

Yazıya pozu yoxdur: SUS 461

Ata məsləhəti: 0 (Qəhrəman atasının verdiyi məsləhət sayəsində pis əməlləri tərgidir)

Padşahla iki qardaş: 0 (Qardaşlar ölü sahiblərindən ölümlərini basdırması üçün haqq tələb edir)

Mahmud padşah: 0 (Şahın arvadlarından biri dildən yava, biri oğru, biri də ayağı sürüşkən olur; padşahn onları boşayıb cüstcünün arvadı ilə evlənir)

Yadigar: Qarşılığı yoxdur

Baftaçı Şah Abbas: SUS 888A* (Şah naxırçı qızının istəyi ilə baftaçılıq sənətini öyrənir)

Hacının qızı: SUS 883B = AA *875 II

Əlimə su tök: 0 (tacirin qızı padşahın oğlu əlinə sü tökməsə onunla evlənməyəcəyini deyir; oğlan qızı zorla alır; amma qız axırda öz istəyinə nail olur)

Loğman: 0 (Loğman padşahın beynindəki xərçəngi çıxardır) + 0 (Xəstə beynində qurbağanın olmasından şikayətlənir) + 0 (Loğman qızmış naqqaşla xəstənin beyninə yapışmış gənəni qopardır) + 0 (Göy qurbağanın əti, qara qulun kəlləsinin içindəki süd və ilan zəhəri xəstəyə dərman deyilir) + (Loğman ipin bir

ucundan tutmaqla o biri ucundakının pişik olduğunu müəyyən edir) + 0 (kimin hazırladığı zəhər daha güclüdür)

İki qardaş: 0 (İki qardaş şərikli taxıl əkir; kiçik öz payına düşən taxıldan böyük qardaşının payının üstünə tökür, böyük qardaş da öz taxılından kiçik qardaşın payının üstünə tökür)

İki yoldaş: SUS 516 + SUS 1654 = AA 1654* (İki dost qəbiristanlıqda gecələyir; quldurları qorxuzub onların əldə etdiyi qənimətə sahib olurlar)

İnsafli oğrunun nağılı: 0 (insafı əldən qoyma, namazı ötürmə, yalan danışma) + 0 (toy gecəsi oğlanın əcəli tamam olmalıdır; həmin gecə qarıya gələn dilənçini əliboş geri qaytarmadığı üçün Allah onun ömrünü uzadır)

Padşahın kasıbın nağılı: 0 (Kasıbı Xıdırı padşaha göstərəcəyinə boyun olur, amma sözünün üstündə dura bilmir)

Huşsuz adam: 0 (Qəhərman yeni yemək növü öyrənir, amma ona nə qədər duz tökmək lazım olduğunu bilmir)

Padşahın yeni tacı: SUS 1620

Tərs arvad: SUS 1365B (Arvad zəminin qayçı ilə biçildiyini iddia edir)

Dad Xanpərinin əlindən: SUS 1641 +1164 (İlan deyingən arvaddan qorxur)

Göy təpə göyərdi, ərim məni göyərdi: SUS 1405** (Arvad ərini inandırır ki, xalası işləməkdən qarayüryüə dönüb) + 1641B + 0 (Padşahın arvadı özü ilə tacirin arvadı arasındakı fərqi izah edir)

Tüsbağa ilə tülkünün nağılı: SUS 275

İnsanın gücü: SUS 157

Tülkünün orucu: SUS 35B* = AA *30 I

Harınlamış çaqqal: SUS 214B

Şahın fərmanı: SUS 62

Nuşapəri xanımın nağılı: SUS 64

Ağath Əzrayıl: SUS 1199

İtkin qız: SUS 1211

*Nağılların süjet göstəricisinin tərtibçisi
F.e.n. İlkin RÜSTƏMZADƏ*

MÜNDƏRİCAT

Şahzadə Mütalib.....	3
Üç bacının nağılı.....	26
İlyasın nağılı.....	37
Qara vəzir.....	47
Əmiraslanın nağılı.....	68
Bəxtiyar.....	96
Məlik Məmməd və Məlik Əhməd.....	117
Ölü Məhəmməd.....	128
Qızıl qoç.....	137
Kəsik baş.....	165
Uşaq pəhlivan.....	172
Kəlləgöz.....	179
Kəlləgöz və onu böyüdən qarı.....	180
Mərd və namərd.....	182
Şah qızı.....	188
Kasıb oğlan.....	199
Gudulun nağılı.....	204
Gülüqakqanın nağılı.....	207
Qılıca.....	216
Məhəmmət və Pərzadın nağılı.....	225
Peyğəmbərin verdiyi uşaq.....	230
Mollanın arxayınçılığı.....	237
Salsal pəhləvan.....	240
Oğurlanmış qızlar.....	241
Musa peyğəmbərin allahlığı.....	243
Xıdır ölünün namazını qılır	245
Quş sümüyündən ev	247
Süleyman və kirpi	249
Yazıya pozu yoxdur	251
Ata məsləhəti.....	253
Padşahla iki qardaş.....	255
Mahmud padşah	257

Yadigarın nağılı	259
Baftaçı Şah Abbas	262
Hacının qızı	273
Əlimə su tök	280
Loğman	288
İki qardaş	295
İki yoldaş	302
İnsafli oğrunun nağılı	316
Pəşahnan kasıbın nağılı	323
Huşsuz adam	326
Patşahın yeni tacı	327
Tərs arvad	330
Dad Xanpərinin əlindən	332
Göy tərə göyərdi, ərim məni döyərdi.....	341
Tüsbağa ilə tülkünün yarışı.....	349
İnsanın gücü.....	350
Tülkünün orucu.....	351
Hərnləmiş çaqqal.....	353
Şahın fərmanı.....	354
Nuşapəri xanımın nağılı.....	355
Ağatlı Əzrayıl.....	378
İtkin qız.....	380

**Azərbaycan folkloru külliyyatı,
X cild, Nağıllar (X kitab),
Bakı, “Nurlan” nəşriyyatı, 2008.**

***Nəşriyyat direktoru:
Nadir Məmmədli***

***Kompüterdə yığdı:
Aysel Cəfərova
Aygün Balayeva***

***Korrektoru:
Vüsal Abiyev***

***Kompüter tərtibçisi və
texniki redaktoru:
Ramin Abdullayev***

Kağız formatı: 60/84 1/16
Mətbəə kağızı: №1
Həcmi: 25 ç/v
Tirajı: 500
Qiyməti müqavilə ilə.

Kitab AMEA Folklor İnstitutunun
Redaksiya-Nəşriyyat şöbəsində yığılmış, səhifələnmiş,
“Nurlan” nəşriyyatında hazır diapozitivlərdən
ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.

